



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh nultý :**

# **Úvodní slovo k vydání třetí ročenky Edice SE – 3.**

**Koordinátor sestavy odborných prací a autor úvodního  
slova :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Členové skupiny SE - 3 a realizátoři redakční práce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

## Naši milí čtenáři a příznivci SE – 3 !

Přichází rok 2011 a s ním spousta našich – možná šilených, (možná opodstatněných) nápadů, teorií i vizí o jeskyních, zvláště ve střední a jižní části Moravského krasu.

Tak jako v minulých létech budeme slídit po archivech, pamětnících, publikacích a jejich autorech. Pátrat budeme i po zapadlých a zapomenutých zprávách a poznacích, které se pokusíme vkládat do mezírek dnešních poznatků, čímž je budeme doplňovat a možná i měnit, a dosud žijící autory těchto poznatků tak provokovat (a tím i možná nasírat).

Doufáme, že se nám i v tomto roce zadaří vydat CD naší řady, tj. ročenku **Edice SE – 3 – 2011**. Doufáme také, že nám zachováte přízeň, že Vás naše snaha osloví natolik, že budete o našich poznacích a závěrech přemýšlet a že Vám budou k užítku.

Rozhodli jsme se rozšířit naše „služby pro vás“, a to o další čtyři tématické okruhy, a to :

Okruh č. 6. : Recenze.

Okruh č. 7. : Publikované i nepublikované historické „přešlapy“.

Okruh č. 8. : Osudové úniky poznání.

Okruh č. 9. : Vacónovy vozistóscky.

Zůstaňte nám příznivě nakloněni při naší snaze i touto skromnou formou posouvat dopředu poznatky o geologii, genezi, hydrologii, speleologii, i historii

námi všemi milovaného,

uctívaného, ale i zatracovaného

MORAVSKÉHO KRASU.

Vaši SE – 3



Foto Slávek Černý, ZO 6 – 23.

Obrázek na letošní titulní straně našeho CD je fotografie L. Slezáka. Snímek zachycuje útvar „Obří tlama“ v Nové Ochozské chodbě Ochozské jeskyně.



**Mgr L. Slezák :** Příspěvky, vydávané formou CD jsou autorsky originální, nerecenzované, či jinak upravované. Proto svojí formou (i obsahem) zdaleka nespĺňujú požadavky na prísne vedecká díla.

V tom je jejich originalita – a hlavně provokace k úvahám, které se mohou jevit jako snahy o bourání tradičních názorů. Protože autoři jsou v častém kontaktu s terénem, objevují se i aktuální postřehy v návaznosti na stále probíhající změny v Moravském krasu.

**Ing M. Krejčí :** Poznání se mění s rozvojem techniky a zkušeností jinde, v principu není kde publikovat takto specializované postřehy ale vtip je v tom, že pro pár specialistů ani vydávat časopis nemá cenu.

# **Obsah třetí ročenky Edice SE – 3 rok 2011 :**

## **Tématický okruh 1 :**

*Povídání o tom, jak vznikal a tvořil se Moravský kras :*

TO – 1 / 1 : Ladislav Slezák :

**Příspěvek k hydrografii Křtinského potoka.**

TO – 1 / 2 : Ladislav Slezák

**Příspěvek k otázkám speleogeneze v jižní části Moravského krasu.**

## **Tématický okruh 2 :**

*Nové poznatky z Moravského krasu :*

TO – 2 / 1 : Ladislav Slezák :

**Příspěvek k hydrogeologii jižní části Moravského krasu.**

TO – 2 / 1a : Přílohy k příspěvku TO – 2 / 1. ( O hydrogeologii j.č. M.k. )

TO – 2 / 2 : Ladislav Slezák :

**Zpět k Ochozské jeskyni.**

TO – 2 / 2a : Přílohy k příspěvku TO – 2 / 2. ( K úvaze o vývoji O.j.)

TO – 2 / 3 : Ladislav Slezák :

**Chodba Hadice, jeden z klíčů poznání geneze Ochozské jeskyně.**

TO – 2 / 3a : Přílohy k příspěvku TO – 2 / 3. ( K chodbě Hadici ).

TO – 2 / 4 : Petr Kos :

**Zpráva č. 9 – Mokerská jeskyně.**

TO – 2 / 4a : Přílohy k příspěvku TO – 2 / 4. ( K Mokerské jeskyni )

TO – 2 / 5 : Ladislav Slezák :

**Na Říčkách hledáme cesty staré, ztracené řeky.**

TO – 2 / 5a : Přílohy k příspěvku o hledání staré ztracené řek

## **Tématický okruh 3 :**

*Šli před námi .....*

TO – 3 / 1 : Ladislav Slezák :

**Dějiny Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně.**

**TO – 3 / 1a : Přílohy k historii OVK MM**

**TO – 3 / 2 :** Josef Pokorný :  
**Vzpomínka na RNDr Rudolfa Burkhardta (kompilace materiálů).**

**TO – 3 / 4 : RNDr Rudolf Burkhardt a jeho dílo.**  
Bibliografie Dr. Burkhardta, převzatá z Časopisu Moravského muzea.

#### **Tématický okruh 4 :**

##### ***Němečtí jeskyňáři a historie Verein Deutsche Touristen.***

**TO – 4 / 1 :** Anton Graf :  
**Deset let ve službách turistiky.**  
( Z německého originálu „Zehn Jahre im Dienst der Turistik“ přeložil náš externí spolupracovník MUDr Jiří Urban ).

**TO – 4 / 2 : Deník Josefa Szombathyho.**  
( Popis návštěvy J. Szombathyho v Ochozské jeskyni v roce 1880 z německého originálu přeložil náš externí spolupracovník MUDr Jiří Urban ).

**TO – 4 / 3** Horkey Joseph :  
**Památky spolubojovníků, zachránců Vídně, soustředěné v Rájci.**  
( Z německého originálu „Der Waffenbrüder, Erreter Wiens, in Raitz vereinigt“ přeložil náš externí spolupracovník MUDr Jiří Urban ).

#### **Tématický okruh 5 :**

##### ***Střípky z paměti lidu.***

**TO – 5 / 1 :** Josef Pokorný :  
**Martin Kříž na prahu smrti.**

**TO – 5 / 2 :** Josef Pokorný :  
**Jak vzniklo pojmenování lokalit „Malá“ a „Velká Klajdovka“**

**TO – 5 / 3 :** Josef Pokorný  
**Kamenný žlíbek v průběhu času.**

#### **Tématický okruh 6 :**

##### ***Recenze.***

**TO – 6 / 1 :** Ladislav Slezák :  
**Jaroslav Kadlec : „Rekonstrukce směrů proudění pomocí měření anizotropie magnetické susceptibility Ochozské jeskyně v jižní části Moravského krasu.**

TO – 6 / 2 : Ladislav Slezák :

**J.Kadlec a V. Beneš „Morfologie poloslepého Hostěnického údolí a jeho vztah ke krasovým jevům v jižní části Moravského krasu.**

### **Tématický okruh 7 :**

*Publikované i nepublikované „přešlapy“.*

TO – 7 / 1 : Ladislav Slezák :

**Dvořákova sonda.**

### **Tématický okruh 8 :**

*Osudové úniky poznání, aneb – co jsme prošvihli !*

TO – 8 / 1 : Richard Cendelín :

**Kam vede macošský sifon za Evropou a Indií ?**

TO – 8 / 2 : Richard Cendelín :

**Záhada hydrogeologického vrtu v údolí „U obrázku“.**

### **Tématický okruh 9 :**

*Vacónovy vozistóscky.*

TO – 9 / 0 : Josef Pokorný :

**Vysvětlení, kdo je Vacón a co jsou to vozistóscky.**

TO – 9 / 1 : Josef Pokorný :

**Povídání o Býčí skále, aneb Vacón a odborníci.**

TO – 9 / 2 : Josef Pokorný :

**Záhady Hádeckého žlebu, aneb Vacón a odborníci.**



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 1 :**

**Povídání o tom, jak vznikal a tvořil se Moravský kras, aneb – Otazníky nad geologií, morfologií a hydrologií Moravského krasu.**

# **Příspěvek k hydrografii Křtinského potoka.**

**Koordinátor tématických okruhů**  
**a autor této práce : Mgr Ladislav Slezák**

**Redakce a spolupráce :** **Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

**Ladislav Slezák :**

## **Příspěvek k hydrografii Křtinského potoka.**

### **Úvod :**

Vody Křtinského potoka po opuštění nevápencového území jihozápadně od Křtin proráží vrstvy pestrých Křtinských vápenců a zakusují se do mohutného souvrství vápenců Vilémovických a Lažáneckých. Tak tomu bylo patrně již po ukončení hlavní fáze karpatského orogenu, při oživení říční sítě v území.

Orogenézí narušené vápence se staly na celém území Moravského krasu jedinečnou kolektorovou sítí, jak pro povrchově tekoucí vody, tak, a to zvláště, pro vody, které zmizely do podzemí. V té době vzniká celá řada hlubokých okrajových údolí, při jejichž uzávěrových stěnách mizí do nově tvořených jeskynních soustav mohutné vodoteče.

Povrchová i podzemní síť je podřízena hlavním erozním bázím, jejichž lokalizace se jeví, jako pravděpodobná, při jižním a jihozápadním ukončení vápenců při kontaktech s bazálními klastiky a Brněnskou vyvřelinou.

Studované území mezi Křtinami a Josefovem, jehož lokální erozní báze je vázána k vývoji řeky Svitavy, nese znaky jak již zmíněné staré (předneogenní) podzemní sítě, tak sítě mladší, která do starého systému výrazně zasáhla. Kombinací obou systémů tak vznikla velmi složitá hydrografická situace, kterou se speleologové snaží řešit.

### **Geologie a tektonika :**

Sedimentární komplexy hornin na území Moravského krasu byly několikrát postiženy orogenetickými procesy, a to již od rozhraní devon – karbon až po regresi mladotřetihorního (bádenského) moře. Obtisk staré tektoniky je povětšinou sledovaný ve výrazných tektonických pásmech a doprovodných liniích (dislokace, pukliny).

Po těchto liniích se pohybovaly celé vápencové bloky a souvrství. Vrstevnatá souvrství se rozvolňovala po vrstevních plochách a podlé-



hala břidličnatosti (kliváží). V námi studovaném území se projevují tektonické linie, charakteristické pro území Blanenského prolomu (deprese), tj. směry SZ – JV ( $120^\circ - 140^\circ$ ). Pronikají přes Olomučany k Josefovu, a dále ke Křtinám a Březině.

Jejich průběh můžeme dokumentovat jednak dnešní morfologií povrchových tvarů (úseky údolí, skalní tvary, jednak v podzemních profilech jeskyní (Býčí skála, Kostelík, Výpustek), jednak i v ražbách podzemních děl, (štoly v okolí Josefova). V přímém odkryvu (Výpustek) se tyto poruchy jeví jako poklesové (či výzdvihové) s úklony mezi  $70^\circ - 90^\circ$ , tektonickými zrcadly s rýhováním na milonitizovaných kalcitech.

Ve štolách v okolí Josefova jsou na nich vytažena zcela devastovaná bazální klastika (kaolinizovaná) a Brněnská vyvřelina s povlaky epiforu a chloritů. S poruchami těchto směrů jsou spojeny hojné výskyty hrubě krystalických kalcitů, (lokálně akcesorický hematit, goetit, chalkopyrit, a sekundární malachit. Za zmínku stojí i H. Bockem popisovaný výskyt monokrystalů kalcitu v jeskyni Čertova díra. Může jít o analogii, známou ze střední a severní části Moravského krasu, (Rudice, Amatérská jeskyně, propast „U obrázku“, lom na Bradinkách) a jiné. Tyto systémy poruch byly evidentně v různých geologických obdobích oživovány.

Kliváží systémy jsou povětšinou orientovány ve směru SSV – JJZ ( $30^\circ - 210^\circ$ ). Jsou téměř souhlasné s generelním průběhem vrstevních sledů celého komplexu vápenců. Zatím, co úklony vrstev se pohybují v hodnotách od  $0^\circ - 45^\circ$  (ojediněle více), kliváže mají úklony strmé, pohybující se mezi  $80^\circ - 90^\circ$ . Jejich směry je možno sledovat v celém území, více se soustřeďují v pásmech při kontaktu s nekrasovými horninami. Při východním okraji sledují průběh hranice devon – spodní karbon (kulm), při západní hranici pak okraj Brněnské vyvřeliny.

Deformace těchto směrů jsou patrné v místech starých hřbetů, jako je například Řícmanicko – ochozská elevace v jižní části území. Ze speleologické praxe je známo, že průběhy velkých jeskynních systémů jsou orientovány právě po směrech kliváží. Staré příčné linie SZ – JV se vesměs projevují jako spojky systémů a nebývají rozměrově dominantní (ba naopak). Je možné, že z hlediska karsologického jde o uplatnění větší odolnosti vůči rozpouštění vápenců s ohledem na kalcitové a jiné výplně.

Dominantními vápenci studovaného území jsou vápence Lažánecké a vápence Vilémovické. Lažánecké vápence jsou deskovitého, až lavicovitého habitu, jsou neformovatelné a dobře odlučné dle vrstevních ploch. Obsahují hojnou marinní faunu, která je v několika lokalitách koncentrována do rozměrných bioherm (Zub času, naproti vyústění žlábku od Habrůvky, nadloží Salve – Vale a další). Tyto útvary se v celém souvrství z hlediska deformity trvají značně rigidně. Například skalní výchoz nad Salve – Vale (s jeskyní Jurovou v úpatí) je tak masivní, že jen s velkými potížemi vysledujeme vrstevní spáry.

Z pozorování vyplývá, že i tyto útvary mohou být překážkami okolnímu krasovění a u jejich kontaktů s okolními vápenci jsou četné destruované partie (blízkost prostor a jejich konfigurace za Babickou chodbou v jeskyni Výpustku). Domníváme se, že by biohermy mohly být podzemními vodami spíše obtékány, než proráženy. Tektonické linie, které do tohoto území zasahují od Olomučan přes Josefov a směřují dále k JV, predisponovaly i vlastní průběh Křtinského údolí.

Toto je patrné jednak z mapové projekce, jednak z množství paralelních stěn a skalních odštěpů. Díky této situaci docházelo patrně v období pleistocénu k výrazným svahovým destrukcím (kamenná moře) a tím i k ústupu portálů jeskyní.

Nad linií kamenných moří v podobě mohutných osypů, složených z vápencových ostrohranných bloků a úlomků různých velikostí, vystupují hradby a osamělá skaliska. Svahové sutě svými patami dosahují až na úroveň holocénní nivy údolí. Téměř nic nevíme o mocnostech fluviálních materiálů pod holocénními hlínami a smíšenými splaveninami. V zářezích koryta potoka jsou místy odkryty směsné štěrky (materiál kulmu a vápenců, vzácně rohovce a blíže neurčené silicity v podobě dokonale opracovaných valounků střední velikosti) tmelené jílovitými, žlutavými hlínami. V průběhu celé délky periodického koryta je možno na vápencových, poloopracovaných valounech sledovat zóny s kumulací devonských fosílií. Tyto lokality odpovídají výskytům již zmíněných bioherm.

experimenty, prováděné v ponorovém dílu Křtinského údolí, můžeme přistoupit k teorii o možných cestách podzemních vod v této oblasti, pokusit se o prognózu drah vod v dalším dílu údolí až po vyvěračku Křtinského potoka u Otevřené skály.

### **Hydrologie :**

Velmi složitá situace nastala propojováním sítě podzemních cest vod, cirkulujících v jeskyních, vzniklých povětšinou na tektonických poruchách dvou hlavních směrů. Je řešitelná pouze za předpokladu, že bude možno postupně sledovat menší, dílčí úseky. Z dosud zjištěných skutečností není pochyb o existenci minimálně dvou, zčásti samostatných podzemních systémů (Burkhardt – Zedníček 1957).

System pravostranného odvodňování údolí a systém levostranného odvodňování údolí, dřívějšími badateli nazývaný jako severní a jižní. Zatím co v oblasti aktivních ponorů jsou patrně obě soustavy složitě propojovány v závislosti na kapacitě povrchového toku, další jejich průběh se jeví jako oddělený. R. Burkhardt vyslovuje představu o jejich opětném spojení v oblasti Salve – Vale. Naše představa je poněkud odlišná. Vyhodnocením měřených tektonických prvků, litologické a morfologické situace podpořené virgulovými detekcemi a uskupením známých jeskyní se jeví jako pravděpodobnější linie výrazného příčného zlomu, který prochází roklí Babického chodníku, přetíná údolí a pokračuje k Habrůvce. Tato linie (SSV – JJZ) je přetřátá linií S – V, která se v morfologii rovněž projevuje (roklinou jižně od Babického chodníku a suchý žlíbek na opačné straně údolí, SZ od jeskyně Silvestrovky).

K uskupení jeskyní v této části údolí patří jeskyně Jestřábka, Kanibala, V hadříčku, Černá, Silvestrova a Šnek. Taktéž samo řečiště Křtinského potoka je v těchto místech, (zvláště pod Silvestrovkou) značně spádově členité a není vyloučena přítomnost skrytých ponorů. Všechny uvedené jeskyně mají ponorový charakter a jejich koncentrace kolem výše uvedeného zlomu je až příliš nápadná. Stejně tak je nápadná absence jeskyní v dalším dílu údolí až po samu vyvěračku (torzo jeskyně Předsíňové nebylo z hlediska příslušnosti hodnoceno a soustava jeskyní kolem Tří kotlů může být součástí jiného systému).

Hydrologický experiment, který vedl ke svedení potoka do Rudolfovy jeskyně (Burkhardt) kromě jiného prokázal možnost izolace spodního patra Nové Drátenické a tím i propasti č. 9 ve Výpustku. Zmíněný malý přítok na izolovanou větev nemusí pocházet z údolí Ve Skrejšnách (jak bylo uvedeno), ale může souviset s periodicky inundovanými depresiemi nad Škatulovou cestou, včetně trvale zavodněného jezírka tamtéž.

Výrazná porucha, která je morfologicky sledovatelná ve žlábku u Šobovy jeskyně by logicky mohla mít vodosvodnou funkci. Odvod vod z Rudolfky do Vokounky, tedy proti smyslu spádu dnešního údolí by mohl podpořit dříve vyslovenou hypotézu (Zapletal 1922) o pohřbené uzávěře údolí u Buzického hájenky, kde byla kopána 14 m hluboká studna v údolních sedimentech bez efektu nalezení zdroje vody, či dosažení skalního dna. Další zavodňovací experiment ponoru níže pod Rudolfkou už dokonce napověděl něco o možném podzemním rozvodí, když vody přestaly komunikovat.

Velice zajímavým místem je povodňový pravobřežní ponor ve vzdálenosti 52 m od aktivního ponoru E proti toku. Směřuje do prostoru jeskyně Arnošky a po tektonické linii dále k SZ. Na tomto místě se zmíníme o nově vzniklém ponoru U smrku (námi označený E 1). V řečišti východně od památkově chráněného solitérního smrku se již v minulých letech objevila mělká deprese, do níž mizela jen malá část vod. Speleologové ze ZO ČSS Křtinské údolí tuto lokalitu sledovali. Kapacita ponoru se po každé inundaci snižovala. Rozhodli jsme se proto akumulární prostor nad ústím ponoru vyčistit pomocí kolového nakladače (11. listopadu 2009). Křtinský potok přetékal přes lokalitu v kapacitě kolem 50 l/sec. Vyhrnutím organického a antropogenního materiálu k okraji řečiště se kapacita přetoku nesnížila.

Prohlídku jsme opakovali dne 26. listopadu 2009. Situace byla shledána více jak uspokojivá. Křtinský potok přetékal přes aktivní ponor E a pokračoval v kapacitě cca 25 l/sec. dále k ponoru E 1. Tam končila veškerá voda propadem do otevřeného jícnu ponoru. Jícen je tvořen souborem skalních balvanů, tmelených zčásti holocénními tmavými hlínami, zčásti žlutavými jílovitými hlínami typu splavených spraší. Strmý pád dna řečiště k ústí ponoru slibuje další samovolné vyklízení

Nastalá situace by byla optimální pro realizaci koloračního experimentu, který by jistě přinesl zásadní poznatky.

Levostranný ponorový systém Křtinského potoka je poměrně dobře probádán. Geneticky je patrně vázán na starý, předbádanský systém okrajového údolí Ve Skrejšnách a původní úrovně zahlubování před fází odklonu nově založeného Křtinského údolí z období před definitivním opuštěním Jedovnického potoka Lučního údolí a jeho prolomením do Rudického propadání. Této fázi by mohla odpovídat jeskyně Stará Drátenická (Mariánská) a jeskyně Výpustek.

Erozní báze Křtinského potoka z tohoto období není známa, není vyloučeno odvodňování k JJZ. Pokud bychom přijali to, že Luční údolí je stáří předbádanského a jeho výplň byla vyklizena Jedovnickým potokem, pak by zařezání Křtinského údolí k erozní bázi vývěrové delty (sběrný tok od Ostrova, Vilémovic a Jedovnic) u Josefova a potažmo řeky Svitavy u Adamova mohl být až pobádanský. O překotném zahlubování Křtinského potoka by napovídala modelace jeskyní pravostranného systému a spodních úrovní i levostranného (spodní propast'ovité úrovně Nové Drátenické a propastí ve Výpustku). To jsou dnes jediná dosažená místa s aktivními vodami v hloubkách 30 – 40 m. Aktivní vody v jeskyni Jestřábce (propast č. 3) mají původ v přítocích od Habrůvky (R. Burkhardt, 1955), účast vod Křtinského potoka není vyloučena.

Zajímavé jsou i údaje o průtokových časech od ponorů Křtinského potoka k vyvěračce pod Otevřenou skálou. Jsou závislé na kapacitní situaci Křtinského potoka a pohybují se v rozmezí 2 – 3 dny. Podle ústního sdělení (Kejíková – 2009) bylo provedeno lokální barvení mezi aktivním ponorem (E dle Burkhardta) před Výpustkem a propastí č. 9. Průtokové časy se pohybují mezi 5 – 8 hodinami. I když indikace ve spodním patře Nové Drátenické neproběhla zdárně, lze se spolehlivě přiklonit k výsledkům, publikovaným R. Burkhardtem. Vody z ponoru E (levostranný ponor) před vstupem do propasti č. 9 inundují prostory spodního patra před Drátenickou jeskyní. Následně postupují po výrazné tektonické linii (SZ – JV, 120°) na kterou se dostávají v rozsáhlé, virgulemi indikované prostoře pod vyústěním žlábku pod jeskyní Šobovou (pata svahu). Zajímavý experiment, při kterém byla průkopem zavodněna jeskyně Rudolfka prokázal možnost

přerušení výše popisované cesty vod a tím i částečnou samostatnost pravostranného systému. Směrování vod pod Drátenickou jeskyní odpovídá tektonickým predispozicím dosud neznámých prostor tj. k JJZ ( $30^\circ - 210^\circ$ ). Z hlediska speleologického se nabízí otázka, kam směřovaly hlavní tahy horizontální úrovně Staré Drátenické a Výpustku? Tajemství odpovědi patrně leží v okrajovém údolí Ve Skrejšnách.

### **Závěr :**

Komplikovaný paleohydrografický vývoj střední části Moravského krasu nelze patrně zcela oddělit od vývoje části jižní. Oblast okolí Křtin, která se nachází hydrograficky spíše inklinující původně do povodí Ochozské a Březinské oblasti je o to složitější, že exhumační pleistocénní procesy ne zcela dostatečně odkryly paleografii území. Bádenské sedimenty, ať v in situ či v různých redepozicích zatím nedovolily speleologům nahlédnout do tajemství velkých jeskynních systémů.

Pod dnešní úrovní Křtinského údolí cirkulují krasové vody v neznámých systémech, které se podle našich dosavadních poznatků nedají porovnávat např. se systémem Rudicko – Býčiskalským, přestože bychom si to ze srdce přáli.

Jestliže dnes kalkulujeme s výskytem neznámých jeskyní mezi ponory a vyvěračkou, nebyla dosud vyslovena, natož publikována hypotéza, že podzemní toky vod ve zmíněném úseku údolí nemusí vůbec protékat jeskyněmi v celé délce. Virgulové detekce (které se samozřejmě kloní spíše ke sledování tektoniky) nás vedou povětšinou v liniích pod kamennými suťovými kuželi a značně kopírují konfiguraci údolí.

Naše práce jsou teprve v počátcích. Pokusíme se vysledovat případné odbočky z těchto hlavních linií. Přesto se vkrádá všetečná otázka: Mohou se podzemní vody pohybovat při kontaktu blokových sutí a skalních stěn původního kaňonu?

Proč jsou tak dlouhé průtokové časy od ponorů k vývěřům? Je všeobecně známo, že čím mladší (geneticky) je podzemní tok, tím větších spádových hodnot dosahuje. Pokud by podzemní vody

protékaly otevřenými cestami, jejich průtočné doby by byly výrazně kratší. Mohl se v tak mladém údolí vůbec vytvořit kontinuální horizontální systém ? Pokud připustíme, že samo údolí mohlo mít ve své nejsvrchnější části i předneogenní základ (jeskyně Šobova, Bobrovského, Aeskulapa a další, a přehloubení nastalo až daleko později (návaznost na Josefskou deltu a erozní bázi Svitavy), možná po regresi Bádenského moře.

*Kdy vlastně došlo k vytvoření údolí v dnešní podobě ?*

### **Souhrn :**

Príspevek k hydrografii Křtinského potoka přináší soubor poznatků, zaměřených na geologické a tektonické aspekty ovlivňující krasové jevy vymezeného území. Zmiňuje se též o vlivu bioherm na tvorbu podzemní vodní sítě.

Oproti dříve vyslovené teorii o spojení dvou hydrografických cest v podzemních systémech Křtinských vod přináší novou představu o jejich propojení. Dotýká se též problematiky samotné geneze jeskyní horního dílu údolí a z dosud zjištěných skutečností naznačuje možné vodní cesty mezi ponory a lokalitami s aktivními vodami v podzemí.

### **Použitá literatura :**

Boček, A. – Urbánek, J. – 1947 : Historie a nový výzkum jeskyně  
Výpustku v Moravském krasu. 1947.  
Vlastivědný věstník moravský, roč. 3.  
Muzejní spolek v Brně.

Burkhardt, R. – Zedníček, O. – 1950 : Hydrografické poznámky  
k problému Křtinského potoka  
v Moravském krasu. 1950.  
Československý kras, roč. 3., str.226  
– 236.

Burkhardt, R. – Zedníček, O. – 1951 – 1955 : Údolí Křtinského potoka a jeho jeskyně. 1955.  
Československý kras, roč. 4 – 8.

- 10 -

Kříž, M. – Koudelka, F. – 1902 : Průvodce do Moravských jeskyň, díl  
II., 1902. Vlastním nákladem.

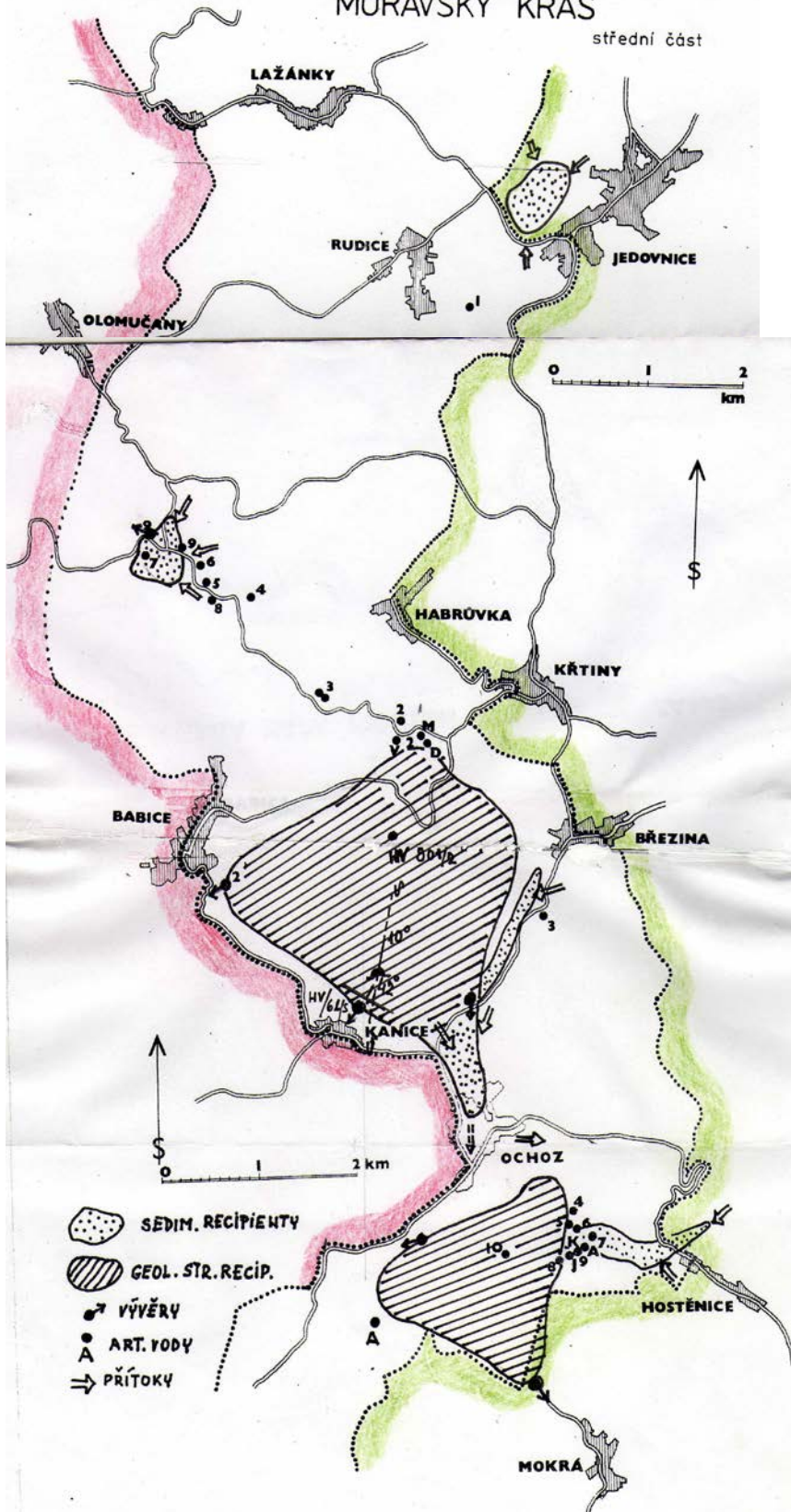







**Vysvětlivky :**

- kliváž – tektonicky vzniklá, výrazná, často lupénkovitá dělitelnost vrstev horniny, břidličnatost, štěpitelnost (krystalů).
- mylonitizace – proces vzniku mylonitů, Je to hornina, vznikající zejména ve zlomech zemské kůry rozmělněním jiných hornin tlakou, drcením, granulací.
- akcesorický – podružně se vyskytující
- biohermy – kupolovité útvary, vytvořené na místě rostoucími organismy.
- habitus – celkový vnější vzhled
- .

# PŘEHLEDNÁ MAPA VODNÍCH PODZEMNÍCH ZÁSOB MORAVSKÝ KRAS

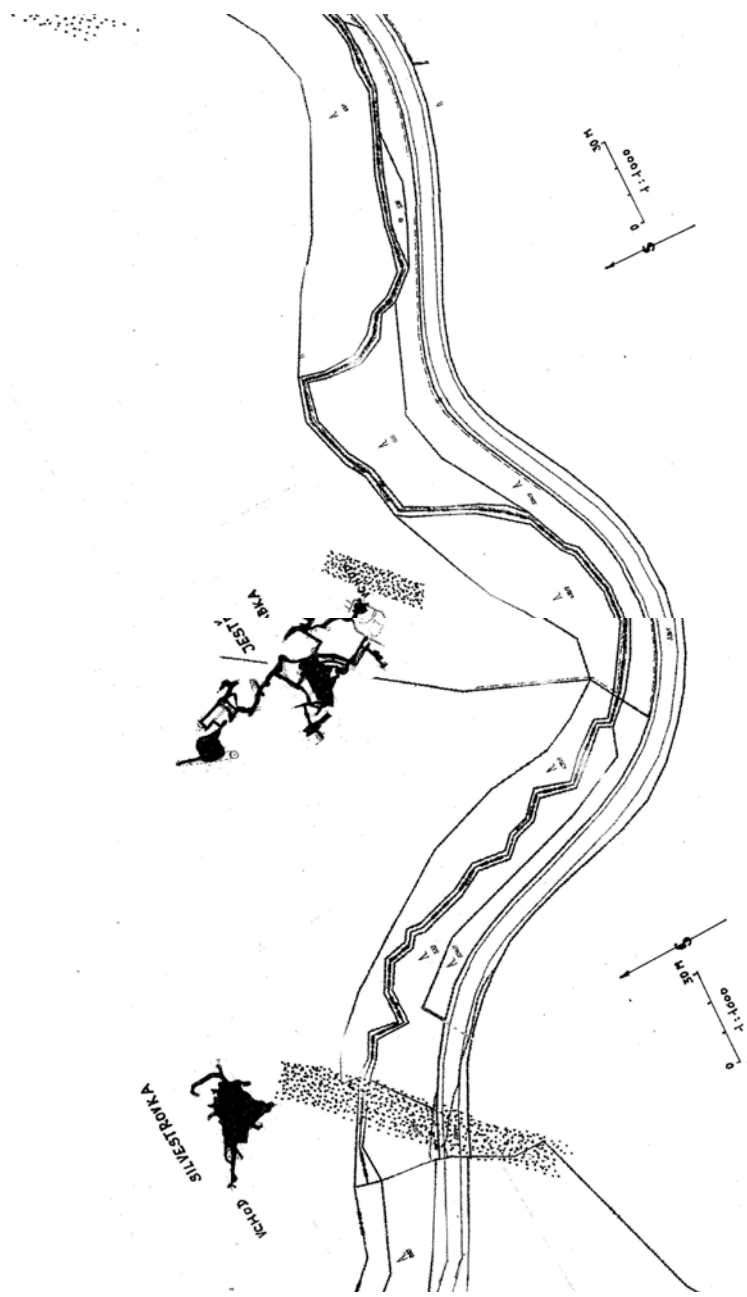
střední část

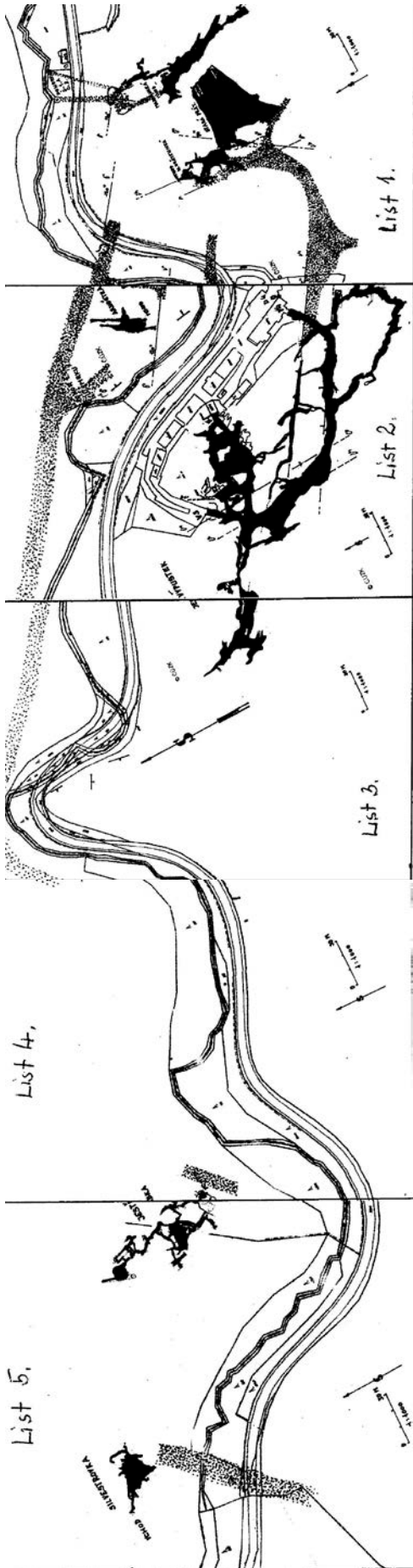


-  SEDIM. RECIPIENTY
-  GEOL. STR. RECIP.
-  VÝVĚRY
-  ART. VODY
-  PŘÍTOKY

810









**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 1 :**

**Povídání o tom, jak vznikal a tvořil se Moravský kras, aneb –  
Otazníky nad geologií, morfologií a hydrologií Moravského krasu.**

**Název práce :**

**Příspěvek k otázkám speleogeneze  
v jižní části Moravského krasu.**

(Tento příspěvek byl napsán již v roce 2000. V témže roce byl předán k publikaci v časopisu „Estavela“ jednomu z jeho vydavatelů, p. Přichystalovi. Protože však časopis Estavela v r. 2000 zanikl, nebyla tato práce nikdy a nikde publikována, ani zasláný prvopis nebyl nikdy vrácen. Nedávno našel autor této práce její kopii a předal nám ji ke zveřejnění v Edici SE – 3 – 2011)

**Koordinátor tématických okruhů edice SE – 3**

**a autor této práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Členové skupiny SE – 3 a redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

Ladislav Slezák :

## **Příspěvek k otázkám speleogeneze v jižní části Moravského krasu.**

Morfogeneze každého území je tak trochu spjata s určitou představivostí, jak se mohla krajina, či morfologický útvar vyvíjet, s odstupem i několika milionů let. Dnešní tvářnost je samozřejmě zcela jiná. Denudační a akumulární pochody se zcela zásadně podepsaly na konfiguraci krajiny, změnila se říční síť. Každá krajina má svoje specifika, převážně ovlivněná horninovým složením.

Vápencová území mají ještě další komplikaci v tom, že podléhají krasovění a říční síť se v období jejich vývoje stěhovaly s povrchu do podzemí a naopak. Pokud k tomuto procesu přičteme mořské transgrese a období dob ledových a meziledových, vzniká pro dnešní rekonstrukci vývoje území velice spletitý problém.

Jižní část Moravského krasu, jako součást vývoje celého území není výjimkou. Problematika je o to složitější, že leží v nižších (relativně) výškách, než území severní nebo střední části, a díky tomu, s ohledem na dnešní erozní bázi tavných toků, neprobíhala exhumace tak rasantně, jako v případě erozní báze toků, které zaústily do Svitavy. (Punkva, Jedovnický a Křtinský potok).

Rozpadem území krasu na tři samostatné hydrografické bloky, došlo ke kapacitnímu roztržení původní říční soustavy a jejímu výraznému oslabení od severu k jihu. Podstatnou roli při tvorbě povrchové i podzemní říční sítě hraje tektonická stavba území vápenců. Zatím co ve starších vývojových fázích se vodní toky prodíraly územím zhruba po severo-j jižní ose, (podélné tektonické směry SSV – JJZ), po uvolnění koridoru Svitavy se toky obrací k západu a severozápadu (pokud například tekly toky paralelně, dochází k pirátství).

Studium paleohydrografie v krasovém území je dobrým podkladem k záměrům praktické speleologie. Jakkoliv jsou současné studie pojaty většinou ze širšího kontextu, nebo všeobecně, aplikace (případně korekce) jsou možné za předpokladu dalšího ověření (hydrogeologický průzkum, vrtný průzkum, geofyzika).

Řada autorů (Panoš, Štelcl, Musil, Vašek a další) se pokusili o vytvoření určitého schématu geomorfologického vývoje částí území Moravského krasu. Všechny tyto studie mají něco společného, ale ještě více rozdílného, a tak, pokud by někdo projevil snahu o vypracování jakékoliv syntézy a vycházel z výše uvedených prací, narazí na značné problémy.

Problematikou speleologie v jižní části Moravského krasu jsem se začal zabývat jako amatér v r. 1951 a postupně celým územím (jako profesionál) od r. 1960. Po ukončení své aktivní služby v r. 1995 jsem se opět vrátil do terénů v jižní části, abych se pokusil zúročít některé získané znalosti.

Řadím se k táboru odborníků, kteří zastávají stanovisko, vycházející z toho, že hlavní krasové tvary a podzemní systémy byly vytvořeny před transgresí badenského moře, snad na rozhraní paleogenu a neogenu. V té době (rozhraní mezi 20 – 30 miliony let) ustupovala karpatská orogeneze, při čemž byl ještě pohybově (radiální tektonika) aktivní východní okraj Českého masivu.

Geologové dokládají výzdvihy (poklesy) v relaci stovek metrů. Pokud se tedy parovina Moravského krasu v intencích staré tektoniky (rozhraní devon – karbon) oživila, je logické, že povrchově (mělká a široká údolí, abri, tunelové jeskyně v meandrech a podobně) fungující říční síť se ocitla ve velice strmých spádových poměrech a musela se s nimi vyrovnat (hluboké kaňony, zpětné erozní stupně, hluboká okrajová krasová údolí).

Vodní toky se přestěhovaly do podzemí a vytvořily mohutné jeskynní systémy v podélné ose vápencového tělesa. Rigidní brněnský masiv, který zasahuje do podloží vápenců daleko k východu, držel podzemní toky spíše při východním okraji vápencového tělesa (vápence tam dosahují největších mocností). Postupné zvedání východního okraje vápencové plošiny, pokles v oblasti brněnské kotliny a rozpad celku bloku vápenců Moravského krasu způsobily odklony částí toků k západu, posílení vodnatosti Svitavy a tím její razantní zahloubení do brněnské vyvřeliny v úseku Brno – Blansko.

Blanenský prolom byl v jižní části načepován a otevřen. Svitava se stala hlavní odvodňovací tepnou území. Původně jednolitý severojižní krasový „veletok“ se rozpadl. Nastupující badenská transgrese pozvolna od jihu proniká do reliéfu Moravského krasu. Jde patrně o postup ve fázích (ústříčné slapy u Bedřichovic a Ivanovic jsou v nadm. výšce 250 m, horizonty navrtané vrtavými mlži u Ochoze a Březiny v nadm. výšce 420 m, ústříčný slap v Lažáneckém žlebu kolem 400 m).

Tuto situaci je však nutno korigovat odbornými názory o mladých pohybech ještě v období na rozhraní neogénu a kvartéru, tj. asi před 2 miliony let. Nemusí tedy uvedené úrovně odpovídat oscilaci moře, ale pozdější tektonice. Stejně tak mohl být postižen předbádenský jeskynní hlavní systém, jehož torza lze dokladovat v celém území Moravského krasu. Nemůžeme vyloučit ani to, že západní ukončení hlavních dómů v Ochozské jeskyni (vyústění Hadice) je jedním z postižených míst.

Jak jsem již uvedl, všichni autoři prací, které se zabývaly otázkami morfogeneze území se shodují v konstatování, že šlo o velmi komplikované procesy, a proto jen stěží lze přijmout jednoznačné závěry. Dovolte mi, aby i tento příspěvek případně představu učinil ještě komplikovanější, přesto, že se pokusím opírat o poznatky v terénu ověřitelné. Tím si nečiním nikterak nároky na jejich jednoznačnou interpretaci.

### **Fáze č. 1 :**

Vápencový terén jižní části Moravského krasu tvoří plochý tvar, který na severní straně navazuje na plošinu hlavního vápencového tělesa. Na straně západní se opírá o Říčanicko – ochozskou elevaci (brněnská vyvřelina s pláštěm klastik), která jako by škrtila jeho šířku. Elevace je v tomto stadiu skutečnou morfologickou elevací s východní vergencí.

Východní strana je omezena silikáty spodnokarbonskými, které opět nad vápence morfologicky vystupují. Celá vápencová plošina mírně spadáje k jihu, kde končí na výrazné východozápadní – tak zvané „mokerské“ poruše. V oblasti Mokré lze předpokládat erozní bázi případných vodotečí. Po jihozápadním úpatí Babické plošiny lze předpokládat existenci přítoku, který se v plytkém údolí spojil před severním okrajem Ochoze s potokem od Březiny (a možná i vodami od Bukoviny a Lhotek), aby společně při jižním svahu Skalky (Příhon) odtékaly do oblasti Hádku.

Tam se tyto vody spojily s Říčkou. Tento tok pak pokračoval (nadm. výška 350 m) do vápenců jižním směrem. Meandrující tok podřezával skalní svahy, vytvářel boční horizontální jeskyňky a prorážel tunelovitě šíje meandrů. V oblasti mezi Jelínkovým mlýnem a Bělkovým mlýnem (U kříže) se tok obrátil do oblasti Mokré.

### **Fáze č. 2 :**

Vápencová plošina se při východním okraji mírně zvedá, což způsobilo zvýšenou erozní činnost a původně téměř povrchové toky se zahlubují do podloží. Tok pod úpatím Babické plošiny se odvrací k jihozápadu a spadáje k Bílovicím. Postupně denuduje elevaci a pozvolna ji mění v depresi s erozní bází v údolí Svitavy.



Vody od Březiny vytvářejí podpovrchové tunelovité jeskyně v části plochého uzávěru (Lom Na Technice) a dále prohlubují povrchové údolí k Hádku. Vody Říčky atakují plochy údolní uzávěr v prostoru Pekárny, Kůlničky a bariéry klastik, které tvoří hráz. Vody Říčky ji proto obtékají z východní strany a směřují opět k erozní bázi v Mokré.

Vody od Hostěnic, které ve fázi č. 1 tekly povrchově k jihu hledají spojení s Říčkou (horní díl Kamenného žlíbku). Není vyloučeno, že Hostěnické vody směřují k Mokré samostatně.

### **Fáze č. 3 :**

Tato fáze patří ke geneticky nejvýraznější. Výzdvih vápencového komplexu kulminuje, a veškeré vodoteče, které z okolních, výše položených terénů přitékají, způsobují výraznou hloubkovou erozi. Březinský potok se zakusuje do vápenců hlubokým pytlovitým údolím jižně od Březiny s uzávěrou ve zúžení pod Technikou.

Vody mizí v podzemí a směřují k jihu. Říčka se pod Hádkem chová obdobně. Vráží do masivu a je hlavním tvůrcem Ochozské jeskyně. (Zkamenělá řeka, Hlavní dómy). Hostěnický potok se na Říčku připojuje v podzemí (Nová Ochozská) a opouští jižní směry k Mokré přímo.

Spojené vody Říčky a Hostěnického potoka narážejí v podzemí na překážku z bazálních devonských klastik (Kaprálův mlýn) a uhýbají k erozní bázi v Mokré. Této fázi lze přisoudit vznik nejrozsáhlejších jeskynních systémů v celém území. Její ukončení nastalo pozvolnou transgresí mladotřetihorního moře od jihu, z Vídeňské pánve.

Jakmile hladina dosáhla erozních bází krasových výtoků, dochází k akumulacím fluvialních sedimentů uvnitř systémů. Výrazně se mění křivky podzemních toků, tvoří se soustavy sifonů a škrťících bariér. Pohyb sedimentů se nakonec omezuje jen na úseky ponorů a nakonec dochází k totálnímu zaplnění okrajových údolí před ponory. Jeskynní systémy se mění v obrovské nádrže pod hladinou moře. Tento stav trvá až do regrese bádenského moře.

### **Fáze č. 4 :**

S postupnou regresí moře k jihu se opět vynořují části vápencových plošin a jsou z nich denudovány zbytky mořských sedimentů. (Jejich případná redeponovaná rezidua se uchovala v otevřených puklinách a chráněných kavernách). Přesto v hlubokých krasových formách (kaňony, deprese, kotliny) sedimenty badenu přetrvaly až do dnešních dní.

Obnovené povrchové toky byly schopny jen částečně sedimenty vyklidit. V některých místech výplně způsobily změny říční sítě (Březinský potok) a toky si vyerodovaly mladá údolí. Povrchové toky rovněž exhumovaly i úseky ucpaných jeskyní a vertikálními cestami se draly k předbádenské podzemní síti.

Březinský potok nebyl schopen vyklizení badenské akumulace a tak si prorazil hrdlo pod Technikou, k Ochozi přímo. Rovněž nevyklidil údolí k Hádku (Příhon) a vytvořil si Ochozský žlíbek. Zpětně erodující Říčka překonala klastikovou bariéru u Kaprálova mlýna a postupovala k Hádku. Nad kontaktem s klastiky načepovala Říčka podzemní systém a odřízla tak jeho jihovýchodní větev k Mokré. (Vývěry V – 1 a V – 2 ).

Okrajové údolí Hostěnické bylo po povrchu bádenských sedimentů odvodňováno sporými cestami k Mokré, obnovenými ponory pak do systému Ochozské jeskyně. (Hostěnické propadání, Labyrint). Ochozská jeskyně tak doznala téměř úplného vyplnění redeponovanými sedimenty (fluvial, jemné sedimenty badenu).

Je zcela možné, že k této akumulaci přispěla též Říčka pod Hádkem, i když je pravděpodobnější její snaha navázat na starý předbádenský systém přes ponory v údolí (Liščí díru, Málčinu jeskyni, Švédův stůl a další). Jen díky stupni zahloubení povrchového toku Říčky

vznikla unikátní odlehčovací cesta pro doslova sedimenty napěchovanou Ochozskou jeskyni (Hadice).

Zahlcováním Hostěnických ponorů mohla vznikat i bezodtoká nádrž, jezero, z něhož se vody přelévaly přes starý díl Kamenného žlíbku a směřovaly k Říčce. V této fázi nelze vyloučit oživení (z boku) systému jeskyně Pekárny, destrukci starých jeskyní v místě spádového zlomu k povrchovému toku Říčky a ovlivnění vertikálního odvodňování k předbádenskému systému (ponory ve žlíbku, Křížova propast, Dvořákova propáštka, Hynštova ventarola).

### **Fáze č. 5 :**

Zahrnuje veškeré změny v konfiguracích jeskyní a hlavně v redepozicích sedimentů jak na povrchu, tak i uvnitř jeskyní. Kromě fluviálních sedimentů přibyly sedimenty eolické, svahové kužely destrukčního typu (mrazové sruby apod.) a sedimenty mladého holocénu.

Konfigurace jeskyní se modelovala hlavně v partiích ponorů a vývěřů, kde docházelo ke splavování výplní do jeskyní a jejich posuny v podzemí, hlavně v partiích pod ponory. Podzemní toky, vzhledem k tomu, že exhumace badenských sedimentů nedospěla až na původní skalní dna vývěřů, vyvěrají k povrchovým tokům hlubokými sifony (hloubkové rozdíly až 50 m).

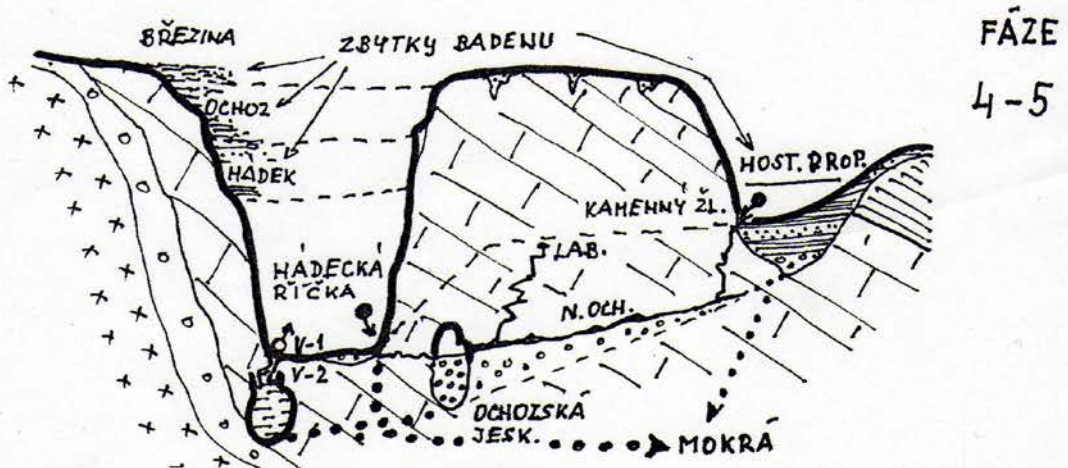
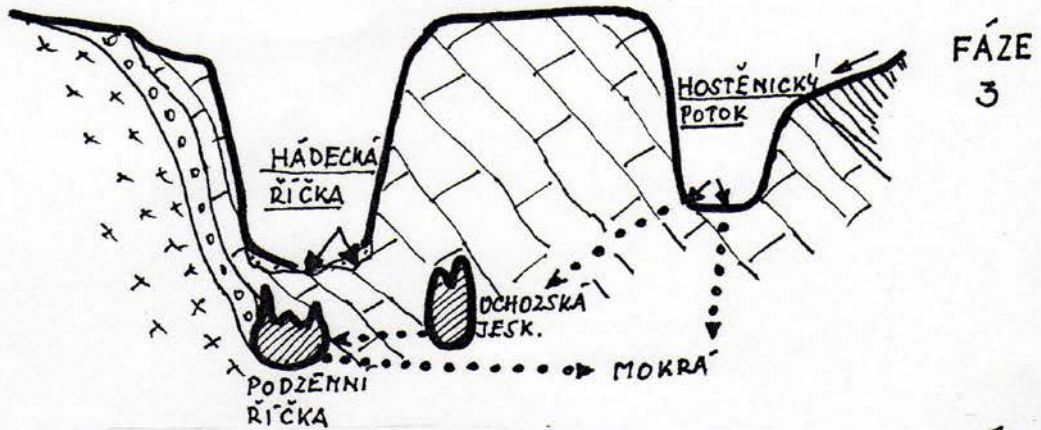
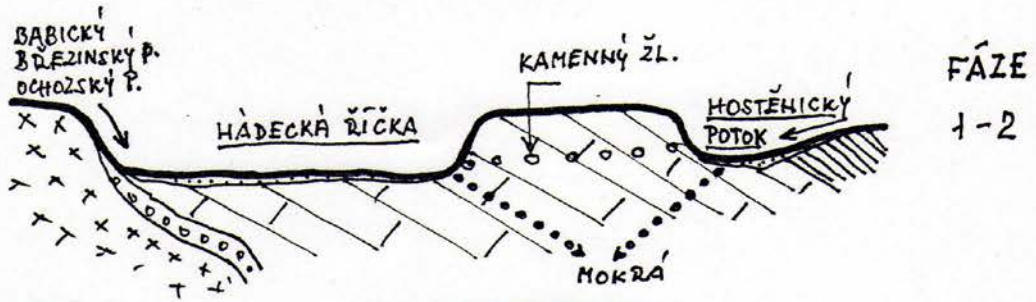
Říční síť jižní části Moravského krasu se tak nepřipojila k povodí Svitavy, ale zůstala věrná původním predispozicím jižních směrů. Nevyklizený, bádenskými sedimenty zaplněný mokerský vývěřový kotek tak působí jako zátka, přes níž se krasové vody prodírají k povrchu jen sporadicky (vývěry v Mokré, lokality pěnovců apod.).

Konečně, Říčka tyto vody k vývěru nenutí, vyvěrá díky načepování ve vývěrech V – 1 a V – 2. Možná, že určitá část jejich vod komunikuje s mokerským rezervoárem bifurkačně, přes pukliny a slabou výplň údolí (jeskyně naproti výtoku).

## **POZOR !**

Na následující straně následuje schema vývoje hydrografické sítě v jižní části Moravského krasu.

# SCHEMA VÝVOJE HYDROGRAFICKE SÍTĚ V JIŽ. Č. MOR. KRASU







**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 2 : Nové poznatky  
z Moravského krasu.**

**Název práce :**

# **Historie speleologického výzkumu Mokerské jeskyně v těžebním prostoru lomu Mokrá.**

**Autorem této práce je náš externí  
spolupracovník Mgr Petr Kos.**

**Koordinátor skupiny a redakční práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Členové skupiny a redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

Česká speleologická společnost  
ZO 6-12  
Speleologický klub Brno

**Historie speleologického výzkumu a  
průzkumu Mokrské jeskyně v těžebním  
prostoru lomu Mokrá  
(9)**

Vyhotovil: Speleologický klub Brno ZO ČSS 6-12  
Petr Kos  
Mokrá 341  
Brno-venkov 664 04

# 2004

## **OBSAH**

1. Úvod
2. Historie výzkumu
  - 2.1. Objev Západní větve MJ
  - 2.2. První pokus o interpretaci nálezu
3. Dokumentační práce
  - 3.1. Postup poznávání systému MJ
  - 3.2. Zaměření MJ
  - 3.3. Karsologické analýzy
  - 3.4. Geologické analýzy
  - 3.5. Paleontologické analýzy
  - 3.6. Geofyzika
4. Popis jeskynního systému
  - 4.1. Západní větev
  - 4.2. Východní větev
  - 4.3. Soutok
  - 4.4. Odtok
  - 4.5. Jeskynní struktury vázané na systém MJ
5. Interpretace nálezu
6. Význam Mokrské jeskyně v rámci vývoje oblasti
  - 6.1. Mokrská plošina
  - 6.2. Mokrský kras
  - 6.3. Jeskynní úrovně Mokrské plošiny

7. Mokerská jeskyně a její význam z hlediska hydrografie
  - 7.1. Regionální význam
  - 7.2. Nadregionální význam
8. Závěr a doporučení
9. Korelační schéma stratigrafických úrovní některých jeskynních chodeb v rámci chronologie území a diskuse
10. Literatura

## 1. Úvod

Ložisko Mokrý (k.ú. Mokrý-Horákov a Hostěnice, okr. Brno-venkov) leží na jv. okraji Moravského krasu. V současné době je tvořeno třemi lomy mokerské cementárny (fi Českomoravský cement, a.s., nástupnická společnost), kde jsou těženy devonské (vilémovické vápence) a karbonské (hádko-říčské vápence, rozstáňské, březinské a brodecké břidlice) horniny pro cementářské účely.

Ložisko je součástí Mokerské plošiny, která je dále pracovní členěna na Mokerskou a Hostěnickou plošinu, které jsou od sebe odděleny Studénčným žlebem a Šedým žlíbkem (Balák a kol. 2001).

Poměrně komplikovaná geologická stavba znemožnila výraznější tvorbu krasových jevů na Hostěnické plošině. Známe odtud pouze několik drobných zakrytých ponorů a menší závrtů. Mokerská část plošiny má krasové útvary dobře vyvinuté, což je dáno chemickou čistotou zdejších vápenců. Známe odtud aktivní ponor (Smetištní závrt), vyvěračku (Josefus, srv. Balák a kol. 2001) a jednu velkou jeskyni (Pekárna) a dokonce i propast'ovité bludiště (V Mechovém závrtu), které je zatím nejhlubším a nejrozsáhlejším volným jeskynním systémem Mokerské plošiny (Kos 2002). Z mokerské strany Údolí Řičky je známo mnoho drobných jeskynních vchodů z nichž vynikají j. Kůlnička a j. Slezákova díra (srv. Himmel – Himmel 1967).

## 2. Historie výzkumu

Výzkum krasových jevů v těžebním prostoru (dále jen TP) lomu Mokrý je nedílně spjat se záchrannými výzkumy Ústavu archeologické památkové péče Brno (dále jen ÚAPP Brno) a Archeologického ústavu Akademie věd České republiky v



Brně (dále jen AÚ AV ČR Brno), které se zde začaly realizovat od roku 1994. Od tohoto okamžiku se o tuto oblast Moravského krasu začínají zajímat i členové České speleologické společnosti (dále jen ČSS), základní organizace (dále jen ZO) 6–12 Speleologický klub Brno, kteří brigádně vypomáhají při provádění záchranných archeologických výzkumů. Archeologický výzkum se nejprve zaměřuje do prostoru závrťů č. I, IV a X, kde je postupně doloženo osídlení z období mladého paleolitu (magdalénien), mladšího neolitu (kultura s moravskou malovanou keramikou) a je zde dokonce lokalizována i těžební šachtice ze 13. století (Čižmář – Geislerová – Unger 2000).

## 2.1. Objev Západní větve Mokrské jeskyně

Objev Mokské jeskyně je kladen na přelom roku 1994/1995, kdy byla na etáži západního lomu lokalizována P. Škrdlou (AÚ AV ČR Brno) a I. Harnou (ZO ČSS 6-12) „nafáraná“ chodba krasového původu. V roce 1995 provedl P. Kos (ZO ČSS 6-12) zaměření a kresebnou dokumentaci fragmentu chodby, která dostala později označení Západní větev Mokské j. Z roku 1994 pochází nepříliš zdařilá černobílá fotografická dokumentace jeskyně od I. Harny.

Už v době objevu jeskyně byly identifikovány v prostoru krasové chodby hrubé štěrky a hlinito-jílovité sedimenty, ze kterých byla P. Kosem vyzvednuta neúplná zvířecí kost (Kos 2001). Vlastní jeskyně byla tvořena puklinovou chodbou se zachovalými stropními kulisami a několika drobnými strmými komíny. Vše bylo zaplněno sedimenty – komíny a podstropní partie chodby hlínami z povrchu a dno chodby písčítými jíly s příměsí oblázků a valounů nekrasového původu. Mokská jeskyně dostala označení č. 0006 a byla zařazena do jednotné databázové registrace v rámci celého ložiska Mokrá (viz. ZZ uložené v archivu firmy Českomoravský cement, a. s. nástupnická společnost a ZO ČSS 6-12).

## 2.2. První pokus o interpretaci nálezu

Již v roce 1996 bylo objevitelům zřejmé, že se jedná o fragment dosud neznámé říční jeskyně zcela zaplněné říčními a infiltračními sedimenty, která díky své nadmořské výšce nemohla nikdy komunikovat se známým systémem jeskyně

Pekárny (Kos 1998c; 2001). Z hlediska poznání vývoje této krasové oblasti se tedy jednalo o novou, nejvyšší (nejstarší?) jeskyni říčního typu, a to nejen na Mokersku, ale i v rámci celého povodí Říčky. V této fázi výzkumu nebylo dosud možné zjistit odtokové poměry nového systému, takže všechny předčasné závěry se zdály být spekulativní.

Poprvé se začíná uvažovat o možné souvislosti stabilizovaných závrťů se starými neznámými jeskyněmi (Kos 1999). Závrty jsou strukturovány a porovnávány s výsledky geofyzikálních průzkumů, přičemž jsou nastoleny další interpretace, které vedou k vytypování dalších možných vstupů do podzemních krasových struktur vyššího významu (např. Mechový závrť).

### 3. Dokumentační práce

Od roku 1996 se pohled na systém Mokské j. ze strany speleologů značně změnil. Díky intenzivní těžbě vápenců v západním lomu, se poznatky o charakteru systému podstatně rozrostly, což nám v současnosti umožňuje vyvíjet interpretace o kterých se nám v minulosti ani nesnilo. Kromě speleologických dokumentačních prací, které se omezily na kresby plánů, profilů a fotografování, se přidaly další významné aktivity ze strany geologů a paleontologů (MZM Brno, PřF MU Brno). Postupně tak mohl být nastíněn obraz o funkci a charakteru tohoto mimořádného krasového útvaru.

#### 3.1. Postup poznávání systému Mokské jeskyně

Mokská jeskyně byla systematicky dokumentována s postupem těžby od profilu j.č. 0006. V souvisle odkryté etáži (č. 380) západního lomu byly posléze odkryty dva vysoké profily jeskynních chodeb, kompletně zaplněných alochtonními sedimenty. Nově dokumentované profily dostaly nová registrační označení a korelovány s dosavadními poznatky z předchozích výzkumů. Postupem času tak vznikla rekonstrukce větší části jeskynního systému (obr. 11), který sestával ze dvou geneticky svázaných jeskynních tahů – Západní a Východní větve Mokské jeskyně.

### 3.2. Zaměření Mokrské jeskyně

Dokumentačně topografické práce probíhaly s pomocí geologického kompasu (P. Kos, P. Nováček, P. Dohnalová, P. Doležel, M. Lečbych) se zabudovaným sklonoměrem, pásma o délce 30 m a totální stanice NICON 50 (D. Vitulová, ÚAPP Brno). Spomocí kompasu byl vytyčen polygonální pořad (bez fixovaných bodů), jehož některé body byly zaměřeny v JTSK. Získané informace o jednotlivých m.b. byly zpracovány na PC v editoru COMPASS, který umožnil konečný mapový výstup v požadovaném měřítku (bokorys a půdorys). Výsledky mapování Mokské jeskyně byly ZO 6-12 předány na základě objednávky ve formě ZZ, firmě Českomoravský cement, a.s. Na základě takto získaných koordinátů měření, byl jeskynní systém zanesen RNDr. I. Balákem do map GIS na pracovišti Správy CHKO Moravský kras v Blansku. V současné době je mapová dokumentace aktivována a průběžně doplňována v počítačové síti lomu Mokrý (R. Donocík).

### 3.3. Karsologické analýzy

Jelikož se jedná o neaktivní (fosilní) jeskynní systém jeskyně s předpokládaným rozsáhlým pokračováním, nelze s nálezem pracovat jako s geneticky uzavřeným přírodním krasovým útvarem. Námi dokumentovaná část jeskyně pravděpodobně představuje střední část poměrně rozsáhlého a členitého systému s polygenetickým vývojem erozně-korozního charakteru (obr. 10). V rámci areálu Mokrské plošiny lze nalézt nejbližší analogii v j. Pekárně, ze které známe opět jen fragment velké tunelovité chodby, převážně freatického charakteru, s předpokládaným přehloubením dna ve vadózních podmínkách (sondy M. Kříže).

Pekárna představuje v souvislosti s Mokrskou j. nižší jeskynní úroveň fluviálního typu (fluviální výtoková jeskyně, Musil 2000) a mnohými autory je považována za výtokovou jeskyni Hostěnického potoka (Himmel - Himmel 1967; Musil 2000). Vzhledem k charakteru sedimentů, které byly zachyceny ve dně Pekárny při sondáži M. Kříže, K. Absolona a B. Klímy (srv. Dvořák 1957), se lze domnívat, že se jedná o sedimenty, které jsou svým charakterem blízké fluviálním sedimentům v Mokrské j. Na základě této domněnky lze vyslovit hypotézu o vývojové souvislosti obou jeskynních fragmentů. Je však jisté, že úplnou pravdu se

již nikdy nedozvíme vzhledem k rozsáhlým závalům na konci j. Pekárny, které nejsou z hlediska praktické speleologie v současnosti perspektivní. Nejnovější geofyzikální průzkum naopak naznačuje možnost pokračování j. Pekárny za závaly do prostoru Kamenného žlíbku, kde lze dokonce v několika místech předpokládat volné dutiny (Dostál – Hašek – Tomešek 2000a). O možném zmlazení (rejuvenaci) stropních částí j. Pekárny mladším vodním tokem lze uvažovat též, neboť jeskyně leží v údolí protékaném minimálně již od pliocénu aktivním tokem Řičky a Hostěnického potoka.

Západní větev Mokrské j. vykazuje známky freatické modelace v počáteční fázi přechodu do vadózních podmínek (starší vývoj systému). Může se též jednat o chodbu vytvářející se v přechodně freatických podmínkách. Východní větev Mokrské j. má naopak podobu kaňonu pod střechou, který je výsledkem pokročilého vývoje ve vadózních podmínkách. O starším – freatickém – vývoji svědčí plochý čočkovitý kanál, zachovaný ve stropu chodby, který výškově téměř komunikuje se sousední chodbou Západní větve. Fragmenty těchto chodeb nám naznačují rozdílné ponorné oblasti vod, které byly posléze jímány jedinou podzemní sběrníci – Východní větví Mokrské j. V místě zvaném Soutok ústila Západní větev vysutě do stěny kaňonu Východní větve. V místě vyústění měla chodba Západní větve podobu freatického kanálu téměř kruhového průřezu.

Odtokové poměry Mokrské jeskyně nebylo možné dosud přesvědčivě vyhodnotit. Naskýtá se zde více směrů odvodňování. Ve směru k J, do prostoru Vlašňovského žlebu (Studénčný žl.) SV Mokré a do prostoru Bočního žlebu SSZ Mokré. Pohřbený krasový kaňon pod dnešním Studénčným žlebem mohl vzniknout na rozhraní oligocénu a miocénu v průběhu sávské fáze alpinského vrásnění (srv. Kadlec 2001, 6). Pohyb příkrovů k SZ způsobil vyklenutí Dražanské vrchoviny (Kettner 1960; Panoš 1964; Dvořák 1995).

### 3.4. Geologické analýzy

Geologickému výzkumu pokryvných útvarů nekrasového původu, starších než pleistocén, se zabýval tým badatelů (Brzobohatý – Kudělásek – Nehyba 2000), který vyhodnotil vrty situované v prostoru Studénčného žlebu, který se nachází

mezi západním a prostředním lomem Mokrá. Z pohledu geologa se jedná o staré krasové údolí, vyplněné nekrasovými (marinními) sedimenty z období transgrese moře spodního badenu. Ve 22 vrtech byla lokalizována hloubka pohřbeného údolí v mocnosti sedimentů, které místy dosahovaly až 55 m (dno údolí v cca 372 m n. m.). Autoři průzkumu uvažují o předbadenském stáří údolí, které má mimořádný význam v rámci chronostratigrafie místní údolní říční sítě (srv. Musil 1998).

### 3.5. Paleontologické analýzy

Výskyt paleontologického materiálu ve výplních krasových dutin mokerského lomu se omezuje na struktury j.č. 0045 Malá Želví aj.č. 0043 Želví (obr. 10). Ty byly podrobně zpracovány Katedrou geologie a paleontologie PřF MUB, pod vedením prof. RNDr. R. Musila, DrSc. Další analýzy zde prováděl zaměstnanec MZM Brno Mgr. M. Ivanov, PhD., který se též zaměřil na profily Mokrské j. (Ivanov – ústní sdělení z roku 2003).

R. Musil zde vyzdvihuje skutečnost, že Mokerská plošina je svým postavením v Moravském krasu zcela výjimečná, neboť v jejich krasových dutinách nebyly od spodního badenu odneseny sedimenty, tak jako všude jinde. Sedimenty Studénčného žlebu, odkryté západním lomem, datuje Musil do období spodního badenu a označuje je za marinní v uložení *in situ* (Musil 2002).

Další výplně, datované nověji fosilními pozemními obratlovci, vyplňují vertikální propastovitě dutiny a jsou zastoupeny čistým jílem. Jedná se o j. Želví a Malou Želví, které mají pravděpodobně časovou, a též i vývojovou souvislost se systémem Mokrské j. V těchto jeskyních (zejména pak v j. Malé Želví) byly nalezeny fragmenty kostí rodu *Dorcatherium* (čeleď Tragulidae), řádu Lagomorpha a čeledi Mustelidae (Musil 2002).

Významně jsou v sedimentech Malé Želví j. zastoupeni i plazi. M. Ivanov uvádí plazy Testudinidae (rody *Testudo* a *Chrysemys*), Varanidae (rod *Varanus* sp.), Aguidae (cf. *Ophisaurus* sp.), Viperidae (*Vipera* sp. – orientální zmije), Colubridae (blízké rodu *Coluber*). Značné množství fragmentů kostí a krunýřů náleží suchozemským želvám. Za význačný označuje Ivanov nálezy zbytků vranů, kteří se podobají nálezům z Maďarska, kde jsou kladeny do pliocénu (Bolkay 1913).

Struktura plazů z Malé Želví j. vykazuje znaky typické pro miocénní herpetofaunu střední Evropy (Ivanov 2002).

Z vlastní Mokrské j. pochází poměrně skromné nálezy zlomků želvích krunýřů z vrcholové (podstropní) partie Východní větve, kde ležely v šedo zeleném jílu nad červenými až rezavými hlínami. Zhruba ze stejné polohy uvádí M. Ivanov výskyt fosilizovaných kostí netopýrů (Ivanov – ústní sdělení z roku 2003). Dle stratigrafického rozložení analogických nálezů v krasových dutinách lomu Mokrá, se jeví výplně Mokrské j. starší než v j. Malé Želví.

Další paleontologické poznatky přináší výzkum vrtů z prostoru Studénčného žlebu, kde bylo provedeno 22 hloubkových vrtů, které prošly marinními sedimenty z období miocénu. Vápňité jíly obsahovaly poměrně bohatou mikrofaunu (foraminifera, ostrakoda, jehlice hub, úlomky ostnů ježovek, úlomky otolitů a vzácně i úlomky schránek měkkýšů). Společenství organismů, zastoupených ve vzorcích dokládá stáří nejspodnějšího badenu (16 mil. let) a plně odpovídá společenstvu 3. intervalu ve smyslu Švábenická – Čtyroká (1999), který lze částečně korelovat s vyšší částí grundských vrstev Dolního Rakouska (Brozobohaty – Kudělásek – Nehyba 2000).

V roce 2002 - 2004 byl v nejvyšší etáži západního lomu odkryt ukázkový profil části pohřbeného údolí nad Studénčným žlebem. Profil zachytil v mocnosti 15 m souvrství badenských až kvartérních sedimentů, které lze úspěšně korelovat s výsledky vrtů od výše uvedených autorů (Brzobohatý a kol. 2000). S. Nehyba uvažuje o možnosti, že část odkrytých třetihorních sedimentů odpovídá svým uložením deltovému typu (Nehyba – ústní sdělení z roku 2002).

### 3.6. Geofyzika

Při identifikaci dalšího pokračování Mokrské j., je též nutné pracovat s výsledky geofyzikálních průzkumných prací, prováděných na ploše ložiska Mokrá. Za jednu z nejdůležitějších prací lze do dnešní doby považovat měření J. Klablenny z 80. let (Klablena 1983), kde je z korelačního schématu možné vyčíst některé geomorfologické útvary jež nejsou patrné na povrchu plošiny a které byly později narušeny postupem těžby vápence (obr. 7, 8). Tato práce vyhodnocuje dále

hypotetické směry zkrasování a některé důležitější tektonické anomálie. Nověji byl (90. léta) proveden geofyzikální průzkum plošiny nad j. Pekárnou a j. Kůlničkou, iniciovaný Správou CHKO Moravský kras v Blansku (Dostál – Hašek - Tomešek 1998). Průzkum měl za účel lokalizovat další možná pokračování jeskyní Údolí Říčky do prostoru ložiska Mokrá. Výsledkem měření bylo podchycení dalšího neznámého průběhu pekárenského paleosystému ve směru J a JJV od známého fragmentu tunelovité jeskyně v Hádeckém údolí (Dostál – Hašek - Tomešek 1999). Pracovníci GEODRILLU s.r.o. provedli v Pekárně měření za pomoci georadaru a konstatovali shodný poznatek o sedimentární výplni jeskyně s výsledky kopaných sond M. Kříže (Kříž - Koudelka 1940). Uvažují, stejně jako řada dalších autorů, o výtokové funkci jeskyně Pekárny (zjištěna dvě mladší výtoková erozní koryta v sedimentech). Nejnověji (P. Dostál – ústní sdělení) se geofyzikové domnívají, že hlavní chodba Pekárny pokračuje za závalem směrem k V, do středního dílu Kamenného žlíbku, kde je předpokládáno místo bývalého ponoru vod Hostěnického potoka (Dostál – Hašek – Tomešek 2000a).

Geofyzikálním průzkumem jeskyně Pekárny se v minulosti zabývalo mnoho prací, kterými není nyní nutné se zabývat, vzhledem k jinému tématu.

Klablenova (obr. 8) i Haškova (obr. 9) měření v předpolí západního lomu Mokrá, dokládají existenci starých krasových údolí, zaplněných starými říčními a mořskými sedimenty. Klablena (1983) dále zachytil pravděpodobně průběh odtokové a přítokové části Mokrské j. v místě, které bylo členy ZO 6-12 označeno jako Soutok (obr. 7). Jedná se o poměrně výraznou anomálii, procházející západním lomem v příčném SZ-JV směru od trati Spálená seč k nedalekému Studénčenskému žlebu (Odtoková ch. Mokrské j. – pekárenská chodba?).

#### 4. Popis jeskynního systému

Mokrská j., zdokumentovaná v rozmezí let 1995 - 2004 (Kos 2001), představuje střední část poměrně rozsáhlého jeskynního systému, tvořeného hustou sítí erozních chodeb (obr. 6). V současné době je zaměřeno 370 m polygonu, což představuje pouze malou část dosud jen tušeného mnohakilometrového bludiště chodeb (obr. 11). Známý úsek jeskyně je tvořen dvěma přítokovými chodbami

(Východní a Západní větev), soutokem těchto chodeb (Soutok) a Odtokovou chodbou, která směřuje k z. okraji Studénčného žlebu. Další pokračování systému lze předpokládat ve směru z. od Soutoku, na s. koncích obou větví a hlavně na v. konci známé části Odtokové chodby, kde je předpokládán přítok od jeskyněk U Obrázku I a II (j.č. 0014 a 0015) a odtok ve směru k J, kde je známá j. Malá diaklasa.

Spádové poměry přítokových větví Mokrské j. jsou následné (skalní dno):

- a) počátek Východní větve – cca 391 m n.m.
- b) střední část Východní větve – cca 383 m n.m.
- c) Východní větev v místě soutoku – méně než 380 m n.m. (zaplněno sedimenty)
- d) počátek Západní větve – 402 m n.m.
- e) Západní větev v místě soutoku – 386 m n.m.

#### 4.1. Západní větev

V souladu s vývojem známé části systému Mokrské j. (obr. 10) se Západní větev jeví jako geneticky starší než větev Východní. V místě soutoku vyúsťuje do Odtokové chodby vysutě v podobě okna (386 m n.m.). Další průběh chodby pokračoval sz. směrem k hraně lomu v podobě freatického kanálu s náznaky gravitačního zahlubování chodby v počínajících vadózních podmínkách. Nejvýraznější znaky vadóze byly patrné ve středním úseku Západní větve, která byla zdokumentována členy ZO 6-12 a označena j.č. 0006 (Kos 1998). Zde byly dokonce zaznamenány dva korozní komíny (š.- 1 – 2,5 m), zdokumentované do výšky 10 m. Komíny byly kompletně vyplněny sprašovými hlínami, které vyplňovaly též podstropní části horizontální chodby v mocnosti cca 1 – 2,5 m; níže již ležely jíly s nekrasovým valounovým štěrkem fluviálního původu. Šířku chodby se pohybovala kolem 3-4 m.

Ve střední dokumentované části Západní větve Mokrské j. byl během těžby lokalizován skalní pilíř a sledovány náznaky vybočení dvou chodeb se soutokem ve směru k Z. Teoreticky by se mohlo jednat o geneticky mladší útvary, které tak vysvětlují výraznější modelaci vybočující chodby do podoby kaňonu, vznikající ve vadózních podmínkách. V mladší (druhé) vývojové fázi Západní větve došlo tedy



pravděpodobně k odklonu toku z j.v. směru a jeho přeorientování ve směr Z. Svědkem starší (první) fáze je pak okno v podobě oválného freatického kanálu, které ústí vysutě v Soutoku do kaňonovité Odtokové chodby.

Podle Forda lze klasifikovat nejvyšší dokumentované profily Západní větve Mokrské j. (j.č. 0019 a 0020) jako počáteční stádium vzniku vadózní chodby, kdy je zahloubení vtisknuto do dna freatické chodby. Regionální freatické proudění se přemístilo a chodba odváděla pouze místní epikrasové odvodnění (Ford 1989, 59, obr. 16A). Chodba ve tvaru písmene “T“ naznačuje, že ji stejný tok stále využíval, a že přecházela z freatických do vadózních podmínek (Ford 1989, 59, obr. 16B).

## 4.2. Východní větve

Nese podobné znaky vývoje jeskynní chodby jako větve Západní (obr. 10), ale je typickou chodbou vadózního typu, která je vůdčí pro tzv. depresní vadozní morfologii (j.č. 0019, 0040, 0044). Přehloubení dominuje, ale freatická část zůstává ve stropěch chodeb, kde určuje průběh vlastní chodby. Starší fáze je tedy patrná v reliktu plochého freatického kanálu, který zůstal zachován ve stropěch kaňonovité chodby (kaňon pod střechou; Ford 1989, 59, obr. 16B) a v jediné malé pravostranné odbočce přítokového, nebo obtokového charakteru, která ústí vysutě u stropu hlavní kaňonovité chodby, široké 4 – 6 m a vysoké místy až 30 m. I když bylo dno jeskynní chodby v místě Soutoku zahaleno sedimenty, lze předpokládat jeho značný spád ve směru k Odtokové chodbě, která tak činí erozní bázi pro obě jeskynní větve.

## 4.3. Soutok

Jedná se o označení místa (j.č. 0046), kde se setkávají obě větve Mokrské j. (obr. 10), a kde nemáme ani nejmenší představu o podrobnějším charakteru jeskynního pokračování – jen jej tušíme podle depresních příznaků, dokumentovaných členy ZO 6-12. Jisté je, že v místě soutoku musí existovat významná krasová komunikace s hluboko položenou skalní bází, která v systému plnila funkci jakési centrální sběrnice všech přítokových vod již v nejstarší fázi vývoje Mokrské j. Strop této významné jeskynní chodby leží při úrovni 380 m

n.m., přičemž dno chodby může být řádově až o několik desítek metrů níže (345-350?). V současnosti je průzkum tohoto místa odkázán na postup těžby na etáži 365 m n.m.

#### 4.4. Odtok

Jedná se o chodbu označenou jako Odtoková (obr. 10). Na plánové dokumentaci byl průběh této chodby vyznačen orientačně s ohledem na depresní příznaky, indikující nekarbonátovou výplň jeskynní chodby. Dle některých znaků lze v koncové části Odtokové chodby předpokládat existenci přítoku z trati U Obrázku, kde byly v etáži 395 m n.m. nafárány stejnojmenné fluviální jeskyňky. Stejně tak zde zřejmě existuje pokračování hluboko položené Odtokové chodby, která se pravděpodobně prudce lomí k J a směřuje do střední části Studénčného žlebu. Tento předpokládaný směr může být indikován existencí j. Malá diaklasa (j.č. 0004), jejíž vchod ležel v úrovni etáže 395 m n.m. a která je vzdálená cca 150 m od Mokrské j.

#### 4.5. Jeskynní struktury vázané na systém MJ

V roce 1985 byla v západním lomu nafárána j. Glozarova (Glozarka). Charakteristika a stručný popis této jeskyně byly uvedeny v několika předchozích autorových pracích z roku 1998 (Kos 1998a; 1998b). Novější poznatky z terénního pozorování v roce 1998 - 1999 jenom potvrzují, že se s největší pravděpodobností jednalo o jeskyni infiltrační vázanou. Pokračování této propast'ovité jeskyně je dáváno do souvislosti s existencí paleoúrovně j.č. 0006 Mokrské, která byla dříve spojována „pracovně“ s tzv. „Pekárenským“ koridorem a vlastní j. 0001 Glozarova byla přisuzována tzv. „Hostěnickému“ koridoru (Kos 1998c). V současné době se ukazuje, že se zřejmě bude jednat o složitě provázaný krasový systém, jenž se bude v mnoha úsecích dělit na větve odtokových a přítokových říčních chodeb.

Jak bylo již nastíněno v jedné z předchozích kapitol, Mokrská j. představuje nepatrnou část podstatně rozsáhlejšího systému jeskynních chodeb. V průběhu registračních prací členů ZO 6-12 bylo v TP a DP západního lomu Mokrá

zaregistrováno mnoho jeskynních struktur. Některé z nich mohou geneticky souviset se systémem Mokrské j. Je vysoce pravděpodobné, že na Odtokovou chodbu bylo v geologické minulosti vázáno více přítokových větví – podobných těm, které známe dnes (obr. 6).

Předpokládáme, že další přítoková větev bude vázána na Mokrskou j. ze směru od trati U Obrázku, kde jsou lomem nafárány erozní jeskynní chodby menší velikosti (j.č. 0014 a 0015). Tyto drobné přítokové jeskyňky budou mít pravděpodobně značný spád dna a budou zřejmě komunikovat s nedalekým fosilním údolím, které se napojuje na horní díl Studénčného žlebu. Tu lze předpokládat existenci paleoponorů říčního toku, který se zde někdy na konci třetihor (pliocén) propadal a inundoval systém Mokrské j.

V roce 2004 byl proveden první detailnější průzkum těchto krasových dutin a bylo zjištěno, že od Z se na j.č. 0015 napojuje komínek, (j.č. 0015/A) který asi po 3 m končí neprůlezným zúžením a je vyplněn pleistocénními sedimenty (jemné písky, hlíny a jíly, vše bez hrubších příměsí, které by dokládaly větší dimenzionální rozměry pokračování). Z výplně komínku je patrná souvislost s blízkým fosilním údolím v prostoru nad dnešním Studénčným žlebem. J.č. 0015 má výplň trochu odlišnou. Výplň je tvořena převážně jílovitými sedimenty šedohnědé a žlutooranžové barvy s nahodilými ččkami rezavého písku. Kromě opadaných stropních desek nebyly v sedimentu zjištěny žádné hrubší příměsí nekrasového materiálu. Autor uvažuje o předpleistocénním stáří chodeb (pliocén?).

S Mokrskou j. dále pravděpodobně souvisí vývěrová oblast, která je očekávána někde v prostoru Studénčného žlebu (zejména střední díl údolí).

Další jeskynní struktury, související pravděpodobně se systémem, jsou j. Želví (j.č. 0043), která má propastovitý charakter a je vyplněna miocénními sedimenty. Želví j. může též indikovat existenci významnější krasové struktury, položené ve větší hloubce, např. na úrovni 380 m n.m.

O tom, že Odtoková ch. Mokrské j. plnila funkci sběrnice krasového kolektoru, svědčí přítomnost j.č. 0047, která nese známky erozní činnosti se spádem stropního koryta ssz. směrem – k Soutoku Mokrské j. Tato jeskyňka byla zcela vyplněna lehce vrstevnatými jílovitými hlínami kávového zbarvení (pleistocén, hengelo -

pod hradem?). Je zajímavé, že tento sediment v ostatních jeskyních Mokerské plošiny chybí.

Další strukturou je j. Malý domek (j.č. 0009; obr. 10), která leží v nejvyšší etáži západního lomu (410 m n.m.). Společně s j.č. 0034 tyto jeskyně indikují pravděpodobný směr pokračování Východní větve Mokrské j. Obě mají propast'ovitý charakter – jedná se tedy o korozní komíny, vázané na horizontální odvodňování plošiny.

Na Západní větev je vázaná j. Komínek (j.č. 0016), která byla částečně bez sedimentární výplně s korozní modelací na stěnách (obr. 10). Jeskyňka je propast'ovitá a sleduje sv.-jz. tektonické směry. Je pravděpodobné, že komunikuje spíše přímo s pokračováním z odbočky (Západní větev) chodby vadózního charakteru (j.č. 0006). Pokračování jeskyně v tomto směru může být částečně zbavené sedimentů. V jeskyni byli lokalizovány mladé sintry o mocnosti až 7 cm.

Na existenci silně zkrasovělého terénu (příp. i podzemí) upozorňují aktivní propady hlín v prostoru závrtu č. I. Zde se již dostáváme do bezprostřední blízkosti Bočního žlebu, kde se nachází elevace vápenců Mokerské plošiny. Je možné, že tento žleb plnil v geologické minulosti funkci vývěrového údolí. O tom, že i tu mohly eventuel. vyvěrat vody z Mokrské j., nasvědčuje odklon Západní větve Mokrské j. z původního jv. směru do směru k Z.

## 5. Interpretace nálezů

Systém Mokrské j. sehrál ve vývoji jižní části Moravského krasu velice důležitou úlohu. Jelikož představuje z větší části velice starý systém, se založením snad již ve třetihorním období, umožňuje nám načrtnout alespoň přibližnou rekonstrukci jeskynní a údolní sítě, která zde existovala již před 16. mil. lety (baden). Ukazuje se, že již tehdy tu existovala dokonale vyvinutá údolní síť, tvořená hlubokými krasovými kaňony, kde vyvěraly, nebo se naopak zcela ztrácely vodnaté říční toky. V žádném případě se nejednalo o žádná nehluboká údolí se širokým dnem (srv. Panoš 1963; Štelcl 1964; Kadlec 2001). Na rozhraní paleogénu a neogénu ustoupilo moře z okraje Českého masívu a j. od Mokerské plošiny zůstalo jezero zaplněné pestrými nevápnitými jíly ottnangského stáří. Z jezera

vybíhaly dva hluboké zálivy. První záliv vybíhal do prostoru Bílovice n. Sv. – Řícmanice – Kanice a Ochoz. Druhý záliv vybíhal do sprostoru Líšeň – Mokrá – Podolí (Musil a kol. 1993, 59; Himmel 2001). Během konečné transgrese ve spodním badenu poklesla Dražanská vrchovina jako celek pod hladinu moře.

Na základě těchto poznatků si tedy můžeme nyní nastínit alespoň přibližný vývoj systému Mokrské j. Nejdůležitější úlohu zde nepochybně sehrála Odtoková chodba, kterou však známe pouze z miniaturního úseku, který byl odkryt mokerským lomem (obr. 11). Směr odtoku vod a výškové poměry této chodby (cca 350-345 m n.m.) významně podporují domněnku, že zde máme co dočinění s pokračováním známé jeskyně Pekárny (350 m n.m.). Za těchto okolností by se ale již nejednalo o jeskyni vývěrovou, ale o fragment mohutného průtokového jeskynního kanálu, který měl svou ponornou oblast asi někde v prostoru fosilního údolí v. Ochoze, případně ještě s. – u dnešní Březiny. Původní vzhled krajiny byl značně přetvořen novými vodními toky, které vytvořily novou údolní síť, která dislokovala starý jeskynní systém. Další dosud neobjevený přítokový úsek j. Pekárny lze předpokládat někde v masivu Hory. Místa předpokládaného ponoru a vývěru by tedy mohla být od sebe vzdálena vzdušnou čarou přibližně 2,5 km.

Z hydrografického hlediska by se dalo uvažovat, že do tohoto původního jeskynního systému, se zcela propadaly vody Paleoříčky, které se krasovým kolektorem transportovaly do povodí jež bylo protékáno paleotokem Hostěnického potoka. Tak tomu bylo v nejstarší fázi vývoje systému (starší paleogén?). V mladší fázi dochází poprvé k tvorbě zárodku hostěnického semipolje (mladší paleogén?), které je později odvodňováno celou soustavou ponorů do Vlašňovského údolí u Mokré. V tomto čase se začíná propojovat jeskynní síť vytvořená Paleoříčkou se soustavou chodeb protékanou paleotokem Hostěnického potoka. Vody Paleoříčky a hostěnického paleotoku se již nestékají ve Vlašňovském údolí, ale v podzemí Mokerské plošiny. Dá se tedy říci, že tak bylo poprvé prokázáno paleopirátství Hostěnického potoka, který skrytě (v podzemí) odebíral vody Řičky (obr. 5).

Pokud si načrtneme alespoň přibližnou podobu údolní sítě v jižní části Moravského krasu (obr. 4), zjistíme, že prodělala od období starších třetihor mnoho významných změn, které setřely původní ráz krajiny. Přesto můžeme rekonstruovat

starou předkvartérní údolní síť na podkladě znalosti geol. výplní údolí či vrtů. Tato stará údolní síť vykazuje jednotný směr odvodňování, a to od SV k JZ (obr. 1), což je v naprostém souladu se současnými poznatky geologů (srv. Dvořák 1995). Evidentní náklon pevninské desky směrem k JZ znamenal v paleogénu při okraji souše (snosové oblasti) tvorbu husté říční sítě, která vytvářela vějířovité uspořádání menších toků, hluboce zařezaných do podložní platformy v podobě krasových kaňonů. Erozí říčních toků byly transportovány denudační zbytky karbonských hornin (slepence, břidlice, droby) do prostoru hlubokých depresí (trogů), kde vytvářely prodelty.

V komplikovanosti stavby této staré údolní sítě můžeme spatřovat podobnost říční deltě, která je tvořena vějířovitě uspořádanými říčními rameny, které se dělí na další ve směru odtoku. Předpokladem je, že jedna delta ústila do prostoru J od Drahanské vrchoviny a toky vyústovaly do čelní karpatské předhlubně, kde známe z hlubokých geologických vrtů pohřbené kaňony (srv. Himmel 2001, 2).

Podobný jev lze sledovat i v miocénu (vranovický a nesvačilský příkop; srv. Suk – Ďurica 1991, 82, obr. 30) při mořské transgresi (Paratethys) a v pliocénu, po ústupu badenského moře, kdy je ve sledované oblasti patrné generální odvodňování směrem k JV (obr. 3).

Hlavní zdrojová oblast vod, jak se z rekonstrukce jeví, ležela ve starších třetihorách někde v prostoru dnešního Údolí Rakovce či Jedovnic. Je vysoce pravděpodobné, že paleotoky Březinského p., Říčky a Hostěnického p., byly součástí jediného mohutného toku, který se významně podílel na modelaci tehdejší krajiny.

V mladších třetihorách se deltový jev v prostoru Mokerské plošiny opět opakuje, výraznou změnou je však směr povrchového odvodňování, které probíhá v pliocénu ve směru od SZ k JV (obr. 3). V pleistocénu se hlavní směr odvodňování oblasti ustaluje na ose S-J (obr. 4). V prostoru Mokerské plošiny jsou na krasovém povrchu zachovány redeponované sedimenty neogénu v soustavě opuštěných říčních koryt, které odváděly vody do karpatské předhlubně a posléze sladkovodní jezerní pánve (obr. 8). Jezero sahalo pravděpodobně širším zálivem až k j. okraji Mokerské plošiny, kde bylo vyslazováno tokem vytvářejícím opět při

pobřeží deltu (srv. Kachlík 1998, 261), která měla již starší vývoj (paleogén). Ukazuje se, že deltový jev se ve sledované oblasti udržel téměř bez přerušení od paleogénu do neogénu.

Podle rytmicky se střídající sedimentární výplně marinního typu ve Studénčném žlebu (Brzobohatý – Kudělásek – Nehyba 2000), se dá usuzovat, že ještě koncem badenu zde mohla existovat delta (Nehyba – ústní sdělení) s dominancí říční sedimentace (srv. Kachlík 1998, 263), a to v místě přímého vtoku řeky do mořské pánve Paratethys.

Na základě modelu staré údolní sítě lze vyčlenit samostatné krasové jednotky s mikroregionálním a regionálním významem. Studovaná oblast u Mokré je v rámci jižní části Moravského krasu největší a dosahuje regionálního až nadregionálního významu (obr. 1-4).

## 6. Význam Mokrské jeskyně v rámci vývoje oblasti

Systém Mokrské j. ovlivnil v době své geneze významně okolní krajinu. Jeskynní struktury, vázané na paleosystém jeskyně, transportovaly podzemím obrovské množství hrubozrnného klastického materiálu z prostoru kulmských konglomerátů (slepence, droby, prachovce). Velikost valounové frakce, zastižená ve Východní větvi Mokrské j., naznačuje mimořádně vodnatý tok, který transportoval podzemím až 20 cm velké valouny nekrasových hornin. Uvažuje se o větším toku než, který vytvářel Ochozskou j. (J. Kadlec – ústní sdělení).

Na významu při formování krasové krajiny získávaly i vývěrové oblasti, kde vznikala hluboká vakovitá údolí (Studénčný žleb, Boční žleb, srv. Obr. 13). Totéž platí i o ponorových oblastech (obr. 5), kde byly nověji lokalizovány hluboké krasové kaňony s vtokovými jeskynními chodbami (např. Hostěnické údolí a snad i údolí v. Ochoze) (Kadlec 2002; Dostál – Tomešek 2003). Pokud by se jednou potvrdila domněnka o souvislosti j. Pekárny s Mokrskou j., pekárenská chodba by byla nepochybně v průběhu třetihor nejvýznamnějším krasovým kolektorem celé jižní části Moravského krasu. Na „Pekárenský“ koridor (pekárenská a Odtoková ch.) byly pravděpodobně vázány přítokové a lokální odtokové jeskynní větve. Přítokové větve by mohly být za těchto podmínek očekávány v úseku Ochozská (Na dolínách, Hora, Na Staré myslivně, Držice, Kamenný žlíbek), Hostěnicka (U

Šedého žlábků, Nad propastí, Nad kopečkem) a Mokerska (Malý boční žlíbek, úval s Mechovým závrtem). Původní nejstarší ponorné oblasti tohoto velkého krasového systému leží teoreticky v z. části fosilního údolíčka Na dolinách, a to v blízkosti trati Dlouhé, kde je v terénu dobře patrný údolní uzávěrový záliv při kótě 280 m n.m. (obr. 1). Neznalost mocnosti sedimentární výplně tohoto krasového údolí nám však zatím neumožňuje stanovit úroveň skalního dna, kde se mohly vody Paleoričky propadat. Další relikty předpokládaného jeskynního systému lze dosud očekávat ve stabilizovaném stavu v masivu Hory při úrovni cca 370 – 365 m n.m. (obr. 1:1); tedy jen něco málo přes 30 m pod dnešním povrchem. V prostoru Ochozského žlábků je očekáváno narušení starého jeskynního systému pliocénním paleotokem Ochozského potoka, který si v úseku dlouhém cca 700 m vytvořil průlomové údolí (obr. 3). Tuto domněnku by potvrdzovala skutečnost, že kromě j. Pekárny odtud není známa žádná jiná velká fluviální jeskyně jež by dodržovala orientaci žlábků. V souvislosti se vznikem průlomového údolí je též nutné uvažovat o možnosti sekundárního využití pekárenské chodby paleotokem Ochozského potoka (patřičné důkazy ovšem neexistují). Teorii o starém předkvartérním odvodňování, snad až z prostoru Lučního údolí u Jedovnic, do Údolí Řičky, nastolil již J. Kadlec (2001, 6), který tento tok spojuje s existencí j. Slezákova díra, j.č. 25, j.č. 26, j.č. 28 a j. Tulácké. Kadlec uvažuje (Kadlec 2001,6) o třetihorním stáří toku, který protékal z. od Lysé hory. Autor této práce se naopak domnívá, že výše uvedené jeskyně jsou pliocénního stáří a spojuje jejich vznik s činností paleotoku Ochozského (Křtinského) potoka (obr. 3:7), který bifurkoval v okolí dnešní Lysé hory ve více povrchových toků (Ochozský žlíbek, žlíbek Západně Lysé, Žleby u Kanic).

Jako odezva vznikajícího Hádeckého údolí, které muselo být ve starší fázi (paleogén) vývoje pekárenské chodby „slepé“, je chápán autorem práce vznik ponorných jeskyní Adlerovy a Křížovy, které s vysokou pravděpodobností podbíhají skalní chobot nad Kamenným žlíbkem (obr. 1:3), kde jsou částečně přerušeny mladším depresním zářezem Kamenného žlábků a na mokerské straně pokračují neporušeně v masivu Mokerské plošiny (např. j. Křížova, j. Adlerova – j. Puklinová). Zde je již můžeme chápat jako přítokové chodby Mokrské j.



Sekundárním projevem zahlubování údolí Hádecké Říčky je i vznik jeskynních úrovní (obr. 3:6), které vrcholí genezí nejnižšího patra jeskynního odvodňování, které dnes spatřujeme v reliktu přítokové chodby Zkamenělé řeky v Ochozské j. (srv. Himmel 2001, 1). Další odtokový úsek tohoto jeskynního systému dnes nemůžeme přesněji lokalizovat, neboť byl značně pozměněn krasovými procesy v období kvartéru. Není vyloučené, že chodba Zkamenělé řeky má však podstatně starší - předpliocénní založení (srv. Himmel 2000) a že tvořila úroveň nejnižšího krasového odvodňování oblasti, na kterou byla vázána i Mokrská j. Nejnovější geofyzikální práce (Dostál – Tomešek 2003) podporují teorii o existenci mimořádně starých (terciérních) paleoponorů Hostěnického potoka, který se propadal ve slepém kaňonu hlubokém až 70 m, v místě dnešního Hostěnického údolí (obr. 2:8). Pro zajímavost Kadlec (2002) předpokládá na základě geofyzikálního měření VES hloubku Hostěnického údolí na 30 m se stupněm vysokým 20 m.

Na starou ponornou oblast hostěnického paleotoku navazují předpokládané jeskynní systémy pod Kamenným žlíbkem, které byly metodou VDV naměřeny firmou GEODRILL s.r.o. v roce 2000 (Dostál – Hašek – Tomešek 2000).

Pokud bychom ale vzali v potaz vznik chodby Zkamenělé řeky až v pliocénu (což je málo pravděpodobné), musí v levém břehu Hádeckého údolí existovat další významný jeskynní systém, který nebyl dosud objeven (souvislost s Hádeckou ventarolou, j. Pod lipou? srv. Himmel – Himmel 1967).

Ústup nárazových stěn Ochozského žlíbku a Hádeckého údolí směrem k J a Z, znamenal kolaps středního úseku pekárenské chodby (pravděpodobně i portálu j. Ochozské v Hádeckém údolí) a po čase i změnu odvodňování generelním směrem k Z Údolím Říčky.

Po zařezání toku Říčky do nově vznikajícího údolí, lze očekávat stabilizaci odtokových cest pod Mokerskou plošinou (pliocén - pleistocén). Údolí Říčky se stává spodní erozní bází pro všechny vývěry krasových vod oblasti (obr. 4). Této teorii by mohl nasvědčovat i jev odklonu erozních chodeb vadózního typu v Mokrské j. z původního jv. směru do směru z. (Západní větev). V této době mohla být hlavní pekárenská chodba využívána paleotokem Hostěnického potoka,

který se propadal ve střední části Kamenného žlíbku a v Hádeckém údolí vyvěral menším vývěrem z mohutné chodby j. Pekárny.

Ochozský žlíbek a Kamenný žlíbek je patrně jeden uzavřený geomorfologický útvar, který odváděl vody nově vznikajícího paleotoku Ochozského potoka, zřejmě již od počátku pliocénu (obr. 3), do prostoru Hostěnického údolí, které bylo pravděpodobně odvodňováno soustavou ponorných toků (např. systém j.č. 1422/B V Mechovém závrtnu) do Bočního žlebu nebo přímo k obci Mokrá. Původ vod paleotoku Ochozského potoka je nověji shledáván v prostoru Křtin (paleotok Křtinského potoka). Speleologickým průzkumem byla na jv. okraji Babické plošiny prokázána existence mohutné vývěrové fluviální jeskyně (j. Tereza-Na technice), která nejspíše ještě v pliocénu (obr. 3:1) odváděla vody z prostoru Křtinského údolí (Skrejšny) do Březinského údolí (Kamenný žlíbek). Mohutný vývěr zde vytvořil nové průlomové údolí, které prořalo geologicky starší říční údolní síť z období třetihor (M. Šenkyřík – ústní sdělení). Další směr odtoku Ochozského potoka lze v terénu jasně vysledovat až po vlastní úsek Hostěnického údolí. Paleotok Křtinského potoka dokázal tedy v jediné časové epoše (pliocén) vytvořit (obnovit?) krasové systémy ve dvou odlišných územních krasových jednotkách (v současnosti jižní část Moravského krasu).

Hostěnickému potoku vděčíme za aktivaci a obnovení celé řady geologicky starších krasových systémů jeskynního odvodňování, a to minimálně od počátku pleistocénu (vznik Ochozské j. a obnova jejich starších částí – Labyrint, Zkamenělá řeka), kdy se zde vyvíjí v posledním interglaciálu u Hostěnic rozsáhlé semipolje s jezerními sedimenty (Musil 1998).

## 6.1. Mokerská plošina

Mokerská plošina je součástí jv. okraje Ochozských plošin (Demek 1993), které původně tvořily jeden plochý krasový reliéf. Na základě nejnovějšího poznání o charakteru výplní krasových žlebů Moravského krasu se dovídáme, že tyto plošiny byly již ve třetihorách rozbrázděny hlubokými kaňony, kterými protékaly větší ponorné toky jež vytvářely velké jeskynní systémy, srovnatelné např. s dnešní Amatéřskou j. v severní části Moravského krasu (obr. 1, 2).

Mokerská plošina, tvořená mokerskou a hostěnickou částí, je bohatá na mnoho krasových jevů (jeskyně, ponory, vyvěračky, závrt, škrapy). Na poměrně malém krasovém území je tedy vyvinuta celá škála krasových jevů, které jsou charakteristické pro rozsáhlá krasová území.

Nejvíce krasových jevů se nachází na sz. okraji plošiny, odkud známe celou řadu jeskynních vchodů, které nověji klasifikoval dle Himmela (Himmel – Himmel 1967) prof. Musil (Musil 2000). Největší jeskyní této části Mokerské plošiny je j. Pekárna, která je po 70 m ukončena závalem. Další jeskyně jsou menšího významu a jejich geneze není dodnes patřičně speleologicky objasněna.

V roce 1999 byla členy ČSS (ZO 6-12) provedena otvírka Mechového závrtu č. XV, který se zdál být z hlediska průzkumu nejperspektivnější. Do roku 2004 zde byla objevena téměř 300 m dlouhá propastovitá jeskyně, hluboká 46 m. Jelikož j.č. 1422/B V Mechovém z. leží v ponorové zóně pásma paleotoku Ochozského potoka a zřejmě i nověji Hostěnického potoka, lze předpokládat její vývoj nejdříve od období pliocénu. Odtokové cesty vod mohly směřovat v 1. fázi – pliocén, (Ochozský p.) pod Mokerskou plošinu k nedalekému lomu Mokrá (Mokrá j. - Studénčný žleb). Ve 2. fázi – pliocén, byl tok Ochozského p. nahrazen Říčkou, která se rychle zahloubila do starších sedimentů a začala vytvářet chodbu Zkamenělé řeky ve Staré Ochozské j. 3. fáze – pleistocén, je již ve znamení erozní činnosti Hostěnického p., který začal vytvářet jeskyně na okraji hostěnického semipolje a jimi odvádět vodu do Údolí Říčky (j. V Mechovém z., j. Pekárna?, Labyrint v Ochozské j.).

Pliocénnímu období náleží pravděpodobně další útvary nad Kamenným žlíbkem, v Malém bočním žlíbku, v Šedém žlábkem a ve žlíbku Nad propastí v Hostěnickém údolí. Za pleistocénní a holocénní je možné považovat depresní závrtovité útvary na dně Vilémova údolíčka (Hostěnické údolí s ponory I, II, III) a Kamenného žlíbku u horního vchodu do Ochozské j. Recentní útvary představují aktivní ponory při s. okraji plošiny (Smetištní závrt – ponor III, Burkhardtův ponor IV a ponor V u žlíbku V Pacholčí) a vývěry u pramene Josefus naproti Lysé hoře v Údolí Říčky (Balák a kol. 2001) a jeden aktivní krasový pramen v obci Mokrá (Kos 1999).

V povrchu Mokerské plošiny byly na základě registrace krasových útvarů v lomech cementárny Mokrá (Kos 2002) zjištěny četné stabilizované závrtý, které jsou většinou většího stáří než kvartér a pravděpodobně se váží na horizontální chodby jeskynního odvodňování paleosystému pekárenské chodby a dalších přítokových větví Mokrské j.

Aktivní propady v sedimentární výplni největšího závrtu plošiny (z.č. I) v trati Spálená seč (západní lom) signalizují existenci volných „zkrasovělých“ prostor v z. části plošiny (obr. 10). Až sem by mohl pravděpodobně zasahovat vliv pliocénního krasovění, zapříčiněného tokem starého Ochozského potoka. Dutiny však budou silně zasedimentované vlivem dlouhodobé infiltrace až několik metrů mocného sprašového pokryvu plošiny.

Systém různě starých závrtových řad a jejich uskupení naznačují složitý proces dlouhodobého krasovění Mokerské plošiny. Asi 90% útvarů představuje v současnosti fosilní kras.

## 6.2. Mokerský kras

Nové objevy, učiněné na Mokerské plošině od roku 1988 členy ČSS (srv. Kos 2002), umožnily jiný pohled na vývoj této malé krasové oblasti. Jelikož je na tomto území vyvinuto téměř vše (srv. Himmel – Himmel 1967), co obvykle na krasovém území jiných oblastí Evropy nalezneme, můžeme hovořit o tzv. „mokerském“ krasu. Mokerský kras se rozkládá na ploše Mokerské a Hostěnické plošiny a v poloze Skalka u obce Mokré. Z jediné mokerské Skalky neznáme, kromě škrápů, žádné výraznější krasové jevy. Na základě poznatků o hydrologii Mokerského potoka v blízkém Vlašňovském údolí, se můžeme domnívat o existenci málo dimenzovaných krasových kolektorů recentního stáří (srv. Hypr – Kudělásek 1998).

## 6.3. Jeskynní úrovně Mokerské plošiny

- I. jeskynní úroveň – 402 až 380 m n.m. (j.č. 0006 Mokrská)
- II. jeskynní úroveň – 390 m n.m. (j.č. 1422/B Mechový z.-Pepeho d.-Galerie)
- III. jeskynní úroveň – 379 až 372 m n.m. (j.č. 1422/B Mechový z.-Hodinová ch.)

IV. jeskynní úroveň – 354 až 364 m n.m. (j.č. 1422/B Mechový z.-Tallův s.)

V. jeskynní úroveň – 355 až 350 m n.m. (j.č. 1428 Pekárna)

VI. jeskynní úroveň – 350 až 315? m n.m. (neznámá jeskyně na dně hostěnického pohřbeného kaňonu, podle Dostála – Tomeška a Kadlece)

## 7. Mokrská jeskyně a její význam z hlediska hydrografie

Jižní část Moravského krasu je v současné době začleněna do 3. hydrografické soustavy (povodí Říčky; podle Kořístka 1860; srv. Absolon 1970). Hydrografický význam Mokrské j. byl v době jejího vzniku podstatně větší nežli má např. dnešní Ochozská j., která představuje největší známý aktivní krasový systém oblasti (Himmel – Himmel 1967; Himmel 1988).

Pro názornost můžeme systém Mokrské j. srovnat s dnešní Amatérskou j., kde se v podzemí mísí toky Bílé vody a Sloupského potoka a vzniká říčka Punkva. Stejně tak se v třetihorách mísily v Mokrské j. vody minimálně dvou toků – Paleoříčky a paleotoku Hostěnického potoka, které pak vyvěraly mohutným vývěrem (vývěry?) s. a sv. Mokré (obr. 1, 2).

Po regresi miocénního moře došlo znovu k inundaci (alespoň některých částí systému) Mokrské j. přičiněním zcela nového (vznikajícího) toku Ochozského potoka a snad i nově rodící se Říčky. K tomu mohlo dojít nejdříve v pliocénu a oživeny byly pravděpodobně pouze odtokové cesty ve směru k Bočnímu žlebu u Mokré (obr. 3), kde lze tedy zřejmě očekávat zakryté vývěry Ochozského potoka a Říčky. Horní části dokumentovaných profilů Mokrské j., v úsecích stropních iniciačních čočkovitých kanálů a cca 2 m pod nimi, byly vyplněny pestrými jílovitými hlínami (tropické zvětrávání), které v jeskyních větvích (Východní a Západní větev) nahradily vápnité jíly (tégly), bohaté na obratlovčí faunu spodního miocénu (M. Ivanov – ústní sdělení). Zbytky téglů byly zjištěny ve stropních puklinách Východní větve Mokrské j. (tab. 5). Po ústupu badenského moře byly tyto sedimenty z jeskyně vyklizeny zřejmě erozí vodního toku a nahrazeny novými sedimenty – pestrými jíly s červenavými hlínami podobnými *terra rosse*. Na povrchu těchto sedimentů byly M. Ivanovem (ústní sdělení) lokalizovány kosti netopýrů.

Pokud byla některá část paleosystému rejuvenována v pleistocénu nevíme. Musel to ale být pouze Hostěnický potok, který své vody dodnes odvádí do Údolí Říčky. Přímou na mokerské straně staré vývěrové jeskyně neznáme (eventuel. j. Pekárnu, Slezákovu díru, Tuláckou ?) a recentní ponory (I, II) hostěnických vod jsou všechny zakryté sedimenty, což značně stěžuje jejich speleologický výzkum, jenž je odkázán pouze na kladné výsledky barvicích pokusů.

Fragment kdysi významné vývěrové oblasti krasových vod z masivu Mokerské plošiny lze spatřovat v několika drobných krasových pramenech v obci Mokré. Největší, zvaný lidově „Scák“, je jímán místním vodovodem a využíván jako pitná voda pro obec. Další je znám jako periodický pramen a nachází se u dnešního veřejného koupaliště v jz. části obce. Z okolí obou pramenů jsou lokalizovány mocné vrstvy listových pěnoveců kvartérního stáří (Kos 1999). Hydrologická aktivita Mokrské j. končí na konci pliocénu, kdy hlavní roli krasového odvodňování oblasti zcela přejímá systém Ochozské j. a na ni vázané málo dimenzované vznikající odtokové cesty s vývěry pod Lysou horou (Himmel 1969).

## 7.1. Regionální význam

Jelikož není rozsah paleosystému Mokrské j. znám ani z 50%, nelze přesvědčivě vyhodnotit hydrografický význam tak starých krasových kolektorů. Regionální význam Mokrské j. by mohl spočívat v odvodňování poměrně široké oblasti jižní části Moravského krasu, jmenovitě Mokerské plošiny. V současnosti známe pouze sedimentární výplně dvou přítokových částí tohoto systému. Ve Východní větvi jsou v největší míře zastoupena hrubozrnná klastika (tab. 3:1), která sem byla deponována velkým vodním tokem ze sz. okolí Hostěnic (J. Vít – ústní sdělení). To stejné platí v menší míře i o Západní větvi, která byla s velkou pravděpodobností ovlivněna erozním tokem ještě v pliocénu. Podrobnější rozbor sedimentů, vyplňujících Mokrskou j. však stále čekají na podrobnější petrografické analýzy.

## 7.2. Nadregionální význam

Stejně jako v předchozí kapitole i nyní stojíme nad dosud nevyřešeným problémem. V několika případech autor již nastínil možnost existence mimořádně rozsáhlé sítě erozních chodeb, které mohly z prostoru Mokerské plošiny zasahovat podstatně dále k S (plošina Skalka, Hádecká plošina; obr. 1).

Členové ZO ČSS 6-12 Speleologický klub Brno, se dlouhou řádku let zabývají průzkumem a výzkumem jeskyní, vázaných na povodí Březinského (Ochozského) potoka, který se teoreticky v geologické minulosti (pliocén?) též podílel na tvorbě jeskyní a odvodňování krasových vod jižní části Moravského krasu.

Amatérští speleologové prozkoumaly v Březinském údolí několik jeskyní ponorného, ale i vývěrového charakteru, které jsou poměrně značného stáří (terciér) a vnáší do poznání krasové problematiky mnoho nového. V systému j. Malý lesík byla během průzkumných prací rozpoznána ponorová jeskyně, která odvodňovala toto území již v období třetihor. To bylo konstatováno na základě rozboru sedimentů ve vstupní propast'ovité části jeskyně (Kos – Vít 1998). Dejme tomu, že ve starších třetihorách (nejstarší úsek?) bylo Březinské údolí slepé nebo poloslepé a vody přitékající sem od sv. se tu propadaly do podzemí. Společným terénním průzkumem povrchových krasových a geomorfologických útvarů plošiny Skalky (ČSS ZO 6-12 Speleologický klub Brno a ZO 6-26 Speleohistorický klub Brno) a dalšího krasového terénu mezi Ochozem a Mokrou, byl nastolen nový krasový problém, který bude nutné v nadcházejícím období řešit (srv. Kos 2004).

I když se v současnosti vyvíjí snaha o řešení problematiky spojené s existencí volných jeskyní v prostoru Babické plošiny, plošiny Skalky a Mokerské plošiny, stojíme před faktickými poznatky, že na území dlouhém zhruba 6 km a širokém 2,5 km, musel existovat ve starším geologickém období (terciér) krasový paleosystém jenž odvodňoval kdysi celé popisované území od S k J do prostoru j. od dnešní Dražanské vrchoviny (obr. 1).

## 8. Závěr a doporučení

Objevem Mokerské j. byl pro řadu odborníků nastolen opravdový problém. V předešlých kapitolách se autor práce pokusil vyřešit několik aspektů spojených s možným vysvětlením geneze fosilního jeskynního systému v místních i širších

dimenzích. Ukazuje se, že v současné době vládne i mezi odborníky nejednotnost v názoru na vývoj jižní části Moravského krasu, a to jak z hlediska speleologie, tak i z pohledu geomorfologie. Jsme zatím odkázáni pouze na výsledky geofyzikálního, geologického (vrty) a speleologického průzkumu a v poslední řadě též na pomalý postup těžby ve velkolomu Mokrá, který tak neomylně vrhá nové světlo do mozaiky poznání této krasové oblasti.

Nastíněním geneze zdejších jeskynních systému, byl na základě analogií ze sousedních krasových oblastí a metodou selekce, nastíněn vývoj komplikované jeskynní sítě, vyvíjející se od třetihor do současnosti.

Význam Mokrské j. se tak stává mimořádný i v rámci vývoje celého Moravského krasu. Je obdivuhodné, že i z tak malého fragmentu jeskynního systému se dá vytěžit takové množství cenných informací pro současnou praktickou speleologii.

Poznatky o zkrasovění ložiska Mokrá přináší cenné informace, které by mohly vést k vytvoření nového modelu pro řešení obdobné problematiky vývoje sousedních oblastí Moravského krasu. Autor se v souvislosti se strukturováním sledované oblasti pokouší nastínit komplikovaný vývoj Ochozské j., která obsahuje převážně výplně pleistocénního stáří (Kadlec 2001). Absence starších fluviálních sedimentů neumožňují stanovit starší vývojové fáze jejího systému a klasifikovat ji do období třetihor, kdy již existoval systém Mokrské j. Vše tak nasvědčuje komplikovanosti vývoje Mokerského krasu, který je nutné stále podrobovat výzkumu a speleologickému průzkumu, i když není zase tak perspektivní pro praktické speleology jako jiné oblasti Moravského krasu.

Do řešení problematiky krasu Mokerské plošiny se v poslední době zapojila celá řada odborníků, kteří vytvořili projekt s názvem „Mokerská plošina“. Výzkumný tým je tvořen odborníky z řad geologů, archeologů a amatérských speleologů (R. Musil, M. Ivanov, P. Kos) a funguje již od roku 2002. Předpokládá se, že víceletý výzkum bude ukončen monografickou mnohojazyčnou publikací, kterou finančně zaštití firma Českomoravský cement, a.s. nástupnická společnost.

Doporučení:



- 1) Geofyzikální průzkum za účelem vysledování přítokových a odtokových částí Mokrské jeskyně se zřetelem na hloubky chodeb.
- 2) Geofyzikální průzkum v okolí závrtu č. I na Spálené seči.
- 3) Otevírka a speleologický průzkum j. Malá diaklasa v souvislosti s pokračováním Odtokové chodby Mokrské j.
- 4) Speleologický průzkum j. Komínek v souvislosti s pokračováním Západní větve Mokrské j. v úseku Odbočky.

## 9. Korelační schéma stratigrafických úrovní některých jeskynních chodeb v rámci chronologie území a diskuse

Jeskyně	Výplň	Datace výplně	Datace jeskyně	Vodní tok
Pekárna	silně zvětralé nezvrstvené písčité štěrky, valouny křemene a kulmských hornin (slepenců), středně zrnitý písek růžové, červené, žluté, černé a rezivé barvy. Dokonalé opracování valounů, v nadloží spraše se sutí a váp. konkracemi	Neogén, pleistocén	paleogén	Březinský p., Paleoříčka, Hostěnický p.
Východní větev Mokrské jeskyně	Půda t. terra rossa, jíly šedozelené a hnědožluté barvy, písky, silně zvětralé štěrky	Neogén, pliocén	paleogén	Hostěnický p.
Západní větev Mokrské jeskyně	Půda t. terra rossa, šedozelené jíly, silně zvětralé štěrky	Neogén, pliocén	Paleogén-pliocén	Hostěnický p., Ochozský p.

Odtoková chodba Mokrské jeskyně	Silně zvětralé písčité štěrky a jíly	Neogén	Paleogén	Březinský p., Paleoříčka, Ochozský p.?, Hostěnický p.
Liščí díra	Silně zvětralý světležlutý písek se slepencem	neogén	Paleogén?	Paleoříčka?
U Obrázku	Sprašové hlíny a rezavé písky, žlutý jíl s fosilními sintry, tenká vrstvička půdy t. terra rossa, hnědozelený jíl	pleistocén	pliocén	Ochozský p.
V Mechovém závrtnu	Sprašové hlíny, s rezavými písky a fosilními sintry	pleistocén	pliocén	Ochozský p., Hostěnický p.
Ochozská jeskyně – Zkamenělá řeka	Sprašové hlíny, jíly a čočky šedočerného písku	pliocén-pleistocén	palogén?	Paleoříčka
Hadí jeskyně	Pruhované rudohnědé a žlutohnědé jíly s vložkou žlutohnědého písku (mocné asi 2 cm)	pleistocén	pliocén	Paleoříčka, Ochozský p.?
Křížova jeskyně	Středně zrnité rezivě hnědé písky	pliocén-pleistocén	paleogén	Paleoříčka
Adlerova jeskyně	V podloží holocénních hlín růžové a rudé skvrnitě jíly, promíšené s jíly žlutými, místy silně zvětralé vápencové kameny	pliocén-pleistocén	paleogén	Paleoříčka
Jezevčí jeskyně	Na povrchu	pliocén? - pleistocén	pliocén?	Paleoříčka

	hlinité sedimenty kvartéru, níže nekopáno			
--	---	--	--	--

Z výše uvedené tabulky je patrné, že celou řadu jeskyní v jižní části Moravského krasu vyplňují staré fluviální sedimenty (Dvořák 1957). Sám J. Dvořák upozorňuje, že vchody fluviálních jeskyní v Hádeckém údolí obsahují zpravidla kvartérní sedimenty pod kterými následuje hiát a na vlastní skalní dno jeskyně již nasedají pouze fluviální sedimenty, které jsou podstatně starší než kvartér. Pestré sedimenty jsou dle Dvořáka (1957, 352) výsledkem značného zvětrávání za teplého, srážkami bohatého období, kdy se mohly v jeskyních hromadit hydroxidy Fe a nebyly odplavovány. Tento typ větrání sedimentů by mohl odpovídat podmínkám vzniku terra rossy, který je kladen na konec třetihor až počátek čtvrtohor (Pelíšek 1939).

Oproti starším závěrům krasových badatelů (Dvořák 1957; Kříž – Koudelka 1940; Himmel – Himmel 1967; Himmel 2000) se autor práce domnívá, že jeskynní vchody situované v Údolí Říčky, neobsahují sedimenty, které by poskytly potřebný zdroj informací ke stanovení geneze a stáří rozsáhlejších fluviálních paleosystémů. Důležitější jsou informace získané z výplní středních částí stabilizovaných krasových systémů. Nejlépe se k odběru vzorků a k odbornému posouzení hodí hluboko položené jeskynní profily fluviálních chodeb, odkryté např. lomy, nebo zastížené pod závrtvy náhorních plošin (např. Mechový z., závrtvek ZUB ad.). Dokumentace takto vzniklých situací probíhá na základě sledování a registrace těžbou odkrytých profilů nebo příležitostných otevírek závrtvů speleologickými skupinami ČSS.

Dále autor nepodporuje myšlenku, že např. jeskyně Pekárna je striktně výtokovou fluviální jeskyní (srv. Musil 1998; 1999; 2000), protože dodnes nemáme pro tuto teorii přesvědčivé důkazy. Naopak výsledky výzkumu Mokrské j. a práce jiných badatelů (Kadlec 2001, 6), naznačují předpoklad, že se jedná o fragment většího jeskynního systému, který odváděl vody směrem do masívu Mokrské plošiny. Z přiložené stratigrafické tabulky jasně vyplývá, že j. Pekárna plnila primárně funkci průtokové jeskyně a sekundárně, snad ještě v pleistocénu,

odváděla eventuel. vody Hostěnického potoka do Hádeckého údolí (Musil 1999). Za těchto okolností odpadá hydrografický problém, zda existoval v době mezi tvorbou j. Pekárny a Ochozské j. jiný odtok vod Hostěnického potoka na osadu Mokrou (Musil 1998). Skutečnost je velice komplikovaná a nedá se tak jednoduše, jak bylo již vylíčeno v této práci, vyjádřit. Jedná se skutečně o velice dlouhé vývojové období tvorby rozsáhlé jeskynní sítě.

R. Musil (2000, 38) se dotkl této problematiky pouze ve dvou bodech. Uvažuje o odtoku Hostěnického potoka ve směru na Mokrou, a to hned ve dvou časových obdobích (před kvartérem a ve spodním pleistocénu). Podle současného modelu vývoje jižní části Moravského krasu, se zdá, že je tento předpoklad částečně pravdivý, ale časové rozpětí geneze odtokových cest Hostěnického potoka (či jeho paleotoků) je podstatně širší. Hydrologická činnost systému Mokrské j. pak v pohodě celé chybějící období pokryje.

Další problém nastínil R. Musil (1999) v souvislosti s existencí morfostratigrafické úrovně, sledovatelné od j. Pekárny (výtoku vod Hostěnického potoka) až do Mariánského údolí. Uvažuje o jejím předkvartérním stáří, což by podle autora předložené práce nepříslušelo činnosti Hostěnického potoka, ale Říčky, která vytvářela tyto úrovně během erozního zahlubování dna Údolí Říčky.

J. Kadlec (2001) uvažuje o paleogénním stáří většiny jeskyní vázaných na vznik Hádeckého údolí ve výšce 360-385 m n.m. a vznik Ochozské j. klade do pliocénu, kdy jeskyně využila staršího (dnes neznámého) níže situovaného systému odvodňování.

Autor této práce se domnívá, že v pliocénu byla Ochozská j. inundována pouze tokem Říčky, a to prostřednictvím chodby Zkamenělé řeky (konec pliocénu?), kde byly zatím prokázány pouze kvartérní sedimenty infiltračního typu (Kadlec – Pruner – Venhodová – Hercman – Nowicki 2000). Směr odtoku musel podle nového modelu směřovat pod Mokerskou plošinu a v současné době jej není možné speleologicky vysledovat.

Problematika vzniku nových jeskyní na počátku pliocénu je nanejvýš ožehavá. Autor uvažuje o vývojové vazbě tří jeskyní v chobotu nad Kamenným žlábkem (Křížova, Adlerova, Jezevčí; srv. Himmel – Himmel 1967). Jeskyně Křížova a

Adlerova mohly vzniknout již v paleogénu, během zahlubování Hádeckého údolí, zatímco j. Jezevčí (položená nejvýše) mohla vzniknout až koncem miocénu (počátek pliocénu?) a ve svém pokračování využít starších chodeb obou výše uvedených jeskyní. Konečným propojením všech tří jeskyněk v jediný systém (konec pliocénu?) mohl mít za následek reinundaci např. chodby Zkamenělé řeky, pro což ovšem neexistují v současnosti objektivní důkazy.

Podle této studie se dá usuzovat, že paleosystém Mokrské j. prošel dlouhodobým procesem stabilizace, kdy byly hlavní chodby zcela zaplněny sedimenty (tab. 2, 3:1, 4:2, 5), které v současné době neumožňují vytvářet rozsáhlé kolektory krasových vod. Podle některých drobných poznatků, lze dále usuzovat, že určité jeskynní větve prodělávají v současné době proces rejuvenace, a to již od začátku pliocénu (např. j. V Mechovém závrtu, Stará Ochozská j.). V současnosti lze ve studované oblasti sledovat recentní jevy (ponory, vývěry), které signalizují vznik nové jeskynní úrovně – nižší než hlavní chodby Ochozské j. (Sifonovitá ch., sifon v j. Netopýrce, trativod Vlevo za vchodem v Ochozské j., Výtoky Říčky pod Lysou). Je možné, že se jedná opět pouze o zmlazení již existujících chodeb staršího založení (srv. Kadlec 2001), což by mohlo potvrzovat teorii o jeskynním odvodňování Hostěnického údolí (třetihory), vytvořeném v hloubce cca 50-70 m od dnešního povrchu (srv. Dostál – Tomešek 2003).

Kadlec dále, v souvislosti s genezí Ochozské j. (Kadlec 2000), hovoří o kolapsu stropu v místě vyústění hlavních dómů do Hádeckého údolí ve svrchním pleistocénu. Zde je nutné upozornit též na možnost, že se mohlo jednat o prořezání se povrchového toku Říčky do starého jeskynního systému, který byl původně vytvářen stejným tokem – Paleoříčkou.

Další nadějná a neprobádaná místa známe v jižní části Moravského krasu např. v levém břehu Hádeckého údolí, při hranici kulmských konglomerátů a devonských vápenců. Asi 20-25 m (355 m n.m.?) nad Hádeckým rybníkem leží předskalí, tvořené fragmentem erozní morfostratigrafické úrovně. Nachází se tu výrazná ventarola (Hádecká ventarola), na kterou poprvé upozornil v 80. letech člen brněnského Speleoklubu Jan Hynšt z Ochoze. Podle terénní dispozice je na kontaktu karbonských slepenců s vápencí, patrný údolní záliv, levostranně

vybíhající do Hádeckého údolí. Může se teoreticky jednat o fragment staršího údolí s uzavěrovou stěnou. Za těchto okolností by se tu daly předpokládat paleoponory Říčky s vývojem od paleogénu až do období kvartéru.

Zhruba ve stejné výškové úrovni leží v levé straně údolí (nedaleko hráze rybníka) vchod do j. Pod lípou, která je zřejmě erozního původu. Nad vlastní jeskyní leží další erozní terasa s náznaky paleoponorů Říčky (J. Himmelem neregistrováno). Jeskyně Pod lípou se dělí na dvě chodby, levá je přítokového charakteru (komunikuje s vyšší terasou), pravá je silně zasintrovaná a klesá do masivu paralelně se směrem údolního svahu (po vrstevnici).

Vzhledem k tomu, že problematikou geneze jeskyní vázaných na tuto část povodí Říčky se již dlouho nikdo nezabýval (srv. Himmel – Himmel 1967), jsou výše uvedené předpoklady zatím spekulativní. Jasno vnese do problematiky krasové hydrografie jižní části Moravského krasu pouze praktický speleologický průzkum. Je nutné uvést, že současní krasoví badatelé začínají bohatě využívat poznatky, shromážděné dlouholetým sledováním krasových jevů v DP a TP ložiska Mokrá. Zdá se, že řešením problematiky vývoje Mokrské j., se dostáváme do zcela nové dimenze v pojetí speleologického výzkumu a průzkumu na Moravě vůbec.

<b>Kenozoikum</b>					
<b>Útvar</b>	<b>Oddělení</b>	<b>Stupeň (Morava)</b>	<b>Věk v milionech let</b>	<b>Fáze krasovění Ochozské pl. (Mokerské pl.)</b>	<b>Přírodní poměry</b>
<b>kvartér</b>	holocén		0,0	Ochozská j. .	Postupné oteplování podnebí s chladnými a teplými výkyvy.
	pleistocén		1,8 (2,4?)	Nová Ochozská V Mechovém z. Pekárna	Četné klimatické výkyvy (doby ledové a meziledové).
neogén	pliocén	ruman	5,3	OJ-Zkamenělá řeka V Mechovém z. U Obrázku Hadí j. Křížova j. Adlerova j. Jezevčí j. MJ-Západní větev?	Tvorba ledovců v S oblastech. Přeměna mořského prostředí na vnitrokontinentální sladkovodní jezero.
		dak			
	miocén	pont	16,4	.	Vrásnění flyšových hornin, jejich přesun k J a vznik geol. jednotek Chřiby, Hostýnské v., Vizovickou vr., Javorníky a Bíle Karpaty, Pálava
		panon		.	v příkrovech. Vznik vídeňské pánve a karpatské předhlubně.
		sarmat		-----	Mořská sedimentace (spodní až střední miocén). Subtropické klima s prům. teplotou o 7-9°C vyšší než dnes (teplé moře na poč. badenu před čely flyšových příkrovů).
		baden			období stabilizace jeskyní
		karpat			nejnižší jeskynní úroveň – tvorba kaňonů
				.....	.
		ottnang		.	Pekárenská ch.?
		eggenburg		.	.
eger	.	.			
<b>terciér</b>	oligocén	kiscell	23,0	.	Zánik trogů se souvislou sedimentací. Rozpad Tethys a vznik Paratethys.
				.	.
paleogén	eocén	priabon	53,0	Mokrská j. Pekárna	Vrásnění pásemných pohoří (Alpy, Karpaty). Průměrná teplota vyšší než 20°C. Flyšová sedimentace probíhá.
		barton lutet ypres		Stará Ochozská .Adlerova, Křížova .	

	paleocén	thanet dan	65,0	.	Flyšová sedimentace prostřednictvím trogů (depresí) podél J okraje kontinentu do Tethys.
--	----------	---------------	------	---	---

Stratigrafická tabulka podle G. S. Odina (1994), upraveno

## 9. Literatura

Absolon, K. 1970: Moravský kras I, II, Praha.

Balák, I. a kol. 2001: Údolí Řičky v Moravském krasu, Blansko.

Bolkay, St. J. 1913: Additions to the gossil herpetology of Hungary from the Pannonian and Praeglacial periode, Mitteilungen aus dem Jahrbuch der königlichen ungarischen Geologischen Reichsanstalt, 21, 217-230.

Brzobohatý, R. – Kudělásek, V. – Nehyba, S. 2000: Nejspodnější baden (střední miocén) v okolí Mokré u Brna, Geol. Výzk. Morav. Slez. V r. 1999, Brno, 58-60.

Čižmář, M. – Geislerová, K. – Unger, J. (edit) 2000: Výzkumy. Ausgrabungen 1993-1998, Brno.

Demek, J. 1993: Geografická pozice Moravského krasu, in: Musil, R. a kol., Moravský kras – labyrinty poznání, Adamov, 26-29.

Dostál, P. – Tomešek, J. 2003: Geofyzikální průzkum na lokalitě propadání Hostěnického potoka, sektor I, etapa 2003, k.ú. Hostěnice, kraj Jihomoravský. MS - Geodrill s.r.o., Brno.

Dostál, P. - Hašek, V. - Tomešek, J. 1998: Geofyzikální průzkum na akci CHKO Moravský kras - Mokrá, MS – Geodrill s.r.o., Brno.

Dostál, P. - Hašek, V. - Tomešek, J. 1999: Geologický průzkum geofyzikálními metodami na lokalitě DP lom Mokrá, etapa 1999, MS – Geodrill s.r.o., Brno.

Dostál, P. – Hašek, V. – Tomešek, J. 2000: Geologický průzkum geofyzikálními metodami na lokalitě DP lom Mokrá, etapa 2000, MS – Geodrill s.r.o., Brno.



- Dostál, P. – Hašek, V. – Tomešek, J. 2000a: Geologický průzkum geologickými metodami na lokalitě DP lom Mokrý, etapa 2001, MS – Geodrill s.r.o., Brno.
- Dvořák, J. 1957: Význam archeologických výkopů v jeskyních jižní části Moravského krasu pro kvartérní geologii, *Anthropozoikum* 6 (1956), Praha, 341-363.
- Dvořák, J. 1995: Tektonický a morfologický vývoj jv. okraje Českého masívu při podsouvání pod Karpaty, *Knih. ZPN* 16, 15-24.
- Ford, D. C. 1989: Charakteristiky jeskynních systémů vzniklých rozpouštěním karbonátových hornin, *Knihovna Čes. speleol. spol.*, Sv. 16. Praha.
- Himmel, J. – Himmel, P. 1967: *Jeskyně v povodí Říčky*. Brno.
- Himmel, J. 1969: Jeskyně a recentní hydrografie povodí Říčky v Moravském krasu, *Čs. kras* 21, 35-53.
- Himmel, J. 1988: Ponorné vody Hostěnického potoka a jejich vztah k Ochozské jeskyni, *Regionální sborník okresního muzea* 1, Blansko, 6-10.
- Himmel, J. 2000: K poznání geneze říčních jeskyní vázaných k Hádeckému údolí v Moravském krasu, *Estavela* 2, 5, Brno, 8-18.
- Himmel, J. 2001: Vznik a vývoj jeskynních systémů ponorných toků v jižní části Moravského krasu. I. vydání, vlastním nákladem.
- Hypr, D. – Kudělásek, V. 1998: Hydrogeologické poměry ložiska Mokrý, in: Štefka, L. – Bak, K. – Tyc, A., *Těžba vápenců a chráněné krajinné oblasti*, V. ročník *Mezinárodní školy ochrany přírody krasových oblastí*, Blansko-Dabroea Górnicza, 31-37.
- Ivanov, M. 2002: Fosilní herpetofauna na lokalitě Mokrý-lom, 8. *Kvartér* 2002, Brno, 4-5.
- Kadlec, J. – Pruner, P. – Venhodová, D. – Hercman, H. – Nowicki, T. 2000: Stáří a geneze sedimentů v Ochozské jeskyni, *Geol. výzk. Mor. Slez. v r. 1999*, Brno, 19-24.
- Kadlec, J. 2001: Paleohydrografie Hádeckého údolí v jižní části Moravského krasu, *Geol. výzk. Mor. Slez. v r. 2000*, Brno, 5-7.

- Kadlec, J. 2002: Morfologie poloslepého Hostěnického údolí a jeho vztah ke krasovým jevům v jižní části Moravského krasu, Geol. výzk. Mor. Slez. v r. 2001, Brno, 7-9.
- Kachlík, V. 1998: Základy geologie, in: Kachlík, V. – Chlupáč, I., Základy geologie, Historická geologie. Praha, 9-297.
- Ketner, R. 1960: Morfologický vývoj Moravského krasu a jeho okolí, Čs. kras 12, 47-84.
- Klablena, J. 1983: Závěrečná zpráva o provedeném geofyzikálním měření na  
+  
území ložiska Mokrý, MS, Geofond Praha.
- Kořístka, K. 1860: Die Markgrafschaft Mähren und das Herzogtum Schlesien in ihren geographischen Verhältnissen dargestellt.
- Kos, P. - Vít, J. 1998: Sedimentární výplň v jeskyni č. 1405 Malý lesík u Březiny (Moravský kras - jih), Speleofórum '98, roč. XVII, Praha, 10-12.
- Kos, P. 1998: Zpráva o objevu jeskyně v lomu u Mokré (1995), MS, arch. ZO ČSS 6-12 Speleologického klubu Brno, Brno.
- Kos, P. 1998a: Add: J. Pokorný - Výzkumy v jeskyni Pekárně, Speleofórum '98, 23-24.
- Kos, P. 1998b: Tajemství Glozarovy jeskyně, Zpravodaj pro občany obce Mokrá-Horákov, roč. 8, č. 2, Šlapanice, 20-21.
- Kos, P. 1998c: Několik nových poznatků o výzkumu krasu v prostoru karbonátového ložiska Mokrý, Moravský kras - jih, Speleofórum '98, 16-18.
- Kos, P. 1999: Povrchové struktury Mokrsko-hostěnické plošiny a jejich vztah k předpokládaným krasovým jevům, Estavela 1, 1, 21-25.
- Kos, P. 2001: Nové paleohydrografické poznatky v jižní části Moravského krasu, Speleofórum 2001, r. XX, Praha, 5-7.
- Kos, P. 2002: Výsledky záchranného speleologického výzkumu v DP Mokrý, in: Balák, I. – Štefka, L. – Kovařík, M., Speleologický průzkum a výzkum v chráněných krajinných oblastech. IX. ročník

- Mezinárodní školy ochrany přírody krasových oblastí Blansko, 138-149.
- Kos, P. 2004: „Ochozský problém“ – aneb další nedořešená problematika speleologického výzkumu v jižní části Moravského krasu, *Speleo* 39, 35-37.
- Kříž, M.-Koudelka, F. 1940: Jeskyně Moravského krasu, Seskupení druhé a třetí: Jedovnice, Rudice, Josefov, Babice, Křtiny, Údolí Hádecké, Hostěnice, Mokrá, Líšeň a Brno, Brno.
- Musil, R. 1998: Vývoj údolní sítě v jižní části Moravského krasu, *Geol. Výzk. Morav. Slez. V r. 1997*, Brno, 11-15.
- Musil, R. 1999: Akumulační a morfostratigrafické úrovně Říčky (Moravský kras), *Geol. Výzk. Morav. Slez. V r. 1998*, Brno, 29-37.
- Musil, R. 2000: Druhy jeskyní a jejich výškové rozvrstvení v Údolí Říčky (Moravský kras), *Geol. Výzk. Morav. Slez. V r. 1999*, Brno, 37-39.
- Musil, R. 2002: Mokerská plošina – výjimečná oblast Moravského krasu, 8. Kvartér 2002, Brno, 8.
- Panoš, V. 1963: K otázce původu a stáří sečných povrchů v Moravském krasu, *Čs. kras* 14, 29-41.
- Panoš, V. 1964: Der Urkarst im Ostflügel der Böhmischen Masse, *Z. Geomorph., N. F.* 8 (2), 105-162.
- Pelíšek, J. 1939: Červenozemě či terra rossa v jižní části Moravského krasu. *Příroda*.
- Suk, M. – Ďurica, D. (et al.) 1991: Hluboké vrty v Čechách a na Moravě a jejich geologické výsledky, Praha.
- Štelcl, O. 1964: Geomorfologické poměry jihozápadní části Dražanské vrchoviny, *Sbor. Čs. Spol. zem.* 69, 21-45.
- Švábenická, L. – Čtyroká, J. 1999: 60. Stratigraphic correlation (foraminifera and nanofossils) of the Karpatian and Lower Badenian sediments in the Alpine-Carpathian Foredeep (Moravia and Lower Austria), *Biul. Panst. Inst. Geol.* 387. Warszawa, 187-188.

## Obrazové přílohy

- Obr. 1 – Paleogénní říční síť (paleogén 1) 1:100 000.
- Obr. 2 – Ottnangská říční síť (neogén) 1:100 000.
- Obr. 3 – Pliocénní říční síť (neogén) 1:100 000.
- Obr. 4 – Říční síť v mladším pleistocénu (kvartér) 1:100 000.
- Obr. 5 – Schéma vývoje Hostěnického a Hádeckého údolí.
- Obr. 6 – Prognostická mapa s vyznačením významných struktur Mokerské plošiny.
- Obr. 7 – Mapa s vyznačením průběhu Mokrské j. a výsledků geofyzikálního měření dle Klableny z r. 1983.
- Obr. 8 – Výsledky geofyzikálního měření v ssv. Předpolí západního lomu Mokrá s vyznačením známých a předpokládaných krasových struktur podle Klableny (černě j. V Mechovém závrtu).
- Obr. 9 – Výsledky geofyzikálního měření v ssv. Předpolí západního lomu Mokrá s vyznačením známých a předpokládaných krasových struktur podle Haška, Dostála a Tomeška (černě j. V Mechovém závrtu).
- Obr. 10 – Trojrozměrné znázornění známé části systému Mokrské j.
- Obr. 11 – Speleologická mapa Mokrské j. z r. 1995 – 2000.
- Obr. 12 – Současná speleologická mapa Mokrské j. a přilehlých struktur z r. 2004.
- Obr. 13 – Prognostická mapa krasu v prostoru mezi Mokrou, Hostěnicemi a Ochozí (předpokládaný stav zkrasování z období paleogénu).
- Obr. 14 – Geologická mapa okolí Mokrské j. (archiv Českomoravský cement a.s., nástupnická společnost).
- Obr. 15 – Kresebná dokumentace profilů Mokrské j. (j.č. 0006, 0019, 0021, 0044).
- Obr. 16 – Kresebná dokumentace profilů Mokrské j. (j.č. 0019, 0041, 0044, 0046).
- Obr. 17 – Kresebná dokumentace profilů Mokrské j. (j.č. 0019, 0021).

Obr. 18 – Plán Glozarovy j.č. 0001.

Obr. 19 – Plány jeskyní č. 0003 Malá diaklasa a j.č. 0016 Komínek.

### Fototabulky

- Tab. 1 – snímek 1: Pohřbený krasový kaňon, nafáraný etáží západního lomu v blízkosti Studénčného žlebu.  
snímek 2: Pohled na j. U Obrázku (j.č. 0014, 0015 a 0015/A).
- Tab. 2 - snímek 1: Východní větev Mokrské j.č. 0019.  
snímek 2: Východní větev Mokrské j.č. 0019.
- Tab. 3 - snímek 1: Východní větev Mokrské j.č. 0044.  
snímek 2: Želví j.č. 0043.
- Tab. 4 - snímek 1: Želví j.č. 0043.  
snímek 2: Východní větev Mokrské j.č. 0044.
- Tab. 5 - snímek 1: Východní větev Mokrské j.č. 0019.
- Tab. 6 - snímek 1: Západní větev Mokrské j.č. 0006.  
snímek 2: Západní větev Mokrské j.č. 0006.
- Tab. 7 - snímek 1: Západní větev Mokrské j.č. 0006.  
snímek 2: Západní větev Mokrské j.č. 0006.
- Tab. 8 - snímek 1: Západní větev Mokrské j.č. 0006. Komínová část v době objevu.  
snímek 2: Západní větev Mokrské j.č. 0006. Celkový pohled z v. okraje lomu.

- Tab. 9 - snímek 1: Západní větev Mokrské j.č. 0006. Pohled z v. okraje lomu.
- snímek 2: Západní větev Mokrské j.č. 0006. Pohled z v. okraje lomu.



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniori“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 2 : Nové poznatky  
z Moravského krasu.**

**Název práce :**

**Příspěvek k hydrogeologii  
jižní části Moravského  
krasu.**

**Koordinátor skupiny a autor této práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Členové a redakční spolupracovníci :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

# Příspěvek k hydrogeologii jižní části Moravského krasu.

**Ladislav Slezák**

Problematika sledování souvislostí krasových vod na území Moravského krasu, tedy na vápencovém podloží, je poměrně frekventované téma řady badatelů a praktických speleologů. Je také všeobecně uznávanou teorií dotací podzemních krasových vod z oblastí nekrasových hornin, které vápencové území obklopují, a to ryze podzemními cestami.

Jde o prameny různé vydatnosti, které vnikají do vápenců predisponovanými litologickými a tektonickými podmínkami a výrazně ovlivňují vodní akumulace v daném území. Hydrogeologové, kteří se zabývají cirkulací vod v území se velmi často setkávají s tím, že kapacity vyvěraček plně neodpovídají sledovaným kapacitám ponorů.

Teoreticky vzato, kdyby naprosto ustaly přítoky do krasových ponorů, jak dlouho by zůstaly v činnosti, (byť omezené) vyvěračky? Speleologové i hydrologové funkci pozvolného vyprazdňování vodních zásobáren znají ze své praxe.

Opět teoreticky vzato, kdyby povrchové dotace vod ustaly zcela a natrvalo, jsou schopné neznámé podzemní zdroje (prameny) udržet ve funkci zónu horizontálního pohybu podzemních krasových vod a nebo tato úroveň postupně zanikne?

Tak s touto myšlenkou jsem se potýkal 22.5.2009. V jižní části Moravského krasu se jako geolog angažuji od r. 1952 a za celou tuto dobu jsem se nesetkal se situací, kdy by byla mimo funkci vyvěračka (V-1) Říčky. V přístupové štoli (vyražena roku 1967) tekla slabý pramen vody, který mizel vlevo za vchodem do pukliny. Hladina vody byla až ve vodní propasti. Z portálu vyvěračky nevytékalo nic, řečiště Říčky na povrchu bylo zcela bez vody.

Druhý vývěr, V-2, byl plně v činnosti, ba naopak jsem měl dojem, že jeho kapacita narůstá. Kaprálova studánka byla v permanentní činnosti. Mokřiny pod Mokerskou stráňí byly taktéž zcela vyschlé – úsek kolem cesty naproti (a níže V-1) vyvěračky.

Po krátkém období dešťů se hladina V-1 zvedla natolik, že začala přepadat do povrchového toku, aby se opět po několika dnech vrátila na úroveň před vzduťm, tedy dovnitř štoly.

Tento poznatek jsem příležitostně sdělil RNDr. Janu Himmelovi, který na mne jen nevěřicně zíral. Výše popsáný stav je patrně vliv nějakého zlomového hydrologického jevu. Vrátime-li se do hluboké historie kraje, na trvalé funkci vyvěračky Říčky byly prakticky založeny existence tří mlýnů Kaprálovů, Jelínkův a Bělkův). Ve staré literatuře nikdy jsem se nikde se zprávou o vyschnutí vývěru Říčky nesetkal (možná, že jsem nestudoval dostatečně pozorně).

Tato skutečnost mne přivedla na myšlenku pokusit se na základě daných znalostí o geologii a hydrografii území jižní části Moravského krasu vysvětlit tento dosud nezaznamenaný jev. Změny v krasové hydrografii jsou známým a poměrně častým jevem. Obvykle vznikají působením mimořádných změn na povrchových tocích, které přitékají do vápencového území a stávají se toky ponornými (a podzemními).

Jejich transportační energie se obvykle vybíjí v ponorech a přilehlých úsecích (sifonová pásma), vzduť vody pak zaplavují celé systémy až po vyvěračky. Tyto záplavy povětšinou za krátkou dobu odezní a vody se stabilizují.



V našem případě jsou výše popsané situace známé z povodí Říčky a Hostěnického potoka s koncovkou ve vývěru Říčky V-1. Stabilizace kapacity podzemního toku pak znamená že kapacita vyvěračky sice výrazně oproti kulminaci poklesne, vyvěračka pak nadále po celé další údobí nerušeně funguje (až do dalších přívalů).

Níže po toku Říčky situovaná vyvěračka Říčky V-2 byla až do umělého zásahu jeskyňářů v r. 1964 docela nepatrným vývařištěm ve dně tehdy již nefunkčního náhonu na Kaprálův mlýn. Krasové oddělení Moravského muzea v té době plánovalo otevírku V-1 štolou (bylo realizováno v r. 1967)

Úprava V-2 průkopem do povrchového řečiště Říčky měla přispět k poznání případných souvislostí obou vyvěraček. Postupem času se ukázalo, že vyvěračka V-2 posiluje na své kapacitě; přesto vývěr V-1 výrazně neovlivňuje. Navíc charakteristika vody z V-2 dokladuje účast neznámého zdroje (Himmel 2010), který se odlišuje od typických krasových vod, prokázaných ve vzorku z V-1. Nedaleký vodní zdroj (pramen Kaprálka) je svými parametry zcela mimo zónu krasových vod. Přibližuje se spíše kontaktním či puklinovým pramenům.

V souvislosti s řešením problematiky hydrogeologických vazeb území Babické plošiny a jejich přilehlých částí včetně území SV od Kanic se naskytá otázka, zda vyprazdňování Babické vodní akumulace nesouvisí nějakým způsobem s akumulací Ochozskou a jejím vyprazdňováním jednak do krasových vod Mokerské akumulace, jednak do oblasti vyvěračky V-2 a Kaprálky.

Celá tato řešená problematika se opírá o vodní komunikace, které probíhají při západním okraji kontaktu vápenců s bazálními klastiky, případně granodioritem Brněnské vyvěřeliny. Geotektonikou situaci docela dobře vykresluje území mezi Vavřincem a Skalním mlýnem v severní části Moravského krasu.

Tam se na této kontaktní zóně vyskytují krasové dutiny a otevřené puklinové systémy, které jsou schopny soustředit značná množství atmosférických vod. Tyto pak spadují do jeskynních systémů ve vápencích Amatérské jeskyně, nebo se podílí na geologických strukturálních akumulacích, jako je tomu v případě okolí Štajgrovy jeskyně u Skalního mlýna. Tam se nahromaděné vody vysoké kvality přelévají přes granodioritový práh a spadují do Punkvy.

V oblasti babické plošiny se jeví hydrografická situace více méně obdobně. Rozsáhlá vodní akumulace, která je dotována Křtinským vodami a vodami Babické plošiny se na své jižní straně opírá o severní hřbet Řícmanicko-Ochozské elevace, tvořené mohutným pláštěm bazálních křemenných klastik na podložním granodioritu..

Celá struktura tvoří mohutný val, k východu pak překrytý vápenci, s výchozy až v oblasti západního okraje Mokré. Tato mohutná hydrogeologická struktura je v některých místech přetřata starými geologickými zlomy směru SZ - JV , které se projevují i na morfologii západních svahů podílem na tvorbě údolí a roklin („V roklích“ a „Paní skala“ u Kanic). Zářezy těchto roklí v důsledku zpětné eroze dávných toků dosáhly kontaktu s vápenci a staly se tak místy úniku krasových vod do povodí Svitavy. (Srňčí studánka, prameniště Časnýře a další). Z výsledků hydrogeologického vrtného průzkumu a prováděných analýz navrtaných vod vyplývá, že v celé akumulaci dochází k pozvolnému pohybu podzemních vod od S k J, tedy ve smyslu předneogenních struktur (směry kliváže a vrstevnatostí jsou SSV – JJZ) Dopusud není prokázáno, že dotační kapacity Babické akumulace odpovídají odtokům, které dnes známe. Dá se předpokládat, že část vod překonává či obtéká bariéru Řícmanicko – Ochozské elevace a po překonání rozvodí (údolí Březinského potoka) se odklání do povodí Říčky (erozní báze Litavy).

Domnívám se, že tato teoretická cesta vod je přerušena u Kaprálova mlýna ve vývěrech Říčky a pramene Kaprálka. K podpoře této teorie je možno použít oscilaci vodního sloupce ve studni u lomu „Na technice“, jižně od Březiny, vrt HV-401 (dle Šenkyříka – 2005), kde byla pod sedimentární výplní (mocnost 37 m) navrtána miocénní výplň zvodnělá až do hloubky 61,0 m.

Zmínka o hydrovrtu HV-401 byla natolik zajímavá, že jsem navštívil starostu Ochoze p. Čouпка a s jeho svolením nahlédl do torza dokumentace z období hydrogeologického průzkumu na katastru obce. Bohužel se nepodařilo vypátrat doklady k hydrogeologickému vrtu „Na loučkách“, který leží při kontaktu s vápenci nejbližší (v ústí Ochozského žlábků).

Od současného uživatele zmíněného vrtu (zdroj vody pro koňskou farmu) pana Mišky byly získány jen základní informace, tj. hloubka vrtu, průměr vrtu a nastoupená hladina. Důležitá je informace o kapacitě odčerpávání, aniž by došlo ke kolísání hladiny vodního sloupce. Kvalita vody odpovídá normě pitné vody bez dalších úprav. Voda ze zmíněného vrtu sloužila několik let (po r. 1960) k zásobování mateřské školky.

Informace uváděné M.P. Šenkyříkem, které se týkají vrtu HV-401 se nám nepodařilo dohledat, získali jsme však doplňující studii o HV-401, která se zabývala výhradně kvalitou vod, jejich charakteristikou a hodnoceními z hlediska využití pro požadovanou potřebu (zdroj kvalitní pitné vody pro obec Ochoz).

Daleko zajímavější je další studie, která se zabývá novým vrtem HV-501, vyhloubeným asi 100 m severně od HV-401. Závěrečná zpráva hydrogeologického průzkumu pro zajištění zdroje podzemní vody pro obec Ochoz u Brna, Geoservis s.r.o. Brno, duben 1994, nám byla dána k dispozici se svolením k publikaci.

Dokumentace poskytuje řadu podkladů hlavně z hlediska geologických poměrů, aplikovatelných na širší okolí Ochozské deprese. Přiřadíme-li k výše uvedeným podkladům ještě zprávu od M.P. Šenkyříka o výsledcích soukromého hydrovrtu (studny) na zahradě naproti kapličky pod Příhonem, můžeme s velkou pravděpodobností zrekonstruovat paleohydrografické poměry daného území z období neogénu, provést terénní korelace a dokonce si dovolit spekulovat o předneogenní morfologii starého povrchu (paralela Lažáneckého žlebu).

## **Předneogenní morfologie území.**

Modelace území Moravského krasu, jak je všeobecně známa, je záležitostí velmi vzdálenou. Kdykoliv se terén stal souší, byl atakován povrchovými vodami starých toků, či korodován do soustav hlubokých depresí. (Rudice). Stará údolí líně spádujících toků povětšinou využívala pásma zmenšeného odporu hornin (vápenců), tektonických linií a výrazně rozvolněných zón. Této výhody využívaly i pozdější vodoteče jak povrchové, tak i podzemní.

Jedním z povrchových toků byl patrně i tok, směřující od Jedovnické kotliny ke Křtinám, dále přes Skřejšny k Ochozi, k Hádku a k Mokré. Snížením erozní báze Svitavy u Bílovic mohlo dojít k jeho rozlomení. V dalším vývoji pak oslabený tok skončil jako Křtinský potok v podzemí, zatím co jeho jižní fragment na povodí Ochozského potoka směřoval do povodí Litavy.

Rozhodující úlohu při tvorbě předneogenní morfologie bezesporu sehrála Řícmanicko-Ochozská elevace, kterou byly nuceny vodoteče respektovat. Houževnaté podloží (granodiorit a křemitá klastika) nutilo vody, aby se odkláněly do méně odolného podloží, tj. do vápenců. Výše zmíněné vody tak v oblasti Ochoze byly nuceny změnit směr k východu a následně po dosažení kontaktu s křemitými horninami karbonu (Hádek) se opět otočily do známého směru linií SSV-JJZ.

Pod Hádkem pak došlo ke tvorbě okrajového údolí se všemi dalšími důsledky, obdobně jak je známe ze severní a střední části Moravského krasu. Pravděpodobná erozní báze se vyskytovala jižně od Mokré. Nedá se vyloučit, že v té době vznikla i jedna z podzemních komunikací, dnes neznámá spodní úroveň systému Ochozské jeskyně, nebo později funkční jeskyně Pekárna, kde dodnes není známo, k jaké provenienci přiřadit mohutné štěrkové akumulace v jeskyni.

Fluviální materiály (ottnang) v Ochozské depresi se svým složením nápadně podobají štěrku v Pekárně. Z vrtného profilu HV-501 vyplývá, že jejich mocnost (podle výsledků geofyziky) v nehlubší části deprese se pohybuje kolem 32 m. Jejich horní hranice se pohybuje v nadmořské výšce 337,0 m a nasedají přímo na zvětralou vyvělinu v nadmořské výšce 305,0 m.

Statigraficky odpovídající nadložní souvrství bádenských téglů v profilu vrtu zastíženo nebylo. Nad štěrky leží kvartérní sedimenty eolického původu v redepozici (sprašové hlíny, jílovité hlíny). Zajímavý profil má též (dle M.P. Šenkyříka) vrtná studna na zahradě domu č.p. 120 naproti kapličky nad Příhonem. Ústí vrtu uvádí na nadmořské výšce 377,0 m, celkovou hloubku 28 m (nadm. výš. 349,5 m). Pod krycí vrstvou zpevněných pestrých jílovitých sedimentů byla navrtána poloha „jemných plážových písků“, které jsou zvodněné. Podloží neogénu nebylo dosaženo.

Nadložní bádenské tégly, jejichž známá horní úroveň je signována v nadmořské výšce kolem 400 m (ústřičný slap a horizont skulařů nad Knechtovým lomem v Březině nebo horizont skulařů v opuštěném lomku nad lomem Smrček) byly zastíženy při západním okraji Ochozské deprese v nadmoř. výšce 380,0 m (hluboký kanalizační výkop, který prořízl tégly v délce kolem 800 m a hloubkách od 250 do 400 cm. V prostoru Pastýřek byla na bázi obnažena vyvělina).

V oblasti Hádku byly masivní tégly zastíženy ve výkopu sklepa pod chatou akademika Poulíka (vedle kamenolomu) v nadm. výšce 354 m. Ve stejné úrovni vyráží v údolní nivě rozptýlené zvodnění, podchycované studnou. Tatáž úroveň vodní hladiny odpovídá vrtné studni u kapličky.

Samozřejmě porovnání s Lažánecký žlebem je poněkud spekulativní, přesto se nabízí údaje o mocnostech neogenních sedimentů. V Lažáneckém žlebu nálezy miocenních korálů (Svážná studna), v Ochozské depresi (možná též žlebu) skulaři a ústřice. V obou případech se výplně předneogenních morfologických útvarů pohybují v mocnostech přes 100 m.

Ochozská deprese byla evidentně modelována aktivním povrchovým tokem i po neogenní akumulaci, zatím co Lažánecký žleb byl pouze jednostranně exhumován (drobné vodoteče, potok Floriánek ze Zrcadel) k erozní bázi Punkvy a Svitavy. Oblastí mezi Ochozí a Hádkem mohlo probíhat meandrující hluboké údolí a Šenkyříkem konstruovaná přepážka ve vrcholu Příhonu může být pouze zbytkem meandrové šíje, jejíž hřbet se k jihu zanořuje do sedimentární výplně údolí.

Staré vodní komunikace od Nových dvorů a Březiny mohly tak vyústovat právě v tomto údolí. Dnes fungují jako dotační přítoky štěrkopískových akumulací Ochozské deprese.

## **Akumulace podzemních vod.**

Na tomto místě se pokusíme o korelaci výsledků hydrogeologických průzkumů v Ochozské depresi, geologických poměrů v okolí a znalostí vazeb jeskyní na průběh krasových vod. Přiložená situační mapa, která zachycuje polohu jednotlivých objektů a

geologickou situaci ve výseči problému napovídá, že by bylo vhodné a žádoucí sledování daleko širšího okolí.

Jak již bylo výše naznačeno, nelze vyloučit spojení s akumulací vod pod babickou plošinou, o níž téměř nic nevíme. Rovněž tak neznáme funkci dnes dochovaného fragmentu patrně starého údolí v pokračování uzávěry okrajového údolí ve Skrejšních směrem k lokalitě „Na technice“ (a výplněmi jejich jeskyní).

M. Kříž (1902) popisuje z prostorů nad Skrejšními výskyt štěrků s kulmským materiálem. Z povrchových sběrů jsme získali nejen potvrzení Křížových nálezů, ale i materiály ryze křemenných valounů a valounů i úlomků křemenců (slůňáků) značných velikostí. Velmi podobný materiál byl nalezen ve zbytku odvalu před jeskyní Šobovou nad Výpustkem, v nadm. výšce 445 m.

Vraťme se ale již k výše zmíněným vrtům v Ochozi. Vzhledem k tomu, že máme t.č. k dispozici dokumentaci od vrtu HV-501 (vrt HV 401 byl nedaleko), vezmeme toto dílo jako základ. Získané údaje máme se svolením investora (OÚ Ochoz) možnost publikovat. Pro naše potřeby jsme si vybrali jen charakteristické údaje.

### **Hydrovrt HV – 501.**

Nadmořská výška ústí vrtu je 362,5 m n.m., hloubka vrtu je 60,0 m. Celý profil vrtu je vrtán v sedimentárních materiálech, na bázi je zavrženo cca 1 m do granodioritu. Celý profil je zobrazen na příloze č. 2.

Napjatá hladina zvodnění (štěrky) byla zastižena v hloubce 25 m., nastoupaná hladina se ustálila v hloubce 1,98 m. Čerpací experiment (23 dní) prokázal stabilitu hladiny (typ „neomezená zvodněň), doporučený odběr pro vodovodní spotřebu je 0,34 – 0,45 l./sec (hraniční 0,50 l. /sec. krátkodobě). Kvalita vody je velmi dobrá (pitná voda bez úpravy). Komponenty z analýz tří opakovaných odběrů se jeví následovně : (údaje jsou v mg na litr) :

Na 14,2 mg/l	K 3,0 mg/l	Ca 90,0 mg/l	Mg 19,0 mg/l	Fe 1,8 mg/l
chloridy 5 mg/l	sírany 5,5 mg/l	hodnoty radonu nepřesahují normu.		

Jak vyplývá z analýz, ve vodě se vyskytuje ve zvýšeném množství Fe. Případný vliv povrchových vod byl eliminován, bakteriální znečištění je téměř nulové, rovněž tak i znečištění těkavými látkami.

### **Vrtaná studna na parc. č. 120 (naproti kapličky pod Příhonem).**

Tento objekt je popisován M.P. Šenkyříkem na základě informací investora (soukromá osoba). Nadmoř. výška ústí vrtu je 377,0 m nadm. výš. Celková hloubka vrtu je 28,0 m (nadm. výška 349,5 m) , podloží nezastiženo. Hladina vody je v hloubce 23,0 m (nadm. výška 354,5 m).

### **Hydrovrt „Na loučkách“ (v ústí Ochozského žlábku).**

Tento objekt pochází z období kolem r. 1960 (Taraba ?) a jako pozitivní byl využíván pro zásobování kvalitní vodou místní mateřské školky. Později odstaven. Dnes je využíván pro zásobování místního chovu koní. Od majitele (p. Miška) byly získány jen kusé informace. Z ústního sdělení vyplývá, že hloubka vrtu se pohybuje mezi 30 až 32 m a nastoupaná hladina v hloubce 2,5 až 5 m (10 m ?). Majitel areálu (p. Miška) prohlásil, že se zásobováním vodou z vrtu neměl nikdy žádné kapacitní potíže.

Bohužel se nepodařilo zjistit geologický profil vrtu, pouze z jeho pozice lze usoudit, že pod sedimentární výplní ( neogen ? ) dosáhla báze vrtu detritizovanou Brněnskou vyvřelinu.

Nadmořská výška ústí vrtu je kolem 360,0 m n.m. Z velmi kusých údajů by i tak bylo možno zařadit tento vrt do zvodnělé zóny výplně Ochozské deprese a jako takový by mohl být jakýmsi „výpustným ventilem“ vod do poruchového pásma ( doloženo i virgulovými detekcemi) směřujícího přes Lysou horu přímo do areálu vývěřů Říčky.

V souvislosti s vyvěračkou V-2 je na místě se zmínit o celém souboru v okolí se vyskytujících pramenů, jejichž společným jmenovatelem je vysoká kvalita vody. Nejde tedy evidentně o vody krasové, které by komunikovaly s jeskyněmi. Kromě již zmiňovaného pramene Kaprálka je možné připomenout i dnes již zaniklý pramen ve spádu loučky mezi okrajem lesa a Kaprálovým mlýnem. Ještě kolem r. 1955 byl na tomto místě mokřad s orobincem a vrbinou, z něhož do Říčky odtékal ručej o kapacitě několika dl/sec. Tato lokalita byla definitivně zničena hlubokým zářezem pro vodovodní potrubí (Správa dálkových kabelů Praha) pro objekt Spálenisko.

Stejným zářezem byla podchycena celá série drobných vývěřů v patě svahu nad cestou mezi starým splavem a okrajem lesa. Dříve rozptýlený mokřad byl znám jako místo trvale zbahnělé cesty (pramen Josefus – J.Himmel 2010). Mezi speleology se všeobecně tradovalo, že se jedná o neznámé krasové vody od Mokerské plošiny. Při okraji lesa a louky naproti V-2 je vodovodní jímací vrt, který bezesporu přispěl k možnému ovlivnění kapacity okolního zvodnění.

Ve všech uvedených případech (lokality leží v těsném kontaktu bazálních klastik a vápenců) by oprávněně bylo možné dávat do souvislosti jejich vodní dotace s akumulacemi v Ochozské depresi. Pokud by bylo možné souvislost jednoznačně prokázat (kolorační experimenty, analýzy), pak by po stránce speleologické mohla vstoupit do hry i zatracovaná jeskyňka „Naproti výtoku“, jejíž slibná virgulová prognóza nenaznačuje vodami zaplněný jeskynní systém. Konec konců, nepamatují se, že by z této lokality i při nejvyšších vodních stavech na V-1 vytékala někdy voda, nebo se hromadila ve stávajícím výkopu.

### **Výšky vodních hladin v Ochozské depresi.**

Z dosud získaných poznatků se jeví Ochozská deprese vyplněná neogénními sedimenty jako konkávní morfologický útvar, jehož hlavním nositelem zvodnění jsou křemité, (částečně polymiktní) štěrky, případně méně mocné polohy písků. Tyto sedimenty jsou překryty redeponovanými sedimenty kvartéru (částečně i jíly, snesenými z nadložních akumulací bádenských téglů). Hladiny vody ve sledovaných lokalitách se pohybují mezi nadm. výškou 354,0 m.n.m. a 360 m.n.m. (HV-501).

Vodní akumulace je evidentně velmi obsáhlá a případné povrchové anomální dotace jí nijak neovlivňují. Ochozský potok je v úseku Březina – severní okraj Ochozi ovlivňována průsaky do štěrkového podloží, které leží na vápencích. Tyto vápence jsou schopny odvádět vody soustavami puklin a ponorů do vlastních podzemních komunikací. Přesto se patrně část podzemních vod Ochozské deprese přelévá přes úroveň nadm. výšky 354,0 m.n.m. (Hádecký mokřad). Jako logická se jeví možnost úniku těchto vod i směrem jižním.

Předpolí Ochozského žlábku je zatměno nepropustným neogénním. Případné spojení s vývěřem Říčky V-2 se tak nabízí kolektorem po kontaktu bazálních klastik a vápenců na Lysé hoře. Spádové poměry jsou velice příznivé, výškový rozdíl hladin ve vrtu Na loučkách a vyvěračky V-2 je kolem 50. m.

### **Vodní akumulace v oblasti Mokré.**

(Mokrá I a Mokrá II, Hypr 2008) jsou patrně ovlivňovány jednak všeobecným deficitem podzemních vod, jednak řadou technických prací v okolí Mokré (budování kanalizace a jiné stavební zásahy. Snižování hladin podzemních rezervoárů tak může v extrémních situacích docházet i k ovlivnění úrovně přepadových prahů krasových vyvěraček v údolí Říčky, jak bylo pozorováno v r. 2009.

Nejde patrně jen o velice vyjimečný stav, ale o nastartování vážného procesu změn v podzemní krasové hydrografii, kterému by měla být věnována zvláštní pozornost ze strany odpovědných činitelů (obecní úřady, Správa ChKO Mor. kras, hygiena, vodohospodáři). Ochrana zásobáren kvalitních vod, které v této oblasti evidentně existují, by měla být jednou z priorit výše jmenovaných orgánů. Nedaleká budoucnost bude ve znamení právě boje o vodu.

### **Z Á V Ě R :**

Hydrografická anomálie která nemá v historii obdoby, byla zachycena ve vyvěračce Říčky V-1 v r. 2009. Deficit krasových vod se dostal na kritickou hranici, která zároveň potvrdila přímou závislost V-1 a krasových vod. Lokální dešťová dotace na Ochozském potoce se ztrátami v ponorech Pod Pekárnou opět potvrdila přímou spojitost.

Vyvěračka V-2 přes úbytek dotace krasovými vodami neoslabila, což by mohlo být důkazem spojitosti s velkou stabilní akumulací podzemních vod nekrasového původu. (Výplň Ochozské deprese). Tektonicky oslabené pásmo kontaktu bazálních klastik a vápenců na Lysé hoře se nabízí jako kolektor, který mohl vzniknout současně s vývojem a zahlubováním údolí Říčky. Morfologický stupeň nad vyvěračkou V-1 by tomu mohl napovídat. Známé jeskyňky (Dezentérky), které se v jeho závěru vyskytují (směry SSV – JJZ) nad suťovými osypy nebyly z tohoto hlediska hodnoceny.

### **Použitá literatura :**

Slezák, L.,

**Zpráva o výsledcích akce „Výtok Říčky I – 1967“ která proběhla od 1. do 25 srpna 1967.**

Materiál z archivu Krasového oddělení Moravského muzea.

Hypr, D.,

**Nové poznatky o hydrogeologii jižní části Moravského krasu.**

Časopis ČSS – Stalagmit, str. 13 – 18.

Musil, R.,

**Vývoj údolní sítě v jižní části Moravského krasu.**

Geologický výzkum Moravy a Slezska v r. 1997. Brno 1998, str. 11 - 15

Šenkyřík, M. P.,

**Ochozské údolí mezi hájenkou „Pod Hádkem“ a Ochozí.**

Acta Speleologica 4/2005, str. 61 - 64

Himmel, J.,

**Hydrografie toků jižní části Moravského krasu.**

Speleoforum, roč. 29 / 2010, str.118 – 123.

Hypr, D.,

**Nové poznatky o hydrogeologii jižní části Moravského krasu.**

Časopis ČSS – Stalagmit, str. 13 – 18.

Kos, P., Nováček, P.,

**Krasové jevy ve středním dílu Březinského údolí.**

Estavela 2, 1999, str. 18 – 26, Speleologický klub Brno.

Musil, R.,

**Vývoj údolní sítě v jižní části Moravského krasu.**

Geologický výzkum Moravy a Slezska v roce 1977, str. 11 – 15, Brno

Slezák, L.,

**Zpráva o výsledcích akce „Výtok Říčky I“ – 1967**, která proběhla od 1. do 25. srpna 1967. Materiál z archivu Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně.

Šenkyřík, M.P.,

**Ochozské údolí mezi hájenkou Pod Hádkem a Ochozí.**

Acta speleohistorica, 4/2005, str. 61 – 64, Brno.

Vrána, M.,

**Jeskyňní výzkum u Březiny – 40 let Březinské skupiny Speleologického klubu v Brně**

Knihovna ČSS, svazek 12, 1988 Brno.

**Souhrn** (pro cizojazyčné resumé).

Príspevek vychází z mimořádně vzniklé situace, kdy na určitý čas přestala fungovat vyvěračka Říčky – V 1. Tato situace nemá za doby pamětníků obdoby. Popisované vlivy a souvislosti v rámci hydrografie širšího okolí vycházejí ze znalostí vodních akumulací Ochozské deprese. Tento morfológický starý útvar (předbádanský) se svými sedimenty tvoří zásobárnu kvalitních spodních vod, které jsou využívány jako zdroje pitné vody. Otázkou zůstává, do jaké míry mohou zásahy do režimů spodních vod v Ochozi a v Mokré ovlivnit letité funkce celé soustavy.

**Přílohy ke Slezákovu textu :**

Příloha č. 1. : **Geologická situace okolí Ochoze.** Původní měřítko mapy 1 : 10 000. Mapoval a sestavil L. Slezák. (img 541).

Příloha č. 2. : **HV – 501 Ochoz.** Geologický profil vrtu. (Geoservis Brno 1994). (img 542).

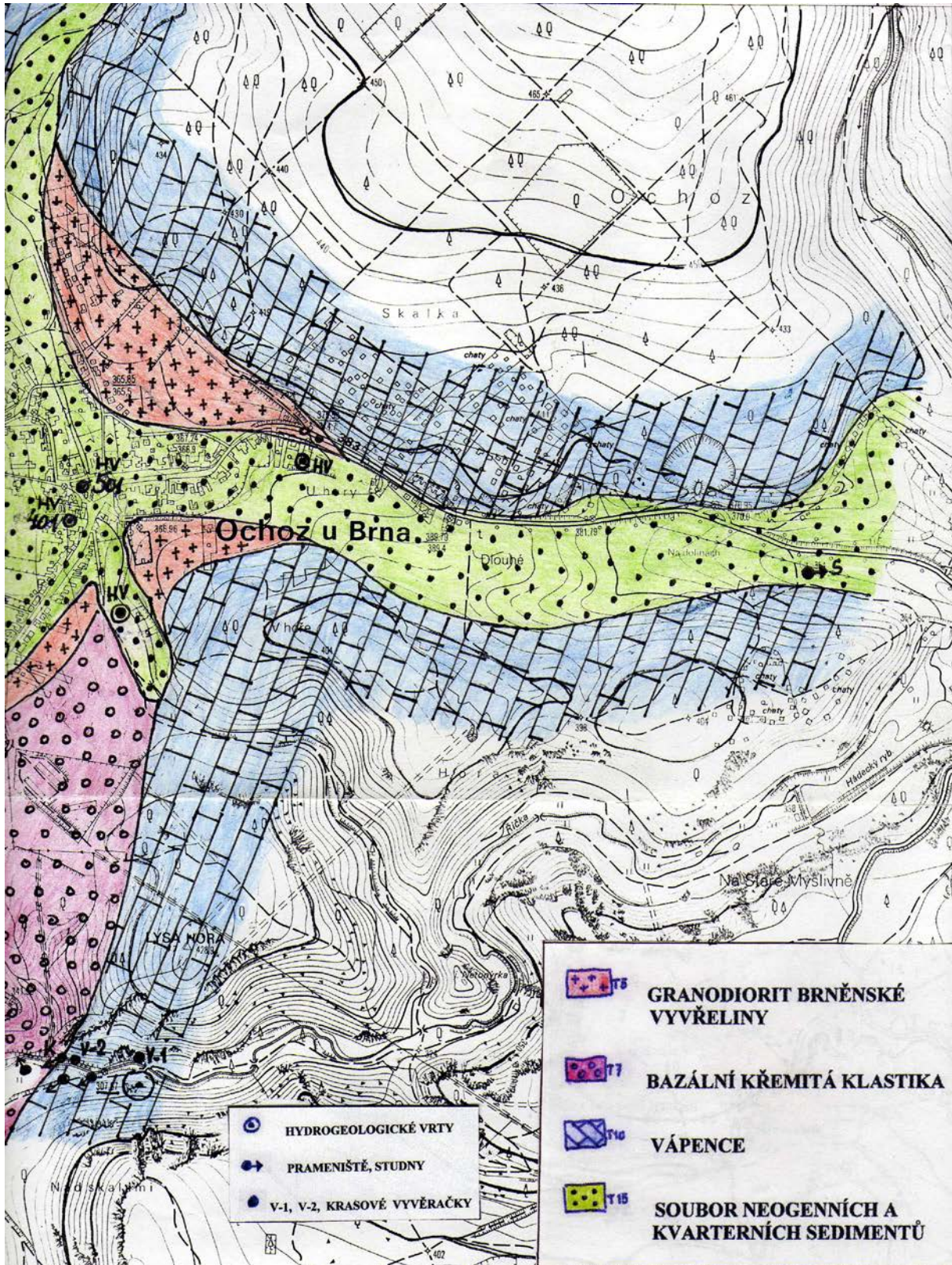
Příloha č. 3. : **Situace vrtu „Na loučkách“ (budka).** Pohled od severovýchodu. (Ochoz 2.10.2010 035).





## Příloha k článku o hydrogeologii jižní části Mor. krasu.

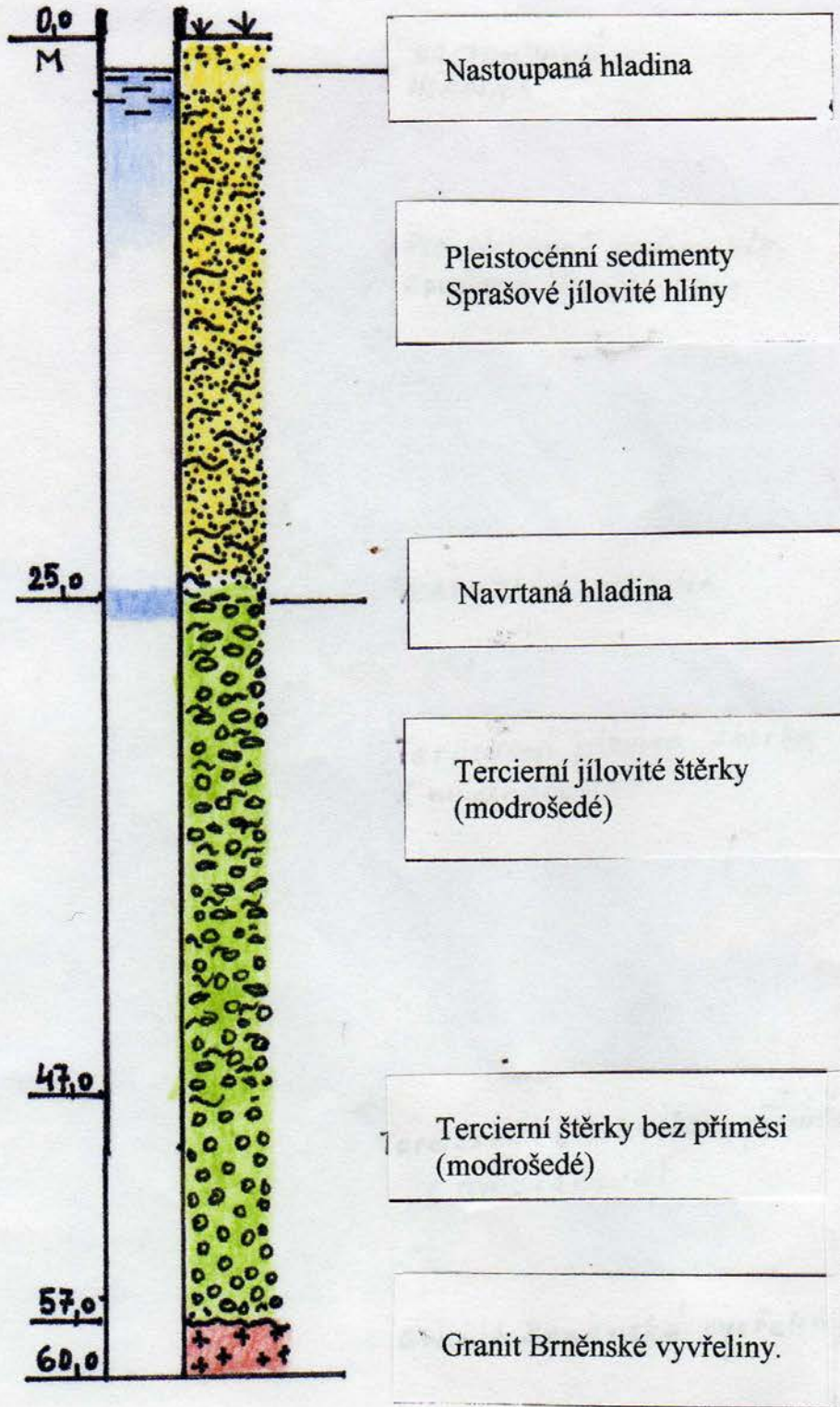
Geologická mapa prostoru, kterého se článek týká.



Příloha č. 2.

**HV – 501 – Ochoz. Geologický profil vrtu.**

(Geoservis Brno – 1994)







**Edice SE - 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 2 :**  
**Povídání o nových poznatcích**  
**z Moravského krasu**

# **Zpět k Ochozské jeskyni.**

**Koordinátor skupiny a autor této práce :** **Ladislav Slezák**

**Redakce a spolupráce**

**Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

# Zpět k Ochozské jeskyni.

*Ladislav Slezák*

Vracím se ve svých vzpomínkách do doby padesátých let minulého století, kdy naši jeskyňářskou skupinu vedl Jarda Dvořák. Počet exkurzí do Ochozské jeskyně bych jen těžko spočítal. Prolézali jsme tu i onde a kopali stejně tak. Otázky širších genetických souvislostí nám v té době byly na hony vzdáleny. Často jsme postávali v řečišti obřích prostor a mudrovali nad odkrytými profily sedimentů.

Věděli jsme, že je sem donesly vody Hostěnického potoka (jak by tomu mohlo být jinak?) který nás svými záplavami jeskyně často trápil. Kroutili jsme hlavou nad tím, jak takové obří prostory najednou končí u „dírečky“ do chodby Hadice.

Ale, abychom nebyli příliš skromní, věděli jsme, že někde mimo známé prostory jeskyně protékají vody Říčky, které se řadou ponorů noří do neznáma. Setkali jsme se s jejich nepatrným dílem v jeskyni Netopýří a pak až v samotném výtoku Říčky.

Naše expedice do Nové Ochozské jeskyně (nepatřily k nejoblíbenějším), většinou končily v Křížově sifonu, na plošině rozsáhlé akumulace říčních štěrků. Placatá široká chodba dávala tušit, že se jedná o pořádnou prostor, která nám dovoluje se pohybovat pouze v blízkosti jejího stropu.. Odporným místem se nám tehdy jevil Nouackhův sifon. Šikmo ukloněná soustava kozích hřbetů a břitů s těsnými průlezy, bahno, voda.

Za Nouackem už byla jen divočina, spojená s koncem jeskyně v blízkosti Hostěnického propadání. Téměř z pietních důvodů vynechám veškeré snažení v Sifonové chodbě.

Nevím, co je toho příčinou, ale nějak mně uniklo, že by nějaký z našich následovníků kategoricky prohlásil, že Ochozská jeskyně je dílem, které nám vytvořila (a zanechala) Říčka. Byla to ona, která vyhloubila hlavní jeskynní horizont a byla to později tatáž Říčka, která si dovolila toto dílo zavalit obrovským množstvím fluviálního materiálu. Šterkové akumulace v jeskyni, které jsou dnes druhotně proříznuty vodami Hostěnického potoka jsou toho svědectvím.

Když už povrchová Říčka při svém zahlubování do jeskyně nedosáhla, zrodil se Hostěnický potok, který vnikl do jeskyně (výškový rozdíl kolem 40 m) a většinu volných prostor nad štěrky „zadusal“ svými jemnými splaveninami (mladá směsice všeho možného) z jezerního předpolí.

Neúprosně se zahlubující Říčka donutila nakonec vody Hostěnického potoka v jeskyni dát se do pohybu, najít cestu do údolí a vyklidit velkou část svých vlastních naplavenin. Dnešní, níže položené cesty, které v postupu dalšího vývoje reprezentují směsici vod Říčky a Hostěnického potoka, jsou snad nikdy neutuchající a do nekonečna opakovanou (a publikovanou) vizí.

Ledy poznávání tajů morfogeneze území však pozvolna tají a mladí badatelé přicházejí s novými poznatky (Kadlec), které inklinují k novým názorům (pro mne potěšitelným), opírající se o studia jeskynních sedimentů. Zájem o chodbu Zkamenělá řeka v Ochozské jeskyni je dokladem nastolení úvah o možných starých cestách Říčky.

Tímto se vracím do Nové Ochozské jeskyně, do úseku konce Křížova sifonu. Podle mého názoru jde o kritické místo, kde na výrazném tektonickém směru S – J predispozic před sifonem, je skalní masiv prořat pásmem směru SSV – JJZ (30°). Toto rozvolněné pásmo je možno sledovat jako souběh vápenců s kulmem. Napovídá na možný průběh neznámého systému vod Říčky, podílející se na tvorbě Ochozské jeskyně.

Zadní partie za Nouackhovým sifonem jsou podle mého názoru dílem činnosti vod Hostěnického potoka v mladší vývojové fázi. Rozhodně ne nezajímavými jsou naše virgulové detekce v oblasti Řičánkovy skály (Propadání II Hostěnického potoka), které vyznačují rozvolněné poruchy opět ve směrech 30° sledované až k ventarole u rybníka pod Hádkem (dříve pracoviště Jana Hynšta, publikované Dr. Rudolfem Burkhardtem).

Stále otevřenou otázkou zůstává, kudy odtékaly vody Říčky z Ochozské jeskyně v době akumulací štěrků (vysoká transportační schopnost toku). Znovu tak vyvstává otázka konfigurace chodby U Kužele, případně nám neznámých cest, skrytých za sedimenty, ke staré erozní bázi v oblasti Mokré.

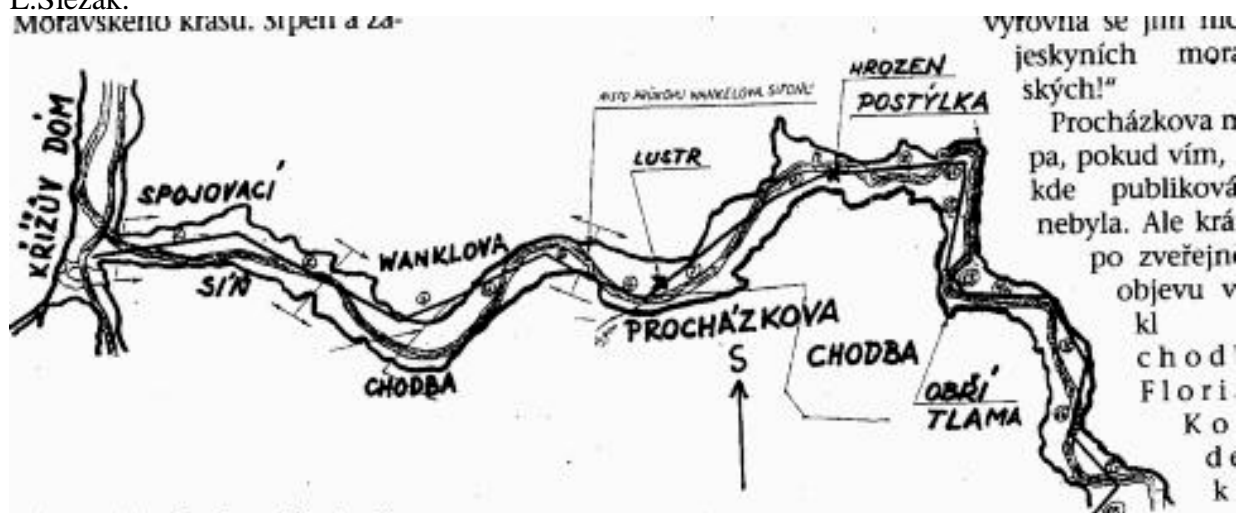
Tímto si dovoluji prezentovat i svůj názor na paleofunkci jeskyně Pekárny.

## Příloha k úvaze o Ochozské jeskyni.



Skupina jeskyňářů Jaroslava Dvořáka, která v padesátých letech minulého století pracovala v jižní části Moravského krasu. (Viz článek L. Slezáka). **Foto L. Slezák.** Stojící zleva : L.Svoboda, A.Krejčí, J.Dvořák, J.Kubálek. Klečící zleva : J.Slačík, J.Hynšt, P.Plundrák, L.Slezák.

MORAVSKÉHO KRASU. SÍŇENÍ A ZA-



vyrovna se jim na jeskyních moravských!" Procházková n pa, pokud vím, kde publiková nebyla. Ale krá po zveřejně objevu v kl chod' Flori Ko de k

Nová Ochozská jeskyně od jejího ústí z Křížova domu až ke Křížovému sifonu. Je to Ryšavého mapa z r. 1944 s vkresleným polygonem Floriana Koudelky z r. 1900 a s označením současných orientačních bodů. (Publikováno v „Abstrakta IV. mezinár. setkání speleologů“, září 1999, str.33-35). Ilustrace k článku „Devadesát devět let od objevu Nové Ochozské chodby“ (J. Pokorný).

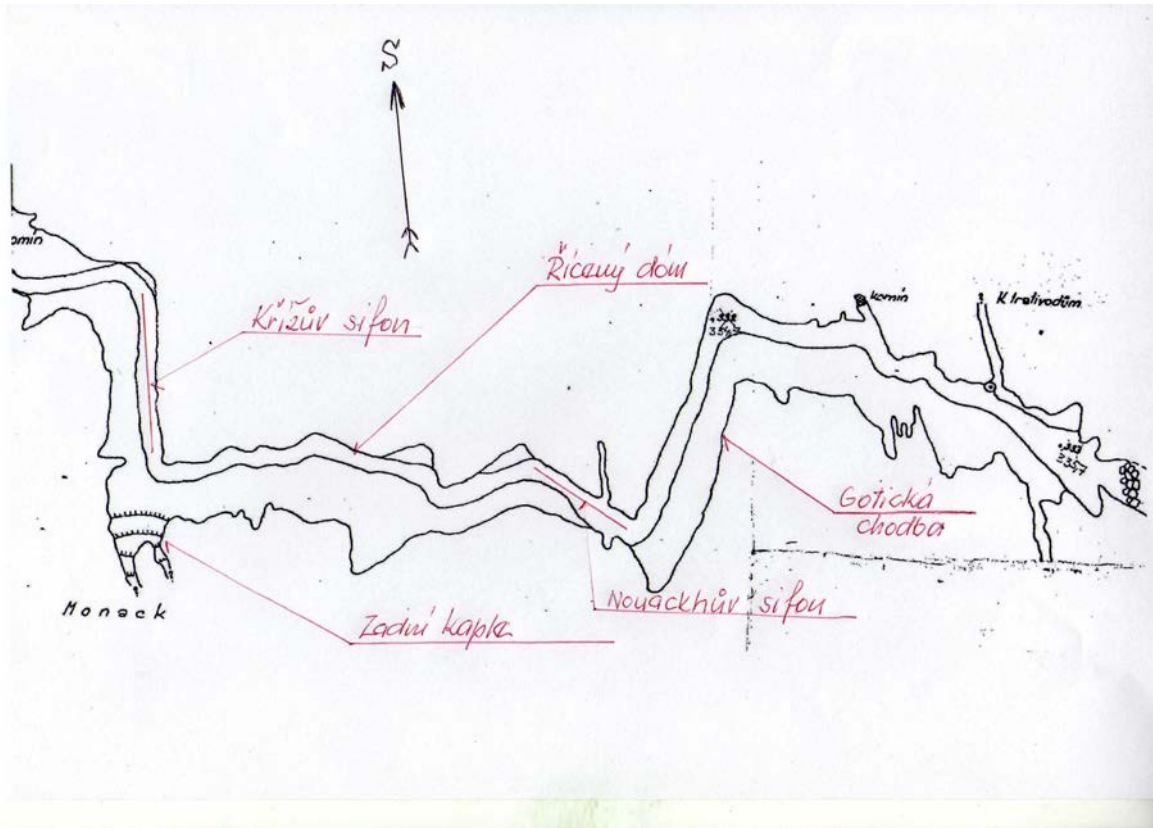


Na obrázku nahoře – chodba Nové Ochozské jeskyně – partie před Křížovým sifonem.

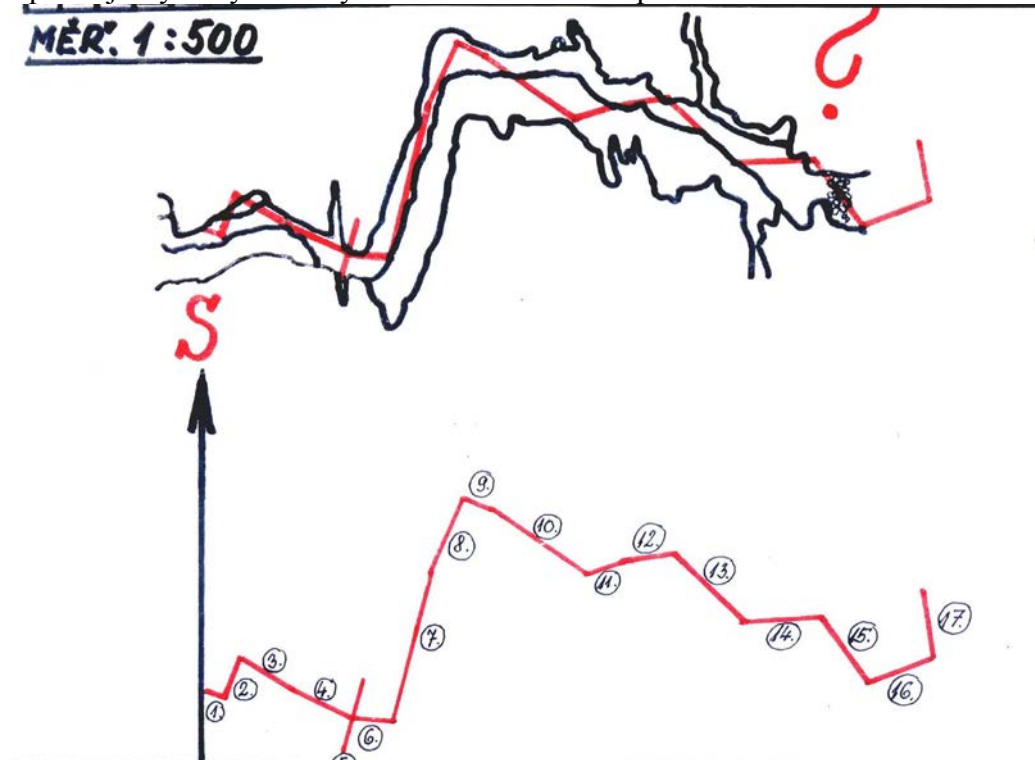


Vstupní partie tzv. Křížova sifonu. Po prokopání je to již jen polosifon





Obr. nahoře : Výřez z Ryšavého mapy z r. 1944 v původním měřítku 1 : 500 (Vznikl překreslením Feitlovy mapy z měř. 1 : 2 000 P. Ryšavým a spol.). Tato část zachycuje (i když patrně nepřesně) partie za Křížovým sifonem. Obr. dole : Proč nepřesně ? V r. 1993 zaměřoval J. Pokorný s pěti studenty cvičně polygon chodeb za Nouackhovým sifonem. Ač nedosáhli při tomto měření z časových důvodů Sifonové chodby, zaměřený polygon vystupuje z mapy. Tato pasáž jeskyně by měla být znovu důkladně zmapována !!!





Výstup z Křížova sifonu do Zadní kaple. Šátek na kameni má usnadnit cestu nazpátek.  
V popředí plastová nádoba, ve které by sifonem přenášen fotoaparát.



Obr. nahoře : Strop Zadní kaple.



Obr. nahoře : Za Zadní kaplí pokračuje chodba přes změť balvanů, zřícených patrně ze stropu .Pracovně tomu říkáme „Řícený dóm“.

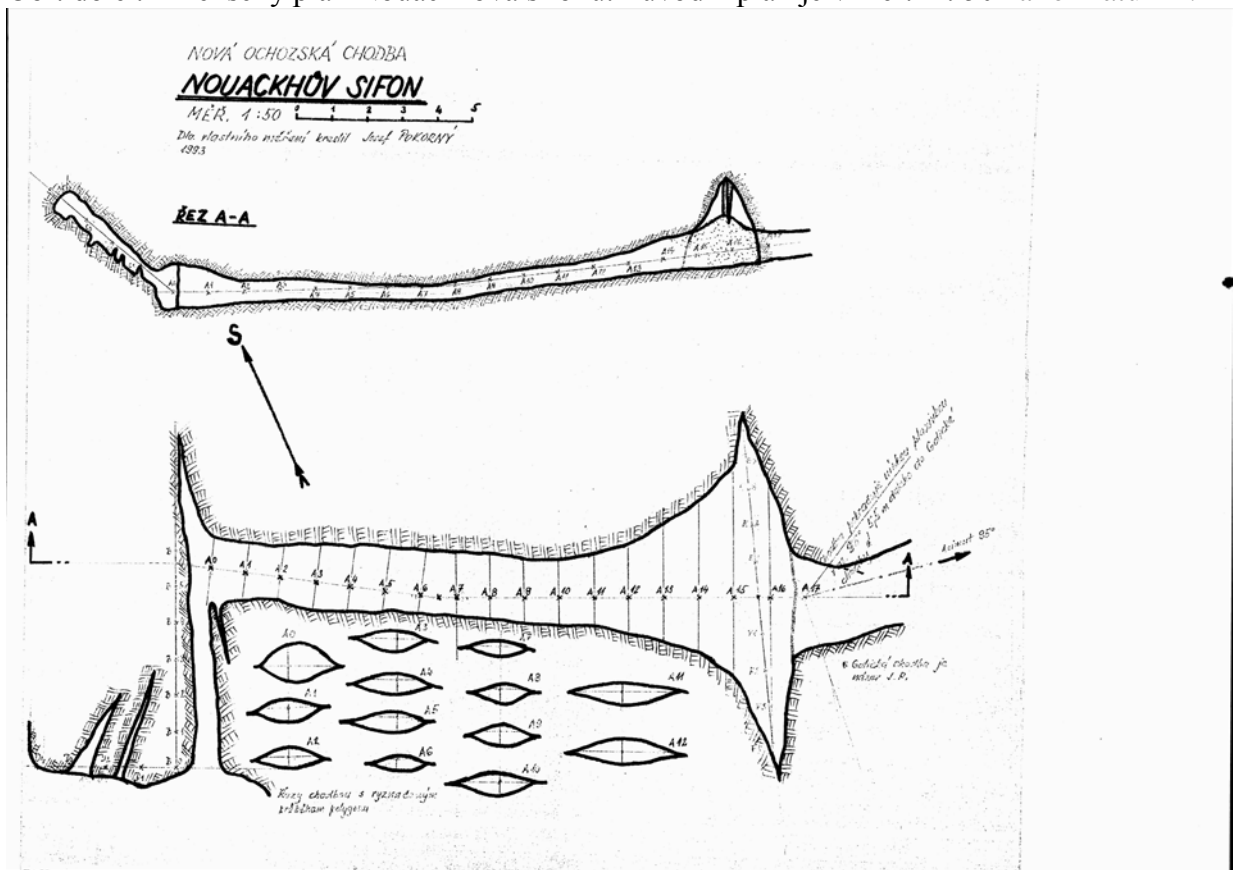
Obr. dole : A ještě jeden záběr na balvany v Říceném dómu před Nouackhovým sifonem. Mezi balvany protéká voda, vytékající z Nouackhova sifonu.

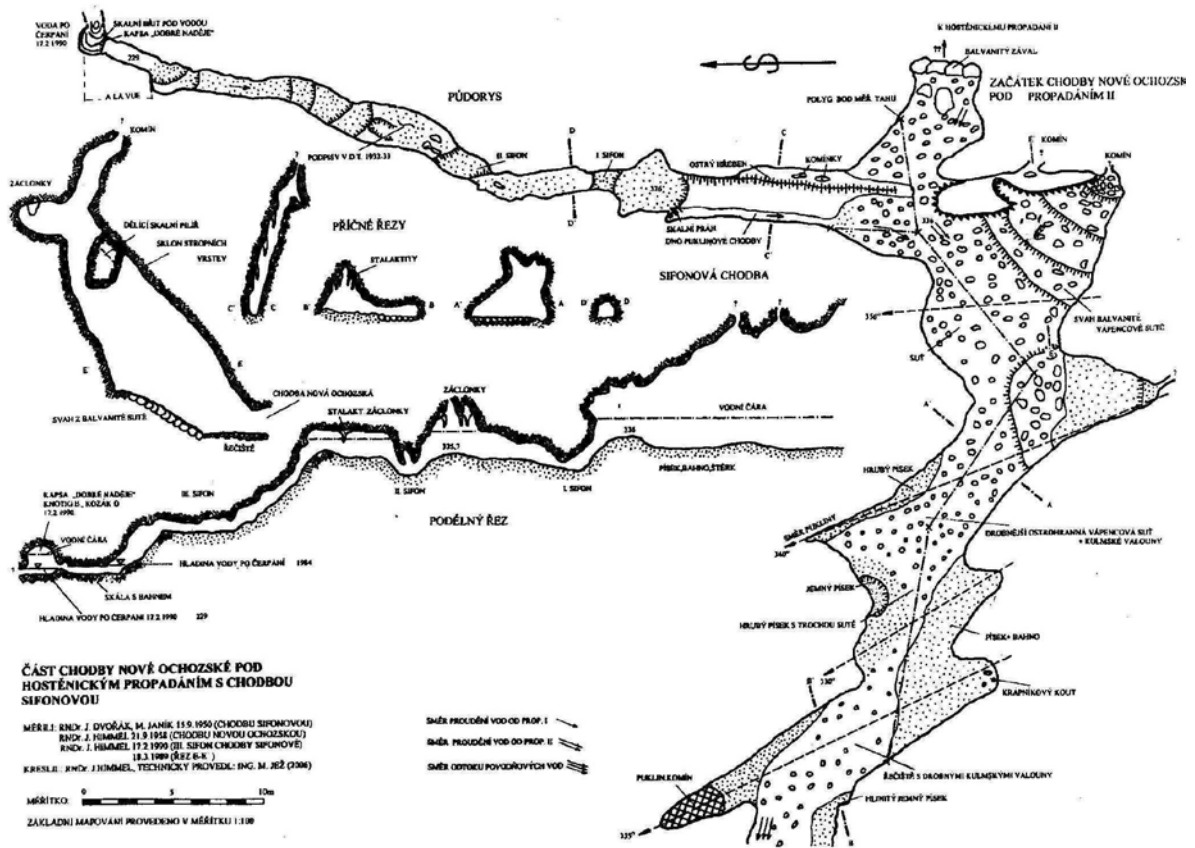




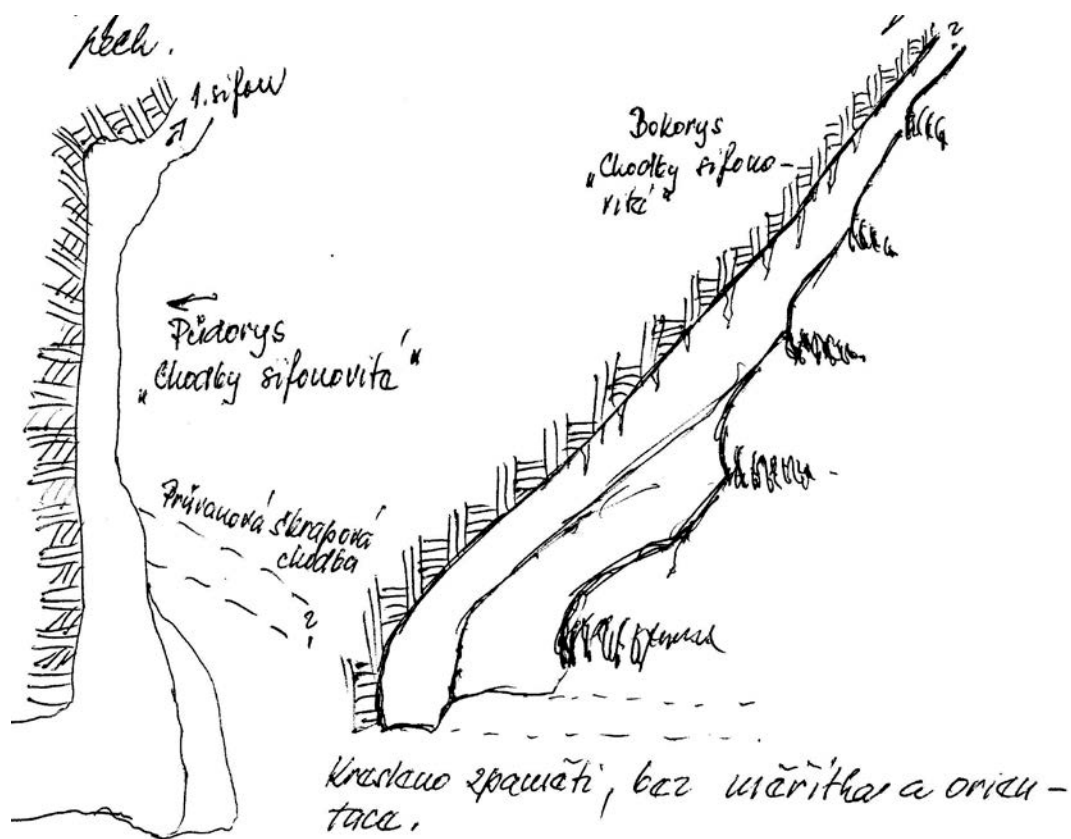
Obr. nahoře : Foto vstupních partií Nouackhova sifonu.

Obr. dole : Zmenšený plán Nouackhova sifonu. Původní plán je v měř. 1 : 50 na formátu A2.





Na obr. nahoře je půdorys a řez Sifonovou chodbou. Precizní půdorys zachycuje i část chodby před Sifonovou chodbou. Autorem mapky je Dr. Jan Himmel, tato práce byla otištěna v časopisu Speleo, č. 44 / 2006 na str. 55. (Zmenšeno).



Obrázek výše je náčrtem situace, jak vypadá Sifonová chodba v půdorysu (vlevo) a v nárysu, či v řezu (vpravo). Náčrt byl pořízen J. Pokorným při jednom z průbojů do Sifonové chodby v rámci plnění zadaných úkolů. Protože dotyčný neměl po ruce fotoaparát, aby chodbu zdokumentoval, pořídil si alespoň tento náčrt.

Pozornost autora náčrtu vzbudil průvan, vycházející zpod jednoho sintrového náteku – kaskády v Sifonovité chodbě.. Ze zvědavosti se protáhl do chodbičky pod kaskádou. Proti němu vál silný průvan. Chodbička byla vyerodována v balvanité suti. Jednotlivé kameny byly zřejmě proudící vodou vybrázděny do ostře nožovitých tvarů. Cca po šesti nebo osmi metrech se chodbička zúžila tak, že byla dále neprůlezná. Ve světle čelovky bylo vidět, že chodbička dále přechází do vertikály.

Dopředu to nešlo, bylo tedy nutno z chodbičky vycouvat. Účastník měl tehdy na sobě starší silonovou bundu. Po výstupu z popisované chodbičky měl na sobě z této bundy jen límec a zip. Zbytek bundy zůstal v cárech na vybrázděných kamenných nožích.

Tento popisovaný objekt, tj. chodbička je v náčrtu (v půdorysu) zakreslen jako „Průvanová škrapová chodba“ (viz náčrt).

Autorem fotografií, pláneků a náčrtu v příloze článku L. Slezáka, (pokud není uvedeno jinak), je Josef Pokorný.



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 2 : Nové poznatky z Moravského krasu.**

**Název práce :**

# **Chodba Hadice, jeden z klíčů geneze Ochozské jeskyně.**

**Koordinátor skupiny a autor této práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Členové skupiny a redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

Ladislav Slezák :

## Chodba Hadice, jeden z klíčů geneze Ochozské jeskyně.

Když jsem v pradávnu (v r. 1953), jako mladý amatérský jeskyňář opouštěl Ochozskou jeskyni, domníval jsem se, že hlavní speleologické problémy jsou vyřešeny a pro naše nástupce zbývají jen malé, dílčí „nedodělky“.

Do Ochozské jeskyně jsem se vrátil ještě jednou. Bylo to v roce 1965, kdy jeskyni získalo Moravské muzeum k prezentaci problematiky krasu, jako přírodní expozici. Kromě nezbytných úprav byla jeskyně ponechána svému osudu a veřejnosti pár let sloužila, aby se posléze vrátila k opuštěnosti. (Mám na mysli závažnější speleologické aktivity).

Lokalita již dlouhá léta slouží jako vědecká laboratoř pro sledování problematiky skapových vod (ZO ČSS 6 – 11 Královopolská). Jako jeskyně v konzervaci neposkytuje speleologickému bádání žádný prostor.

Jsem přesvědčen, že sama jeskyně nabízí k řešení celou škálu nezodpovězených otázek genetického, hydrologického, sedimentologického a tudíž i speleologického charakteru. Nelze opomíjet skutečnost, že jeskyně jsou součástí stálých změn, zvláště, pokud jsou aktivovány vodními toky, byť i jen periodickými.

Z logiky věci tedy vyplývá, že je žádoucí, aby tyto změny byly pečlivě sledovány a hlavně spolehlivě dokumentovány. Za více jak půl století došlo nesporně ke změnám v celém hydrologickém systému kolem Ochozské jeskyně. Jejich poznání by zcela určitě mohlo vést ke korekci doposud prezentovaných názorů a pracovních hypotéz.

Jako příklad může posloužit zjištění periodicity vyvěračky Říčky (V – 1) koncem léta 2009. Tato nevídaná anomálie je popsána a řazena do kontextu situace vodních akumulací kolem Ochoze (Speleoforum 2011, v tisku). Na tomto místě si dovoluji citaci M. Kříže (Jeskyně Moravského krasu, kapitola XXX „O podzemních vodách“ z r. 1902) : „**Ovšem, kdyby dlouho a dlouho nepršelo, pak by doplňování těchto podzemních nádržek přestalo, hladina vodní by v nich klesla v té míře, že by neměla více spádu k východu a Říčka by vyschla. Případu toho nikdo nepamatuje**“.

Tolik citace, která vystihuje vodní poměry při výtoku Říčky, na nichž jsou závislé tři mlýny. **Fl. Koudelka** a následně i **R. Trampler** kdysi citoval z ústního podání převzatou historku o tom, jak náhle přestala voda v Říčce téci. Zděšení mlynáři vyrazili k výtoku, kde zjistili, že ve skalní trhlině, kudy voda vytéká je zaklíněná obrovská ryba, která jako čepek výtoku vody zabraňuje. Když mlynáři rybu odstranili, voda začala opět bez překážky z Lysé hory vytékati.

**(Prameny : Florian Koudelka : Ze zapomenutého kraje Moravy – 1889, str. 8.**

**Richard Trampler : „Das Hadeker Thal in der Mährischen Schweiz, Oesterreichische Touristenzeitung, Jahrgang XIV. / 1894, Nr. 10 – 14, Seite 111 – 114, 129 – 132, 141 – 143, 156 – 157).**

Uvolněním výtoku V – 2 (1964), který do té doby vyrážel do dna mlýnského náhonu (a který leží spádově níže než V – 1) však k výraznému ovlivnění kapacitních poměrů ve V – 1 nedošlo. Určitá souvislost obou vyvěraček byla prokázána.

O trvalém vývěru Říčky V – 1 tak můžeme poprvé hovořit jako o vývěru periodickém, byť jeho cykly nebyly soustavně od r. 2009 sledovány. (Nebyly vhodné klimatické podmínky). Vystává tak nabídka opětného návratu ke studiím vodních poměrů na lokalitách, které nějakým způsobem komunikují s funkcí vyvěračky Říčky. V našem příspěvku jsme si vybrali chodbu Hadici v Ochozské jeskyni. Na této lokalitě byly dřívější speleologické aktivity



zaměřeny na „Trativod vlevo za vchodem“ a „Lišeňský trativod“ (pokud vůbec o klasickou formu trativodu jde).

V „Trativodu vlevo za vchodem“ byly speleologické snahy opakovaně napřeny ke zjištění jeho dalšího průchodného pokračování a nakonec toto pracoviště bylo opuštěno. Možná, že „pod svícem je největší tma“. Abychom se mohli tomuto důležitému místu věnovat, je třeba provést jednak detailní rešerši dostupných starých zpráv, jednak se pokusit o rekonstrukci geneze celé Hadice v kontextu s genezí celého průběhu Ochozské jeskyně. Názorová roztržitost v tomto směru je velice pestrá.

Pro úplnost pohledu na problematiku Hadice si dovolíme menší návrat do historie. S pomocí J. Pokorného, který historii Ochozské jeskyně studuje velmi podrobně, jsem vybral několik zajímavých údajů a pokusil se do nich implantovat moje geologické a speleologické zkušenosti z Moravského krasu.

Není podstatným ani tak kdo a kdy jeskyni objevil, jako spíše konfigurace objevné cesty. Dostupné informace se shodují v tom, že objevný otvor byl situován v křovinaté roklině u skalní stěny. **J. Hornisch** v časopisu z r. 1838 hovoří o objevném otvoru takto : *„Před severovýchodním (horním) ústím tohoto údolí, v jedné z rozpukanych skalních stěn je dole, mezi keři, ukryta skalní průrva. Příchozí překvapeně hledí na vnitřní silou puklou skálu. V této, dovnitř se zužující puklině by nikdo nehledal uzávěru – sluj vedoucí k objevení jeskyně.*

Přeloženo do geologické řeči to znamená, že na tektonické poruše, která je rozevřena a je jen stěží průlezná je založena funkce tlakového přelivového vývěru z jeskynního systému. Z popisu jasně vyplývá, že periodická vyvěračka je ukryta „dole, mezi keři“ a nikoliv ve stěně, jak je mylně tradováno. (Dnes zazděná chodbička vlevo nad vchodem).

Další citace : *„V této puklině, nacházející se ve vzdálenosti 20 a něco sáhů od údolí, zůstává na dně průrvy otvor něco přes stopu vysoký. Chce – li někdo navštívit nádhernou, uvnitř skrytou jeskyni, nesmí být pohodlný, musí ulehnout na břicho a plazit se – sklouznout asi pod úhlem 30°několik sáhů dolů. Máte – li tuto nepříjemnou pasáž za sebou, tak se jeskyně rozšiřuje až do velikosti chrámových dómů.“*

Opět uvedený popis dokládá, že chodbička založená na poruše je modelována v kombinaci s rozšířenou vrstevní spárou mezi hrubými lavicemi uvedeného sklonu vrstev. Ani starší zpráva o vstupním otvoru do uvedené jeskyně od K. J. Jurendeho, ani zpráva od J. Hornische nepřinášejí jedinou zmínku o nějakém vodním toku (aktivním), který by protékal jeskyní, natož pak vytékal ven do údolí.

Ochozská jeskyně byla patrně v té době zaplavována jen vzácně a vyvěračka (objevná chodbička) byla trvale suchá. Morfologie terénu však jasně ukazuje, že před vyústěním objevné chodbičky se nachází vývěrové údolíčko, které vyúsťuje do hlavního údolí.

O tomto údolíčku víme, že je zaříznuto do sedimentární výplně hlavního údolí, nedeponovaných sprašových hlín, písků a drobných štěrků. Na samé bázi údolíčka jsou zastíženy vápencové svahové sutě. Vpravo od vchodu do Ochozské jeskyně, na hřbetě proříznuté terasy bylo situováno stanoviště magdalénských lovců.

**(Karel Valoch : „Paleolitické sídliště u Ochozské jeskyně v Mor. krasu.“ Časopis Moravského zemského muzea, vědy společenské, roč. 38 / 1953).**

Vlevo od vchodu, ve stejné úrovni horní hrany terasy jsou uzávěry čtyř erozních rýh, (údolíček), které evidentně představují přetokový horizont vývěrové „delty“ z Hadice

Ochozské jeskyně. Všechny uvedené povodňové komunikace vstupovaly do činnosti jen za extrémních hydrografických situací (dnes z Ochozské jeskyně vytéká voda téměř pravidelně 2 – 3 krát do roka). Podle našich představ tak v minulosti docházelo k téměř volnému průtoku Hadicí přes „Trativod vlevo za vchodem“ do dalších, relativně volných prostor, k vodním akumulacím před vyvěračkou V – 1.

Zásadní změna se odehrála v r. 1839, kdy na příkaz a objednávku prací byla úzká, objemná chodbička trhacími pracemi upravena na volně průchozí profil štoly (o rozměrech 100 až 150 x 180 – 200 cm). Takto byla upravena i část chodby Hadice se sníženým stropem. Uvedené úpravy byly provedeny profesionálně hornickým způsobem. Postup trhacích prací byl veden zevnitř jeskyně (mírně dovrchní dílo usnadňovalo výkliz rubaniny, která byla deponována v jeskyni).

Tímto zásahem byly porušeny přírodní spádové poměry periodického potoka, protékaného Hadicí a nastartován proces, který značně zkomplikoval práci budoucích badatelů. Pan hrabě von Dietrichstein, majitel panství (F.X. Dietrichstein – Proskau) zaplatil za provedené hornické práce 5 000 zlatých.

**(Viz František Bauer : „Ochozská jeskyně“ = kniha 12 stran, Vydáno v Brně, vlastním nákladem v r. 1881. Na str. 4 uvedeno : „....K tomuto konci byla jeskyně nynějším pohodlným vchodem opatřena a mřížovými dveřmi železnými uzavřena. Skály byly prolámány, chodby rozšířeny a upraveny tak, aby se po nich bezpečně kráčet mohlo, ba veškeré práce s takovou důkladností byly provedeny, že výlohy s upravením jeskyně spojené se konečně na 5000 zlatých páčily.“)**

Na trase celé Hadice byly patrně provedeny ještě další drobné úpravy, aby si mohlo panstvo slavnostně osvětlenou (svíce a bengálské ohně) jeskyni dne 20. srpna 1840 prohlédnouti. K ochraně jeskyně byl vstup do jeskyně opatřen pevnými dubovými dveřmi.

Vzhledem k technologii trhacích prací a celkovému výsledku díla nás zajímala i otázka zhotovitele. Mohli to být horníci z Oslavan, ale i jiná firma. A právě na tomto místě se nabízí firma Felice Tallachini, která mohla taktéž přicházet v úvahu, jelikož v té době dokončovala stavbu železničního úseku Břeclav – Brno a připravovala stavbu dalšího úseku Císařské Ferdinandovy železnice, Brno – Česká Třebová. Tato firma měla svoji specializovanou skupinu pro ražby podzemních děl (štol, tunelů, kaveren a pod.) známou pod názvem „barabové“.

Ve vídeňských Všeobecných divadelních novinách (Allgemeine Theaterzeitung, originalblatt für Kunst, Literatur, Musik, Mode und geselliges Leben ze dne 23.5.1843 byl publikován článek o nově objevené Ochozské jeskyni. Autor článku, p. **Weidmann** se tam mimo jiné zmiňuje : „**Poprvé v předešlém létě, tj. roku 1842 byly podniknuty kroky k bližšímu a podrobnějšímu průzkumu této jeskyně, a to se strany ředitelství Císařské Ferdinandovy severní železnice.**“

Možná, že bychom tedy mohli přisoudit úpravu vchodu do Ochozské jeskyně přece jen barabům firmy Tallachini. Tradovaná epizoda o „nájezdu“ adolescentů z tábora barabů do Ochozské jeskyně, při níž došlo k poškození uzávěry jeskyně za pomoci trhaviny má patrně základ v této době.

V roce 1864 došlo ke změně majitelů panství (hrabě z Bubna) a též ke změně uzávěry vchodu Ochozské jeskyně. Dubové dveře byly nahrazeny kovanou železnou mříží, která nebránila volnému výtoku vod z jeskyně. Došlo také k vybourání cihlových omítnutých veřejí a obezdívky, a k jejich nahrazení tesanými kamennými veřejemi. Pochopitelně byl vybouraný

materiál opět nasypán do „Trativodu vlevo za vchodem“. Přírodní, dlouholetá funkce tohoto trativodu byla tak trvale porušena. Bylo jen otázkou času, jak se uvedený zásah projeví.

K tomu nám opět poslouží svědectví Křížovo : „*V červnu 1879 byla krajina kolem Hostěnic postižena velkou povodní. Několik dní po povodni přijel jsem do Hostěnic se podívat na spousty, jež vody byly způsobily. Potok ještě rozvodněný vrhal se do propadání před chobotem vpravo u vápencové skály, do chobotu tekl malý potůček. V údolí Hádeckém bylo plno nánosů (bahna, šterku, balvanů), z Ochozské jeskyně z daleka slyšet temné hučení. Kamenné veřeje, v nichž upevněny jsou dveře byly vyzdviženy, železné mříže u dveří zprohýbány a silný potok vrhal se 8 m přede dveřmi do otvoru na ½ m širokého do podzemní prostory. Svědkové hodnověrní mi vypravovali, že při povodni oné vyrážel z Ochozské tak silný proud vodní, že nebylo možno přiblížit se a že to vypadalo právě tak, jako kdybychom u ohromné bečky vyrazili čepek. Totéž se opakovalo i při povodni v roku 1883.*“

Toto veledůležité svědectví Křížovo nám přibližuje velice důležitý zvrat v hydrografii Hadice. V průběhu povodní se evidentně dala do pohybu deponie materiálu ze vchodových úprav a vytvořila ucpávku „Trativodu vlevo za vchodem“. Přívalová voda reagovala vytvořením obtoku, tj. vyrazila vchodem z jeskyně, ale po osmi metrech si vytvořila novou cestu zpět, do dosud volného pokračování trativodu.

Následná povodeň patrně posunula deponii hlouběji do trativodu, čímž průtočnost trativodu opět výrazně poklesla. Další, periodicky se opakující inundace Ochozské jeskyně a jimi způsobené transporty fluvialních sedimentů z Velkých dómů dokončily to, co způsobil člověk svým násilným zásahem v bohu libém úmyslu přiblížit krásy jeskyně návštěvníkům.

Opětovným dokladem je konstatování M. Kříže z r. 1883 : „*Jak jsme se přesvědčili návštěvou v jeskyni, je chodba z počátku nízká (Hadice za vchodem – pozn. autora) a teprve 80 m za vchodem vystupuje strop, přechází ve vysokou a širokou síň, v níž po obou stranách je nahromaděn potoční nános (síň před Povodňovým kanálem – pozn. autora). Voda nemohouc tak rychle odcházeti nízkou chodbou (v r. 1839 to byla upravená průchozí chodba výšky 2 m ! – pozn. autora) jak jí od Hostěnic jícny přibývá, stoupá v jeskyni a může dosáhnout až ke stropu.*“

A další důkaz transportu sedimentů v Hadici : Na mapce Dr. Kříže není nakreslen „Povodňový kanál“, který je paralelou „Okružní chodby“, poněkud výše ležící, krásně modelované, na vrstevní spáře vytvořené chodby. Potvrzuje to fakt, že kanál byl již v té době zasedimentován a Okružní chodba byla průchozí, periodicky inundovanou cestou.

Velkým postrachem návštěvníků Ochozské jeskyně se tak i při malých inundacích stal úsek Hadice mezi vchodem a síní před Povodňovým kanálem, kde se opravdu, díky ucpávce „Trativodu vlevo za vchodem“, vytvoří neprůchodný dlouhý sifon. Dalším kritickým místem je úsek chodby před okružní chodbou, kde vzniká taktéž sifon. Třetím místem, kde se vytváří sifon, je část chodby Hadice před vyústěním do Velkých dómů.

Právě tuto situaci se rozhodli prvořadě řešit jeskyňáři z VDT – GfH (Verein Deutscher Touristen – Gruppe für Höhlenforschung), kteří v jeskyni dlouhodobě pracovali od r. 1911. Uvedená sifonová místa označili za sifony I. – III.

Nejvíce námahy bylo vynaloženo na úpravy sifonu I. a vyklízení povodňového kanálu. (tím likvidace sifonu II.). Budiž těmto nadšencům ke cti, že veškerý vytěžený materiál vyváželi z jeskyně ven. Nicméně, zákony přírody jsou trvale platné, a tak se v Hadici (po

odchodu VDT-GfH sedimenty opět přizpůsobily spádovým poměrům, podobným v r. 1883, popsaným M. Křížem. Malý rozdíl tam přece jen najdeme : Povodňový kanál je pro menší inundace průchozí, Okružní chodba je zaplavována jen zřídka.

**(Informace převzaty z publikace „Jahresbericht über die Tätigkeit der Gruppe für Höhlenforschung pro 1912“. Zprávu zpracoval Ing Günther Nouackh, vyšlo v Brně r. 1913).**

Na základě výše uvedených historických událostí, které se v Hadici odehrály nám vzniká představa, která by mohla vést k pokusu o rekonstrukci tvorby a vývoje Hadice jako celku. Shoda v názorech odborníků je v tom, že Hadice je relativně mladou komunikací (ve srovnání s ostatními prostorami Ochozské jeskyně), která posloužila Hostěnickým vodám k odnosu jejich vlastních sedimentů, deponovaných ve volných prostorách jeskyně.

Tady je nutno ještě dodat, v prostorách nad úrovní štěrků starší provenience, které tam nanesly vody Říčky a jejichž studium nebylo komplexně provedeno. Obrovské akumulace jemných sedimentů se daly do pohybu díky několika okolnostem.

Do jeskyně byla uvolněna cesta pro Hostěnické vody s velkým spádovým rozdílem (dnes víme, že se jedná cca o 40 m). Tyto vody hledaly cesty ke vhodné erozní bázi. Tak došlo k vytvoření složité, tlakově erozní komunikace v pásmu velmi výhodné tektonické predispozice (kombinace husté sítě paralelních rozevřených poruch podélné tektoniky s rozvolněnými vrstevními spárami vápencového souvrství).

Následně po kontaktu s vodami systému podzemního kolektoru Říčky došlo k razantní hloubkové erozi, a odnosu sedimentů v jeskyni po trase nové komunikace. V této fázi vývoje docházelo evidentně ke tvorbě úzkých a vysokých prostor s četnými skalními stupni. Tlakově stimulovaný pohyb sedimentů postupně modeloval celou Hadici a zpětná eroze zasáhla postupně sedimenty v délce celé jeskyně.

Obrovské hmoty sedimentů tak putovaly přes „Trativod vlevo za vchodem“ do neznámých prostor. Tam patrně vyplňovaly části vodami zaplněných jeskyní a podílely se na celkovém vzduť podzemních vod, které v konečné fázi vyrazily k povrchu po vertikálách hlubokých sifonů (viz situace ve vývěru Říčky V – 1, kde hloubka sifonu je kolem 25 – 30 m).

Hloubková eroze jemných sedimentů v Ochozské jeskyni se zastavila až na úrovni bazálních štěrků, které svojí hutností a složením prakticky odolávají až do dnešních dnů. Hostěnické vody se do těchto štěrků prořízly pouze do hloubky cca 1 m. Jejich odnos sice pokračuje nadále při každé inundaci, avšak jejich hrubé (valounové) komponenty doputují maximálně do poloviny délky Hadice.

Právě štěrkové materiály byly s velkou pravděpodobností příčinou částečného „zaoblení“ jinak velice členité a hlavně stupňovité spádové křivky Hadice. Byly tak vyplněny všechny prostory vývaříšť pod skalními stupni i hluboké marmity. Jako příklad nám může posloužit tzv. „Líšeňský trativod“ pod skalním stupněm „U ježka v kleci“, nebo modelace dna ukončení „Puklinové chodby“ „U hada“.

Toto místo je patrně zmiňováno (nutno brát s velkou rezervou) ve Weidmannově článku (viz Všeobecné divadelní noviny z r. 1843) takto : „**Vpravo od vchodu se táhne 100 sáhů dlouhá skalní chodba, strmě vzhůru stoupající** (U hada, pozn.- autora) **a končící prudkým zlomem do propasti nedohledné hloubky**“. Weidmannův popis jeskyně spíše naznačuje, že autor sám v jeskyni nebyl a informace jsou zprostředkované.

Nicméně, zmínka o propasti je pozoruhodná v tom, že mohlo jít buďto o kout ve zlomu „Puklinové chodby“, nebo o „Líšeňský trativod“, tehdy ještě nevyplněný štěrkopísky do dnešní úrovně. Každopádně, pokud nejde o totální výmysl, je to informace k zamyšlení.

„Líšeňský trativod“ byl několikrát otevírán výkopem (R. Musil, J. Dvořák) do hloubky kolem 5 m a stále ve šterkopiscích. Pokaždé se nezajištěné stěny sesuly, nebo nastala inundace uvedla koryto do původního stavu. Při tom je zjištěno, že trativod je při malé vodoteči funkční. Otázkou zůstává, jestli se skutečně jedná o trativod s odtokem do neznámého pokračování, nebo jen sedimenty vyplněný velký marmit pod skalním prahem „U ježka v kleci“.

Kdybychom použili Křížem stanovený výškový rozdíl ve spádových poměrech Hadice, pak bychom se dostali k číslu 7 m. V této hloubce by skutečně mohly sedimenty ležet na skalním dně. Stejný údaj se objevuje pro hloubku „Trativodu vlevo za vchodem“, tam však údaj odpovídá vrcholu klenby neznámé chodby o neznámé mocnosti sedimentární akumulace (včetně rubaniny z úpravy vchodové části) zasahující patrně až do úrovně starého předbádenského řečiště Říčky, které lze předpokládat v úrovni kolena sifonu ve vývěru Říčky V – 1 (mínus 25 – 30 m).

Dnešní Ochozská jeskyně by tak představovala povodňový díl výše položené úrovně, jako je tomu např. u Amatérské jeskyně, Macošského koridoru. Tam jsou místy otevřeny vstupy do trvale zaplavené úrovně (Šolimova mísa), kudy se stěhovaly fluviální sedimenty, které pak putovaly ve směru toku a přispěly k tvorbě soustavy složitých předmacošských sifonů. Soustava Amatérské jeskyně je samozřejmě svým rozsahem a kapacitou tvůrčích toků s Ochozskou těžko srovnatelná, principy tvorby jeskynních systémů lze nejméně do konce terciéru považovat za více – méně shodné na celém území Moravského krasu.

Tvorba Hadice a její pozdější funkčnost při odnosu převážné části sedimentární výplně hlavních prostor Ochozské jeskyně iniciovala tvorbu obou hlavních vyvěraček Říčky. Oba tyto útvary lze tak zařadit do stejného časového údobí. Předbádanská erozní báze v prostoru Mokré a Horákova byla pozdějšími hydrogeologickými změnami porušena a přestala pro volné podzemní toky existovat.

Následně vzniklé rozsáhlé vodní akumulace jsou trvale dotovány krasovými přítoky a jejich hladina je korigována řadou vyvěraček (vyvěračky v Mokré, výtoky Říčky a řadou podterénních vývěrů, které napájejí celou, neogenními sedimenty zaplněnou depresi jižně od Mokré).

Jak bylo výše uvedeno, chodba Hadice by mohla být přitažlivá i z hlediska speleologického. Samozřejmě, že pracovištěm č. 1 se jeví přímé pokračování „Trativodu vlevo za vchodem“. K povzbuzení ještě jednu citaci z M. Kříže : **„Když jsem na podzim r. 1881 jel k jeskyni Ochozské, byl potok Hádecký poněkud rozvodněn. Louky v údolí stály pod vodou, koňům sahala voda na místech, kde jsme musili potok překročit, nad kolena, jeskyní Ochozskou proudila se voda Hostěnická a přece bylo řečiště ve vzdálenosti 50 kroků jižně od Ochozské docela suché. Byl jsem nemálo překvapen vida, jak tu voda do země pohlcována byla, jak by ji tam někdo přitahoval. Hloubka podzemního řečiště na těchto místech obnáší jen asi 5 - 6 m.“**

Je škoda, že patrně jen technické problémy nedovolily překonat koncovou úžinu s ozvěnou, popsanou v r. 1948 A. Bočkem a P. Ryšavým. Je s podivem, že se tomuto kritickému místu nevěnovali ani jeskyňáři v době následující. Určitě nejde o místo snadno dostupné a k práci v tvrdých podmínkách lákavé, ale nadmíru důležité pro řešení geneze paleohydrografie Ochozské jeskyně.

Zvláště zjištění, že vyvěračka Říčky pozbyla loňským rokem (2009) výsadní postavení jako trvalá a stala se periodickou, vyvolává řadu otázek, k jejichž vysvětlení může pomoci právě chodba Hadice v Ochozské jeskyni.

Nedávno zemřelý významný speleolog Dr. Stanislav Mayer by i v tomto případě zvolal :  
„Bádejte, lenoši !“

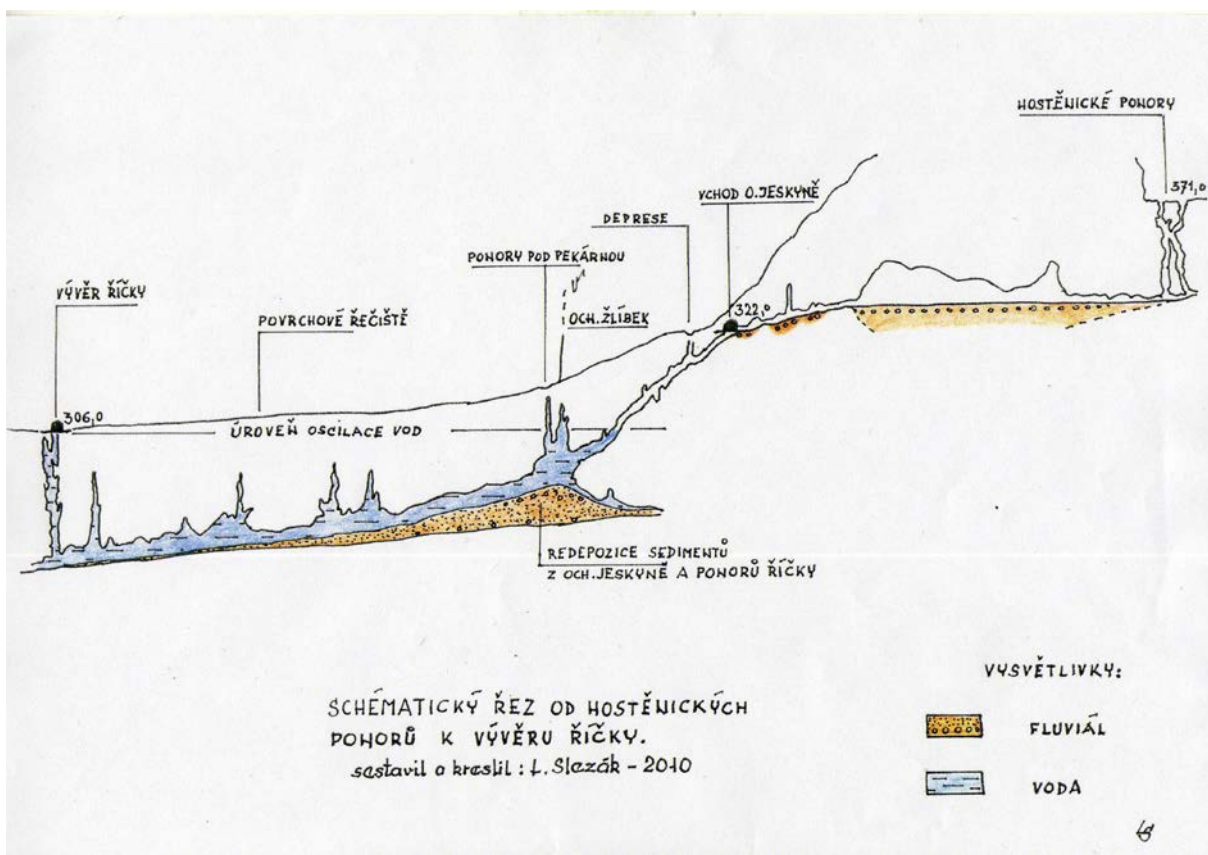
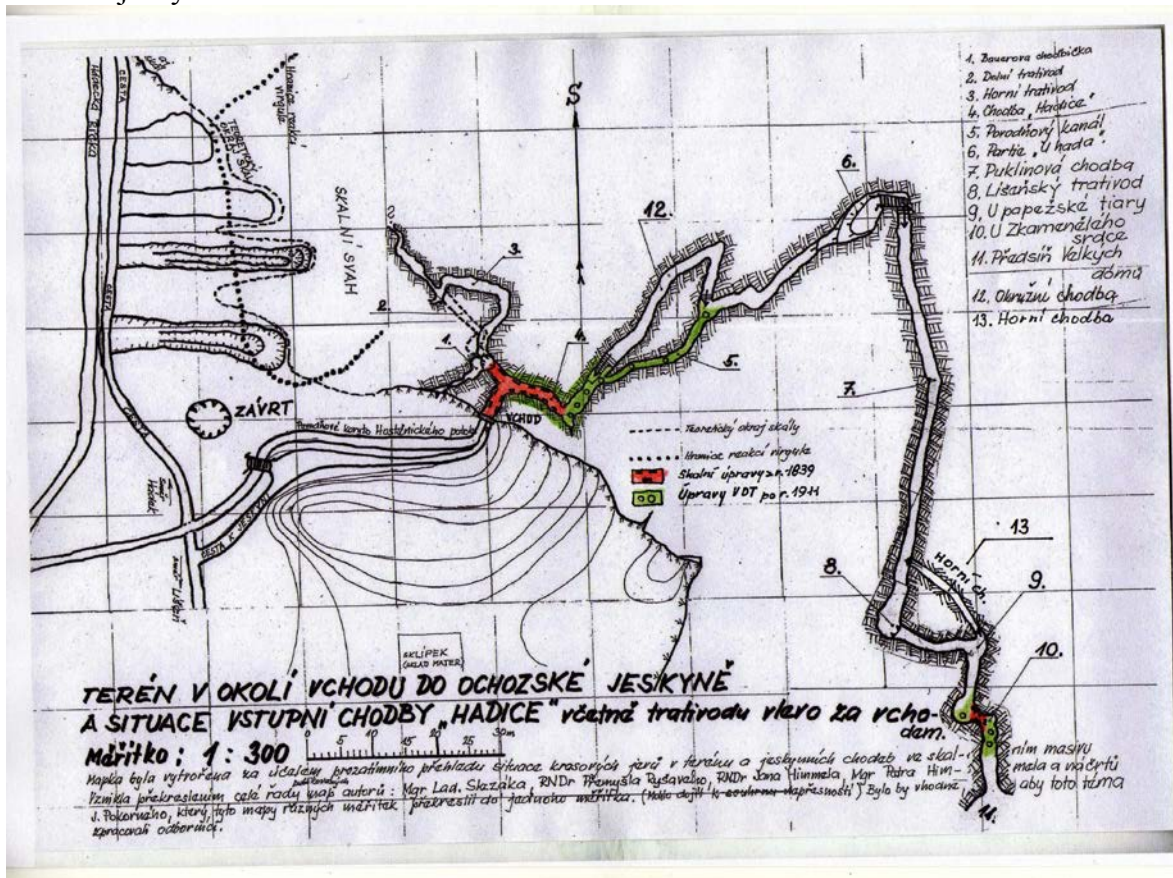
Poznámka autora : Některé názvy částí Hadice (Okružní chodba, Povodňový kanál, Puklinová chodba a j.) byly převzaty z mapy Ochozské jeskyně, vytvořené v r. 1944 v měřítku 1 : 500 kolektivem Pernes – Plch – Ryšavý.

Přílohy :

- 1.) Orientační plánek terénu v okolí vchodu do Ochozské jeskyně a situace vstupní chodby „Hadice“.
- 2.) Schématický řez od Hostěnických ponorů k Vývěru Říčky.



**Přílohy** ke Slezákově práci o chodbě Hadici – dnešnímu vstupnímu objektu do Ochozské jeskyně







**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 2 : Nové poznatky**  
**z Moravského krasu.**

**Název práce :**  
**Na Říčkách hledáme cesty**  
**staré ztracené řeky.**

**Koordinátor sestavy odborných prací**  
**a autor níže uvedené práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

Ladislav Slezák :

## Na Říčkách hledáme cesty staré, ztracené řeky.

Otázkami paleogeneze jižní části Moravského krasu se zabývala celá řada profesně různorodých badatelů, počínaje geology, archeology, hydrology, geofyziky a speleology konče. Svoje si řekli i geografové a geomorfologové. Každý z nich, bez rozdílu, přinesl k danému tématu celou škálu vlastních poznatků, teorií i tezí, které vycházely ze stupně poznání té či oné doby.

Čas plynul, upadal zájem speleologů, zájmové pole geologů se zmenšilo do území dobývacího prostoru velkolomu cementářů na jižním okraji území. Přesto budme vděčni za každý nový poznatek, který z této iniciativy podporované těžaři spatřil světlo světa.

Těžbou vápenců tak dochází k pozvolnému odkrývání řady krasových jevů (starých jeskynních soustav) a jejich odbornému zpracování. Objevují se konfigurace jeskynních prostor, sedimentární výplně se vzácnou faunou i sintrové útvary různých forem a velikostí.

Těžba západního lomu bude nadále odkrývat nové a nové skryté formy podzemního krasu, který se rozprostírá pod Mokerskou plošinou. Pro paleogenezi daného území, v tom základním slova smyslu, jsou velice důležité výskyty fluviálních sedimentů.

Jejich akumulace poskytují prastarou kroniku událostí dob, kdy se jeskyně tvořily, fungovaly jako vodní kolektory podzemní říční sítě, ovlivňovaly hydrologii celé jižní části vápencového území, aby nakonec byly pohřbeny a odumřely ve skrytu neznáma.

Nově tvořená povrchová síť krasových i mimokrasových toků poskytla nové erozní báze, ke kterým se řada podzemních krasových toků obrátila a opustila staré tradiční cesty. Není výjimkou, že některé povrchové toky si našly cestu zpět, ke svým mateřským, prastarým jeskyním.

Dnešní hydrografická situace je natolik spletitá, že zdánlivě pozbývá jakýkoliv řád při svých cestách jak horizontálních, tak vertikálních, volně spádujících i tlakových, až po extrémní situace vod artézských. Ukazuje se, že nejdrastičtější zásah do původní, geologicky a tektonicky predisponované sítě, fungující na celém území Moravského krasu, vneslo období mladších třetihor.

Sedimenty tehdejších mořských záplav akumulovaly ve všech dostupných krasových formách. Jeskyně se ocitly v podhladinových zónách moře, zastavila se horizontální cirkulace v krasovém podzemí.

Pobádenská regrese i celé období pliocénu exhumaci území zásadně neovlivnila. Ani ohromné redepoziční období pleistocénu nám území zcela neodkrylo, místy ba naopak. Povrchové toky vplavovaly sedimenty do ještě volných jeskyní, kde docházelo k jejich chaotickým přemístování, které pokračuje dodnes. Rozsáhlá činnost eolická (spraše) v kombinaci s činností mrazovou a dešťovými srážkami přispěla též ke zmenšení jeskynních volných prostor.

Za této situace se vymezila povodí s toky, které ve snaze dosáhnout dílčích erozních bází využily a dodnes využívají dosažitelné fragmenty jeskynních systémů. Původní jednotná síť celého území Moravského krasu se rozpadla na tři samostatně fungující soustavy. Severní, střední a jižní.

Geomorfologové nám prezentují paleogenní krajinu jako území, poznamenané denudačními pochody dob předchozích (křída), jako krajinu mírně zvlněnou s říční sítí volně

meandrujících toků v široce rozevřených údolích, pokrytou zvětralými sedimenty. Jde většinou o různé formy silicitů. Působením karpatské orogeneze, jejíž hlavní fáze proběhla patrně na rozhraní paleogénu a neogénu, došlo k výrazné deformaci východního komplexu hornin okraje českého masivu. Postiženo bylo jak souvrství spodnokarbonského kulmu, tak celého bloku devonských vápenců.

Výzdvihem vápenců, opřených na západní straně o rigidní těleso granodioritu Brněnské vyvěřeliny vyvstala situace při níž se zcela rozpadla stará říční síť fungující po starých liniích směřů SZ – JV a Z – V. Nově vzniklé toky se přeorientovaly na tektonickou predispozici směřů SSV – JJZ či S – J. Současně se přizpůsobily novým, progresivním spádovým poměrům.

Dozvuky východozápadní tvorby starých hlubokých údolí (kaňonů) založených na zbytcích paleogenní sítě představují patrně přechodné období tvorby povrchových krasových forem, které dokonce místně mohly využívat i velmi staré deprese (křída). Není vyloučeno, že například Lažánecký žleb se „naboural“ do východní části skupiny depresí, Novinek.

Razance následných toků, které se doslova vlamovaly okrajovými hlubokými údolními (slepá pytlovitá údolí) do vápencového tělesa, rozvolněného po opadu orogenetických tlaků měla za následek nejen tvorbu rozsáhlých jeskynních soustav, ale i snos hrubých fluvialních materiálů (štěrků a štěrkopísků) z okolních nekrasových terénů.

Pokud bychom přijali stále více se prosazující tezi o vzniku krasových útvarů převážně z období neogénu, máme otevřenou cestu k příjmu informací, terénních poznatků i teoretických úvah aplikovatelných při studiu paleogeneze některých lokalit (v našem případě např. Ochozské jeskyně).

Námi sledovaný paleotok mohl mít zdrojnice v povodí dnešního Křtinského potoka (oblast Bukoviny) s případným přítokem od Jedovnic (Luční údolí). Úroveň jeho toku se pohybovala v nadm. výšce 400 až 450 m nadm. v., po západní straně obtékal elevaci Vysoké širokým úžlabím a pak se na kontaktu vápenců a bazálních klastik Řícmanicko- ochozské elevace v prostoru Zdechova (stále po kontaktu s vyvěřelinou) obrátil k jihu, do prostoru Ochozské deprese.

Odtud tok směřoval do území vápenců, tj. na východ (Příhon) až dosáhl kontaktu s horninami spodního karbonu (Rozstáňské souvrství) kde v oblasti Hádku mohl být posílen o přítok od východu (dnes Říčka).

Paleotok mohl dále pokračovat v již uvedené úrovni k JJZ po kontakt s bazálními klastiky (jižní svah zmíněné elevace) jejíž průběh donutil tok k úhybu k JV do deprese Vyškovského úvalu. V popisované trase, kterou můžeme sledovat jen v denudačních fragmentech širokých úval, později ještě vyplněných seriemi mladších sedimentů (přes baden a pleistocén až po holocén), nacházíme zbytky sedimentů jurských rohovců a křemenců (sluňáky), písků a drobnějšších štěrků (Vysoká, horní díl Skrejšen, Šobova jeskyně), případně zakonzervovaných v jeskyních (Tereza). Část křemitých štěrků byla snesena do Ochozské deprese (ottnang) při pozdějších záplavách, které vrcholily v badenu (jíly, písčité jíly).

Po ústupu badenu došlo patrně k roztržení toku v prostoru východně od Kanic a odklonu k erozní bázi Svitavy. Současně se do Ochozské deprese odklonil Březinský potok. Po zahloubení Křtinského potoka do vápenců při západním okraji Vysoké (Skrejšny) a pozdějším odklonu Křtinského údolí k erozní bázi Svitavy u Adamova, zůstal aktivní pouze Březinský potok, který ve spojení s Říčkou modeloval vápence jižně od Hádku.

Obdobně, tak jako v ostatních částech Moravského krasu vytvořil starý tok okrajové slepé údolí, patrně i obdobné hloubky, tj. kolem 60 – 70 m a dále protékal v podzemí k erozní bázi. Dnešní poznatky podporují názor, že odvodňování jižní části Moravského krasu v dané etapě sledovalo linie SSV – JJZ (kliváž, vrstevnatost) a krasové vody vyvěřaly k povrchu na jižním

zakončení vápenců (Mokrá, Horákov), při východo – západní tektonické hranici se sedimenty spodního karbonu (slepence, droby).

Dnešní povrchová modelace terénu, krytá důsledky geologických pochodů období pleistocénu a absence vrtů k ověření mocností fluviálních sedimentů v údolí, nám nedovoluje identifikaci uzávěrové stěny pod Hádkem. Víme ale určitě, že ponory vod byly vícečetné a tvořily celou soustavu. Můžeme tak směle akceptovat linii směřující od Ventaroly pod Hádkem směrem JJZ (ve smyslu uložení vrstev vápenců) stejně tak, jako paralelu směřující od Estavely k zadním partiím Nové Ochozské jeskyně (Hostěnické propadání I., východní).

První ze zmíněných předpokládaných cest je predisponována tektonicky a litologicky, (vymapována na základě virgulových detekcí) a nebyla speleologicky řešena (pouze sondáž). Druhá linie je vysledována celkem spolehlivě na základě celé řady detailních hydrologických experimentů a je, byť ve velice omezených kapacitách průtočná vodami Hostěnického potoka. Obě paralely jsou výrazně odděleny kompaktní polohou masivních Vilémovických vápenců (byly v historické době těženy).

Průtočnost starého toku po povrchu až po uzávěrovou stěnu údolí byla doprovázena snosem množství okolních materiálů, převážně z území spodního karbonu, méně pak splachy starých zvětralých reziduí z krasové plošiny. Štěrkopisky tak zarovnal hlavní část slepého údolí a vody vytvořily jeskynní soustavy vyšší úrovně (Ochozská jeskyně s možnou komunikací přes Zkamenělou řeku).

S velmi podobným schématem se setkáváme např. ve Sloupském údolí. Finální denudace uzávěry slepého údolí otevřela cestu k tvorbě povrchového údolí Říčky. Návaznost horizontu Ochozské jeskyně k primární úrovni je jen obtížně sledovatelná (zasedimentované vertikální trativody a škrcené odtokové cesty v Hadici).

Souvislosti aktivních ponorů Říčky s vyvěračkami byly rovněž podrobně studovány na základě koloračních experimentů. Speleologický průzkum vyvěračky V-1 (1967) jen potvrdil existenci trvale zavodněné úrovně v hloubce kolem 30 m (horizontu nebylo dosaženo).

Fáze zahlubování povrchového toku Říčky po překonání uzávěrové stěny údolí patrně komunikuje s tvorbou horizontu jeskyně Pekárny (i tam jsou zjištěny akumulace štěrků neznámé provenience).

Zcela zvláštní je vznik a funkce Hostěnického údolí. Nejde patrně o klasické okrajové slepé údolí v krasu obvyklých parametrů, ale o část přehloubeného starého údolí (paleogén?), jehož fragment je zachován v horní části Kamenného žlíbku. Plošně poměrně malé povodí, (dnes uváděno asi 8,5 km<sup>2</sup>) stahovalo vody z nekrasového okolí ke kontaktu s vápenci. V souladu se směry hlavního odvodňování po liniích SSZ – JJV putovaly podzemím k erozní bázi v Mokré. Vzdálenost od ponorů k niveletě vývěrů si patrně nevynucovala příliš velké zahloubení (v rozmezí 0 – 30 m).

Zanášením deprese (a tím i podzemních komunikací) došlo k vytvoření okrajového jezera s přepadovým odtokem do Kamenného žlíbku a tvorbě ponorného stupně (pod Horním vchodem do Ochozské jeskyně), kudy komunikovaly vody s volnými prostory Ochozské jeskyně. Z úzké spleti vertikálních poruch byl vymodelován Labyrint. Pleistocénní zvýšená činnost povrchových toků jen posílila přínos jemných sedimentů, které akumulovaly v Hlavních dómech. Do zašterkovaných prostor řečiště Nové Ochozské chodby tyto sedimenty patrně nesměřovaly.

Ve fázi, kdy Hostěnický potok našel cestu Propadáním I. (východní) ustala komunikace jak k Mokré, tak i do Kamenného žlíbku. Kamenný žlíbek se stal jen příležitostným řečištěm. Chodby Nové Ochozské jeskyně byly pro úplné zašterkování pro Hostěnické vody neprůchodné a tak byla otevřena cesta do povrchového údolí Říčky v prostoru dnešní Estavely.

(Povodňový vývěř I a II). Tato komunikace patrně Hostěnickým vodám kapacitně nepostačovala, vody si otevřely propadání 2 (západní) a protlačovaly se podstropními prostory ke staré části jeskyně (Nouackhův sifon).

Po dosažení komunikace mezi prostory pod Hostěnickým propadáním a Hlavními dómy (za občasně posily vod přes Labyrint) byl nastartován proces vyklízení sedimentů z jejich prostor. Vznikla nová komunikace (dnešní chodba Hadice) v geologicky a spádově vhodných místech, kudy odplavené sedimenty putovaly k níže položené (v té době již patrně vodami zaplavené) starší úrovni.

Slábnoucí přítokové kapacity Hostěnického potoka byly ve své závěrečné fázi (dnešní stav) schopny nehluboké eroze (1 – 1,5 m) v bazálních štěrcích. Rozplavené štěrky srovnaly spádovou křivku chodby Hadice a zasedimentovaly hlavní odtokové trativody. Kapacita jejich byla natolik snížena, že vody za mimořádných situací vyrazily z jeskyně do povrchového údolí (dnešní vchod do Ochozské jeskyně a opuštěné katavotrony v okolí).

Níže položená stará jeskynní úroveň, geneticky vázaná na Říčku byla při zahlubování povrchového údolí načepována ve vrcholových partiích vzdutých vod. Vznikly tak Vývěry I a II, které dnes známe, a celá řada dalších vyvěraček, skrytých nám dnes pod sedimenty údolního dna.

Tak jako v jiných rozsáhlých systémech jeskyní v Moravském krasu, kde se střídají nízké, modelované chodby s velkými prostory dómů, lze předpokládat, že se za sedimenty Hlavních dómů směrem k J až JJZ někde ukrývá pokračování jeskyně, podobné úseku Nové Ochozské jeskyně.

Bude patrně stejně tak zašterkováno až pod stropy. Kde se tyto hypotetické prostory otevírají do prostorů volných, dómovitých? Existence této hypotetické cesty by mohla být podpořena výskytem celé série jeskyní, které se vyskytují výhradně v levé stráni údolí Říčky (JV) a víceméně v jedné výškové úrovni.

Tato litologická, tektonická a návazně i hydrologická shoda je sledovatelná v celém území Moravského krasu (Pustý a Suchý žleb i horní díl Křtinského údolí). V dlouhodobém krasovém cyklu dochází k propojování jeskynních soustav jak v pozemí, tak i v kontaktu s povrchovými (někdy periodickými) toky. V zóně aktivních vod zákonitě dochází i k redepozicím sedimentů všech kategorií.

Námi hledaná „stará“ řeka (paleo – Říčka) ve svém původním průběhu už dnes neexistuje. Sledujeme její fragmenty a jsme přesvědčeni, že v období vrcholu svého vývoje mohla plně konkurovat Punkvě či některým jejím zdrojnicím.

## **D i s k u s e .**

M. Kříž (1902), který se zabýval mimo jiné též problematikou Křtinského údolí se zmiňuje o slepém údolí Ve Skrejšnách (tehdy ještě bez názvu) jako o útvaru předneogénního stáří (výskyt téglů). Upozorňuje na výskyty štěrků, které toto údolí vyplňovaly a jejichž zbytky lze sledovat až na rozvodnici JZ uzávěrové hrany (lesní terén na Vysoké). Terénními pracemi jsme sice tégly neobjevili (pouze rozvětralé redepozity ve skupině spodních závrtů), ale vysledovali jsme výskyty štěrků.

Ve spádnicí celého údolí se nepodařilo najít odkryv, kde by byla výplň obnažena. Jedinou možností bylo sledování v místech vyvrácených stromů, rozrytých míst od divočáků, nebo obnažené podloží vyšlapané turistické cesty do Babic. Vysbíraný materiál lze označit jako drobné štěrky složené výhradně z materiálů spodnokarbonských břidlic a siltovců. (Rozstáňské souvrství).

Valounky jsou jednak jako nízcce diskovitě, oválného či kruhového obvodu, jednak roubíkovitě, málo opracované. Velikost se pohybuje od 1 do 7 cm. Vzácně byly nalezeny nedokonale opracované valouny povrchově bíle patinovaných rohovců. Popisovaný materiál se vyskytuje na západním svahu údolí do nadm. výšky kolem 400 až 420 m.

Jeho původ je obtížně určitelný, s trochou spekulace by mohlo jít o transport Lučným údolím (celé probíhá uvedeným souvrstvím). Štěrk, popisovaný M. Křížem byly sbírány jako jednotlivé valounky složené z drobového a různého silicitového materiálu, rozprostřeného nad rozvodím.

V postraních erozních rýhách byly sbírány slůňáky různých typů a to v hojném množství (až do velikosti několika dm). Sedimentární výplň protáhlé deprese při Z svahu Vysoké je neznámá. Dalším záchytným bodem jsou štěrky v jeskyni Tereza v lomu „Na Technice“, kde pokračuje speleologický výzkum (ZO 6 – 12) a štěrky jsou předmětem samostatného studia (PF MU Brno, kat. geologie).

Další výskyt štěrků je na terénu části rozvodnice západně od silnice Ochoz – Březina. (J. Dvořák, 1958, geologické mapování Mor. krasu). Podrobně tyto výskyty nebyly studovány. Je málo pravděpodobné, že by šlo o zvětralá rezidua bazálních klastik pláště Řícmanicko-ochozské elevace. Z okolních odkryvů se jeví klastika v podobě tektonicky redukováných červených pískovců, na řadě míst kontaktují vápence přímo s detritizovanou Brněnskou vyvělinou (závod Obnova Kanice, Zdechov, okolí jeskyně „Na Rozměrkách“).

Je možné, že uvedené štěrky mají souvislost s mohutnými výplněmi deprese Kanice – Řícmanice (pleistocén ?), které překrývají neznámou vývěrovou deltu na prameništi Časnýře, který je patrně hlavním podzemním pirátským tokem, odčerpávajícím krasové vody Babické plošiny. K tomuto poznatku dospěl Z. Kožnárek z HMÚ Brno. (Později potvrzeno analýzami vod, které jsou kontaminovány těžkými kovy ze skládky výrobního odpadu bývalého závodu Adast, umístěné v prostoru Babické plošiny, Zadní pole).

Dostáváme se do Ochozské deprese, jejíž výplň je dokumentována hydrogeologickými vrty. Hlavním fluviálním sedimentem jsou křemité štěrky nesoucí zvodnění (ottnang). Tyto směrem k Hádku navazují na výplně téglů překrytých fluviálními sedimenty Řičky. Jejich vzájemné pozice nejsou známy (okrajové krasové údolí).

Fluviální výplň údolí v úseku Hádek – Ochozský žlíbek, pokud je nám známo, se nikdo podrobněji nezajímal a nebyly zde provedeny práce k ověření jejich mocnosti (studna u Ochozské jeskyně byla vyhloubena jen do 10 m).

Obrátíme pozornost na samotný systém Ochozské jeskyně a představy autorů, kteří se zabývali jejími sedimenty. Rozhodně za povšimnutí stojí práce I. Žůrkové a R. Burkhardta, kteří mimo jiné studovali odebraný vzorek z bazálních štěrků ve staré části Ochozské jeskyně. Enormně vysoký podíl epidotu (4%) a amfibolu (10%) je vedl k názoru, že se jedná o nejstarší sediment v Ochozské jeskyni.

Rozhodně velice přínosnou je práce Geologického ústavu AV ČR (etapová zpráva za rok 2006) „Aplikace environmentálních magnetických metod při studiu sedimentárních výplní v Ochozské jeskyni“. Nás nejvíce zajímají dva studované profily. Profil v Hlavních dómech a profil ve Zkamenělé řece. Studovaný profil v Hlavních dómech byl bohužel ukončen na hranici pleistocenních sedimentů a bazálních štěrků, které nebyly t.č. zkoumány. Pro naše úvahy slibnější je zjištění, (J. Kadlec) že : „modré jíly, tvořící vrstvu 19. jsou reliktem starších sedimentů, než povodňové sedimenty, vyplňující ostatní části Ochozské jeskyně. Úroveň těchto sedimentů dosažených sondou ve Zkamenělé řece, odpovídá zhruba úrovni ostré hranice ukončení sedimentace bazálních štěrků, signované několik centimetrů silnou vrstvou rozpadlých sráží patrně oxidů Fe (sedimentární hyát).

Ke genezi Hostěnického údolí, lépe asi deprese (P. Kos je nazývá semipoljem) máme k dispozici několik zajímavých poznatků. L. Slezák ve své diplomové práci (Geologický výzkum devonských vápenců v okolí Mokré 1955 – 1956) na str. 55 popisuje geologický výchoz č. 11 – Výchoz Hostěnického propadání západně od výchozu za chatami takto : „Vápence hrubě lavicovité, šedé, světle šedé, středně až jemně zrnité, se slabými kalcitovými žilkami. Primární krasové dutiny malých rozměrů jsou vyplněny zelenavým téglem.....“

Je mimo pochybnost, že tutéž lokalitu znovu objevil a popsal R. Burkhardt ve své práci Geologisch-Hydrogeologische Studie der Höhlen im Říčka – Tale (Mährischer Karst) publikované v Časopise Moravského muzea 1969. Ku prospěchu věci samé nechal autor zpracovat odebraný vzorek téglu a tím potvrdil jeho miocénní stáří. Do třetice se k uvedené lokalitě připojil J. Himmel a dal jí registrační označení (Ř 13 a). R. Burkhardt publikoval i zdařilou fotografii lokality (str. 80, obr. 4)

Výskyt neogenních štěrků uvádí J.Jarka (1948) z Kamenného žlábku. Mohlo by jít o výskyt pod Horním vchodem do Ochozské jeskyně. Vzhledem k tomu, že Kamenným žlábkem periodicky protékal Hostěnický potok, mohlo by jít o redepozice z oblasti Hostěnické deprese. Pro tuto funkci žlábku hovoří i neznámá mocnost lakustrinních sedimentů zastižená 10 m hlubokou sondou. (L. Slezák, 1958) či morfologicky sledovatelné koryto meandrujícího toku, které končí na samé hraně strmé části Kamenného žlábku v úrovni Hynštovy ventaroly.

Od tohoto místa k Říčce jde evidentně o nejmladší fázi vývoje žlábku, kdy zahlubující se Říčka podřízla nestabilní visutý svah, který se jako balvanitý kužel vyřítil do údolí. Nedá se vyloučit, že před touto „katastrofou“ se přeléval Hostěnický potok i postranními cestami do zčásti zasedimentované (štěrky) jeskyně Pekárny (M.Kříž, J. Himmel a další). Tyto vody však nijak neovlivnily konfiguraci vlastní jeskyně, (případně jejího pokračování), mohly ale případně rozplavovat a urovnávat štěrkopísky.

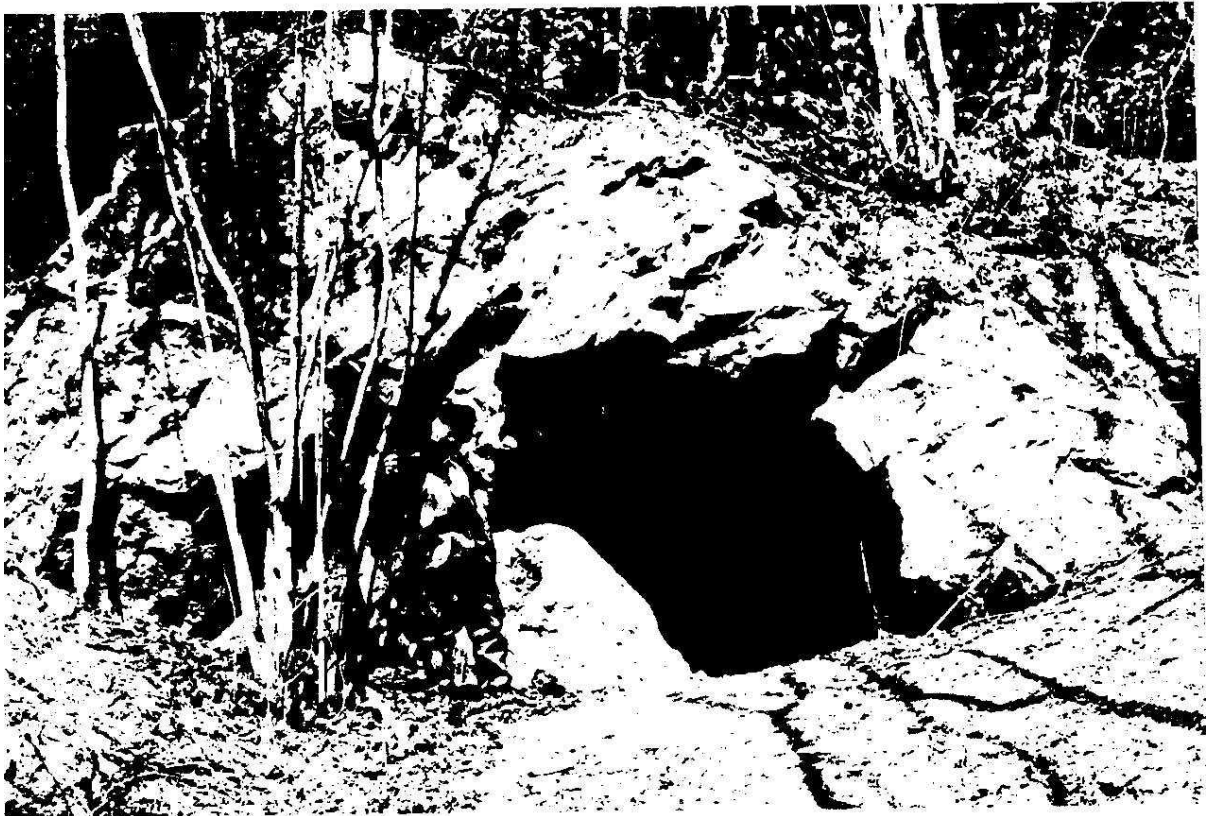
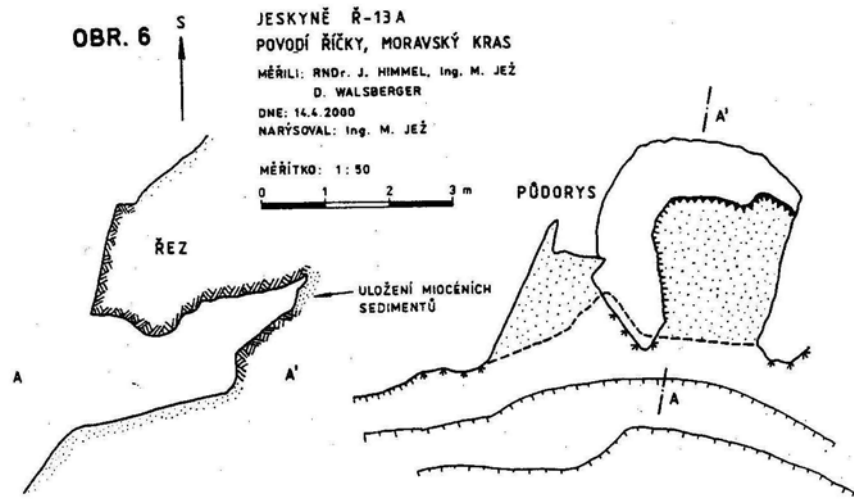
Jeskyně Pekárna ve své paleogenetické podstatě inklinuje spíše k systému Mokerské delty (Mokerské jeskyně). O jejím pokračování se vedou nadále čilé diskuze, kdy varianta komunikace k Mokré nabývá na převaze (L. Slezák, J. Kadlec, P. Kos). Bezesporně jedním z nejnovějších a velice přínosným materiálem pro naši diskuzi je „Historie speleologického výzkumu a průzkumu Mokerské jeskyně v těžebním prostoru lomu Mokrá“. Tento souborný materiál byl zpracován v r. 2004 P. Kosem za ČSS ZO 6 – 12, Speleologický klub Brno.

Kromě přehledu starších prací o Jižní části Moravského krasu se materiál zabývá velice podrobně zpracováním dosud objevené části jeskynního systému v západním lomu dobývacího prostoru Mokrá. Systém hodnotí ve smyslu paleohydrografickém (kromě jiných hledisek) a potvrzuje důležitost Mokerské plošiny jako geneticky fungujícího činitele paleohydrografických systémů různého stáří, ve vazbě na celkovou genezi území Moravského krasu.

Nálezy štěrkových akumulací v různých úrovních Mokerské jeskyně nejen že provokují k jejich odbornému zpracování, ale zároveň přispívají k reálnému obrazu funkce tohoto území včetně výtokové delty, kde patrně kdysi končila námi sledovaná stará ztracená řeka.

## Příloha k „Hledání staré řeky“.

Obrázky k popisům některých lokalit, o kterých píše L. Slezák ve své práci o hledání staré řeky. (Viz str. 6. Slezákova textu). Obrázky přísluší ke zmínce o jeskyňce, o které psal R. Burkhardt v r. 1969 a které dal J. Himmel registrační číslo Ř – 13a. Tato práce Dr Himmel byla publikována v jeho samizdatu, nazvaném „Vznik a vývoj jeskynních systémů ponorných toků v Jižní části Moravského krasu. (Nákladem 50 ks vyšlo v dubnu r. 2001).



J. Pokorný zachytil tuto zajímavou jeskyňku a její detaily také svým objektivem.









Kromě celkového pohledu na portál jsou zachyceny některé detaily, včetně horizontální žlábkové modelace s limonitovými kůrami na kontaktu s vyklizenou téglou výplní.



Na obrázku výše je jedno z velkých tajemství Jižní části Moravského krasu. Na tomto obrázku je zděný záchod u chaty č. 25. nedaleko jeskyňky 13 a. Je postaven na rostlé skále a jeho původní budovatel na něj měl dokonce od Obecního úřadu stavební povolení ! Jeho existence je tím pádem tak říkajíc „neprůstředná“ !

V čem spočívá tajemství tohoto, na pohled obyčejného hajzlu ? Je postaven na komínu či propástece, vyzděné cihlami. Guáno, které je majiteli tohoto sociálního zařízení produkováno padá kamsi do tajemných speleologických hlubin Moravského krasu, takže jeho majitel se nemusí starat o odklizení ekologicky nežádoucího odpadu.

Zvláště za teplých letních dnů je zážitkem při jeho použití nápadný studený průvan, ovívající hýžd'ové svalstvo toho, kdo si sem přišel ulevit. Nebylo by (pro mladé jeskyňáře, toužící po objevech) od věci domluvit se s majitelem, a zjistit, kam ta propástečka vede ? V první fázi průzkumu by ale nejspíš bylo nutné vybourat cihlové vezdění a následně vytěžit guáno. Také by se muselo majiteli tohoto zařízení postavit jinde podobné, nové, patrně s chemickou likvidací odpadu !

Má někdo zájem ? Majitelem (asi pátým) tohoto zařízení, příslušející k chatě č. 25 v katastru Hostějnice pokud vím, je v posledních letech pan Šimon Ryšavý, nakladatel a knihkupec z Brna. (Pokud to ovšem mezitím neprodal) !



**Edice SE – 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 3 :**  
**„Šli před námi ....“**

# **Zevrubné dějiny samostatného Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně mezi léty 1960 až 1977.**

**Koordinátor a autor této práce :** Mgr Ladislav Slezák

**Redakce a spolupráce :** Richard Cendelín  
Josef Pokorný

# **Zevrubné dějiny samostatného Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně mezi léty 1960 až 1977.**

## ***L. Slezák k 50. výročí založení.***

Moravský kras, jakožto území, které zasahuje až k samotným branám města Brna, byl z pochopitelných důvodů předmětem zájmu takové instituce, jako je Moravské muzeum a jeho příslušných oborových oddělení. Archeologické nálezy z jeskyní v podobě jednotlivostí či celých sběratelských kolekcí zcela pochopitelně směřovaly do depozitářů muzea, kde byla záruka jejich konzervace, uchování, odborného zpracování a konečně prezentace publikační nebo výstavnické.

Pokud jde o postupně se rozvíjející obor výzkumu jeskyní, jehož nositelem byl především Dr. Karel Absolon a následná plejáda amatérských i profesionálních speleologů, bylo nasnadě, že bude časem potřeba zcela samostatné oddělení, které se bude plně věnovat otázkám speleologickým, které doposud jen suplovalo oddělení Geologicko-paleontologické a krasové.

Přesto díky Dr. Miroslavu Pokornému, který v poválečném období toto oddělení vedl, bylo na poli výzkumu jeskyní vykonáno mnoho práce. Oddělení fungovalo jako odborný poradce na řadě profesionálních i amatérských pracovišť. Po odchodu Dr. Miroslava Pokorného rozhodlo tehdejší ředitelství o osamostatnění Oddělení pro výzkum krasu. Bylo vypsané výběrové řízení na vedoucího rodícího se oddělení, jehož počátek činnosti byl stanoven r. 1960.

Do vypsaného řízení jsem se přihlásil a obstál v konkurenci šesti uchazečů. K nelibosti svého dlouholetého kamaráda a kolegy, RNDr. Jaroslava Dvořáka jsem opustil brněnskou pobočku ÚÚG (Ústředního ústavu geologického) kde jsem zpracovával základní mapu paleozoika Moravského krasu a Nížkého Jeseníku.

Nově zřízené oddělení pro výzkum krasu (dále jen Krasové oddělení) zahájilo svoji samostatnou činnost v jediné místnosti s vypůjčeným nábytkem a osobou vedoucího. Sbírkový základ sestával z několika map a souboru kolorovaných historických fotografií a diapozitivů, jako pozůstalosti po Dr. Absolonovi, který shodou okolností v době instalace oddělení opustil tento svět.

Tehdejší ředitel muzea Dr. Jan Jelínek se naivně domníval, že Absolonova pozůstalost bude základem krasového oddělení. Jak ale historie ukázala, byly postupně materiály rozebírány (různé soukromé osoby a akademické veličiny) pod pláštěm přípravy Absolonovy posmrtné publikace Moravský kras (konečná verze vyšla jako Moravský kras I. a Moravský kras II v r. 1970, Čs. Akademie věd, Praha).

Do krasového oddělení se tak nedostalo zhora nic. Krasové oddělení tak bylo postaveno do situace vybudovat si základnu spolupracovníků a postupně shromažďovat vlastní materiální základnu a sbírkový fond, takzvaně na zelené louce.

### **Pozor, právě začínáme.**

Budoucnost krasového oddělení vycházela z představ, že oddělení bude plnit celou řadu funkcí. V první řadě bylo nutno zasadit oddělení mezi ostatní, již dlouhodobě budovaná oddělení muzea jako pracoviště s odborným muzeologickým zaměřením na dané téma, tj.

kras. Pro realizaci výzkumné činnosti bylo třeba soustředit ochotné spolupracovníky z řad amatérských jeskyňářů, vytvořit pro ně vhodné podmínky materiální, legislativní a publikační.

Vyhlásit vlastní koncepci základního výzkumu a průzkumu na vybraných lokalitách v Moravském krasu. Pro spolupráci získat organizaci Moravský kras v Blansku a speleologické kroužky při ZO různých organizací, které se taktéž angažovaly na území Moravského krasu. (Královopolská strojírna, Adast, První brněnská strojírna, ČKD Blansko, Metra Blansko, Minerva Boskovice a další).

Postavení krasového oddělení bylo třeba posílit i v orgánech odborně rozhodovacích a poradenských (Krasová komise, Poradný sbor pre jaskyně Slovenskej republiky a jiné). Prezentační činnost oddělení byla opřena o výstavu „Moravský kras“, instalovanou v prostorách zámku v Rájci nad Svitavou.

Tato výstava byla bohužel v rámci mimořádných událostí (Karibská krize) v r. 1961 ukončena. Několik významných exponátů se vrátilo do Brna a stalo se základem sbírkového fundusu Krasového oddělení. (Potápěčský skafandr, starý kompresor, model stalagmitu apod.).

Rok 1961 pro mne představoval hektické období. Na oddělení jsem byl sám. Absolvoval jsem stělmistrovský kurz pro trhačí práce malého rozsahu a destrukce, potřebný pro výkon přímé terénní spolupráce v jeskyních. V prostorách tzv. „Rybárny“ (pod Petrovem) byl vybudován sklad a dílna pro uložení a manipulaci s technikou. Podle mého návrhu byly vyrobeny a zakoupeny dílcové železné žebře, postupně byla zakoupena vrtací technika a v r. 1965 pojízdný kompresor DK-180. Do Rybárny se nastěhovali se svým vybavením a pomůckami jeskynní potápěči pod vedením Jaroslava Fadrny.

V padesátých letech vešel v platnost velmi důležitý dokument. Tzv. Spolkový a shromažďovací zákon, který učinil přítrž různým, doposud existujícím klubům a spolkům v oblasti zájmové činnosti. Jak již bylo řečeno, zasáhl tak speleology i s jejich rozsáhlou organizací, založenou v roce 1945 (ředitelský rada Antonín Boček), Českým Speleologickým klubem pro zemi Moravsko-Slezskou v Brně.

Skupiny, které nevstoupily do zájmových kroužků ROH různých podniků se tak ocitly de jure mimo zákon. Krasová komise při GÚ ČSAV, která měla ze zákona povinnost plánovat, řídit a koordinovat mimo jiné i speleologickou činnost na území Moravského krasu, považovala tyto „nezařazené“ skupinky badatelů za nelegální a trvala na ukončení jejich činnosti.

Se souhlasem ředitele Moravského muzea jsem postupně oslovil celou řadu členů zrušeného Speleologického klubu a nabídl jim azyl pod hlavičkou Krasového oddělení. Tak se kolem Oddělení soustředilo několik skupin jeskyňářů, jejichž činnost takto byla legalizována a jejich pracoviště byla registrována Krasovou komisí.

První skupinou, která se přihlásila ke Krasovému oddělení byla Sloupská skupina Speleologického klubu, vedená Otou Ondrouškem na pracovišti za Evropou a Indií. Následovaly pak další, menší skupinky a hlavně celá řada jednotlivců. Do prostor Oddělení se nastěhovala i část archivu Speleologického klubu (hlavně mapový materiál) a byly zahájeny práce na vydávání (nepravidelně) zaniklého časopisu „Československý kras“ (Postupem času vyšlo cca 5 čísel).

Na základě nabídky Julia Bubly byla zakoupena malá dřevěná chatka u jeho zaniklého pracoviště ve stráni Suchého žlebu. (Bublovka). Z dalších skupin členů Speleologického klubu které figurovaly pod hlavičkou Moravského muzea byla Speleologická skupina pro výzkum Plániv (Plániváci), Speleologická skupina pro výzkum Jedlí (Jedláci), dále skupina

„Cerberus“ a skupina „Macocha NR“. Potápěči pod vedením J. Fadrny a kol. (Neptun) byli taktéž pod ochrannými křídly Moravského muzea.

Prostorové nároky Oddělení a agenda již přesáhla možnosti jedné místnosti a jedné osoby. Oddělení byla přidělena na poloviční úvazek jako asistentka paní Marie Kratinová a oddělení získalo odpovídající prostory v objektu na Kapucínském náměstí. Také pro jednotlivé spolupracující skupiny byly ve spolupráci vybudovány základny (Kennedyho srub, Jedelská bouda, objekt statku ve Vavřinci, a domek ve Veselici).

V té době byla schválena myšlenka vybudovat krasovou expozici v přírodě s možností přímé výuky hlavně školní mládeže. Pro tuto akci byla jako nejvhodnější vybrána Ochozská jeskyně v jižní části Moravského krasu. V r. 1965 byla u jeskyně zbudována pracovní bouda a zahájeny práce na vyčištění jeskyně a úpravy pochůzkové trasy. V témže roce již do jeskyně proudily skupiny školní mládeže při osvětlení karbidovými lampami. Prvotní zájem neutichal a bylo jasné, že si provoz jeskyně vyžádá postupně další vybavení. (Odpovídající objekt, komunikace, osvětlení a další).

V roce 1964 byla uzavřena dohoda o přímé spolupráci mezi Moravským muzeem a Moravským krasem v Blansku. Moravský kras poskytne svoji výzkumnou skupinu (4 osoby + vybavení). Odborné vedení bude zajišťovat vedoucí Krasového oddělení Moravského muzea. Tato spolupráce vstoupila do praxe v r. 1965 na pracovišti jeskyně 13 C u Holštejna.

Rozsáhlá spolupráce, agenda a kontrolní i poradenská činnost si vyžádaly potřebu nárůstu pracovníků na oddělení. Ředitelství Moravského muzea vyhlásilo výběrové řízení na 2 místa kolektorů. Jedno pro Mineralogické oddělení (J. Šiler odešel jako preparátor do dílen Antroposu), druhé pro Krasové oddělení. Jan Rybák, původně přidělen na Mineralogii a následně převeden na Krasové oddělení, ustoupil požadavku Jana Příbyla a vrátil se na Mineralogické oddělení, zatím co na Krasové oddělení nastoupil Jan. Příbyl (s ohledem na bohatou speleologickou amatérskou činnost). Místo asistentky bylo rozšířeno na plný úvazek.

V r. 1964, v rámci navázané spolupráce se Slovinskými speleology (Društvo za raziskovanie jam Slovenie v Postojné), které reprezentoval profesor France Habe, zorganizovalo Krasové oddělení expedici do Slovinského krasu. (Postojna, Predjama, Mali grad, Cerknisko polje). Celkem se expedice zúčastnilo 10 pracovníků. (Úspěšná expedice se opakovala v r. 1966 s menším počtem pracovníků. Hostem Oddělení byla taktéž expedice francouzských speleologů (1964) a následně i expedice z Anglie.

Společně s Janem Příbylem jsme se angažovali na celé řadě pracovišť amatérských speleologů jako poradci i pracovníci speciálních prací (střelmistrovské, dokumentační a podobně). Přes problémy ve spolupráci s Plánivskou skupinou (zbytečná smrt Jiřího Šlechty) i technickými komplikacemi po zavalení hlavního pracoviště (šachta za Evropou a Indií v r. 1965) ve Sloupě, pokračovala velmi úspěšná spolupráce na náhradních lokalitách (Propástka u III. Vchodu, Křížovy jeskyně, Propast „U obrázku“).

V Ochozské jeskyni byla provedena elektroinstalace a umístěn agregát. V průběhu roku 1966 započala stavba velké dřevěné provozní budovy, která měla sloužit pro průvodce i jako místo pro občerstvení. Současně ve spolupráci se speleologickou skupinou ZK ROH Královopolské strojírnny byla pod mým vedením ražena štola ve vývěru Říčky č. 1 a objevena vodní propast o hloubce více jak 25 m.

Jan Příbyl se přihlásil k dálkovému studiu geologie na Přírodovědecké fakultě UJEP v Brně. Rok 1967 poskytoval naději na možnou fúzi Krasového oddělení a podniku Moravský



kras v Blansku a tím i vytvoření opravdu reprezentativní specializované instituce pro obor krasu.

Když v r. 1968 odešel do důchodu ředitel Bohuslav Dokoupil, vypsal ONV v Blansku nové výběrové řízení, do kterého jsem vstoupil a opět v konkurenci 4 zájemců vyhrál.

Politické události však nabraly zcela neočekávaný zvrát k opětovné normalizaci a tak vize spojení obou institucí zmizela v nenávratnu. Místo vedoucího krasového oddělení obsadil Dr. Rudolf Burkhardt a jeho kolektor Roman Nesrsta. Jan Příbyl dokončil úspěšně studium vysoké školy a nastoupil do Geografického ústavu ČSAV v Brně, kde díky politické angažovanosti dosáhl významného postavení.

Krasové oddělení se angažuje převážně v Ochozské jeskyni, podílí se na některých dílčích pracích a zahajuje přípravu na překonání přítokového sifonu v jeskyni Býčí skále. V tom čase emigroval R. Nesrsta a místo něho do oddělení nastoupil Vojtěch Gregor. Oddělení uzavřelo taktéž přímou spolupráci s ČSLA na lokalitě Výpustek u Křtin. (tajný objekt, záložní velitelské stanoviště).

V r. 1970 se Oddělení významně angažuje při záchranné akci v Amatérské jeskyni. Zdravotní problémy Dr. Rudolfa Burkhardta vyvrcholily jeho náhlou smrtí v roce 1975. Vojtěch Gregor pokračuje na Oddělení do r. 1977, kdy emigruje do Kanady. Zcela opuštěné Oddělení je vystaveno nekontrolovanému rozebírání jeho fondů, až nakonec pouhý fragment přebírá Geologicko-paleontologické oddělení Moravského muzea, které předalo Ochozskou jeskyni včetně chaty Krasovému oddělení GÚ ČSAV (Dr. J. Příbyl). Po likvidaci chaty (požár v roce 1979 se Ochozské jeskyně, po založení České speleologické společnosti její základní organizace 6 – 11.

V oblasti amatérské speleologie dochází k výraznému posunu. Byla založena Česká speleologická společnost, která umožnila zakládání základních organizací a tím i návrat jeskyňářů z náruče ROH či Moravského muzea do celostátně působícího společenství.

Po r. 1989 došlo (kromě již zaniklého Krasového oddělení v r. 1977) k likvidaci i krasového pracoviště v ČSAV a v r. 1985 ke konečné likvidaci profesionální výzkumné skupiny Moravského krasu, která již v té době byla organickou součástí v r. 1977 vzniklé Správy ChKO Moravský kras. Osudový okruh se tak uzavřel na úrovni roku 1960 po celých 25ti letech.

A perlička nakonec : Bublovka byla stržena na příkaz Správy ChKO v r. 1983, základna u Ochozské jeskyně vyhořela v r. 1979 a v devadesátých letech lehl popelem i srub Plániváků.

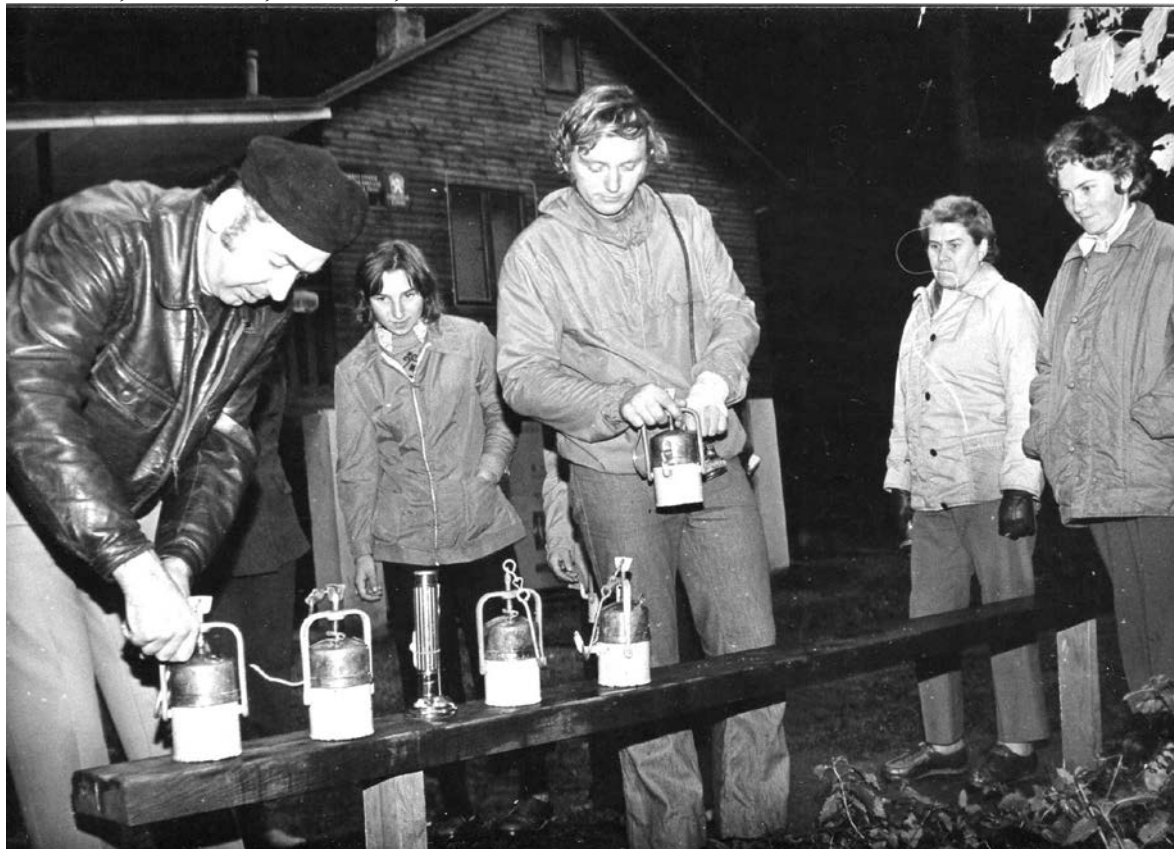
### **Poděkování :**

S láskou a vděčností vzpomínám na přátele, kteří mně při budování Krasového oddělení nezištně a ochotně pomáhali a radili. Byli to : pan Eman Dania, Vilda Gebauer a Josef Nezval. Vřelý dík.

Obrazové přílohy k historii Oddělení pro výzkum krasu při  
Moravském muzeu v Brně



Nahoře : Z prava doleva : Kompresor DK-180, vedoucí Krasového oddělení L. Slezák, mechanik Josef Nezval. v r. 1965. Dole : Vedoucí Krasového oddělení L. Slezák připravuje karbidové lampy pro účastníky exkurze do Ochozské jeskyně. Účastníci zleva : L. Slezák, M. Kalová, P. Glozar, M. Čermáková a Z. Šereblová.

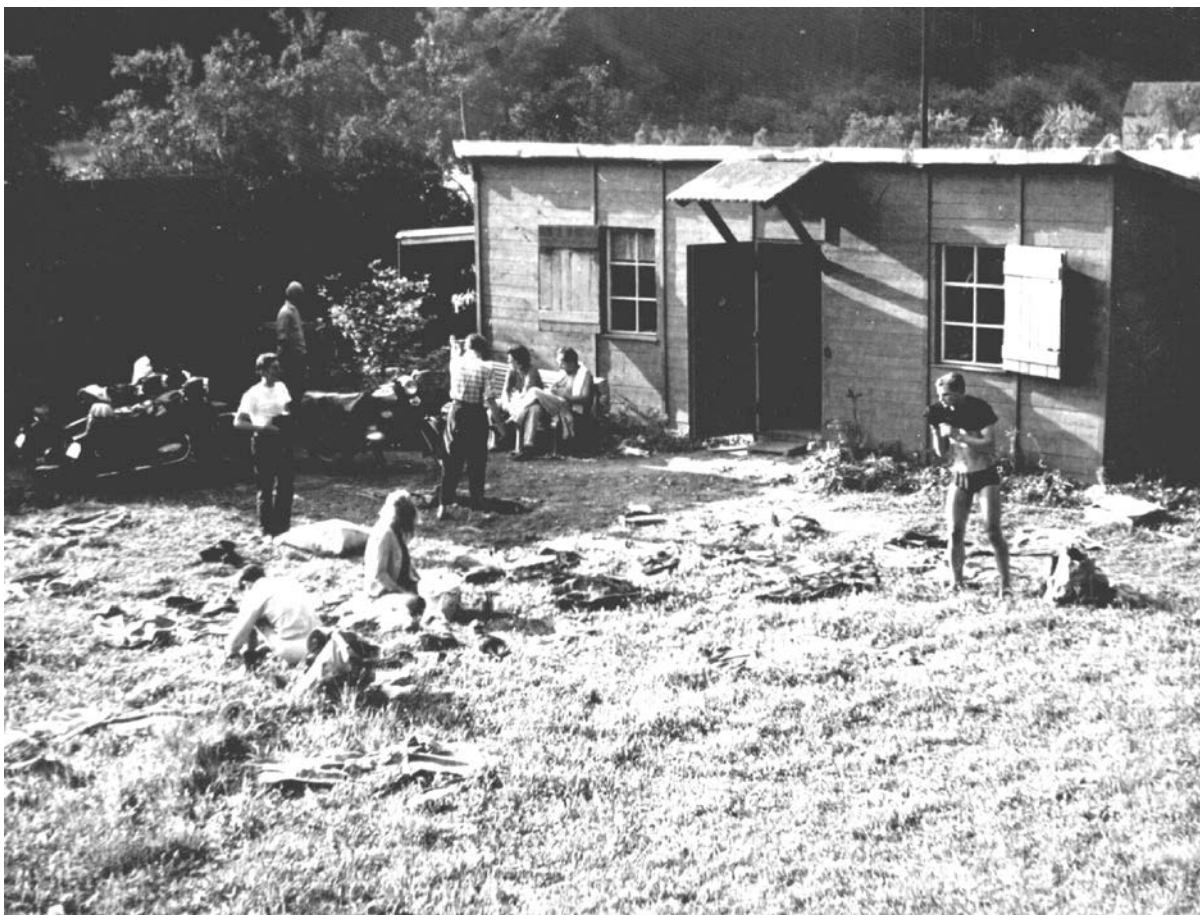




Chata u Ochozské jeskyně, kterou v letech 1966 až 1967 vybuodovalo Krasové odd. Mor. muzea.



Původní základna Sloupské skupiny. Ve dveřích Richard Šíkula,



Základna archeologů Moravského muzea u jeskyně Kůlny. Snímek zachycuje situaci z r. 1964 při návštěvě francouzských speleologů, vedených Naděždou Schouzkoy. (Sedící v popředí uprostřed).



Faksimile originálu razítka Krasového oddělení Moravského muzea z r. 1960.

(Snímky i faksimile převzaty z osobního archivu L. Slezáka).



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 3 :**

**Šli před námi.....**

**aneb vzpomínka na staré jeskyňáře, kteří v 19. a ve 20. století zkoumali Moravský kras.**

**Název práce :**

**RNDr Rudolf Burkhardt**

**(Vzpomínka na kamaráda, který před léty odešel do věčného podsvětí).**

**Koordinátor : Mgr Ladislav Slezák**

**Redakce a spolupráce : Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

Pár slov úvodem.....

V praktickém životě lidí, kteří dali krasu své srdce a následně poznali, že síly jedince jsou zde slabé a jedinec zde nezmůže nic, pak nastal okamžik, kdy se začali shlukovat do part, ve kterých je spojoval společný zájem a touha po poznání.

A uprostřed těchto jeskyňářských part vyrůstala řada jedinců, kteří se pro svoje osobní vlastnosti, tj. pro svou vůli a houževnatost, pro schopnost být pracovitý a obětavý, pro schopnost učit se, umět pochopit zákonitosti vzniku a vývoje krasu, umět v praxi racionálně využívat získané poznatky, mít tvůrčí odhad – intuici, umět se na správném místě ve správnou chvíli správně rozhodnout a při tom stále zůstat tím prostým členem party – takoví lidé vždy vedli a vedou pracovní kolektivy k poznání a k výsledkům.

Takoví lidé se stávali a stále stávají pro své – výše uvedené vlastnosti v krasu (a nejen v krasu) vůdčími osobnostmi. Svoje poznatky publikují a za svého života posouvají hranice lidského poznání. A takovým člověkem byl za svého života zcela jistě i RNDr Rudolf Burkhardt.

Člověk odejde a vzpomínky na něj zvolna blednou. Zůstává jen v paměti těch, kteří ho znali a v díle, které po něm zůstalo. V nekrologu, který po jeho smrti vyšel v Časopise Moravského muzea, v oddílu „Vědy přírodní“ a stejně tak v nekrologu, který vyšel v časopisu Československý kras, roč.28/1976 slibuje Dr. Burkhardtovi autor Vojtěch Gregor, že na něj nikdy nezapomenou nejen nejbližší spolupracovníci, ale také desítky dalších profesionálních i amatérských speleologů.

Řada současných jeskyňářů Dr. Burkhardta už nepoznala. Když přišli do krasu, Dr. Burkhardt již nežil. Ale žijí ještě jeho pamětníci, jeho žena, rodina a jeho dílo. Když jsme hledali vhodnou náplň pro tento tématický okruh, řekl nám jeden moudrý člověk, že nejlepší by bylo, věnovat vždy náplň tohoto tématického okruhu jednomu člověku. Tak jsme se pro letošní rok rozhodli pro vzpomínku na Dr. Burkhardta.

Vaši SE – 3.

V Časopisu Moravského muzea „Acta Musei Moraviae, Vědy přírodní – Scientiae naturales  
vyšel v roce 1975 tento článek :



Fotografie jsou převzaty z časopisů „Československý kras“, „Časopis Moravského muzea“ a „Svět v obrazech“.

## † RNDr. RUDOLF BURKHARDT

V sobotu dne 17. května 1975 zemřel náhle po krátké a těžké nemoci RNDr. Rudolf Burkhardt, vědec-speleolog, přednosta Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně, člen Speleologického klubu v Brně a člen mnoha dalších odborných společností a korporací. Uprostřed rozsáhlé tvůrčí práce odešel člověk, jehož jméno a dílo nebudou nikdy zapomenuty.

Rudolf Burkhardt se narodil 21. března 1925 v Brně jako syn dělnických rodičů. To předznamenalo jeho neradostné mládí — v době první republiky byl jeho otec několik let bez zaměstnání a stejně jako matka, posluhovačka, si vydělával příležitostnými posílkami a na nouzových pracích. Více než čtyři leta bydlela rodina Burkhardtova v „plechové“ kolonii v Brně-Písečníku...

Díky podpoře svého otce, který měl touhu dát synovi lepší existenci, studoval Rudolf Burkhardt na reálném gymnasiu v Brně, které ukončil ve 4. třídě r. 1940. Pak přešel na dvouletou obchodní školu a v prosinci 1942 nastoupil do

zaměstnání jako úředník v bývalém velkoobchodě fy Foit a Paiker v Brně. Zde setrval až do r. 1948, kdy došlo ke znárodnění obchodů a k reorganizaci distribuce. Po reorganizaci nastoupil v Československých stavebních závodech (dnes Prefa Brno) jako referent pro pískovny a lomy, později zastával funkci odbytového referenta prefabrikátů. V r. 1952 Rudolf Burkhardt absolvoval kurs naftové geologie, pořádaný na přírodovědecké fakultě UJEP ministerstvem paliv; téhož roku nastoupil do zaměstnání v Ústavu pro naftový výzkum (dnes Ústav geologického inženýrství) v Brně. Zde pracoval nejprve jako vyběrač mikrofauny v oddělení mikropaleontologie, přitom dojížděl na vrtby a posléze byl převeden do strukturního geologického průzkumu, kde přímo na vrtbách prováděl deskripce vrtních vzorků. Po založení oddělení sedimentární petrografie pracoval v laboratoři a později jako technický asistent v tomto oboru. Od roku 1954 se podílel na vypracování závěrečných zpráv o výzkumných úkolech oddělení.

V r. 1957 se Rudolf Burkhardt rozhodl doplnit si středoškolské vzdělání jako nutný předpoklad vysokoškolského studia geologie, které bylo jeho přáním. Při zaměstnání v UGI dálkově studoval jedenáctiletou střední školu a v r. 1960 maturoval. A dálkově, při zaměstnání, také vystudoval brněnskou Universitu J. E. Purkyně, přírodovědeckou fakultu, obor geologie. V r. 1966 byl promován a s ohledem na vysokou kvalitu jeho diplomové práce (z oboru hydrogeologie karpatského flyše) a na kvantitu a kvalitu publikovaných odborných prací mu byl v r. 1969 na téže Universitě udělen doktorát přírodních věd.

Dne 1. srpna 1968 nastoupil Rudolf Burkhardt místo přednosta Oddělení pro výzkum krasu v Moravském museu; v této funkci setrval až do svého náhlého, nečekaného úmrtí.

Jméno Rudolf Burkhardt je nerozlučně spjata s československou a zvláště s moravskou speleologií a s řadou dalších vědních oborů. Byl nejen vynikajícím speleologem, ale také výborným geologem, petrografem a hydrogeologem. Jeho odborně vědeckou činnost nejlépe ilustruje 230 titulů prací a článků (včetně novinových) publikovaných, řada prací v tisku a několik děl rozpracovaných. Během 33 let, které věnoval intenzivnímu výzkumu krasových oblastí, zvláště pak Moravskému krasu, vyřešil mnoho regionálních a metodických problémů. Rozsáhlá byla také jeho kulturní a osvětová činnost: na nesčetných přednáškách, besedách a v mnoha rozhlasových relacích seznamoval širokou veřejnost s krasovou problematikou a s výsledky a úspěchy moravské a československé speleologie vůbec. Jméno Rudolf Burkhardt znají i zahraniční speleologové-odborníci: jeho metodické práce (např. z oborů petrografie a hydrogeologie) jim pomohly vyřešit řadu problémů. Za svoje dílo obdržel Rudolf Burkhardt četná uznání, včetně vyznamenání 6. Mezinárodního speleologického kongresu (roku 1973 v Olomouci) za zásluhy o rozvoj světové speleologie.

Speleologické průzkumy a výzkumy započal Rudolf Burkhardt již ve svých 16 letech, v těžkých dobách okupace. A bylo to jeho oblíbené Křtinské údolí ve střední části Moravského krasu, kterému věnoval zvláštní pozornost a kde spolu se svými kolegy — speleology amatéry — objevil několik nových a prolonoval několik již známých jeskyní. Třikrát zastihli v podzemních propastech ponorný Křtinský potok... Křtinského údolí si také všímá jeho spoluautorské (s O. Zedníčkem), co do objemu největší dílo — „Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Topografie“ (vyšlo jako příloha časopisu Česko-



šlovenský kras 1951—1954 v Brně); v knize je podáno u nás první moderní speleotopografické a historické zpracování jeskyní jednoho z krasových žlebů.

Rudolf Burkhardt stál při zrodu Českého speleologického klubu pro zemi moravskoslezskou v Brně (dnes Speleologický klub v Brně) r. 1945 (jehož byl dlouholetým členem) a při založení jeho časopisu Československý kras v roce 1948. Byl členem vědecké rady Speleologického klubu pro znovuzpřístupnění jeskyně Nová Býčí skála v r. 1947. Jako člen výboru Speleologického klubu a speleolog-odborník vypracoval v r. 1954 „Výhledový plán řešení problému podzemního Jedovnického potoka“, který počítal s technicko-objevitelským postupem jak se strany ponorové (Rudické propadání) tak se strany vývěrové, z Býčí skály. Ústřednímu problému střední části Moravského krasu, Rudické plošiny a ponornému Jedovnickému potoku věnoval Rudolf Burkhardt největší objem svého zájmu, času i odborných prací. Stál při zakládání speleologických kroužků závodních klubů ROH Adast Adamov (jeho členem byl od r. 1973, čestným členem in memoriam od r. 1975) a ČKD Blansko se kterými, stejně jako s Historicko-vlastivědným kroužkem ZK ROH Adast Adamov vždy těsně a plodně spolupracoval.

Na základě vlastních výzkumů již v r. 1949 teoreticky předpověděl existenci a relativní úrovně vyšších jeskynních etáží na podzemním Jedovnickém potoce. A byl to on, který na podzim r. 1957 podnítil iniciativu k účelné spolupráci mezi horolezci brněnské Zbrojovky, speleology ČKD Blansko a Speleologického klubu v Brně. Tak byl zahájen horolezecký průzkum komínů v tehdy jen 600 m dlouhých jeskyních Jedovnického potoka v Rudickém propadání, v blízkosti odtokového, bývalého konečného sifonu. Předpoklad byl korunován úspěchem: v lednu 1958 horolezci objevili vstupní „okno“ do vyšší etáže (Chodba vzdechů) a v prvních zimních měsících (a posléze i v červnu) téhož roku objevitelský kolektiv, jehož byl Rudolf Burkhardt odborným vedoucím a morální podporou, našel a prozkoumal nové jeskyně podzemního Jedovnického potoka. Délka jeskyní vzrostla na 3050 m... Také na objevu Velikonoční jeskyně (roku 1974), 368 m dlouhého pokračování jeskyní Rudického propadání má Rudolf Burkhardt zásluhu: z jeho podnětu byly konány výzkumné expedice do jeskyní za Obřím dómem a při jedné z následujících exkurzí se podařilo jejich odtokový polosifon překonat. Vzdálenost mezi koncovými body Propadání a Býčí skály se zmenšila na 1650 m.

Také v Býčí skále byla z jeho popudu v r. 1958 horolezci Zbrojovky zkoumána horní patra a objevena Horolezecká chodba. Rudolf Burkhardt provedl podrobný geologický výzkum Býčí skály a v r. 1969/70 vypracoval projekt řešení problému Přítokového sifonu Jedovnického potoka v Býčí skále, který publikoval ve Sborníku Okresního vlastivědného muzea v Blansku za r. 1973. Projekt, který počítal s kolektivní spoluprací speleologických kroužků ZK ROH Adast Adamov a ČKD Blansko a Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea. Projekt, jehož realizace byla zahájena v r. 1970 novým systematickým horolezeckým průzkumem a výzkumem komínů, stropů a vyšších jeskynních etáží jeskyně Nová Býčí skála a podle něhož je dnes v masivu Přítokového sifonu vystřílena již přes 15 m dlouhá štola. Projekt, jehož plná realizace — objevitelský postup do jeskyní Rudolfa Burkhardta mezi Býčí skálou a Rudickým propadáním — je jen otázkou času, technických možností, pochopení odborných organizací a pilné práce amatérských speleologů.

Poslední léta svého života věnoval Rudolf Burkhardt v Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea geologickému mapování a dokumentaci jeskyní Moravského krasu, ke kterému vypracoval metodickou osnovu. Geologicky byly zpracovány jeskyně v Křtinském údolí, jeskyně Jedovnického potoka v Býčí skále a Rudickém propadání, část jeskyní Suchého Žlebu v severní části Moravského krasu, podílel se i na geologickém mapování části Punkevních jeskyní. Pracoval na bibliografii Moravského krasu (v návaznosti na jeho práci „Bibliografie střední části Moravského krasu“, Adamov 1958) — na součásti zamýšleného velkého kolektivního díla „Moravský kras 1945—1975“. Geologicky zpracoval „starou“ část Amatérské jeskyně. V rámci komplexního výzkumu tohoto v ČSR největšího jeskynního systému prováděl mapování a výzkum sedimentů v jemu svěřeném úseku mezi Kalcitovým dómem pod Městikádí a odtokovým sifonem Punkvy před propastí Macocha. Tyto výzkumy však bohužel již nedokončil...

Na Rudolfa Burkhardta nikdy nezapomenou nejen jeho nejbližší spolupracovníci, ale také desítky dalších, zvláště pak amatérských speleologů, dobrovolných jeskyňářů, jejichž práva a zájmy vždy důsledně hájil ať již z titulů funkcí jemu svěřených (např. předsedy Speleologického klubu) nebo jen z vlastního přesvědčení, z vlastního stanoviska.

Pracovní stůl RNDr. Rudolfa Burkhardta osířel... Leží zde separát práce „Rudická plošina v Moravském krasu — část I. Příspěvek k teorii fossilního krasu a geologickému vývoji“, práce, která vyšla v Časopisu Moravského musea v r. 1974 — první část zamýšleného třídílného zpracování problematiky Rudické plošiny. Letos vychází v témže časopisu jeho spoluautorská práce — II. část problematiky Rudické plošiny (Geologická stavba a vývoj Rudického propadání). A v zaprášených deskách leží rozpracované dílo „Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Geologická stavba a vývoj“...

Odešel Rudolf Burkhardt, vědec, odborník, dobrý a skromný člověk vysokých morálních kvalit. Neodešla však jeho práce, neodešly jeho myšlenky. Ty musí být pobídkou jeho žákům, spolupracovníkům a přátelům k uskutečnění té myšlenky největší...

Čest jeho památce!

Autorem těchto řádků (který v této poslední vzpomínce na R. Burkhardta nebyl uveden), byl s největší pravděpodobností nástupce R. Burkhardta ve funkci vedoucího krasového oddělení, Vojtěch Gregor, známý v krasu pod přezdívkou „Celořán“.

**RNDr. Rudolf Burkhardt zemřel...** V sobotu dne 17. května 1975 zemřel náhle po krátké těžké nemoci ve věku 50 let RNDr. Rudolf Burkhardt, vědec — speleolog, přednosta oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně, člen Speleologického klubu v Brně a člen mnoha dalších odborných společností a korporací. Uprostřed rozsáhlé tvůrčí práce odešel člověk, jehož jméno a dílo nebudou nikdy zapomenuty.

Jméno Rudolf Burkhardt je nerozlučně spjato s československou a zvláště s moravskou speleologií a s mnoha dalšími vědními obory. Byl nejen vynikajícím speleologem, ale také výborným geologem, petrografem a hydrogeologem. Jeho odbornou a vědeckou činnost nejlépe ilustruje 230 titulů prací a článků (včetně novinových) publikovaných, větší počet prací v tisku a několik děl rozpracovaných. Během 33 let, které věnoval intenzivnímu výzkumu krasových oblastí, zvláště pak Moravskému krasu, vyřešil mnoho regionálních a metodických problémů. Rozsáhlá byla také jeho kulturní a osvětová činnost. Na nesčetných přednáškách, besedách a v mnoha rozhlasových relacích seznamoval širokou veřejnost s krasovou problematikou a s výsledky a úspěchy moravské a československé speleologie vůbec. Jméno Rudolf Burkhardt znají také zahraniční speleologové: jeho metodické práce (např. z oborů petrografie a hy-

drogeologie) jim pomohly vyřešit množství problémů. Za svoje dílo obdržel Rudolf Burkhardt četná uznání, včetně vyznamenání 6. mezinárodního speleologického kongresu (r. 1973 v Olomouci) za zásluhy o rozvoj světové speleologie.

Speleologické průzkumy započal Rudolf Burkhardt již ve svých 16 letech, v r. 1941 v údolí Křtinského potoka. A toto údolí je také předmětem jeho spoluautorského (s O. Zedníčkem) a co do objemu největšího díla: „Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Topografie“ (vyšlo jako příloha časopisu Československý kras 1951—1954 v Brně). V knize je podáno u nás první moderní speleotopografické a historické zpracování jednoho z krasových žlebů.

Rudolf Burkhardt stál při zrodu brněnského Speleologického klubu a při založení jeho časopisu Československý kras v r. 1948. Byl členem vědecké rady Speleologického klubu a jako takový v r. 1954 vypracoval „Výhledový plán řešení problému podzemního Jedovnického potoka“. Stál při zrodu speleologických kroužků závodních klubů ROH Adast Adamov a ČKD Blansko, se kterými vždy plodně spolupracoval. A byl to on, který na základě vlastních výzkumů z r. 1949 podnítil na podzim r. 1957 účelnou spolupráci mezi horolezci brněnské Zbrojovky, speleology ČKD Blansko a Speleologického klubu v Brně v jeskyních Rudického propadání. Během r. 1958 kolektiv horolezců a speleologů, jehož byl Rudolf Burkhardt odborným vedoucím a morální podporou, našel a prozkoumal nové jeskyně podzemního Jedovnického potoka. Délka jeskyní vzrostla z 600 na 3050 m ... Rovněž řešení problému Jedovnického potoka ze strany Býčí skály, zvláště v letech 1958—1975, je výsledkem realizace jeho projektu. Objevitelský postup do neznámých jeskyní mezi Býčí skálou a Rudickým propadáním je nyní jen otázkou času, technických možností a pilné práce amatérských speleologů.

Poslední léta svého života věnoval Rudolf Burkhardt geologickému mapování jeskyní Moravského krasu. Geologicky zpracoval jeskyně v údolí Říčky, v údolí Křtinského potoka, část jeskyní Suchého žlebu, Býčí skálu a podílel se na geologické dokumentaci jeskyní Rudického propadání. Geologický výzkum „staré“ části Amatérské jeskyně je také jeho dílem. Výzkum sedimentů Amatérské jeskyně mezi Kalcitovým dómem pod Městikádí a odtokovým sifonem Punkvy před Macochou však již nedokončil.

Pracovní stůl Rudy Burkhardta osiřel ... Na člověka, který za ním sedával, však nezapomenou nejen jeho nejbližší spolupracovníci, ale také desítky dalších, zvláště pak amatérských speleologů, jejichž práva a zájmy vždy důsledně hájil.

Pozn: Životopis a odborná bibliografie RNDr. Rudolfa Burkhardta jsou zpracovány a publikovány v Časopisu Moravského muzea. Sc. nat., 1975.

V. Gregor

Časopis Moravského muzea, kromě vzpomínky na RNDr Burkhardta přinesl také Burkhardtovu rozsáhlou bibliografii. Z ní je zřejmá nejen jeho pracovitost, ale i jeho velká snaha předat nově získané poznatky a skutečnosti co nejširšímu kolektivu krasových badatelů.

**Tuto bibliografii najdete v dalším souboru složky tématického okruhu č. 3 – Sli před námi ....**

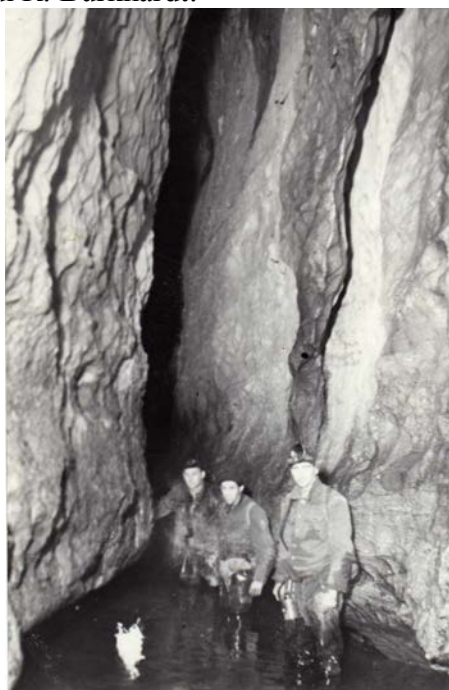
Je pro výzkum krasu velká škoda, že krutá nemoc přervala jeho pro výzkum krasu tak plodný život. Před tím, co dokázal stojíme v hluboké úctě. Nechť je jeho píle nejen při výzkumech, ale i při zpřístupňování poznatků vzorem nastupující mladé generaci jeskyňářů.



Na snímku jsou někteří ze zakladatelů Speleologického klubu pro Moravu a Slezsko v Brně. R. Burkhardt stojí čtvrtý zleva. První zleva stojí zakladatel a první předseda Antonín Boček  
Foto archiv Speleologického klubu.



Rudické propadání – Tunelová chodba – odpočinek a občerstvení po namáhavém prostupu.  
Zleva do prava : R. Burkhardt, L. Šebela, V. Nejezchleb. Foto archiv Speleologického klubu.  
Na snímku dole : Rudické propadání – Velký kaňon 12.5.1958. Zleva do prava : L Šebela,  
V. Nejezchleb , v popředí R. Burkhardt.



V rámci vzpomínky na jednoho z velkých mužů našeho – Moravského krasu jsme si dovolili převzít z Časopisu Moravského muzea – Vědy přírodní, r. 1975 i jeho bibliografii, aby byla přístupnější těm, kteří si naše CD Edice SE – 3 pořídí a kteří se budou chtít s dílem RNDr R. Burkhardta blíže seznámit. Najdete ji v sousedním souboru.

ODBORNÁ BIBLIOGRAFIE RUDOLFA BURKHARDTA

Odborná bibliografie Rudolfa Burkhardta je uspořádána v přehledu let 1945—1975; jednotlivé tituly jsou průběžně číslovány tak, jak postupně vycházely. Přirozený sled čísel je porušen pouze u titulu BURKHARDT R., ZEDNÍČEK O.: Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Topografie; práce vyšla v časopisu Československý kras (Brno) ve 12 pokračováních. Ta jsou označena symboly 056/01—12, kde v čitateli je pořadové číslo titulu (056) a ve jmenovateli jsou indexy 01—12 vyznačena jednotlivá pokračování. Podobně jsou také číslovány dvě části (pokračování) práce „Hydrografie Jedovnického potoka v Moravském krasu“ (069/01, 02). Kde je rok vydání publikace shodný s jejím ročníkem, není datum (vyjma novinových článků) již uváděno. Pokud není uvedeno jinak, je autorem Rudolf Burkhardt sám.

Domnívám se, že bibliografie je téměř kompletní. Není snad podchyceno několik anonymů v denním tisku, celkem podřadného charakteru (např. krátké zprávy o zahájení sezonního provozu Ochozské jeskyně apod.).

Bibliografie Rudolfa Burkhardta je rozdělena na dvě části se samostatným průběžným číslováním: A — práce a články vyšlé, B — práce a články v tisku.

A — práce a články vyšlé

- 1945 001. Z Josefovského údolí. *Čas. turistů*, Brno, 57 (3—4):53—54.  
 002. Nové jeskynní objevy u Křtin. *Slovo národa*, Brno, 24. 11. 1945.  
 003. totéž zkráceně. *Svobodné noviny*, Brno, 25. 11. 1945.
- 1946 004. Josefovské údolí za války. *Národní obroda*, Brno, 2 (12). 15. 1. 1946.  
 005. Poznámky k problému Křtinského potoka ve střední části Moravského krasu. *Čas. turistů*, Brno, 58 (1):6.  
 006. Nová jeskyně v Moravském krasu. *Zeměpis. magaz.*, Brno, 1945/46 (11—12):391—392.  
 007. Habrůvecké kotle. *Čas. turistů*, Brno, 58 (3):45.  
 008. Výpustek největší moravskou jeskyní? *Čas. turistů*, Brno, 58 (7).  
 009. Kdy a jak kdo zkoumal střední partii Moravského krasu. *Vlast. věst. mor.*, 1 (2—3):155—157.  
 010. Jeskyně Výpustek u Křtin ve starší literatuře. *Čas. turistů*, Brno, 58 (8):112—113.  
 011. Za novými objevy v Moravském krasu. *Rovnost*, Brno, 28. 12. 1946.  
 012. Počátek nových objevů v Mor. krasu. *Národní obroda*, Brno, 2 (297), 29. 12. 1946.
- 1947 013. Za tajemstvím Křtinské Punkvy. *Národní obroda*, Brno, 3 (72), 26. 3. 1947.  
 014. PRIX, R. — BURKHARDT, R.: Sedmdesátka Prof. Dr. K. Absolona. *Lidová demokracie*, Brno, 3 (138), 15. 6. 1947.  
 015. Moravský kras. *Nový dorost* (měsíčník učňovské besídky), Brno, 1 (červen 1947):6.  
 016. Nová pohádková krápníková jeskyně. *Slovo národa*, Brno, 3 (224), 25. 9. 1947.  
 017. Objevy v jeskyni Výpustku. *Svobodné noviny*, Brno, 3 (248), 23. 10. 1947.
- 1948 018. Nové objevy na ponorném Křtinském potoce v Moravském krasu. *Rovnost*, Brno, 7. 5. 1948.  
 019. Nové očíslování jeskyní v Josefovském údolí. *Čsl. kras*, Brno, 1:37.  
 020. „Atentát“ na křtinský problém. *Čsl. kras*, Brno, 1:37—38.  
 021. Kalova díra v Suchém žlebu. *Čsl. kras*, Brno, 1:40.  
 022. Ještě k problému „Harbechů“. *Čsl. kras*, Brno, 1:42.  
 023. Další jeskynní objev v Moravském krasu. *Práce, Rovnost, Lidová obroda, Nová politika*, Brno, 9. 7. 1948.

024. Nová jeskyně v Křtinském žlebu. *Čsl. kras*, Brno, 1:81.
025. Zpráva o nivelaci ve Křtinském údolí ve dnech 17.—20. 7. 1948. *Čsl. kras*, Brno, 1:113—114.
- 1949 026. Z výzkumu v jeskyni Jestřabí skála u Křtin. *Čsl. kras*, Brno, 2:34.
027. BURKHARDT, R. — HOMOLA, V.: Nivelace v Křtinském údolí 15. a 16. X. 1948. *Čsl. kras*, Brno, 2:42.
028. Jihomoravský kras. *Čsl. kras*, Brno, 2:73—75 (přetiskla též Lidová obroda, Brno).
029. Paleolitická stanice v Nové Drátenické. *Čsl. kras*, Brno, 2:78.
030. Z Tišnovského krasu. *Čsl. kras*, Brno, 2:75.
031. Z historie výzkumu Býčí skály do roku 1921. *Čsl. kras*, Brno, 2:169—170.
032. Terasy a speleogenese. *Čsl. kras*, Brno, 2:214—220.
033. Vápencový ostrůvek u Adamova. *Čsl. kras*, Brno, 2:235.
034. BURKHARDT, R. — SKUTIL, J.: Šumberova jeskyně na Hádech u Brna, nejjižnější jeskyně Mor. krasu. *Čsl. kras*, Brno, 2:267—275.
035. BURKHARDT, R. — PRIX, R.: Závrtý a problém Jedovnického potoka. *Čsl. kras*, Brno, 2:284—286.
036. Člověk a kras (Potřeba celostátní speleologické organizace). *Lidová obroda*, Brno, 2 (143), 19. 6. 1949.
037. Propadnutí ponoru na Křtinském potoce. *Čsl. kras*, Brno, 2:300.
038. Alluvia v našich jeskyních. *Čsl. kras*, Brno, 2:329.
039. Výročí Dr. Rudolfa Prixe. *Čsl. kras*, Brno, 2:301—302.
040. Světla v Býčí skále. *Čsl. kras*, Brno, 2:329.
- 1950 041. Seznam jeskyní Křtinsko-Josefovského údolí. *Čsl. kras*, Brno, 3:26—29.
042. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P.: Nový objev ve Svěcené díře v Javoříčských jeskyních v Severomoravském krasu. *Čsl. kras*, Brno, 3:117—122.
043. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P.: Krasové zjevy v okolí Bystrého u Poličky. *Čsl. kras*, Brno, 3:59—61.
044. K stáří nejnižší (aktivní) jeskynní etáže Moravského krasu. *Čsl. kras*, Brno, 3:134—135.
045. BURKHARDT, R. — KOČMAN, B.: Povodňové úkazy v Rudici u Jedovnic r. 1927 a jejich vysvětlení. *Čsl. kras*, Brno, 3:177.
046. BURKHARDT, R. — SKUTIL, J.: Stopy pobytu diluviálního člověka v jeskyni č. 35 v Josefovském údolí. *Čsl. kras*, Brno, 3:177—178.
047. Ještě k terasám Křtinského žlebu. *Čsl. kras*, Brno, 3:184.
048. K paleohydrografii Křtinského potoka. *Čsl. kras*, Brno, 3:185.
049. BURKHARDT, R. — ZEDNÍČEK, O.: Hydrografické poznámky k problému Křtinského potoka v Moravském krasu. *Čsl. kras*, Brno, 3:226—236.
050. Příspěvek k výzkumu říčních teras v krasových žlebech. *Čsl. kras*, Brno, 3:279—282.
051. K rozšíření krasových zjevů na Olomoucku. *Čsl. kras*, Brno, 3:292.
052. Další prehistorický nález z Moravského krasu. *Čsl. kras*, Brno, 3:292.
053. Profily a genese některých jeskyní Křtinského údolí. *Čsl. kras*, Brno, 3:296—298.
054. Po stopách starých objevů ve Výpustku u Křtin. *Rovnost*, Brno, 66 (277), 25. 11. 1950.
- 1951 055. Nový paleolitický nález ve Křtinském údolí. *Čsl. kras*, Brno, 4:30.
- 056/01. BURKHARDT, R. — ZEDNÍČEK, O.: Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Topografie. *Čsl. kras*, Brno, 4 (1—2), zvl. příl., str. 1—8, 1 plán, příl.
- 056/02. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 4 (3—4), zvl. příl., str. 9—16.
057. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P., SKOUPÝ, M., VODIČKA, J.: Speleokartografické směrnice. *Čsl. kras*, Brno, 4:67—78.
058. Pirátství Ochozského potoka v Moravském krasu. *Sbor. Čsl. spol. zeměp.*, sv. 55 (1950) (3—4):228—229.
059. Rozřešená záhada „Salmova Výpustku“ v Moravském krasu. *Čsl. kras*, Brno, 4:114—116.



- 056/03. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 4 (6), zvl. příl., str. 17—24, 1 příl.
060. Příspěvek k výškopisu Moravského krasu a k jeho historii. *Čsl. kras*, Brno, 4:281—284.
- 1952 056/04. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 5 (1—2), zvl. příl., str. 25—32.
061. Desatero výkonného jeskyňáře. *Čsl. kras*, Brno, 5:43.
062. Objev nových jeskyní na Turoldu u Mikulova. *Čsl. kras*, Brno, 5:24—26.
063. Recenze o knize: Dr. Jar. Veselý: Ochrana přírody a krajiny v ČSR. *Čsl. kras*, Brno, 5:92.
- 056/05. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 5 (3—4), zvl. příl., str. 33—40.
064. Vliv slunečních skvrn na enormní vodní stavy v krasových oblastech. *Čsl. kras*, Brno, 5:103—106.
065. Zpráva o paleolitickém nálezu z jeskyně č. 9 Křtinského údolí v Moravském krasu a poznámky k prehistorii tohoto údolí. *Čsl. kras*, Brno, 5:216 až 218.
- 056/06. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 5 (7—10), zvl. příl., str. 41—64.
- 1953 066. Příspěvek ke kvantitativní hydrologii Moravského krasu. *Čsl. kras*, Brno, 6:17—19
067. BURKHARDT, R. — ŠISLER, J.: Předjarní velká voda 1953 v Býčí skále. *Čsl. kras*, Brno, 6:27.
068. Poslech rozhlasu a krasové podzemí. *Čsl. kras*, Brno, 6:30.
- 069/01. Hydrografie Jedovnického potoka v Moravském krasu (s podporou Čsl. národní rady badatelské). *Čsl. kras*, Brno, 6 (2—3):41—58 (1. část).
070. Jednotný klíč geologických základních značek. *Čsl. kras*, Brno, 6:70.
- 056/07. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 6 (1—2), zvl. příl., str. 65—72.
- 069/02. Hydrografie Jedovnického potoka v Moravském krasu. *Čsl. kras*, Brno, 6 (4—5):81—85 (2. část).
- 056/08. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 6 (4—5), zvl. příl., str. 73—80.
071. K otázce intaktních neogenních sedimentů v některých údolích Moravského krasu. *Čsl. kras*, Brno, 6:116.
072. Vztah intenzity krasovění vápencových hornin k obsahu CaCO<sub>3</sub>. *Čsl. kras*, Brno, 6:157—159.
073. Krasové jevy na Ještědu. *Čsl. kras*, Brno, 6:225—226.
- 056/09. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 6 (8—10), zvl. příl., str. 81—96. 1 plán.
- 1954 074. Příspěvek k pomístnímu jménu Poniklá. *Čsl. kras*, Brno, 7:183.
075. K bibliografii jeskyně Na Pomezí ve Slezsku. *Čsl. kras*, Brno, 7:183—184
076. Ke zprávě o jeskyni Na Pomezí. *Čsl. kras*, Brno, 7:191.
- 056/10. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 7 (2—4), zvl. příl., str. 97—104.
- 056/11. pokr. č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 7 (5—7), zvl. příl., str. 105—112.
- 1955 056/12. dokončení č. 056/01. *Čsl. kras*, Brno, 7 (1954) (9—10), zvl. příl., str. 113 až 116, příl., tab., titul, úvod. Současně vyšlo jako sep. BURKHARDT, R., ZEDNÍČEK, O.: Údolí Křtinského potoka v Moravském krasu a jeho jeskyně. Topografie. *Československý kras*, Brno, 4—7 (1951—1954), 116 p.
077. Nové průzkumy v Moravském krasu. *Svobodné slovo*, Brno, 11 (57). únor 1955.
- 1956 078. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P.: Za Antonínem Bočkem. *Čsl. kras*, Praha, 8—9 (1955—1956):111—115.
- 1957 079. BURKHARDT, R. — FABÍK, M. — SKOUPÝ, M.: Rudické propadání jako součást problému podzemního toku Jedovnického potoka. *Čsl. kras*, Praha, 10: 25—33, 2 obr. příl.
080. BURKHARDT, R. — KRYSTEK, I.: Příspěvek k rozšíření tortonských tufitů. *Zpr. Krajského vlast. mus.*, Olomouc, (72):83.
081. BURKHARDT, R. — KRYSTEK, I.: Příspěvek k rozšíření tortonských tufitů. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 1 (3).

- 1958 082. Tajemství Jedovnického potoka se pomalu odkrývá. *Rovnost*, Brno, 73 (13), 15. 1. 1958.
083. Další objevy v podzemí Jedovnického potoka. *Rovnost*, Brno, 21. 1. 1958.
084. Za novými objevy krasu. *Rovnost*, Brno, 26. 1. 1958.
085. O nových objevech v Moravském krasu. *Moravská Obrana lidu*, Brno, 17 (28), 1. 2. 1958.
086. Dalších 450 metrů jeskyní. *Rovnost*, Brno, 4. 2. 1958.
087. Pocta objevitelů Demánovských jeskyní. *Rovnost*, Brno, 9. 2. 1958.
088. Obří dóm — největší jeskyně Moravského krasu. *Rovnost*, Brno, 9. 3. 1958.
089. Další výprava do podzemí Jedovnického potoka. *Rovnost*, Brno, 18. 3. 1958.
090. Úspěch plánovitě spolupráce. *Svobodné slovo*. Brno. 19. 3. 1958.
091. BURKHARDT, R. — OPAVSKÝ, J.: V jeskyních Turoldu. *Rovnost*, Brno, 6. 4. 1958.
092. Zmizelá ves Ponikev. *Rovnost*, Brno, 10. 4. 1958.
093. Objevujeme jeskyně Jedovnického potoka. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 2 (1).
094. Jak se hledají potoky v podzemí? *Práce*, Brno, 24. 5. 1958.
095. Rudické propadání a problém Jedovnického potoka. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 2 (2):6—9.
096. KRYSTEK, I. — BURKHARDT, R.: Lažánky (okres Blansko) — nová lokalita tortonských tufitů na Moravě. *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno. 48:75—84.
097. Boj o Jedovnický potok pokračuje. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 2 (3):11—12.
098. Der neuentdeckte Höhlenlauf des Jedownitzer Baches (Mährischer Karst). *Die Höhle*, Wien. 9 (3):59—61.
099. Brigády jeskyňářů v krasovém podzemí. *Rovnost*, Brno, 24. 10. 1958.
100. Bibliografie střední části Moravského krasu. *Vlast. kniž. čas. Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, sv. 1, 42 str.
101. Užité sedimentárně petrografických metod v krasovém výzkumu. *Čsl. kras*, Praha, 11:9—17.
102. Zpráva o výzkumu jeskyně Na Turoldu u Mikulova v Jihomoravském krasu. *Čsl. kras*, Praha, 11:107—114.
103. Krasové jevy v jurských vápencích Stránské skály a Nové hory u Brna. *Československý kras*, Praha, 11:183—186.
104. Objevy na ponorném Jedovnickém potoce v zimě 1957/1958. *Čsl. kras*, Praha, 11:240—245.
- 1959 105. Kde stávala ves Ponikev na Blanensku? *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 3 (1):2—3.
106. Rudická plošina — nové východiště objevů jeskyní Jedovnického potoka. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 3 (1):2—3.
107. Šest set let jedovnické Punkvy. *Rodné zemi* (Sborník prací k 70. výročí trvání Musejního spolku a k 70. narozeninám jeho předsedy Doc. Dr. Aloise Gregora). Brno, str. 175—178.
108. Největší propast v ČSR? *Rovnost*, Brno, 24. 9. 1959.
109. Historie objevů na Jedovnickém potoce r. 1958. *Kras v Českosl.*, (1):7—10. obr. a plány na obálce.
110. Příspěvek k poznání stáří jeskyní Jedovnického potoka. *Kras v Českosl.*. Brno, (1):24—25.
111. Objev nejdelší jeskyně Moravského krasu. *Vesmír*, Praha, 38:349—351. obr. 338—339.
- 1960 112. Je u Habrůvky nejhlubší propast v ČSR? *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 3 (1959) (4):10—11.
113. Problém ponorného Jedovnického potoka v Moravském krasu. *Čsl. kras*, Praha, 12 (1959):85—98.
114. BURKHARDT, R. — HOMOLA, B. — ŠEVČÍK, A.: Příspěvek k poznání krasových jevů Babické plošiny a údolí Březinského potoka v Moravském krasu. *Kras v Českosl.*, Brno (1):1—13.

115. BURKHARDT, R. — PRIX, R.: Jeskyně Aeskulapova v Křtinském údolí. *Kras v Českosl.*, Brno, 1959 (2):57—58, 63.
116. Feitlova teorie a dnešní obraz neznámého krasového podzemí. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 4 (2):6—11.
- 1961 117. Ještě k Feitlově teorii. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 5 (1):10—11.
- 1962 118. Sedimentárně petrografický příspěvek k problému Jedovnického potoka. *Čsl. kras*, Praha, 13 (1960—61):53—56.
119. Jeskyňa v tufech u Šahů na Slovensku. *Čsl. kras*, Praha, 13 (1960—61):219—220.
120. Stopy fosilního zkrasování u Kadově na jihozápadní Moravě. *Kras v Českosl.*, Brno, (1—2):30.
121. Technické náměty pro průzkum vodních sifonů. *Kras v Českosl.*, Brno, (1 až 2):26—28.
122. BURKHARDT, R. — PTÁČEK, M.: Pracoviště u Klostermannovy studánky na Rudické plošině. *Kras v Českosl.*, Brno, (1—2):7—8.
- 1963 bez známých bibliografických dat.
- 1964 123. Kras a jeskyně na Moravě (Přehled lokalit). *Zpr. Vlast. úst. v Olomouci*, Olomouc, (116):24—29.
124. Ještě o známkách s krasovými motivy. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 8 (1):4.
125. Hertod z Todtenfeldu, třetí z badatelů v Moravském krasu. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 8 (1):15—16.
126. Silnější než hrůza. *Rovnost*, Brno, 12. 5. 1964.
127. Geologická mapa okolí Blanska z r. 1883. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, 8 (2):1.
128. BURKHARDT, R. — MOLČÍKOVÁ, V.: Nový nález tortonského tufitu z karpatské čelní hlubiny na Moravě. *Zpr. Vlast. úst. v Olomouci*, Olomouc, (119):16—17.
129. Příspěvek k poznání krasových jevů karpatské části Moravy. *Kras v Českosl.*, Brno, 1963 (1—2):16—18, pl.
130. BURKHARDT, R. — ŠEREBL, Z.: Příspěvek k hydrografii Jedovnického potoka. *Kras v Českosl.*, Brno, 1963 (1—2):26—27.
131. Mezinárodní speleologická konference v Brně. *Kras v Českosl.*, Brno, 1963 (1—2):39.
- 1965 132. Některé zkušenosti ze sedimentárně petrografické laboratoře. *Geologický průzkum*, Praha, (2):54—56.
133. Slovníček geologických názvů z Adamovska. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 9 (Z):13—15 (zvl. čís.).
134. Sedmdesátiny Dr. Rudolfa Prixe. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 9 (Z):15.
135. Deset let „Údolí Křtinského potoka“. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 9 (4):7—9, mapka.
- 1966 136. BURKHARDT, R. — DLABAČ, M.: Mikrokrasové jeyy na valounech neogenních štěrků. *Čsl. kras*, Praha, 17 (1965):138—139.
137. Procházka Moravským krasem a jeho historií. Sborník k 10. výr. Historicko-vlastivěd. kroužku ZK ROH Adamovských strojírén, Adamov; *Vlast. kniž. čas. Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, sv. 22, str. 12—17.
138. Odešel Univ. Prof. Dr. Josef Skutil. *Kras v Českosl.*, Brno, 1965 (1):1.
139. BURKHARDT, R. — ŠEREBL, Z.: Možnosti metody těžkých minerálů ve výzkumu krasových oblastí. *Kras v Českosl.*, Brno, 1965 (1):2—6.
140. Příspěvek k poznání krasových jevů Rudické plošiny. *Kras v Českosl.*, Brno, 1964 (1):17—22, 2 pl.
141. Dr. Rudolf Prix sedmdesátníkem. *Kras v Československu*, Brno, 1964 (1):26.
142. Literatura (recenze). *Kras v Českosl.*, Brno, 1964 (1):28.

143. Z historie křtinské Vokounky. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 10 (3):14—15.
144. Hydrogeologický výzkum antiklinálního pásma Čertových kamenů v jižní části vsetínského synklinoria. *Zprávy o geolog. výzk. v r. 1965*, (1):204—205.
- 1967 145. RNDr. František Jelínek zemřel. *Čas. pro miner. a geol.*, Praha, 12 (2):222.
146. Babí lom. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 11 (2):11—12.
147. Zaniklé brněnské sirovodíkové prameny. *Rovnost*, Brno, 4. 7. 1967.
148. Příspěvek k hydrogeologické zonálnosti na základě studia antiklinálního pásma Čertových kamenů v magurském flyši. *Práce Úst. geol. inž.*, Praha, 25 (166—173):7—21.
149. Záslužná práce speleologů. *Svobodné slovo*, Brno, 31. 10. 1967.
150. BURKHARDT, R. — PLIČKA, M.: Dva význačné sesuvy ve Vizovické vrchovině. *Sbor. Čsl. spol. zeměp.*, Praha, sv. 72 (4):305—311, 6 obr.
151. Za Ing. Vladimírem Ondrouškem. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 11 (4):13—14.
- 1968 152. Bezručův dopis do Křtin v roce 1944. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 12 (1):8—9.
153. Starý obrázek kostela ve Křtinách. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 12 (2):13.
154. O zemětřeseních na Blanensku. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 12 (2):15.
155. Minerální vody na Blanensku. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 12 (4):12—14.
- 1969 156. BURKHARDT, R. — GROlich, V., HAASE, F., RAUŠER, J., SOUCHOPOVÁ, V.: Průvodce. *Vlastivědné muzeum v Blansku*, Blansko, 16 p.
157. Předběžná zpráva o hydrogeologických poznacích na listě Vizovice (M-33-108-B). *Zpr. o geol. výzk. v r. 1966*, (1):257.
158. K historii jeskyně Nad Švýčárkou. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 13 (2):5.
159. „Putující krápníky.“ *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 13 (3):15—16.
160. Záhadné ponory Říčky. *Moravský večerník*, Brno, 14. 7. 1969.
161. Pozvánka do Ochozské jeskyně. *Práce*, Brno, 10. 7. 1969.
162. S vyslačkami mezi krápníky. *Práce*, Brno, 11. 11. 1969.
163. BURKHARDT, R. — EBERHART, E. — VALOCH, K.: Údolí Říčky. Ochozská jeskyně. Vyd. Mor. museum v Brně s odb. kult. ONV Brno-venkov, Brno, 12 str.
- 1970 164. Padesát let od objevu Nové Býčí skály. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 1 (1969):30—32.
165. Geologická exkurze do Ochozské jeskyně v jižní části Moravského krasu. *Vlast. roč. okr. arch. v Blansku*. Blansko, 5:27—32.
166. Co zlepšit v údolí Říčky. *Směr*, Brno-venkov, 15. 5. 1970.
167. Pozvánka do Ochozské jeskyně. *Práce*, Brno, 2. 7. 1970.
168. Za Marií Nesrstovou. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 13 (1969) (4):8.
169. Speleologové mají 25 let. *Práce*, Brno, 24. 10. 1970.
170. BURKHARDT, R. — EBERHART, E. — NESRSTA, R.: Chráněná krajinná oblast Moravský kras. Ochozská jeskyně. Vyd. KS SPPOP, Brno, 12 str.
171. BURKHARDT, R. — NESRSTA, R.: Radiotechnika ve speleologii a speleogeologii. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 2:52—57.
172. BURKHARDT, R. — NESRSTA, R.: Luminiscenční jevy u krápníků. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 2:57—60.
173. In memoriam Milana Šlechty a Ing. Marko Zahradníčka. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 2:65—68.
174. Geologisch-hydrogeologische Studie der Höhlen im Říčky-Tale (Mährischer Karst). *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 54 (1969):71—84.

175. Možnosti prognózy vodních stavů v krasových oblastech. (Památce Milana Šlechty a Ing. Marko Zahradníčka). *Zpr. Vlast. úst. v Olomouci*, Olomouc, (146):17—21.
- 1971 176. SOS moravských jeskyňářů. *Rounost*, Brno, 3. 2. 1971.  
 177. Před dalšími objevy. *Brněnský večerník*, Brno, 4. 2. 1971.  
 178. Wankelova speleologická činnost. In: MUDr. Jindřich Wankel — otec moravské archeologie. Sbor. prací Okr. vlast. muz. v Blansku ke 150. výr. nar. J. Wankela, Blansko, str. 71—78.  
 179. Dovolíme amatérům objevovat? *Nový život*, Blansko, 12 (10), 10. 3. 1971.  
 180. Spolupráce s adamovskými speleology a vlastivědci. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 15 (2):5—6.  
 181. Příspěvek k lokalizaci Wildenberku a hradů ve svitavském údolí. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 15 (2):13—16.  
 182. K některým objevitelským prioritám ve střední části Moravského krasu. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 15 (3):16—17.  
 183. Einige neue Methoden in der wissenschaftlichen Karstforschung. *Die Höhle*, Wien, 22 (3):92—96.  
 184. BURKHARDT, R. — PŘIBYL, J.: Sediments of the Ochozská Cave. *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 55 (1970):13—30, příl.
- 1972 185. Vodní jeskyně ve Stránské skále. *Věda a život*, Brno, (1):29—31.  
 186. Hydrogeologická zonálnost v karbonátových horninách. *Čsl. kras*, Praha, 20 (1968):21—33.  
 187. Geologická stavba a vývoj jeskyně Býčí skály. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 3 (1971):5—10.  
 188. Excentrika a typy krápníkové výzdoby v Ochozské jeskyni. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 3 (1971):14—20.  
 189. Hydrogeologie a krasové jevy mezi Rudicí a Lažánkami, Moravský kras. *Čsl. kras*, Praha, 21 (1969):65—71.  
 190. BURKHARDT, R. — ŽŮRKOVÁ, I.: Vývoj složení těžké frakce v sedimentech Ochozské jeskyně. *Čsl. kras*, Praha, 21 (1969):130—131.  
 191. Některé aplikace sedimentárně petrografických metod ve speleologii a hydrogeologii krasových oblastí. *Čsl. kras*, Praha, 21 (1969):138—139.  
 192. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P.: Tragédie v Amatérské jeskyni. *Čsl. kras*, Praha, 23 (1971):49—53.  
 193. BURKHARDT, R. — DROPPA, A. — SKŘIVÁNEK, F.: Karst Investigations in Czechoslovakia in 1970. *Čsl. kras*, Praha, 23 (1971):115.  
 194. Zpráva o činnosti Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně v roce 1970. *Čsl. kras*, Praha, 23 (1971):152—153.  
 195. Světélkující krápníky. *Nový život*, Blansko, 26. 7. 1972.  
 196. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — NOVÁK, K.: Mimořádná povodeň v jeskyni Býčí skála. *Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, 16 (3):4—8.  
 197. BURKHARDT, R. — LIŠKUTÍNOVÁ, D. — PLIČKA, M.: Význačný sesuv u Oznice v Hostýnských vrších. *Sbor. Čsl. spol. zeměp.*, Praha, sv. 77 (3): 219—225, foto 1—8, příl.  
 198. Vzpomínka na Vincence Ščudlu (Příspěvek k historii Vratkovského krasu). *Vlast. listy Boskovicka*, 5 (4):12—13.
- 1973 199. Moravské museum v Moravském krasu. *Brněnský večerník*, Brno, 6. 2. 1973.  
 200. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Za objevy v Býčí skále. *Rounost*, Brno, 19. 3. 1973.  
 201. Zur Erforschung des Mazochaproblems im Mährischen Karst. *Vereinsmitteilungen*, Landesverein für Höhlenkunde, Salzburg, (2):11—13. \*  
 202. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — CHALOUPKA, A.: Problém Jedovnického potoka v Moravském krasu. Vydáno k příl. 6. Mezinár. spel. kongr. v Olomouci — 1973. *Vlast. kniž. čas. Vlast. zpr. z Adamova a okolí*, Adamov, sv. 39, 24 str., 2 příl.  
 203. Die Amateurhöhle im Mährischen Karst (In memoriam für J. Šlechta, M. Šlechta und Ing. M. Zahradníček). *Die Höhle*, Wien, 24 (2):42—46.

204. Speleologické a krasové hydrografické průzkumy na Říčkách v Moravském krasu. *Speleologický věstník*, Brno, 1972 (1):53—56.
205. BURKHARDT, R. — RYŠAVÝ, P.: Zpráva o průzkumné činnosti Speleologického klubu v Brně za rok 1971. *Čsl. kras*, Praha, 24 (1972):144—146.
206. Zpráva o činnosti Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně v roce 1971. *Čsl. kras*, Praha, 24 (1972):146.
207. BURKHARDT, R. — KRÁL, Z. — TRÁVNÍČEK, D.: Pantheon of Czech Speleologists. 6th International Congress of Speleology (ed. V. Panoš), Olomouc, 17 str.
208. BURKHARDT, R. — HAVEL, H. — MAYER, S. — MUSIL, F. — PANOŠ, V. — RYŠAVÝ, P.: The Speleological Club in Brno 1945—1975. Vyd. Spel. klub Brno a Univ. Palackého k 6. Mezinár. spel. kongr. a 400. výr. University, Olomouc, 18 str., 10 obr., 2 pl.
209. Some new Notions of the Geological Mapping of Moravian Karst Caves. International Speleology 1973, Abstracts of Papers. Ed. V. Panoš, Palacký University. Sect. A/a — Geology of soluble rocks, Olomouc, str. 4.
210. BURKHARDT, R. — MAYER, S. — RYŠAVÝ, P.: New Geomorphologic Informations on the development of the Underground Punkva. Inter. Spel. 1973, Abstr. of Pap., Olomouc, Sect. B/b — Geomorphology of the Karst Underground, str. 67.
211. Ein Beitrag zur Geologie und Karsthydrographie der Höhle Stránská skála Nr. 4. *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 56—57 (1971—72): 47—56, 2 foto v příl.
212. Geologische Verhältnisse der Höhle Býčí skála [Mit einem Profil von + Karel Absolon]. *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 56—57 (1971—72):57—74. 3 foto v příl., 2 tab. příl.
213. Hydrografie Hostěnického ponorného potoka ve vztahu k Ochozské jeskyni. (Moravský kras). *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 56—57 (1971—72):75—92.
214. The Moravian Karst. In: IBRMAJER, J. (in cooperation with BURKHARDT, R. — JANÁK, F. — PAULÍK, J.): Guide to Exkursion K, Geophysical Exkursion. X. Congress of Carpatian — Balkan Geological Association. Geol. Inst. of Dionýz Štúr, Bratislava, str. 7—12.
- 1974 215. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — CHALOUPKA, A.: Rudické propadání a Býčí skála — stav průzkumu v červnu 1973. *Spel. věst.*, Brno, (2) (1973): 19—32.
216. Studie o vývoji podzemních toků Punkvy. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 4 (1972):3—15.
217. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — RYŠAVÝ, P.: Amatérská jeskyně. *Rovnost*, Brno, 18. 2. 1974.
218. Povodeň na Jedovnickém potoce v Moravském krasu roku 1972. *Čsl. kras*, Praha, 25 (1973):47—60.
219. Zpráva o činnosti Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně v roce 1972. *Čsl. kras*, Praha, 25 (1973):126—127.
220. Za krásami Ochozské jeskyně. *Rovnost*, Brno, 14. 10. 1974.
221. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Vysokofrekvenční sdělovací technika ve speleologii a speleogeologii. *Slovenský kras*, Liptovský Mikuláš, 12:175—193.
222. Rudická plošina v Moravském krasu — část I. Příspěvek k teorii fossilního krasu a geologickému vývoji. *Čas. Mor. mus., Sc. nat.*, Brno, 59:37—58.
- 1975 223. BURKHARDT, R. — DVOŘÁK, B.: Metodický list — Speleologie. Moravské museum škoie, Brno, 2 str.
224. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Dobré výsledky amatérského průzkumu. Odkrývají tajemství Moravského krasu. *Rovnost*, Brno, 24. 3. 1975.
225. Moravský kras za druhé světové války. (Příspěvek k historii tématu.) *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 5 (1973):3—14.
226. Vývoj projektu řešení problému Jedovnického potoka. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 5 (1973):30—39.
227. Odešel Vojtěch Nejezchleb, *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 5 (1973):174, foto 173.

228. Rudické propadání ve vztahu k vývoji Moravského krasu. In: BURKHARDT, R. — CHALOUPKA, A. (text uprav. V. Gregor): 20 let Speleologického kroužku ZK ROH ČKD Blansko. Vyd. ZK ROH ČKD Blansko, Blansko, 14 str.
229. Geologische Verhältnisse der Amatérská — Höhle. Die Amatérská jeskyně — Höhle — die bedeutendste Entdeckung der letzten Zeit im Moravský kras (Mährischer Karst). Red. R. Musil. *Stud. geograph.*, Brno, 27 (1974): 43—56.
230. BURKHARDT, R. — ŠLECHTA, M.: Das Mikroklimatische Regime der Amatérská — Höhle im Winter. Vyšlo tamtéž jako č. 229., str. 105—108.
231. Neradioaktivní stopovače v hydrogeologii. *Geologické práce*, Správy, Bratislava, (62):69—75.

Bibliografie vyšlých prací a článků ukončena k 27. 6. 1975.

B — práce a články v tisku (datum značí rok podání práce do tisku).

- 1972 01. Text k předmluvě českého překladu díla J. Wankel: Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihre Vergangenheit (přeložili V. Grolich a J. Urban; pro Okresní vlastivědné muzeum v Blansku tiskne nakl. Blok v Brně).
- 1973 02. Einige neue Erkenntnisse aus der geologischen Mappierung der Höhlen des Mährischen Karstes. Referát 6. Mezinár. spel. kongr. v Olomouci 1973, sekce A/a.
03. BURKHARDT, R. — MAYER, S. — RYŠAVÝ, P.: Neue geomorphologische Erkenntnisse über die Entwicklung des unterirdischen Punkva-Flusses. Ref. 6. Mezinár. spel. kongr. v Olomouci 1973, sekce B/b.
04. Text o nových speleologických průzkumech v Moravském krasu. Pro Dr. M. Vahalu, vedoucího autorského kolektivu nového turistického průvodce po Mor. krasu.
05. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Zpráva o činnosti Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně za rok 1973. *Čsl. kras, Praha*, 26 (1974).
06. Totéž jako čís. 05. v angličtině pro souhrnnou zprávu o krasovém výzkumu v ČSSR. *Čsl. kras, Praha*, 26 (1974).
- 1974 07. O historické těžbě železných rud v Moravském krasu. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 6 (1974).
08. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — HYPR, D.: Speleologický a geologický charakter Rudického propadání. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 6 (1974).
09. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Příspěvek ke geologickým poměrům Machochy a jeskyní v jejím předpolí. *Sbor. Okr. vlast. muz. v Blansku*, Blansko, 6 (1974).
10. BURKHARDT, R. — GREGOR, V.: Zpráva o činnosti Oddělení pro výzkum krasu Moravského musea v Brně za r. 1974. *Čsl. kras, Praha*, 27 (1975).
11. BURKHARDT, R. — GREGOR, V. — HYPR, D.: Rudická plošina v Moravském krasu — část. II. Geologická stavba a vývoj Rudického propadání. *Čas. Mor. mus., Sc. nat., Brno*, 60:87—124, 2 příl.
- 1975 12. Text do brožury o naučné stezce Adamov—Josefov—Rudice a Křtiny. Vysoká škola zemědělská, Brno.
13. Ochozská jeskyně — přírodní expozice Moravského musea. *Ochrana přírody*, Praha.
14. Historie názvu největší jeskyně v ČSR — Amatérské jeskyně. *Zdař Bůh* [Zprav. odd. kras. turist. a speleoalp. TJ Zbrojovka Brno a amat. spel. skup. Cerberus], Brno, (2):3—6.
15. BURKHARDT, R. — JATIOVÁ, M.: Chráněná krajinná oblast Palava. Text o geologické stavbě a krasových jevech oblasti Pavlovských kopců. Informační brožura KS SPPOP v Brně a MNV Mikulov.

Odborná bibliografie Rudolfa Burkhardta ukončena k 16. 4. 1975.



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh :** Němečtí jeskyňáři a VDT – GfH.

**Následující práce jsou původní archivní materiály, psané v německém jazyce. Jejich vyhledání a překlad do českého jazyka realizoval náš externí pracovník,**  
**MUDr Jiří Urban.**

**Koordinátor redakční práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Spolupracovníci :**

**Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**





## Deset let ve službách turistiky

— — — \* \* \* — — —

Pamětní spis  
vydaný  
Spolkem německých turistů v Brně  
u příležitosti jeho  
**desetileté existence**

— — — \* \* \* — — —

Zpracoval  
Anton Graf

člen Spolku německých turistů v Brně  
a Spolku pro speleologii ve Štýrském Hradci

— — — \* \* \* — — —

Brno  
Nakladatelství Spolku německých turistů v Brně — Tisk Josef Vesecký v Brně

1909

## I.

### Putování po jeskyních v pracovní oblasti Spolku německých turistů v Brně.

Podle originálních příspěvků zemědělského inženýra pana **H e r m a n n a B o c k a** ze Štýrského Hradce uveřejněných v „Mitteilungendes Vereines deutscher Touristen in Brünn“ a na základě dalších výzkumů prováděných stavebním výborem Spolku německých turistů v Brně zpracoval **A n t o n G r a f**.

Jako nejkrásnější a nejzajímavější část země Moravanů tvoří horský kraj severně od Brna s vápencovou náhorní rovinou navazující východně jako důstojný protějšek k severomoravským Sudetům. Sice zůstává za nimi daleko pozadu v absolutních výškách, ale co do příkrostitvarů terénu stejně jako výšky a divokosti skalních útvarů je zde téměř jediný na celé Moravě, přičemž v tomto ohledu má rovnocenného rivala jenom v Pavlovských kopcích na hranicích s Dolními Rakousy.

Geologické poměry území obracejí k sobě již od minulých dob pozornost vlastivědného učeného světa a nádherné lesy, tichá osamělá údolí, divoké skalní rokle a krasu podobná návrší budou stále tvořit hlavní přitažlivé místo pro přátele přírody a turisty. Tomuto území bylo přidáváno jméno „Moravské Švýcarsko“, avšak velice neprávem a mohli bychom se téměř domnívat, že autor tohoto názvu Švýcarsko nikdy neviděl. Ve vědeckých kruzích je tato oblast nazývána Moravské krasové území nebo „Moravský kras“, kterýžto název má beze sporu přednost; neboť v tomto případě se nejedná o ledovcová nebo skalní pohorí, nýbrž převážně o kamenitou náhorní rovinu, bohatou na skalní rokle, závrtky, tajemné jeskyně a podzemní vody, které, jakmile se sem dostanou z výše položených drobových oblastí, a vstoupí na vápencové území, přijímají charakter krasových řek a ztrácejí se ve skalních puklinách a v jeskynních otvorech aby ve svém toku, často dlouhém několik kilometrů, pokračovaly v podzemí.

Účelem následujícího pojednání má být podniknout malé putování do podzemních krás Moravského krasu, přičemž má být brán v první řadě ohled na ony jeskyně, které jsou ve správě Spolku německých turistů v Brně.

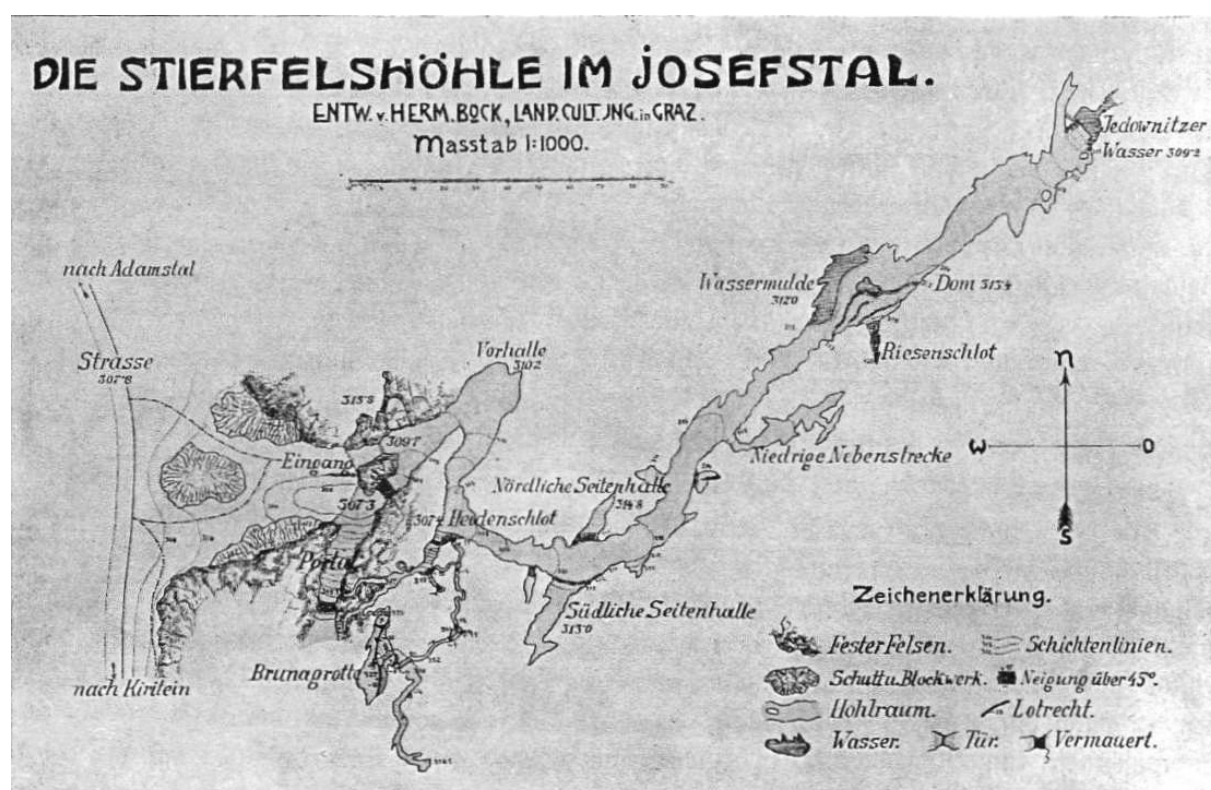
V Brně nastoupíme do ranního vlaku státní železnice a necháme se zavézt až do přívětivě položeného místa **A d a m o v a**. Zde opustíme nádraží a projdeme kolem kostela, sledující **ž l u t o m o d r é** značení na zevní periferii místa a dostaneme se do půvabného přírodního parku, do **J o s e f o v s k é h o ú d o l í**, tvořeného nejroztodivnějšími skalními útvary a jeskyněmi, které stojí za shlédnutí. Toto potěší návštěvníka nádherně rostlými stromy, idylicky položenými mlýny a dvory, a zurčícím křišťálově čistým potůčkem, ve kterém se vlnami kolébají chomáče zelených vodních rostlin. Místy přistupují stěny hor velice blízko k potoku a ponechávají jen tu a tam prostor pro louku nebo malé domácí políčko.

Po jednohodinovém osvěžujícím putování údolím se dostaneme ke staré opuštěné vysoké peci, v jejíž blízkosti se nachází Švýcárna, která zve k turistické snídani. Po posilnění vstoupíme opět na silnici a po čtvrt hodinové cestě zůstaneme stát před asi 56 metrů kolmo stojící, šedobíle se třpytící skalní stěnou, která se kontrastně zvedá ze tmavé zeleně ji obklopujícího vysokého kmenového lesa; je to Býčí skála, na jejímž úpatí se otevírá vchod do stejnojmenné jeskyně Býčí skály.



Adamstal.

Dnešní, dveřmi uzavřený vchod byl uměle ve skále prostřílen začátkem XIX. století, starý, velmi nízký vchod je dnes zazděn a tvoří přírodní otvor jeskyně, která vznikla v oné době, kdy tato byla v celé své délce protékána tehdejším jeskynním potokem.



Grundriß der Stierfelsenhöhle im Josefstale.

Zevní, zčásti převislá stěna, je v celé své výšce prostoupena velkým, komínovitým vodní puklinou; vysoko nad vchodem se nachází tak zvané „velké okno“ které spolu s vlevo dole se nacházejícím „malým oknem“ matně osvětluje Předsíň jeskyně. Vpravo od starého řečiště potoka vede příkrý suťový kužel vzhůru k tmavé „skalní bráně“ kterou se dostaneme do lesa nad Býčí skálou. Ve skalní bráně se nachází toho času zazděný otvor, který vede do druhého, sice malého, ale silně rozvětveného jeskynního bludiště (Brunina jeskyně).

Vstoupíme-li dříve zmíněným vchodem do jeskyně Býčí skály, dostaneme se nejdříve do 45 metrů dlouhé a 10 metrů široké Předsíň; velké a malé okno zde šíří kouzelný přísvit a nechávají zazářit lišejníkem potažené stěny v blízkosti vchodu v pestrých barvách, zatímco zadní část prostoru, stejně jako vysoko klenutý strop, se ztrácí v ponorné temnotě.

Z horniny stále padají kapky a je to, jako by chtěly vyprávět dějiny dávno uplynulých časů, jako kdyby chtěly vypravovat o divokých kovářských tovaryších, jejichž oheň plápolal v Předsíni, a jejichž údery kladiv duněly obrovskou klenbou, a jako kdyby nám chtěly přinést zprávu o pohřbu keltského vojevůdce, jehož kosti zde v nerušeném klidu ležely přes dvě tisíciletí.

Vykopávky, které byly podniknuty v roce 1873 v Předsíni, byly provázeny obzvláštním úspěchem; neboť mimo četných lidských a zvířecích kostí byly nalezeny hliněné nádoby, přesleny, ozdoby z bronzu a ze zlata stejně jako nástroje z kamene, kostí, paroží, bronzu a železa. Nálezy nyní tvoří cennou součást sbírek c.a k. Přírodovědeckého muzea ve Vídni.

Z Předsíň vede jenom tři metry vysoká, plochá klenutá chodba jižním směrem dále a dostáváme se, jako kdybychom sestupovali do nějakého sklepa, do prostory o značné výšce, do „Pohanského komína“. Dno této prostory leží v určitých dobách hluboko pod vodou, přece však se dá tato tůň lehce přejít po můstku zbudovaném Spolkem německých turistů.

V Pohanském komíně lze obdivovat různé krápníkové útvary v jejich zvláštních tvarech, upomínajících na zkamenělé vodopády, které snad kdysi byly oslnivě bílé, ale v průběhu doby pozbyly sazemi z pochodní a ohňů mnoho ze své čistoty.

Od Pohanského komína vede 34 metrů dlouhá chodba do kopulovité prostory, 12 metrů výšky a 10 metrů šířky, na kterou navazují dvě boční síně, jedna severní a jedna jižní. V těchto bočních prostorách se našly pozůstatky bývalých ohnišť, stejně jako štípané kosti, pazourky, třísky a štěpiny spolu s hroty kopí, sekery zhotovené z rohovce, hroty šípů ze sobího paroží, rozlámaná kostní šídla stejně jako nástroje z pazourku a rohů jako pozůstatky diluviálního člověka z doby ledové.

Poněvadž dno pohanského komína leží značně níže než obě boční síně a v dřívějších dobách byly zaplavovány vodou, musely tenkrát obě tyto síně, když sloužily diluviálnímu člověku jako útočiště, mít východy na povrch a vskutku tvoří dnes jenom sutí a valouny ucpané komíny, které jsou ve spojení s hltači (závrty) na povrchu.

70 metrů odtud vede nyní hlavní chodba severovýchodním směrem, až k 60 metrů dlouhé vedlejší chodbě, která se sestává většinou z řady komor přecházejících v mohutné komíny, které jsou mezi sebou spojeny nízkými, jen těžko průleznými místy. Konec této

boční chodby tvoří puklinovitá prostora, jejíž šířka obnáší sotva 1 metr, ale jejíž výška je ještě neznámá.

Asi 50 metrů za vchodem k této odbočce se nachází po levé straně prohlubeň naplněná křišťálově čirou vodou. Každý kamínek na dně lze rozeznat a snadno se dá klidná vodička, jejíž hloubka dosahuje do 1 metru, přehlédnout, dokud s hlasitým žbluňknutím do ní nevstoupíme. Toto přehlédnutí vody nachází své vysvětlení ve světlém zabarvení dna, čímž je zrcadlení černých stěn v čiré spoustě vody nemožné. Při oslnivém lesku magnéziového světla má třpytivá vodní plocha nesrovnatelný půvab a jako blýskavé perly do ní padají kapky z horniny, kroužice rozkošné kroužky vln na jinak klidné ploše.

Tato čistá, studená a stále pitná voda není v žádném spojení s nečistou tůňí na konci jeskyně Býčí skály, nýbrž nachází své vysvětlení v přítoku pramenité a průsakové vody, která se dostává do této prohlubně z mnoha puklin nacházejících se v severní stěně. Nad těmito puklinami se nachází na povrchu závrt o obvodu 175 kroků a poklesu 10 metrů, takže je jasné, že je zde silný přítok vody. Že se v této prohlubni nahromaděná voda zčásti v jeskyni vypařuje, zčásti se však vsakuje do štěrků a hromadí se při větším přítoku na nižších místech jeskynního dna, tak především v Pohanském komíně, tvořící více méně velké tůně.

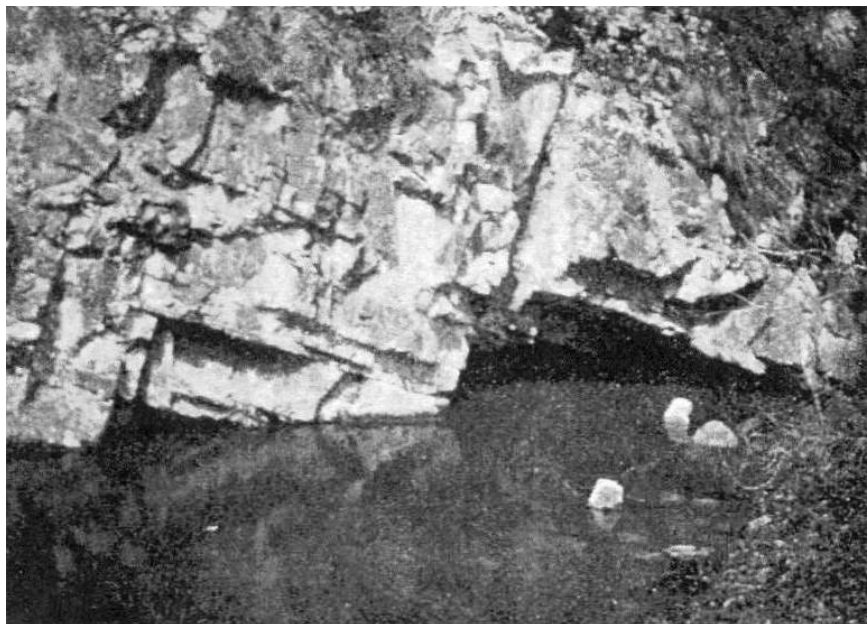
Několik dalších kroků nás přivede do D ó m u , který jako nejmohutnější prostora jeskyně Býčí skály naplňuje duši návštěvníka údivem a respektem. Ve dvacetimetrové výši se klene strop z tmavého vápence, do gotického profilu a ukazuje uprostřed tmavý otvor komína, jehož stěny, zbrzděné vodami, upomínají na vyleštěné kamenné desky. Velkolepý a současně strašný dojem je ještě zesílen pohledem na Obří komín, 11 metrů širokou puklinu nezměrné výšky. Dno jeskyně směrem k němu terasovitě stoupá, a vytváří mezi temně zbarvenými stěnami srázný suťový kužel, který se sestává z trosk horniny, jeskynního jílu a vápencového sintru. Po příkrých točitých schodech, jejichž vysoké kluzké stupně jsou vytesány do usazeniny, lze zde vystoupit do výšky přes 30 metrů, odkud se zvedá komín kolmo do neznámých výšin.

Stojíme-li na dně dómu a díváme-li se do výše obřího komína, který nám průvodce nebo návštěvník nasvítí magnéziovým světlem, pak rozeznáme nejlépe vznešenost a nepopsatelnou divokost této prostoty, a zapomínáme, ponořeni do pohledu na mohutnost, na chybění krápníků, blýskavé sintrové desky, a světlou nádheru, která je často ve vynikající míře vlastní ostatním jeskyním Moravského krasu.

Téměř rovně vede cesta z dómu ještě 30 metrů dále a poté po schodech dolů k prozatímnímu konci jeskyně, který je vzdálen 350 metrů od vchodu a je uzavřen asi 1,5 – 2 metry hlubokou vodou. Tato voda pokračuje v severovýchodním směru za skalními stěnami sahajícími až na hladinu vody a vytváří tamtéž 46 metrů dlouhou, vodou naplněnou chodbu s četnými komorami, přecházejícími ve vysoké komíny,

Tato prostora byla již opakovaně navštívena, protože se zde předpokládalo pokračování jeskyně Býčí skály a její souvislost s Hugovou jeskyní [dnes česky: Rudické propadání] u Jedovnic; tato domněnka je však zcela mylná. Neboť voda v této komoře a v tůňí na konci jeskyně je špinavá, stojatá voda, která je jen nepřímo ve spojení s čirou odtokovou vodou Jedovnického rybníka. Odtok toho posledně jmenovaného — zvaný Jedovnický potok, — se vsakuje za normálních poměrů pod Jedovnicemi v tamních drobových nánosech; při povodni, kdy hltáče nejsou s to, to množství vody dosti rychle pojmout, se řítí šumící a hřmící do propastí H u g o v y j e s k y n ě , protéká ve více jak 6 kilometrů dlouhém

podzemním toku vápencovou náhorní planinu Pokojná a Dřavka a vytéká, aniž by se dotkla jeskyně Býčí skály, 250 kroků pod Býčí skálou z nízkého skalního otvoru. Jenom za mimořádně vysoké povodně, když masy vod, které se řítí dolů do Hugovy jeskyně, nemají dostatek prostoru ve svém podzemním skalním kanálu, najde si jedna část z toho jako „přepadová voda“ svou cestu do „vodní



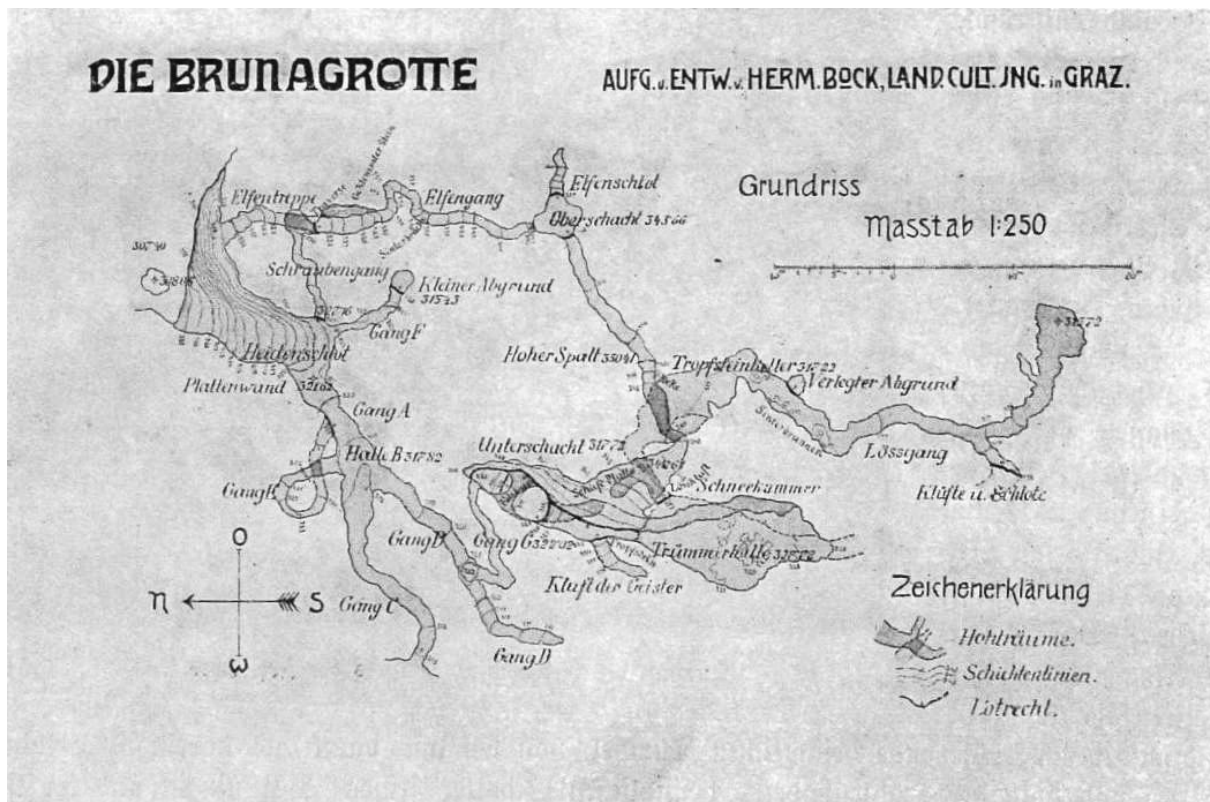
*Ausfluß des Jedovnickes Wassers im Josefstale.*

komory“ za jeskyní Býčí skálou, napájí potom také na konci jeskyně ležící tůň, odkud potom přebytečná voda přes šterk, který se nachází pode dnem jeskyně, teče a opět vystupuje v níže ležících částech Pohanského komína.

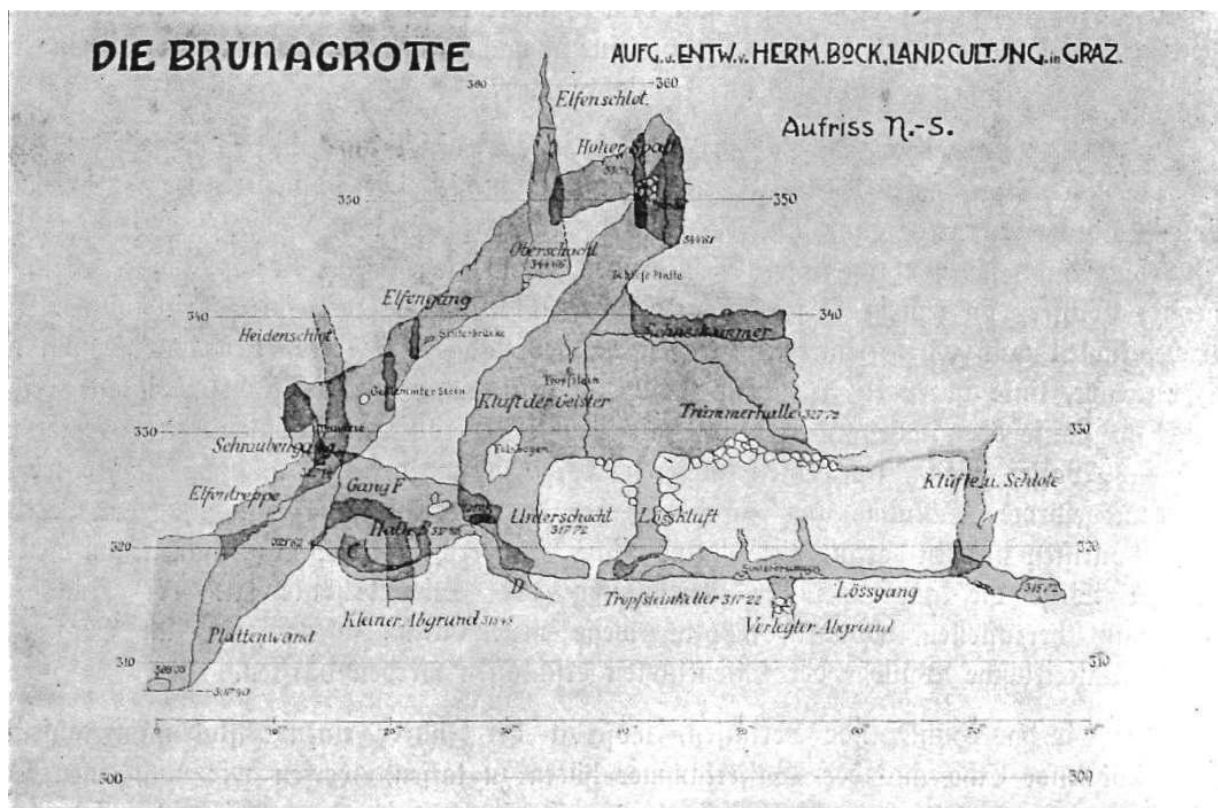
Tato skutečnost byla konstatována opakovanými měřeními a barvicími pokusy v obou posledních létech; speciálně barvicí pokusy, které byly prováděny v dřívějších létech, sice udaly identitu jedovnické vody s vodou ve výtoku pod Býčí skálou, ale nepřinesly důkaz pro přímou souvislost jedovnické vody s tůň na konci jeskyně Býčí skály. Jenom jednou jedinkrát se podařilo prokázat v tůň slabé zbarvení; bylo to po mimořádné povodni na jaře 1907.

Že ale kdysi Jedovnický potok protékal přímo Býčí skálou, než si vyvolil dnešní, nám bohužel ještě neznámé a snad podivuhodné přírodní dílo ukrývající podzemní koryto, to dokazuje na dně jeskyně Býčí skály ležící více méně mohutnou vrstvu tvořící nános droby, který mohla jenom silně proudící voda odnést o 6 kilometrů dále od místa svého původu. Podle vši pravděpodobnosti mohl být svého času přítok vody do jeskyně Býčí skály z prostory tvaru prstu nacházející se na konci jeskyně vlevo nad vodní tůň, která se v průběhu staletí naplnila sutí, valouny a jeskynním jílem, a tím donutila vodu, aby si hledala jinou cestu. Další léta podají vysvětlení o této vyslovené domněnce, neboť příčinlivý stavební výbor Spolku německých turistů je právě pro to, aby se vyklidila tato předpokládaná přítoková cesta vody, aby se tak vytvořilo touto cestou dlouho hledané spojení jeskyně Býčí skály s Hugovou jeskyní u Jedovnic, čímž by se možná mohly zpřístupnit veřejnosti nové, po tisíciletí v horském nitru ukryté podzemní zázraky.

Než opustíme konec jeskyně, kde průvodce odpálí ránu z pistole, abychom mohli slyšet dunící ozvěnu z vodní komory, pohleďme ještě na skalní stěnu nad vodní hladinou tůň; pamětní tabule, která se tam nachází, nám hlásá návštěvu císaře Františka II. s jeho manželkou v roce 1804. — Četné další, zčásti vytesané, zčásti barvou provedené nápisy nám slouží jako důkaz pro čilou návštěvu jeskyně od začátku XIX. století.



Grundriß der Brunagrotte.



Aufriß der Brunagrotte.

Touž cestou, kterou jsme přišli, opustíme nyní sice na krápníkové útvary chudou, ale pro svou pochmurnost a velkolepost vynikající jeskyni. Dříve než však přijdeme k východu, prodlévejme ještě v Pohanském komíně; plochá a sintrovými vodopády bohatě zřasená jeho jižní stěna se zde zvedá v mírné příkrostiti, na kterou se lehce vyšplháme. Ve výši 6 metrů odsud, tudíž 20 metrů nade dnem Pohanského komína, se otevírá tmavá puklina, která tvoří vchod k dalece rozvětvenému systému chodeb a trhlín který objevil teprve roku 1902 zemědělský inženýr Hermann Bock a který dostal jméno Brunina jeskyně. Tento vchod vede ke šroubovitě, 11 metrů dlouhé chodbě, k tak zvané Šroubovitě chodbě, která je opatřena mnohonásobně zaklíněnými skalními balvany. Odtud se dostaneme do malé komory, jejíž dno se sestává z hranatých vápencových trosek. Vlevo nám zeje vstříc z hlubiny černý prostor, v němž hozené kameny delší dobu padají dolů, než duníce spadnou do hlavní chodby jeskyně Býčí skály. Po jednom poněkud těžším traverzování se dostaneme na jenom málo příkrou stěnu, bohatě opatřenou hmaty a výstupky, odkud se dostaneme do „Chodby skřítků“, mnohonásobně zatočené erosi chodby, na jejíchž hladkých stěnách se blýská mnoho kalcitových krystalů; nad námi je kus skály, „Zaklíněný kámen“ vklíněný mezi kolmými světle zbarvenými stěnami, úzké, ale vysoké chodby. Svěrázný útvar, zbytek dřívější sintrové desky, tak zvaný „Sintrový most“ tvoří malou překážku na další cestě. Zbaven svého podkladu, zůstal viset na způsob mostu mezi stěnami, takže se musíme pod mírným klenutím proplazit. Cesta nás vede příkře ještě kousek vzhůru, až k místu, kde jeden přes druhý zaklíněné, zčásti viklavé Balvany označují výstup k „Horní jámě“, vysoké prostoře, upomínající na vnitřek věže, kde se nacházejí dva komíny.

Z nich ten východní vede vysoko vzhůru k nízké, kyprou spraší pokryté vzestupné chodbě, ke „Komínu skřítků“ před jehož začátkem upoutá oko větší krápníkový útvar, jak stalaktit tak i stalagmit rozkošným tvarem a krásnou, světle žlutou barvou. Západní komín je nanejvýš hladký a těžko průlezný a vede 4 metry vysoko vzhůru. Z něho se dostaneme do úzké chodby zvané „Vysoká puklina“ a stojíme zcela neočekávaně na kraji šikmo nakloněné stěny, „Šikmé desky“ která pokračuje do svislé propasti. Vlevo se otevírá otvor chodby, kterou se dostaneme do sněhobílými krápníky bohatě ozdobené nízké komory, tak zvané „Sněžné komory“. Odtud se vracejíce, spatříme na protilehlé stěně větší krápníkový útvar, nanejvýš přitažlivého tvaru. Oslnivě bílý, metr dlouhý stalaktit tvaru záclony klesá sem z převislé stěny a asi ½ metru vysoký statný stalagmit mu spěje vstříc. Za tímto dvojitým útvarem se otevírá krátká boční chodba, která obsahuje zvláštní bílý, na hlavy slonů



Der „Geflemnte Stein“ im Eifengange (Brunagrotte).



upomínající útvar z křídovité, nickamínkem potažené krápníkové hmoty. Při oslnivém světle magnéziového drátu se tento prostor, který nese jméno „Trhlina duchů“ jeví jako okouzlující krásný a bělost krápníků je zde tak čistá a zářící, že je nemožné se domnívat, že jsme v blízkosti pochmurné Býčí skály, kdybychom o její blízkosti nevěděli. Pod Trhlinou duchů se otevírá puklina „Úzká puklina“ která končí v 10 metrů hluboké a 3 metry široké propasti, tak zvané „Spodní jámě“.



Tropfsteinbildung in der „Kluft der Geister“ (Brunagrotte).

Spodní jáma je „Skalní závorou“ spojující obě stěny na způsob mostu rozdělena na dvě poloviny. Na druhé straně vede do vysoké a pochmurné „Síně trosek“, jejíž dno je pokryto sem zřícenými balvany. Síně trosek, jejíž strop vybíhající do špičatého gotického oblouku se zvedá až do výše 10 metrů, probíhá do krátké stoupající chodby, která by snad mohla být ve spojení s dalšími dosud neznámými trhlinami a komíny Bruniny jeskyně, toho času je ale zatarasena mohutnými vápencovými troskami.

Na severním konci Síně trosek bezprostředně při vyústění „Úzké pukliny“, se otevírá mezi velkými balvany 8 ½ metru dolů vedoucí trhlina, tak zvaná „Sprašová trhlina“ která je ve spojení úzkým otvorem s rozšířenou prostorou nanejvýš zvláštní krásy, která má název „Krápníkový sklípek“. Nad Krápníkovým sklípkem se klene plochý strop v ozdobném oblouku a spraš dna vytváří metr vysoký pahorek s ozdobnými krápníkovými sloupy, zatímco ze stropu visí dolů líbezné malé stalaktity.

Zde na tomto nejhlubším místě uložil Spolek německých turistů v Brně v pevné plechové krabici jeskynní knihu, jejíž obsah podává zprávu o cvičném lezení, kterým jsme doposud postupovali kupředu.

Krápníkový sklípek pokračuje poněkud zatočenou chodbou, „Sprašovou chodbou“ a vede k propasti zatarasené kamennými troskami. Průsakové vody spadající sem z komínů vymyly zde ve spraši dna až půl metru hluboké studňovité jámy, tak zvané „Sintrové studny“, jejichž stěny jsou potaženy vápencovým sintrem. Za Sintrovými

studnami se Sprašová chodba snižuje a probíhá nahoru do skupiny vysokých puklin a komínů, které jsou ve spojení s chodbou odbočující ze Síně trosek zatarasenu

vápencovými troskami. Směrem k jihu spadá chodba ještě o něco hlouběji a nabírá směr ke „Kostelíku“ neboli „Rytířskému sálu“, se kterým byla asi někdy ve spojení. Dnes je toto spojení zcela zataraseno.



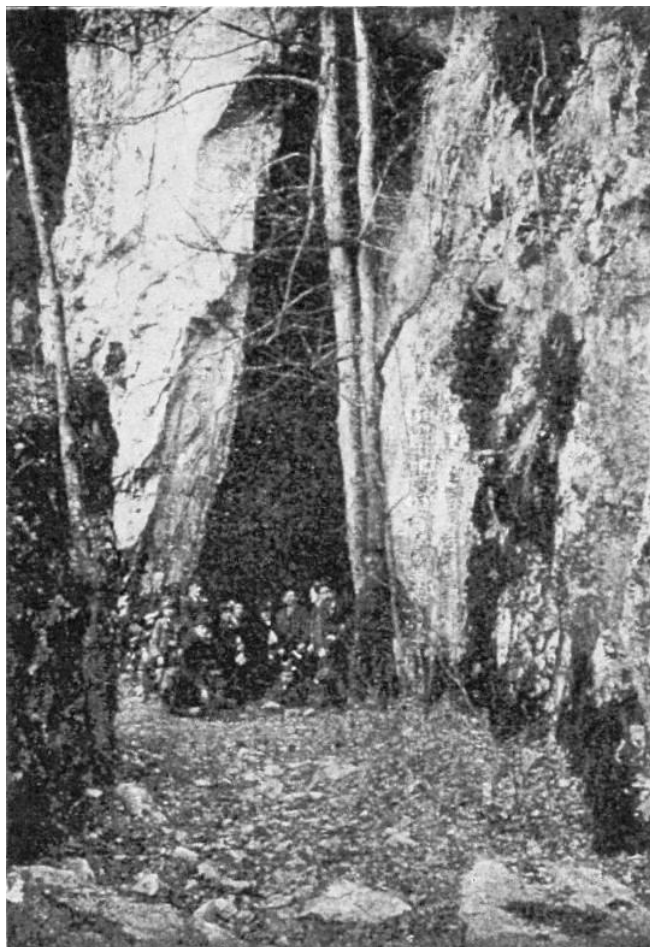
*Tropfsteinfeller in der Brunagrotte.*

Obrátíme se nyní Sprašovou chodbou

nazpět, projdeme ještě jednou Krápníkovým sklípkem a poté, co jsme se zapsali do jeskynní knihy, vyšplháme po příkré stěně Sprašové trhliny do Síně trosek., projdeme úzkou puklinou, která nás zavede k pokračování Trhliny duchů a dolů ke spodní jámě.

Zde končí nově objevené prostory Bruniny jeskyně. Nepůjdeme nyní onou cestou, po které jsme přišli, nýbrž vystoupíme čtyři metry vzhůru a nacházíme se ve starém, již dávno známém systému chodeb. Úzká a nízká, mnohonásobně zakroucená chodba, kterou je možno projít jenom plazíc se, vede do síňovitě rozšířené chodby, v níž se nachází překrásný sintrový útvar, „Koruna“. Ve výši sedmi metrů se otevírá malý oblouk brány, který je hlemýžďovitě zakroucen, vede do Pohanského komína, a tudíž dostal jméno „Hlemýžď“. Západním směrem pokračuje síň chodbou, která je otvorem ve skalním portálu ve spojení; poněvadž ale tento otvor je toho času zazděn, následujeme opačný směr a dostaneme se tímto způsobem nazpět k našemu výchozímu bodu, k Pohanskému komínu. Uspokojení získanými dojmy sešplháme po hladké stěně dolů a opustíme turisticky velice zajímavou, současně také dobrou lezeckou školu, kterou tvoří síň Bruniny jeskyně a obrátíme se ke vchodu do jeskyně Býčí skály. Na naší dlouhé cestě nás obletovali velmi často netopýři (vrápenci) probuzení ze svého spánku pronikavým svitem acetylenové lampy, a padající kapky připomínají jako chod hodin běh času, běh tisíciletí, stejně jako neúnavné působení tvořících a ničících sil přírody.

Poté, co jsme opustili vchod jeskyně Býčí skály, uložíme se ke krátkému odpočinku do měkkého mechu; po silném občerstvení se pustíme po cestě vedoucí vpravo do lesa, a po krátkém putování se nacházíme a matně osvětlené skalní síni, v tak zvaném „Kostelíku“ nebo „Rytířskému sálu“ ze kterého vedou tři otvory na povrch.



Eingang zum Heidentempel im Josefstale.

Vysoké klenutí stropu, rozeklané, fantasticky tvarované pilíře a skalní výčnělky, propůjčují tomuto památníku přírody plnost divoce romantického půvabu. Vysoko ve stropě vidíme temný otvor komínů, do nichž lze zčásti shora sestoupit a ze zsinálých stěn zejí temné vchody do bočních síní a krátkých bočních chodeb.

Když vyjdeme z Kostelíku, spatříme na protilehlé horské stráni mohutnou skalní partii, která v sobě ukrývá malé, ale krásné jeskynní bludiště, tak zvanou „J á c h y m k u“ [v německém originále Evagrotte]. Tvoří jistého druhu tunel o délce 23 metrů a tří metrů šířky a má dvě „okna“. Napravo od západního vchodu vede štola k vlastní Evině jeskyni. Po několika schodech se dostaneme do 10 metrů dlouhé, 10 metrů široké a šest metrů vysoké síně, jejíž strop přechází v kolmé komíny. 16 metrů dlouhá spojovací chodba nás vede od zmíněných schodů, kolem tří do tunelu vedoucích otvorů do nádherné, denním světlem osvětlené skalní prostory, která se otvírá směrem do údolí vysokým gotickým portálem.

Jeskyně Jáchymka má ostatně ještě i horní patro, do kterého se dá dostat snadným šplháním komíny, které se nacházejí na konci prostory.

Uvažujme o poloze jeskyně Bruniny, Kostelíku a Jáchymky dohromady, vezměme dále v úvahu jejich geologické vrstvení a berme ohled na usazeniny nalezené v těchto třech prostorách, které se sestávají z čistých vápencových naplavenin, a ze spráše, prosté všech ostatních součástí, pak musí z toho vyplynout závěr, že tyto tvořily dříve jedno jediné a souvislé jeskynní bludiště. Mohlo to být v té době, kdy řečiště křtinské vody leželo ještě o 30 – 40 metrů výše než dnešní Josefovské údolí, a kdy po jeskyni Býčí skále, která je teprve pozdějšího původu, nebyla ještě ani stopa.

Dříve než opustíme přívětivé Josefovské údolí, navštívme ještě několik pozoruhodností tohoto půvabného kusu země. Křtinský potok, který se za vesnicí Křtiny v korytě postupně vsakuje a ponechává celé Křtinské údolí bez vody, vystupuje nedaleko Kostelíku na protilehlé straně údolí mezi skalami a stinným křovím. Křišťálově čirá záplava proudí četnými malými puklinami a vystupuje podle veškerého zdání zespodu z vodou naplněné duté prostory vzhůru. 80 kroků nad tímto výtokem vábí naši pozornost otevřená skála krásou krajiny. Jako do skalního hrobu sestupujeme po kolmých mechem pokrytých skalních stěnách k podzemnímu potoku dolů, které zde na vteřiny zdraví denní světlo.

Poté, co se oba jeskynní potoky — Jedovnická voda a Křtinský potok — spojily, jsou tyto ještě posíleny výtokem olomučanské vody; tato vytéká v podobě dvou pramenů stále čerstvá, dobré chuti a v dostatečném množství z hory, poté co se nasbírala v podzemí ve vápencovém masivu Děravka ležícím směrem na Olomučany ze vsakujících se vod.

Poté, co jsme představili Josefovské údolí a jeho východní pokračování, Křtinské údolí, jako podzemní řečiště předdiluvialního jeskynního potoka, musí samozřejmě po obou stranách toho dnešního, vymýváním značně prohloubeného zářezu ležet četné menší jeskyně, které zprostředkovávaly boční přítoky do tohoto jeskynního potoka. Skutečně se nachází v jižní stěně hor východně od Jáchymky několik jiných, méně rozlehlých jeskyní, zčásti ve značné výši nad údolím. Jedna z nich leží naproti výtoku Jedovnického potoka, 83 metrů nad údolním dnem v jedné bělavé skalní skupině. Vcelku je 16 metrů dlouhá a vyplněná vápencovým nánosem. 250 kroků od této se nachází druhá, devět metrů dlouhá jeskyně, s šest metrů širokým a 2 ½ metru vysokým vchodem, která leží 114 metrů nad údolním dnem. Ve vzdálenosti pouze 20 kroků vedou dva jenom skalním pilířem oddělené vchody značných rozměrů do 11 metrů dlouhé jeskyně.



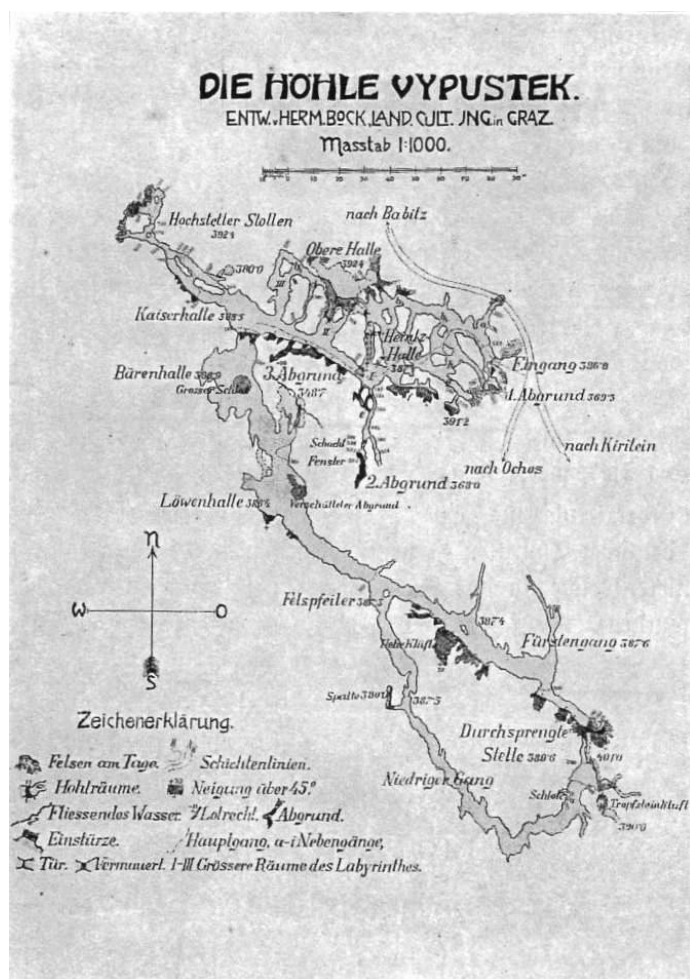
Rivitein.

Nakonec budiž ještě zmíněna 15 metrů dlouhá jeskyně v Olomučanském údolí, kterou její majitel používá jako pivní sklep. Končí v zestupnou, písčím naplněnou puklinou.

V roce 1906 byly u příležitosti budování nové silnice objeveny dvě nové jeskyně; ty byly Spolkem německých turistů důkladně prozkoumány a byly tam nalezeny četné kosti postdiluvialních

jeskynních zvířat, které byly odeslány do knížecího lichtenštejnského lesnického a loveckého muzea do Úsova.

Z Josefovského údolí vede vozová cesta východním směrem do známého poutního místa Křtiny. Otevřená skála je posledním nápadným jeskynním útvarem, potom tyto ustupují, jako kdyby se chtěly jako potok skrýt oku. Vysoké vápencové skály vyčnívají tu a tam z lesnatých straní a shlížejí vážně do tichého, opuštěného údolí dolů, které není oživeno žádným bubláním potůčku, žádným šuměním pramene. Jenom zelenající se louky, temný les a strnulé skály se spojují ve stále se střídajících obrazech, i když mnohé na cestě se zdá jenom jako opakování již viděného. Skalní portál s latinským nápisem napravo od silnice je první pozdrav, který nám posílá podzemní svět po hodinovém putování a brzy se dostáváme do Křtinského údolí s jeho vysoce zajímavými jeskyněmi a slujemi.



Grundriß der Höhle „Vypustek“.

jeskyně ve vzdálenosti tří metrů od vchodu uzavřena solidními dveřmi, avšak klíč je možno dostat u jeskynního průvodce Spolku německých turistů v Brně J. Hlouška, Křtiny 93.

Vstoupíme a přivítá nás chladný vlhký vzduch. Jaký rozdíl ve srovnání s Býčí skálou, kde návštěvník vstupuje do podzemních domů, zatímco zde jej vede cesta přes nízké chodby a široké klenby. Četné vedlejší chodby ústí ze všech stran do hlavní chodby, temně duní kroky v pustých prostorách, které vzbuzují zsinálými stěnami a strašidelnými stíny hrozivý, příšerný pocit.

Dříve byla jeskyně výrazně nižší, a bylo možno se pohybovat dopředu jenom plazíce se po břiše, dokonce mnoho chodeb bylo vůbec neprůchodných a některé boční chodby, které vedly ke „strašlivým“ propastem, nechal starohrabě Hugo Salm začátkem minulého [rozuměj: devatenáctého] století zasypat, aby se tam nikdo nezřítíl.

Od roku 1879 byly prováděny na náklady knížete Jana z Lichtenštejna vykopávky jménem Prehistorické komise císařské akademie věd ve Vídni a přitom byly usazeniny z velké části odstraněny, přičemž jeskyně byla významně rozšířena a otevřením mnohých bočních chodeb také podstatně zvětšena. Účel prováděných vykopávek bylo vytěžení velkého bohatství kostí a artefaktů, které jeskyně vykazovala.

Asi 2.500 kroků od Křtin a 450 kroků od zmíněné skalní brány spatříme vpravo haldu porostlou trávou a býlím. Vozová cesta vede vzhůru, a jdeme-li po ní, přijdeme ke vchodu do „Velké Křtinské jeskyně“, slavného „Vypustku“. Také jiná významná jména dal lid jeskyni, jako Dračí jeskyně nebo Díravica, což znamená totéž jako prostora s mnoha dírami. To poslední jméno je nejpriléhavější; neboť máme vskutku co činit s daleko rozvětveným bludištěm, v němž neznalému připadá těžké se vyznat.

Vchod leží asi 50 kroků od silnice, 12 metrů nad údolním dnem na úpatí příslušné skalní partie hory, která podle jeskyně má jméno Vypustek. Tato skalní partie se táhne asi 50 metrů daleko jihozápadním směrem podél úbočí vzhůru a spadá až do 15 metrů výšky a sice kolmo k jihovýchodu. Nad 5,3 metry širokým a 2,4 metry vysokým skalním portálem nám primitivní tabulka hlásá nepoužívanější název jeskyně. Aby se nepovoláním zabránilo ve vstupu, je

V jeskyni Výпустek rozlišujeme všeobecně tři patra. To horní má střední nadmořskou výšku 392 metrů a je se spodními spojeno prolomením stropů, komíny a puklinami, ale sestává se zčásti jenom ze stoupajících puklin; střední patro je nejrozsáhlejší a jediné má paleontologický a pravěký význam. Jeho střední [nadmořská] výška je 387 metrů, dno je většinou zcela rovné, a některé boční chodby vedou k propastem, které představují spojení se spodním patrem. Toto poslední je tvořeno podzemním korytem Křtinského potoka, který v nadmořské výšce 348,7 metrů protéká třetí neboli velkou propast.

Na půdorysu se jeskyně rozpadá na dvě části, severní a jižní, které přes jejich nápadnou různost vykazují stejné vlastnosti.

Také v typu tvorby krápníků není podstatného rozdílu mezi severní a jižní částí. Všude najdeme jenom malé stalaktity, nikde ani zbytky větších krápníků. Jenom v nejvzdálenějším koutě Výпустku, v krápníkové puklině, lze najít stalagmity a stalaktity ve větším množství a v krásnějším ztvárnění.

Je-li kouzlo krápníků ve Výпустku skromnější, tak je naproti tomu tvorba sintru o to bujnější. Téměř všechny chodby byly dříve pokryty do 50 centimetrů mocnou vrstvou sintru, a v zadnějších částech jeskyně je tomu tak dodnes. Najdeme tam často velmi krásné a zajímavé části, velkolepé jsou sintrové stěny připomínající zkamenělé vodopády puklin táhnoucích se severozápadně-jihovýchodně. Mnohé prostory Výпустku skýtají také při dobrém osvětlení nádherný, téměř oslňující pohled, i když při matném svitu svíčky upomínají spíše na sklepy nebo hrobky.

Ptejme se nyní na rozdíly v obou částech jeskyně! Hlavní rozdíl spočívá ve všeobecné osnově chodeb; v prvním případě máme vyslovenou síť chodeb a síní, ve druhém máme před sebou jednu jedinou chodbu, která se ve velkém vinutí vrací sama do sebe přes jižní konec jeskyně. Druhý rozdíl spočívá v usazeninách, třetí v reliktech lidského osídlení.

Ode dveří, kterými jsme vstoupili, nás vede hlavní chodba kolem mnoha odboček k první větší prostoře, „Heintzově síni“ [dnes: „Jindřichův sál“] Stojíme zde na pravěké půdě. Z tisíciletí šedého dávnověku nám přinesla naplavenina, kterou chránil před vykořistěním kopáčů kostí mohutný příkrov, nepopiratelnou zprávu. V tomto krásném, světlou skálou tvořeném jeskynním sále, jehož strop je jakoby poset násadami k malým stalaktitům, byly nalezeny stopy osídlení z mladší doby kamenné, jako bývalá ohniště, broušené kamenné zbraně, kostní nástroje a střepy nádob vedle kostí domácích zvířat, které poukazují na postdiluvialní stáří těchto reliktních. Jenom skromné nálezy artefaktů v hlubších usazeninách podávají vysvětlení o tom, že také pračlověk doby ledové byl přítomen v těchto a v blízkosti těchto prostor. Daleko vydatnější byl výtěžek kostí diluvialních zvířat.

Ze všech směrů ústí boční chodby do Heintzovy síně, a mezi těmito tvoří přečnávající kouty, jako mohutné pilíře, opěru klenby, která se zvedá až do výše čtyř metrů. Jeden z těchto pilířů o objemu 10 metrů stojí zcela volně a dělí jižní vchod síně na dva portály, z nichž jeden je 9,6 ten druhý 4,2 metry široký. V západní skalní stěně vedou dvě skalní okna k sousední chodbě. Obě okna byla dříve ve spojení s horním patrem, avšak toto bylo zničeno zřícením podminované horniny.

Směrem k severu vede z hlavní chodby mnoho komínů a puklin do tak zvané „Horní síně“; zemědělský inženýr Hermann Bock, člen Spolku německých turistů v Brně, jemuž vděčíme za první „vědecké“ prozkoumání „jeskyně Výпустku“

označuje tyto chodby písmeny a číslicemi; jen jedna z nich nese jméno „Mločí puklina“ takto pojmenovaná podle velkého na kolmou stěnu se tulícího krápníku, který upomíná na nemotorné tvary obrovského mloka. „Horní síň“ byla v dřívějších dobách východem ve spojení se zevním světem, a speciálně tento východ (Výpustek) dal jeskyni jméno. Dnes je tento východ zazděn; ale zeď je většinou opět zvětralá a mezerami v lomovém zdivu vpadá skromné denní světlo, avšak to nestačí, aby široký prostor horní síně osvětlilo.

Komíny, které jsou mezi sebou v mnohočetném spojení, pukliny a trhliny mezi „Horní síní“ a „Heintzovou síní“ na jedné straně a „Heintzovou síní“ a „První propastí“ na druhé straně se všeobecně označují jako „Bludiště“ a vskutku je vstup do jeskyně Výpustek bez jeskyně znalého průvodce odvážný kousek, který by mohl mít špatné důsledky pro návštěvníka jeskynních duchů. Dříve jmenovaná „První propast“ je stupeň od stupně klesající mnohočetně rozvětvená puklina o hloubce 17 ½ metru. Nejhlubší prostoru této propasti tvoří čtyři metry dlouhá a právě tak široká síň o průměrně dvou metrech výšky, do níž ústí mnoho, dnes ucpaných komínů.

Jižně od „Heintzovy síně“ se rozšiřuje „hlavní chodba“ vedoucí od vchodu v síň, tak zvanou „Knížecí síň“. Černá pamětní tabule se zlatým nápisem upomíná na návštěvu Jeho Jasnosti knížete Jana z Lichtenštejna dne 3. září 1883.

Od Knížecí síně na jih vede příkře dolů jdoucí chodba na okraji pět metrů hluboké a 1 ½ m široké jámy; ze dna jámy vede nízká chodba do vysoké pukliny po obou stranách s převislými stěnami a dvěma okny, která vedou dolů. Levé okno je jenom kostní jáma, kde se mimo jiné našla také kompletní kostra diluviálního kozorožce, pravé je úzký skalní kanál, který v hloubce čtyř metrů pokračuje jako k jihu vedoucí trhlina a vede do hrozivé „Druhé propasti“.

Z Knížecí síně vede „Hlavní chodba“ severozápadním směrem jako jižní olemování bludiště dále a končí v šest metrů vysoké „Císařské síní“. Odtud vede v téže směru „Hochstetterova štola“ v severním konci jeskyně; v této 50 metrů dlouhé a průměrně dva metry vysoké chodbě se zvedá několik bezvýznamných puklin. Jedna z nich stoupá směrem k západu a je od povrchu uzavřena jenom volně balvany a jílem, takže by zde bylo lehce možné, udělat zde druhý vchod do jeskyně Výpustku.

Z Hochstetterovy štoly se vrátíme nazpět do Císařské síně a obrátíme se zde do jižní části jeskyně. Sedm metrů široký portál nás přivede do 25 metrů dlouhého a 20 metrů širokého „Medvědího sálu“. Světlá skála posázená ozdobnými krápníkovými a sintrovými útvary tvoří klenbu, která je přerušena 15 metrů vysokým obřím komínem. Z Medvědího sálu vede jižním směrem 30 metrů dlouhá, velmi prostorná chodba do „Lvího sálu“ který je sice menší než ten, o němž jsme mluvili dříve, ale v žádném případě za ním nezaostává co do krásy sintrové výzdoby a světlého zbarvení horniny. Zejména v severovýchodním koutě tohoto sálu jsou stěny pokryty blýskajícími se sintrovými krystaly a skýtají při magnéziovém světle nádherný pohled. Blízko východní skalní stěny je zasypaná propast o neznámé hloubce.

Daleko důležitější než tato je však severně odtud ležící třetí, zvaná „Velká propast“ nebo „Olbortova propast“, na jejíž okraj se dostaneme ze spojovací chodby obou sálů asi 10 metrů dlouhou, úzkou a nízkou boční chodbou. Tato a jedna vlevo od ní ležící chodba byly dříve zasypany a byly teprve později odkryty. Není nemožné, že jsou to ony chodby, které starohrabě Hugo Salm nechal zatarasit.

Hloubka propasti obnáší 35 metrů; kámen vhozený do jácnu se odráží od stěny ke stěně, dokud s temným úderem nedosáhne dna.

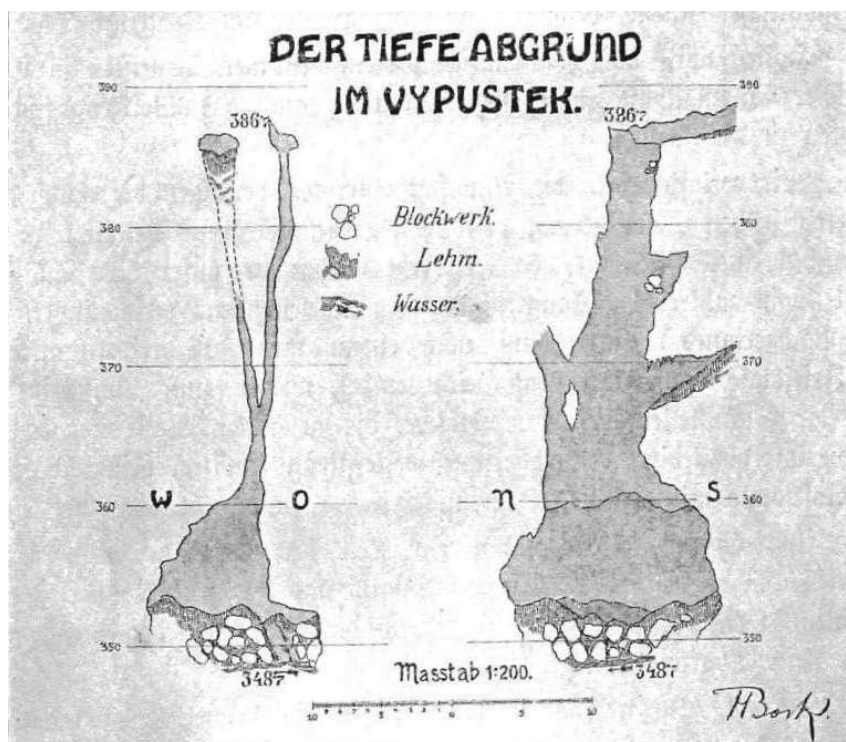
Z hloubky slyšíme tiché šumění vody; je to Křtinský potok, který zde protéká nejspodnější část Vypustku.

Ze Lvího sálu vede 56 metrů dlouhá chodba, o výšce 2 ½ metru a osm metrů šířce, tak zvaná „Hermannova štola“ jihovýchodním směrem ke „Skalnému pilíři“ u kterého se dělí cesta. Pravá, tak zvaná „Nízká chodba“ vede 115 metrů daleko, kde se náhle zatáčí k severovýchodu; její strop a stěny jsou potaženy četnými sintrovými a krápníkovými útvary. Kdyby bylo dno „Nízké chodby“ o něco více vyhloubeno, patřila by tato chodba k nejkrásnějším v celé jeskyni Vypustek.

K severovýchodu se obracející chodba, tak zvaná „Kominová chodba“ ukazuje ve stropě ústí četných otevřených a mnohonásobně zakroucených komínů, v jejíž blízkosti se také nacházejí některé boční chodby vedoucí k jihovýchodu, mezi nimi nádherná „Krápníková puklina“.

20 metrů dlouhé „Prostřílené místo“ ústí do „Vysoké chodby“, která v severozápadním směru vede nazpět ke dříve zmíněnému „Skalnému pilíři“ Z „Vysoké chodby“ odbočuje k severu 20 metrů dlouhá, 6 – 8 metrů vysoká a v průměru 3 metry široká „Knižecí chodba“ na jejímž konci se zvedá otevřený komín. Na jihovýchodní stěně „Vysoké chodby“ se otevírají příkré hromady valounů, tak zvané „Vysoké pukliny“ až ke skupině značných, záclonovitých, v ozdobném řasení sem ze stropu spadajících stalaktitů.

Když jsme se dostali ke „Skalnému pilíři“ vrátíme se do již popsaných a známých prostor nazpět a dostaneme se plni údivu a úžasu z viděného ke vchodu.



Der tiefe Abgrund in der Höhle Vypustek.



S projítymi a prolezenými síněmi, chodbami, cestami, komíny a propastmi ještě samozřejmě nedosáhl Výpustek svého konce. Tento má daleko víc v jihovýchodním koutě, tak zejména v Krápníkové puklině pokračování, které vede podle vši pravděpodobnosti k zde se před tisíciletími nacházejícím místům propadání Křtinského potoka. Toto pokračování je ale dnes zcela zataraseno nánosovým materiálem; sice by se dalo tímto materiálem lehce propracovat, poněvadž je kypré a drobné povahy; jediná obtíž leží v odstraňování materiálu. To „kam s vykopaným materiálem“ je gordický uzel, na němž ztroskotává zpřístupnění dalších částí nejen jeskyně Výpustek, ale všech jeskyní v Moravském krasu, ale zejména jeskyní v Křtinském údolí.

Doufejme, že čilý Spolek německých turistů v Brně, zejména ale jeho udatný stavební výbor zakrátko nebo zadlouho najde nástroj, jak tento gordický uzel rozetnout.

Opustíme nyní jeskyni Výpustek a sledujeme silnici vedoucí do Křtin. Při našem dřívějším putování od Býčí skály k jeskyni Výpustek jsme postrádali útulné šumění potůčku, které nám teď opět bije do uší. Je to Křtinský potok, který zčásti mizí v četných hltačích louky, zčásti se také vsakuje do štěrkové náplavy koryta potoka, aby po více jak tři kilometry dlouhém podzemním toku se opět objevil v Josefovském údolí, naproti Kostelíku. Za povodní nejsou místa vsakování schopna přijmout veškerou vodu, tudíž část z ní teče dále v povrchovém řečišti, aby se u výtoku podzemních vod v Josefovském údolí s těmito spojila.

V minulých létech tekla jedna část Křtinských vod cestou k otevřené puklině nacházející se v jižní údolní stráni, a řítí se po skalních balvanech šumíc a burácejíc do 24 metrů hluboké propasti. Vybudováním nové silnice byla tato puklina a tím také propast zatarasena.

Několik kroků odtud se nachází v těžce údolní stráni závrť, v němž se otvírá vchod k „Čertově díře“. Vstup je zde u velké skalní desky, u „W a w r e č k o v a b a l v a n u“ pod kterým se šikmo stoupající přes „Obří stupeň“ dostaneme na první dno závrtu, asi 10 metrů pod vozovou cestou. Zde se otvírá v západní skalní stěně nízký vchod do často zakroucené jeskyně, z níž krácejíce dále se přijde do malé síně. Obrovským zříceným balvanem se dělí cesta: vlevo vede úzká puklina do „K a p l e“ to je kapličkovitě se rozšiřující prostor, v jehož dně se nachází jícnovitý sestup do hlavní propasti, tak zvané „K a l c i t o v é p r o p a s t i“, která šikmo sestupuje a vede k „Čertově studni“.

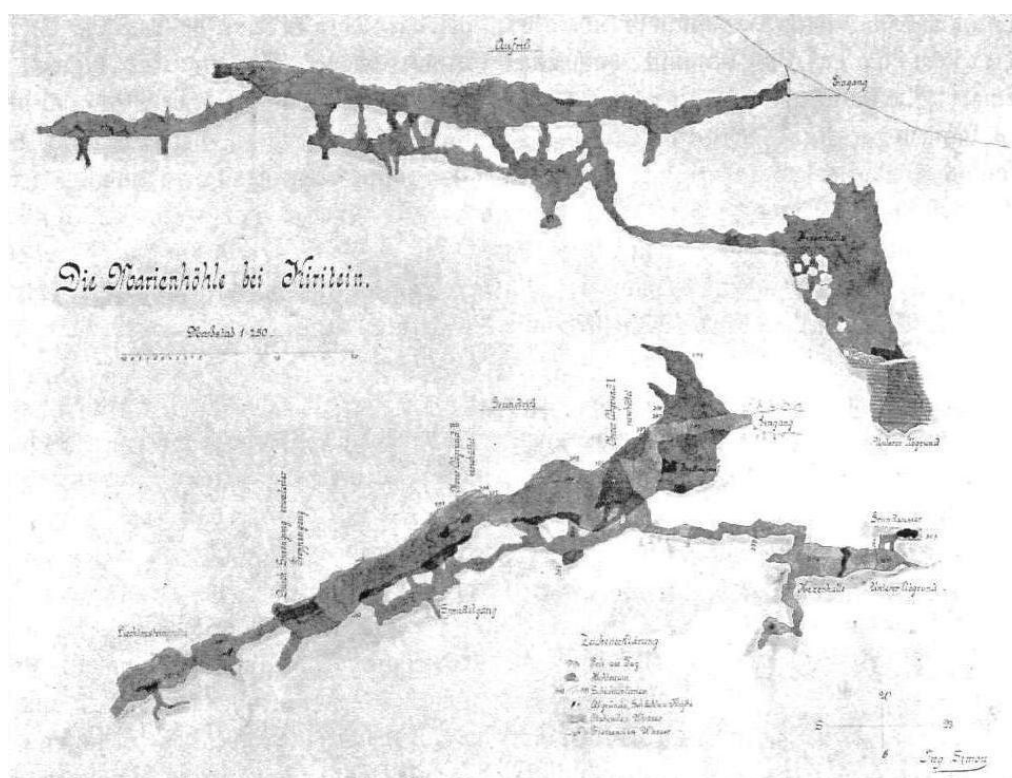
Četrova studna je proti další prostoře sifonovitě oddělena, přece však se do ní, která se nazývá „V o d n í k o u t e k“, dostaneme, úzkou šikmou šachtou, která se později rozšiřuje jako štola. Směrem k západu se Čertova studna rozšiřuje v krásnou síň, která dále končí v „D e v o n s k é š a c h t ě“. Devonská šachta je spojena s Kalcitovou propastí dvěma chodbami táhnoucími se od východu na západ.

Z nejzazšího místa prvního horního dna vede ještě úzká, velice zakroucená šachta, „M a n g a n o v á p r o p a s t“ dolů, v jejíž horní části byly nalezeny kalcity neobvyklé velikosti a dosti značné čistoty.

Opustíme nyní Čertovu díru, abychom se po úzké cestičce vedoucí vzhůru obrátili ke klenotu jeskyní v Křtinském údolí, k „M a r i á n s k é j e s k y n i“. Tato teprve roku 1901 náhodou objevená jeskyně byla poprvé navštívena a vědecky prozkoumána členem spolku zemědělským inženýrem Hermannem B o c k e m, byla brzy po svém objevení požehnanou činností Spolku německých turistů v Brně zpřístupněna; v roce 1908 se

zde objevilo několik dalších chodeb, které byly v nejnovější době stavebním výborem jmenovaného spolku zpřístupněny.

Vchodem do jeskyně vstoupíme do vlhké nízké chodby, která sestupuje dolů po levé straně vede do „Jeskyňního sálu“; napravo od vchodu chodba zahýbá do nízké, ale dosti prostorné a místy v komínovité šířaviny přecházející síně, do „Refektáře“ Tato síň, která byla odkopáváním v poslední době pohodlně zpřístupněna — dříve bylo možno se do ní dostat jenom plazním — vykazuje nádherné sintrové vodopády. Zejména upoutá náš pohled mohutný pilíř, který je v celé výši oděn kaskádovitým sintrováním; mohutné, po stranách narostlé stalaktity vyčnívají z kaskádových násadců dolů a jsou uspořádány kolem pilíře jako nějaké varhany. Tento krápníkový útvar dostal proto název „Varhánový vodopád“.



Grundriß der Marienhöhle.

Ze stropu „Refektáře“ visí místy dolů černé drobivé kořeny a oznamují nám tím blízkost povrchu; skutečně jsme zde nepřilíš silným stropem odděleni od povrchu hory. Směrem k západu pokračuje „refektář“ do toho času ještě velmi nízké síně, jejíž strop je protkán podél východozápadní pukliny křídovitým zvětráváním (nickamínek), tak zvanou „Nickamínkou cestou“. Naproti tomu se otevírá v jihozápadní šířavině refektáře jícen vedoucí dolů, který je ve spojení s hlouběji ležícími patry Mariánské jeskyně.

Budiž na tomto místě zmíněno, že prostory Mariánské jeskyně se dolů rozkládají v pěti patrech, která odpovídají příslušnému stáří vzniku těchto dutých prostor. Horní patro, které musí být považováno za nejstarší útvar, leží v průměru ve 400 metrech nadmořské výšky, a je představováno dnem dnešního vchodu, Jeskyňním sálem a Mariánským sálem. Druhé patro, v průměru o 8 – 9 metrů hlouběji vede dnem nově objevené lichtenštejnské jeskyně a kaskádové galerie, třetí patro zahrnuje ve 382, případně 380 metrech nadmořské

výšky Teplého síň a chodbu čarodějnic, dno čtvrtého patra leží ve 363 metrech ve spodní propasti a jako poslední patro, které současně tvoří nejhlubší místo jeskyně, je toto uzavřeno ve 355 metrech nadmořské výšky spodní vodou.

Z předem zmíněného Refektáře se dostaneme okolo skalního pilíře nazpět do již zmíněného „Jeskynního sálu“; v této prostoře se nemůžeme dosyta vynadávat na nádherné krápníkové a sintrové útvary. Vedle četných malých a pěkných stalaktitů jsou zde také velké a zvláště tvarované útvary, jako například „Hlava vola“, „Stoh sena“, „Stoličky“, „Mraky“, „Mamutí zub“ atd. Stěny jsou oděny kaskádovitými, na strnulé vodopády upomínajícími sintrovými a krápníkovými útvary, které obzvláště krásně vystupují jako „Malý a velký vodopád“ v dále vedoucí chodbě. Nádherně krásný, šnekovitě nakupený stalagmit, zvaný „Hlemýžď“ upoutá naši pozornost mimořádným způsobem.

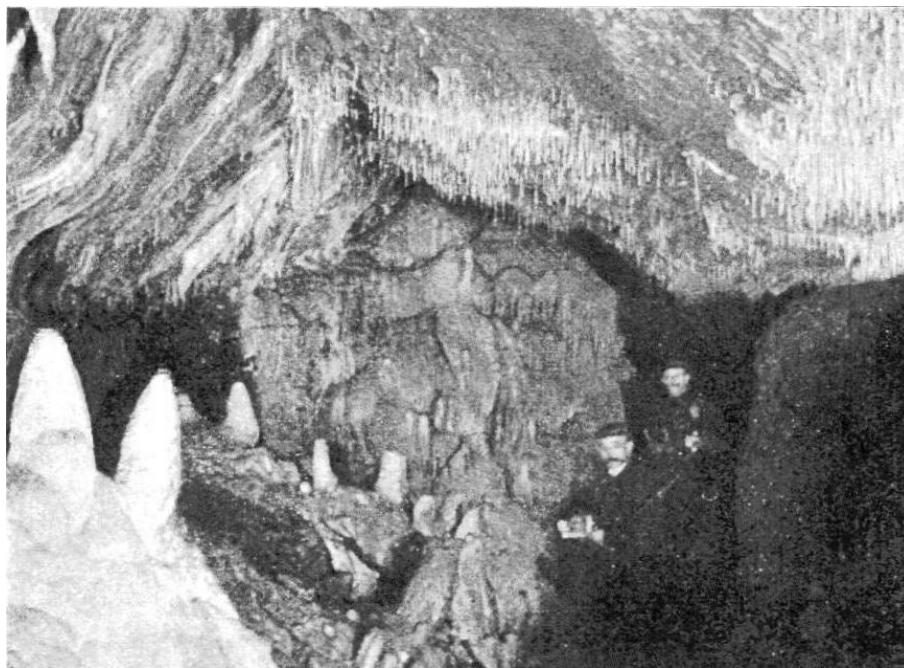
V této chodbě se doporučuje zůstat na vyrovnané cestě, neboť na poli trosek nacházejícím se po levé ruce se otevírá mnoho jícnu vedoucích dolů; přes dřevěný můstek, který přemostňuje otvor jednoho takového jícnu, se dostaneme do síňovité šifaviny, do „Mariánského sálu“, tak pojmenovaném po skupině krásných stalagmitů, které za pomoci fantazie se jeví jako „Sochy Panny Marie“; tyto také daly celé jeskyni jméno. Naproti sochám Panny Marie, tudíž na západní stěně chodby a Mariánského sálu se nacházejí rovněž půvabné krápníkové útvary, na příklad „Ledovcový vodopád“, „Duch hor“, „Obruba“ „Sloupový vodopád“, „Čtyři cimbuří“. Ještě krátký kousek a nacházíme se na starém konci jeskyně, kde dovoloval usoudit na pokračování jeskyně úzký, poněkud dolů vedoucí otvor. Nanejvýš živá fantazie jeskynního průvodce budila zde fantasii návštěvníků jeskyně vyprávěním o neznámých hloubkách, a spojeních s daleko rozvětvenými druhými jeskyněmi. Ostatně znalci musel být nápadný výplňový materiál; tento zvenčí zasintrován, se ukázal při bližším průzkumu jako volný konglomerát nánosů, a zejména musely na sebe přitahovat pozornost výzkumníka tak často se vyskytující drobové valouny, stejně jako místa písku vsazená ve znečištěném jílu. Tato znamení mluvila pro to, že zde kdysi měl svou cestu předdiluvialní potok, aby mizel do hlouběji ležících propastí. Domněnka byla oprávněná; neboť když Spolek německých turistů na to šel na podzim loňského [rozuměj roku 1909] roku, aby rozšířil dříve zmíněnou puklinu na dřívějším konci jeskyně a otevřel její pokračování dolů a k tomuto účelu prováděl trhací práce, zřítíl se usazený materiál, který nebyl v souvislosti se stropem, a otevřel zde prostor, v jejímž západním koutě se nachází kapličkovitý výklenek „Malý dóm“; zejména půvabný krápníkový útvar „Kostelík“ zde vzbuzuje údiv. Je to metr vysoká skupina stalagmitů, která vypadá jako kostel se dvěma věžemi.

Schody vedoucí po pravé straně 16 stupňů dolů „Knížecí schody“ nás přivedou do půvabné „Jeskyně knížete Jana z Lichtenštejna“ nádherné prostoře Mariánské jeskyně. Strop této v poslední době zpřístupněné prostory je poset tisíci a tisíci hned delšími, hned kratšími jehličkovými a nanejvýš něžnými malými stalaktity, které se zejména půvabně objevují v zadní části jeskyně a jsou označovány jako „Jehličkový les“.

Hned při vyústění Knížecích schodů do Knížecí lichtenštejnské jeskyně zůstaneme stát obdivující vodorovný a úplně rovný strop přední části jeskyně. Visící útvar je posázen kuličkovitými násadami ke stalaktitům a nalepenými vodními kapkami, zdá se, že strop je při světle acetylenové lampy jakoby pokryt tisíci hvězdami, pročež tento dostal název „Hvězdné nebe“. Nad tímto sintrovým stropem se otevírá jeskyňovitá šifavina,

„Poměnková jeskyně“ tak pojmenovaná, aby návštěvník nezapomněl tuto pamětihodnost navštívit.

Na stěnách Knižecí lichtenštejnské jeskyně můžeme obdivovat četné sintrové a krápníkové útvary nejrozmanitějších tvarů; zejména přitažlivé jsou některé krápníkové útvary po pravé straně vchodu, „Tulipán“ nádherný uvnitř dutý útvar, který má tvar kalichu tulipánu visícího z lodyhy, jehož okvětní lístky jsou obzvláště ostře zvýrazněny. Bezprostředně vedle je podobný útvar, „Basa“ Nad těmito útvary na stěně se ukazuje ve zřasených vinutích dolů visící „Zvrásněný vodopád“ nad kterým se otevírá jeskyňka se „Šnečí horou“. Za rohem spatříme „Velký kaskádovitý vodopád“ dále od něj se zdvihá na sintrem potažené vyvýšenině několik stalagmitů, které vypadají jako zvětřelé pomníky, pročež celý útvar dostal název „Hřbitov“. Na nejzazším konci hřbitova se zvedají dva obzvláště mohutné stalagmity, „Bratrský pár“, nad kterým se nachází nádherný „Tritónův roh“. Vedle bratrského páru se zvedá „Šimonův kámen“ zasintrovaný pahorek, který je korunován několika stalagmity upomínající na starý hrad „Rytířský hrad“. Svah Šimonova kamene je ozdoben několika stalagmity, „Strážními věžemi“ na nejzazším konci stojí osamělý stalagmit „Rytířský dům“, zatímco na úpatí se zvedá zarostlá skupina „Rodina“.



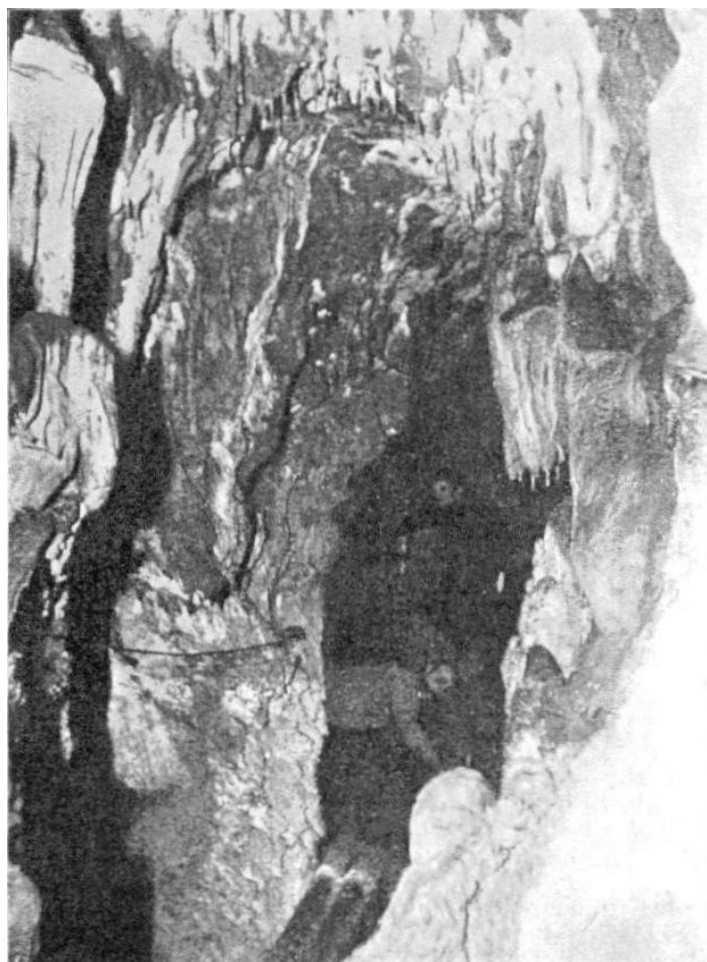
Partie aus der Fürst Viechtensteingrotte.  
(Nadelwald, großer Kaskadenwasserfall, Friedhof, Brüderpaar)

Na prozatímním konci jeskyně vyčnívá z jílovitého dna mnoho stalagmitů, „Šotci“ Z lichtenštejnské jeskyně vedou dolů dva hluboké jícný, z nichž jeden je dnes ještě zasypán, a ten druhý zvaný „Dračí jícn“ je ale 27 ½ metru hluboký, dělí se na dvě ramena a na každý pád je ve spojení s nejnižším patrem.

Dříve než opustíme lichtenštejnskou jeskyni, vrhněme ještě pohled na východní stěnu, kde se otevírají jednotlivé pukliny a trhliny, které vedou vysoko nahoru; zejména je zde nutno zmínit jednu malou boční jeskyni, která přechází ve vrásčitý bohatě sintrováním zřasený komín; na této straně se ostatně nachází hned u vchodu výše položený výklenek, v němž je

viditelný krápníkový útvar podobný rytířskému hradu, před nímž stojí stalagmit upomínající na lidskou postavu. Tento jílem znečištěný útvar byl pojmenován „Jílový zámek“ s „Hradní paní“. Vpravo od něj je půvabný krápníkový útvar „Žába“.

Po „K níž ecích schodech“ se vrátíme zpět do horní části jeskyně a kráčíme stejnou cestou, kterou jsme přišli, přes „Mariánský sál“. Před „Sochami Panny Marie“ se zastavíme, neboť zde se otvírá opět chodba, vedoucí dolů, která byla před krátkou dobou zpřístupněna, a v níž budeme upoutáni zcela zvláštním jevem zesintrovatění. Na stropě a na stěnách se vyskytují jak osaměle tak i ve skupinách hráškovité usazeniny, které živě upomínají na karlovarské vřídelní kameny, pročež tato chodba dostala jméno „Vřídelní chodba“.



Partie aus der Kaskadengalerie.

„Vřídelní chodba“ zpočátku úzká a nízká, se později rozšiřuje a vede přes 18 schodů do „Kaskádové galerie“. Na pravé straně Vřídelní chodby v bohatém zřasení shora dolů sahající záclonovitý sintrový a krápníkový útvar „Kulisá“. V tom okamžiku, kdy opustíme „Vřídelní chodbu“ a vstoupíme do „Kaskádové galerie“ stojíme před kolmou propastí, která vede do spodních pater. Stalagmit, který se před ní zvedá, „kamený strážce“ nás varuje před nepozorným pronikáním. Propast je dnes právě tak jako druhý, o několik kroků dále se otvírající jícen, přemostěna pevnou kulatinou, tak, aby přes ni bylo možno bez nebezpečí přejít, a prohlédnout si pozoruhodnosti „Kaskádové galerie“. Stěny jsou zde, jak už jméno udává, bohatě oděny do kaskádovitých sintrových útvarů a dodnes existující puklinové rýhy od rychle tekoucí vody vydávají ještě dnes svědectví o výškových značkách jeskynního potoka, který kdysi proudil přes tuto prostoru. Na východní stěně zdobí jeden výčnělek zřasený krápníkový útvar „Sloní ucho“ za nímž se rozšiřuje výklenek, v němž stojí „Korálový hrad“. Pod tímto výklenkem stojí kuželovitý stalagmit, „Malý vrub“ a vedle se nachází kupolovitý sintrový útvar „Baldachýn“. Vysoké komíny se zde otvírají nahoru.

V jednom jiném výklenku vyvěrá půvabný vodopád, který, čas od času zavlažovaný vodou, nabízí nádherný pohled; směrem dolů končí tak zvaný „Malý vodopád“ ve skupině dosti velkýh stalaktitů dosahujících až na zem, které jsou seřazeny v lehkém oblouku vedle sebe, a vypadají jako píšťaly nějakých varhan. Tento útvar byl také pokřtěn „Varhany“.

Směrem k jihovýchodu pokračuje Kaskádová galerie do dosti příkrých a ještě neprozkoumaných chodeb; naproti tomu se rozšiřuje směrem k západu jeskyňovitá šířavina, tak zvaná „Kobka“ v níž osaměle a sám stojí mohutný stalagmit „Poustevník“. Záclonovitě uzavírají jednotlivé sintrové útvary trhliny otevírající se v jihozápadní stěně. Stalagmit, vyhlížející jenom z poloviny ze silného sintrového příkrovu, zvaný „Špička věže“ se zvedá vedle povaleného a v sintrech zpola pohřbeného obrovského stalagmitu a nedaleko odtud stojí balvan se zajímavými hráškovými vřidelními sintry. Nad nimi se otevírá „Varhaní komín“ s překrásnými varhanovitými, na sintrech narostlými stalaktity. Velice zajímavý krápníkový útvar dostal jméno „Lorelei“ (známé: Nevím, co to má znamenat, neboť tento útvar pozoruhodně pozorovaný zleva vypadá jako chobot slona a viděný zprava jako zavřený deštník). Směrem k severu Kaskádová galerie pokračuje do dosti prostorné chodby. V této spatříme mohutný stalaktit, který spolu s proti němu rostoucím stalagmitem srostl ve sloup. Tento sloup, zčásti zpuchřelý, a zvětřelý, byl pokřtěn jako „Pěvcova kletba“ (Podle Uhlandovy balady: „Jenom jeden jediný sloup ukazuje zaniklou slávu“ atd.) Předem zmíněná chodba představuje spojení se „Síní čarodějnic“, do které se lze dostat ostatně přes přemostěnou „Horní propast“.

Tato má podobu šikmé nálevky se 7 metrů širokým otvorem a vede zpočátku přes skalní stupně a suť, nakonec přes stěny potažené drsnými sintrovými krustami dolů. V polovině hloubky vedou tři okna do vedlejší trhliny, tak zvané „Liščí stavby“ která dole končí v sutí zatarasené malé komoře, „Teplého komoře“. Z „Liščí stavby“ vedou mimo to dvě trhliny nahoru, které jsou ale toho času zaneseny výkopovým materiálem vytěženým při rozšiřování Mariánské jeskyně. Sutí zanesený konec Teplého komory by měl vést k dolů vedoucímu jícnu, který je ve spojení s nejspodnějším patrem Mariánské jeskyně.

Horní propast pokračuje severním směrem do horizontální chodby, do „Štoly čarodějnic“, která náhle ohýbajíc se v pravém úhlu vede do pochmurné, hrozivé skalní komory, „Síně čarodějnic“. Černé, hladce vymyté stěny spějí kolmo vzhůru a podpírají silně rozeklanou horninu stropu, hrozící, že se zřítí. Sín se rozprostírá od jihu k severu, je 15 metrů dlouhá a pět metrů široká, pokračuje na jihu jako úzká, zanesená chodba ještě tři metry daleko a je mnohonásobně zakroucenou, východním směrem odbočující chodbou ve spojení s komorou, ze které vede mezi jílem pokrytými balvany úzký jícn na podzemní hladinu vody.

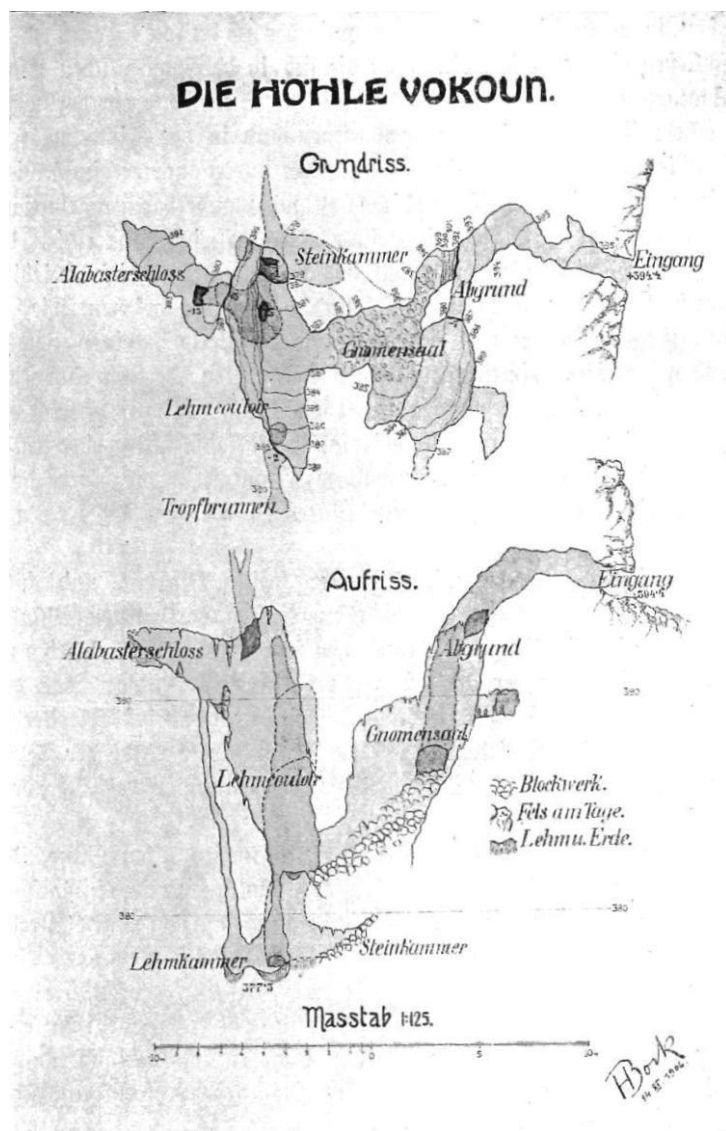
Sín čarodějnic ústí do 16 metrů hluboké „Spodní propasti“, jejíž okraj je tvořen zaklínovanými, jílem pokrytými balvany; dva metry odtud sedí mezi kolmými stěnami „Obří balvan“. Dno této propasti je protékáno od severu přicházející vodičkou — jednou žilou Křtinského potoka — která se ale opět vsakuje a spojuje se s hlouběji ležící spodní vodou.

Obtížným traversem se dostaneme do druhé úzké komory, jejíž nahoru vedoucí konec je zatarasěn sutí a jejíž dno tvoří přes 4 metry vysoký pahorek z jílu. Je to „Vodní hltáč“ který navštívil roku 1864 dr. Kříž avšak ing. Bockem popíraný, který byl kdysi otevřený na povrch, a tím je dokázáno spojení Mariánské jeskyně s Čertovou dírou.

V západní stěně propasti se otevírá úzká díra, za níž se nachází malá komůrka; odtud vede „Úzká puklina“ do „Hermannovy studny“ větší duté prostory, jejíž dno je zcela naplněno vodou. Tato voda souvisí se spodní vodou dříve zmíněné Čertovy studny v Čertově díře a je od této oddělena jen zcela krátkým sifonem. Z Hermannovy

studny protéká voda neznámým korytem, spojuje se s ostatními přítokovými žilami Křtinského potoka a potom proudí ke třetí propasti Velké křtinské jeskyně (Výpustku), aby odtud pokračovala více jak tři kilometry dlouhým podzemním tokem až do Josefovského údolí.

Je zjevné, že podzemní tok Křtinského potoka ukrývá ještě mnohé zázraky přírody, které objevit je vyhrazeno pozdějším časům. Byla by to zcela zvláštní hříčka přírody, kdyby podzemní koryto potoka se sestávalo jenom z úzkého skalního kanálu, bez jakéhokoliv rozšíření.



Grundriß und Aufriß der Höhle Vokoun.

dno tvořeno zčásti vápencovou sutí potaženo sintrem a valouny droby, skrovném, malé krápníky visí na stěnách, takže vzezření jeskyně mnohonásobně upomíná na Výpustek. Avšak sotva lze myslet na nějaké byt' jenom dřívější spojení s Velkou křtinskou jeskyní neboť se zde nacházíme v příliš velké výšce. Délka jeskyně, která je mezi lidmi známá jako „Drátěnická jeskyně“ neboť poslední tovaryši se při svém putování ubytovávali na začátku jeskyně, obnáší 57 metrů.

Ve stráni nad Mariánskou jeskyní se nachází jedna stejně dlouhá, ale úplně jinak utvářená jeskyně. Ve výšce 18 metrů nad silnicí, tudíž 32 metrů nad řečištěm potoka, se otevírá v kolmé skalní partii nízký, ale široký, vápencovými bloky stejně jako rozpadlou zdí zpola zavalený vchod. Hned na začátku se prostora rozšiřuje doprava a dostáváme se do prostorné síně, do níž vede vysoký komín z povrchu. Nazelenalým leskem sem vpadá dovnitř přes bohaté rostlinstvo před zevním ústním komína tlumené denní světlo, magicky rozjasňujíc skalní prostor. Zřídka se najde devonský vápenec tak rozhlodaný a rozežraný korozi a zvětráváním jako zde, čímž skála dostává komůrkovité vzezření. Zkušený lezec zde může snadno komínem vystoupit vzhůru a venku slézt po skalní stěně, přece však je opačná cesta prospěšnější, neboť si můžeme ušetřit nejtěžší kus práce, vstup do komína, skokem do měkkého jeskynního jilu.

Hlavní jeskyně vede od odbočky k pojednané síni přímo, potom se ale obrací doprava stává se stále nižší, vede ke konci. Zde je

Ve stejné stráni a přibližně ve stejné nadmořské výšce leží o 100 kroků dále směrem ke Křtinám „Žitného jeskyně“. Vchod tři metry vysoký, 1½ metru široký vede do vyhloubeniny jenom 8 metrů dlouhé, která ale měla velký paleontologický a zejména prehistorický význam, neboť zde byly nalezeny četné reliktů postdiluvialního člověka.

Naproti Mariánské jeskyni se zvedá v severní údolní stráni kolmá skála ze světlešedého vápence, v níž se otevírá několik jeskyní. Tyto však mají jenom malé rozměry, největší je jenom 14 metrů dlouhá a nemá žádný zvláštní význam. Tvoří tři až čtyři metry vysokou, jeden až dva metry širokou chodbu se dnem pokrytým zeminou a balvany.

Nedaleko od této leží v témže svahu, jenom o něco blíže ke Křtinám, jeskyně „Vokounka“. V pět metrů vysoké, v lese schované kolmé skalní stěně se otevírá ve výši 14 metrů nad hltači v půdě louky 1½ metru široký a 1 metr vysoký vchod. Chodba se okamžitě snižuje a náhle stojíme na okraji hrozně propasti, do které byl před časem za trest shozen zrádce Nového hradu Švédům Vavřinec Vokoun v roce 1645, od té doby je jeskyně po něm pojmenována. Avšak pomocí lana se lze snadno dostat dolů, dokonce se mně častěji podařilo sešplhat jícnem bez jakékoliv pomůcky. Tím ztrácí propast svou příšernou pověst a stává se zajímavou spojnicí k jeskyním vyzdobeným krápníky. V hloubce 11 metrů se dostaneme na půdu oválné šachty pokrytou balvany, představující bývalou vodní rouru a nízký otvor nás zavede přes příkrou hromadu trosek do prostoru uzavřené světlými sintrovými stěnami vyzdobenými krápníky, do „Síně skřítků“. Ze stropu a ze stěn visí dolů podivné útvary v oslnivé bělosti a čistotě, vlevo se síň puklinovitě zvedá a ve výšce ústí do komína vedoucího k sestupné šachtě, kterou je rovněž možno použít k sešplhání dolů. Otvory ke krátkým bočním chodbám, hojně posázeným stalagmity, jsou dostupné šplháním po jižní sintrové stěně. Sestupující přes hromadu balvanů Síně skřítků, dostáváme se jistým druhem skalní brány do velké a vysoké pukliny, „Hlinité chodby“. Jak již název říká, nesestává se zde již nános z volných vápencových balvanů, nýbrž z jemného jeskynního jílu, který pokrývá hladkou, až 45 stupňů skloněnou sintrovou půdu chodby kluzkou hmotou a pochází z vysokých, toho času ucpaných komínů. Vlevo stoupá puklina příkře vzhůru a výstup je možný jenom s velkou zručností. Nahoře je malý výstupek, a dva metry nad ním se otevírá ve stropě méně vysoký, na konci uzavřený komín, a po straně nízký příchod ke „Studni“. Opatrně, abychom neulámali dolů visící krápníky, se suneme ležíce na zádech, do malé komory, kde se můžeme ihned zpřímá posadit, abychom sklidili bohatou mzdu za naši námahu. Naproti nám se nachází bezprostředně nad vchodem malý výklenek, z něhož visí dolů asi 40 centimetrů dlouhý, štíhlý krápník. Pod ním se snaží dostat vzhůru silný, 15 centimetrů vysoký stalagmit, aby zachycoval dolů padající kapky, a napravo od něj se odvíjí ze stropu až ke dnu průsvitná, jemně zřasená záclona. Půda výklenku je pokryta malými vodními nádržemi a čistou bílou sintrovou hmotou. Krápníkový útvar spadá ze sintrové nádrže dolů jako malý zkamenělý vodopád a konečně visí jemnými hroty dovnitř do nízkého vchodu. Všechny tyto tvary mají oslnivě bílou čistou barvu, většinou zcela bílou, jen tu a tam jsou protkány světle načervenalými nebo nažloutlými barevnými tóny.

Ale Hlinitá chodba má ještě druhou krápníkovou pozoruhodnost, a sice vysoko nahoře, v příkré, obtížně slezitelné stěně. Ve velké krápníkové komoře s jílovitou půdou stoupající směrem dozadu a kolmou, úzkou dírou stojí metr vysoké krápníkové zábradlí alabastrovitěho vzezření, které této prostoře dalo jméno „Alabastrový zámeček“.

Nádherné stalaktity visí ze stropu dolů zrovna na okraji propasti, všechny oslnivě bílé a posázené třpyticemi se křišťálovými plochami. Stropem komory se táhne v celé její šířce nějaká rozsedlina a z ní vyvěrá krápník na krápníku, žádný se nepodobá druhému, ty největší téměř metr dlouhé. Nejzazší kout komory je naplněn vláknitými krápníky, které se jeví podobně pavoučímu hnízdu. Četné vodní kapky svítí jako perly při matném svitu svíček. Na



úpatí příkré skalní stěny, bezprostředně za Alabastrovým zámekem, se otevírá v půdě Hlinité chodby úzká díra a vede dolů do hlubší prostory. Avšak také chodba vede východně ještě čtyři metry hluboko dolů do nízké prostory, do „Kamenné síně“, která je vlastně v přímém spojení se Síní skřítků a je od ní oddělena jenom sutí a balvany. Na jiném místě ústí do této prostory úzká díra a touto, plazíce se, dostaneme do jedné ploché šířaviny, do „Hlinité síně“, do níž ústí kolmé díry z Hlinité chodby a z Alabastrového zámku. Tato nejhlubší prostora jeskyně leží 17 metrů pod jeskynním vchodem, tudíž ještě o šest metrů hlouběji než půda údolí.

Ačkoliv je vchod do jeskyně Vokounky znám již od dávných časů a lehce přístupné prostory byly také již opakovaně navštíveny, tak zůstalo vyhrazeno členovi našeho Spolku panu inženýrů Hermannu Bockovi, aby Hlinitou chodbu a Alabastrový zámek poprvé navštívil a objevil.



Einfstieg in die untere Hugohöhle.

. I když má jeskyně Vokounka jenom malé rozměry, tak je, jak vyplývá z řečeného, přece jen v důsledku rozmanitosti a rozvětvení jejích prostor a mimořádné krápníkové výzdoby jednou z nejkrásnějších a nejzajímavějších v Křtinském údolí. Nesnáze její návštěvy znamenají při nedostatku mříží před vchodem jenom ochranu pro divy nitra hor, které by jinak již dávno padly za oběť nerozumné sběratelské vášni a zlomyslné chuti ničit.

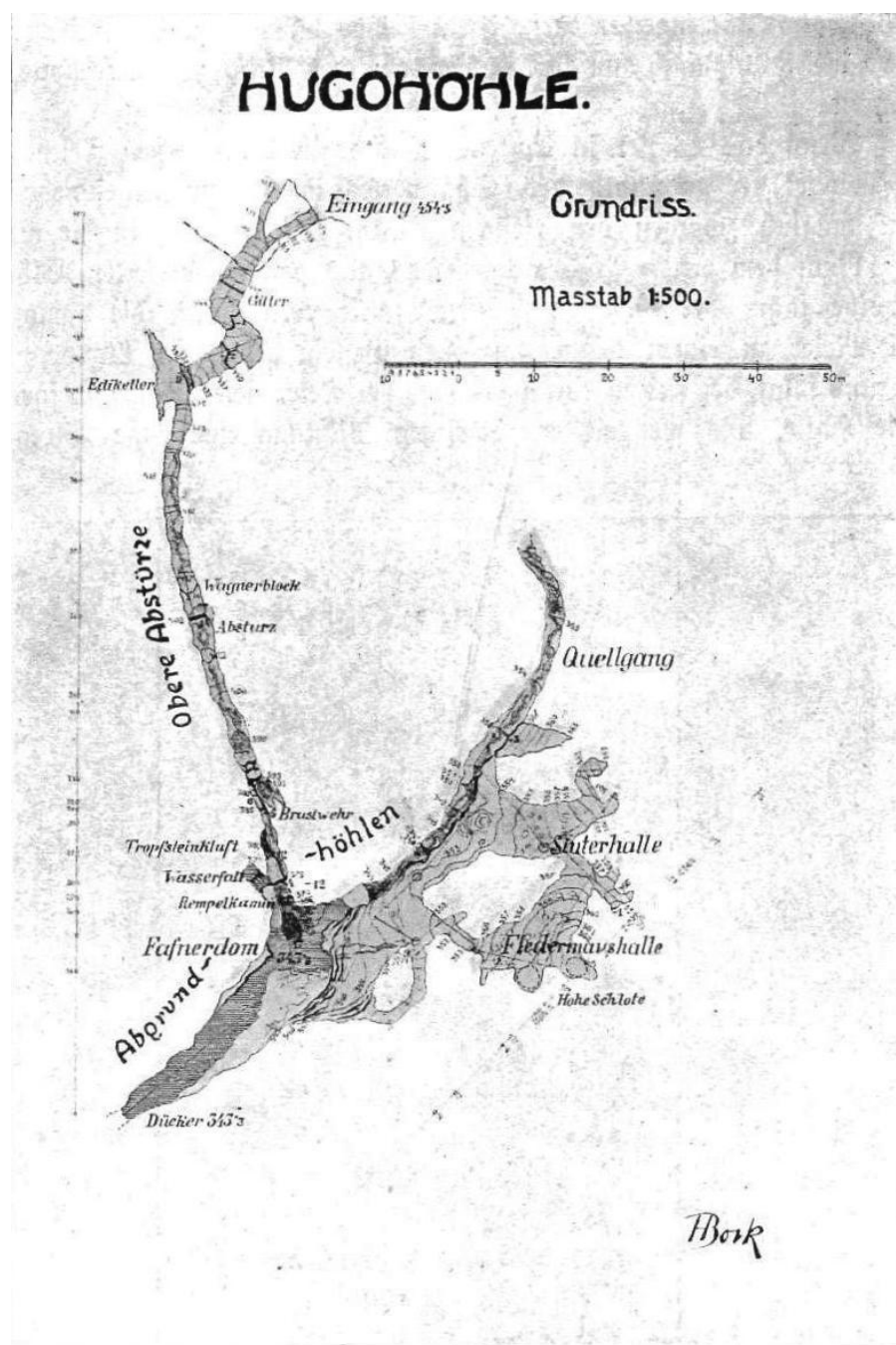
Jeskyní Vokounkou, poslední jeskyní v Křtinském údolí nekončí jenom podzemní svět, ale také vápencová oblast ukrývající jeskyně. Příkré skalní stěny ustupují a široké Blatiny [v originále německy: Wiesental] lemují mírné lesní stráně. Tímto způsobem jsme sledovali Křtinský potok od jeho výtoku až k místu jeho vzniku a nyní nám dále přísluší, abychom se obrátili také k onomu vodnímu toku, který vyvěrá v Josefovském údolí pod Býčí skálou

na povrch a je ve spojení s odtokovou vodou Jedovnického rybníka neboli Olšovce.

Obrátíme se tedy na sever, abychom navštívili nedaleko Jedovnic místo, kde se propadá Jedovnická voda, „Hugovy jeskyně“ [dnes: Rudické propadání]. Na tuto jeskyni se musíme dívat jako na nejdivočejší a nejstrašnější hltač Moravského krasu; místní lid se jí pro nebezpečí vyhýbá a je méně známa a nepovšimnutá starými badateli a spisovateli, byla poprvé navštívena starohrabětem Hugem ze Salmu před téměř 90 léty [tj. roku 1819 – poznámka překladatele] a od té doby se k ní obracelo o něco víc zájmu. S velkou námahou se dostal smělý badatel brodíc se vodou přes mnoho srázů dále dolů na okraj

hluboké propasti, do níž se potok řítí jako dunící vodopád. Poté, co by zde bylo další proniknutí kupředu bez vyhlídky, navštívil starohrabě o mnoho let později jeskyni jím objevenou ve skalní stěně 26 metrů nad propadáním, a poté co také tato konečně vedla kolmo do hlubiny, nepodařilo se mu ani zde dosáhnout dna.

Teprve dr. Wankel dokázal roku 1857 se dostat spodní jeskyní až do blízkosti dna propasti, a o několik let později se poštěstilo jednomu ze jmenovaných s výpravou podniknutou s mladým starohrabětem Hugem ze Salmu a dr. Ledererem zcela projít horní jeskyni a dostat se na její dno. Poté, co výprava podniknutá dr. Křížem a Floriánem Koudelkou do posledně jmenované jeskyně roku 1883 skončila nad posledním srázem, bylo to přisouzeno známým brněnským turistům inženýru Aloisu Bockovi, Eduardu Urbanovi, dr. Heinrichu Teplymu a Hansi Fuchsovi, dne 7. ledna 1906, tedy bezmála po 50 letech, jako druhé skupině vstoupit na dno propadání. Jmenovaní provedli v témže roce ještě dva další sestupy a dne 4. a 5. října 1906 nastalo předělové započetí inženýrem Hermannem Bockem. V témže roce do té jeskyně také po mnoho dní sestupoval za výzkumným účelem dr. Absolon z Prahy.



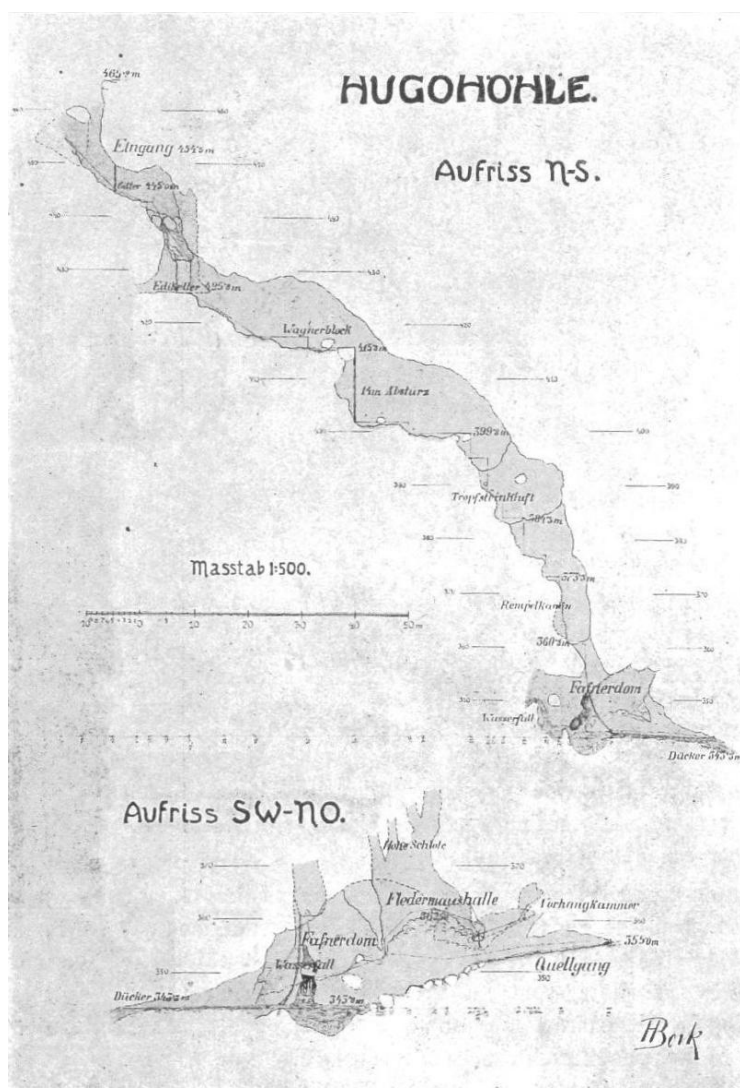
Grundriß der Hugohöhle.

Vytéká-li voda v suchých ročních obdobích z velkého rybníka jenom slabě, pak mizí pod pilou v drobových valounech potočního koryta a potom je možné sestoupit mezi obrovskými vápencovými balvany do spodních strží.

Po prvním sestupu proraženým klenutím, tvořeným velkými, zaklínovanými balvany, vede chodba osm metrů dále rovně dómovitou puklinou a po dvou metrech se přerušuje do hluboké, v pevné hornině usazené nádrže, za níž následuje první propast, která pokračuje do druhé, 14 metrů hluboké propasti. Tato vede do malé síně, z níž odbočuje severním směrem úzká chodba k největší propasti, ke spodnímu srázu. Jeho hloubka obnáší odsud 36 metrů, poněvadž však tato pokračuje směrem nahoru, je jedním oknem ve spojení s jeskyní nad posledním 14 metrů vysokým stupněm, a odtud byly olovnicí naměřeny 52 metry hloubky, musíme si tuto představovat jako příšernou, studňovitou šachtu deset metrů šířky, 16 metrů délky a 50-60 metrů výšky, která je obklopena kolmými, rozeklanými a rozervanými, zčásti vyhlazenými a tu a tam zčásti skrovnými krápníky ověšenými stěnami. Směrem dolů se mohutná šachta trychtýřovitě zužuje a dno obsahující sotva 24 metrů čtverečních tvoří kotlinovitě vyhloubená, vodou vyhlazená skála, která za normálních časů zajisté slouží vodní tůň jako nádrž. Na její západní straně se zvedá nízký útes a přes ten se dostaneme pět metrů hluboko dolů do úzké a vysoké trhliny. Zde vede cesta přes vápencové balvany a malé vodní nádrže 80 metrů daleko téměř rovně až ke kulaté díře otevírající se v půdě, k nástupu do další, 16 metrů hluboké, ale mnohonásobně se ohýbající šachtě. Dole vede chodba opět s malým spádem, hned přes zaklíněné balvany, hned přerušována vodními tůňmi, asi 60 metrů daleko k hlubší vodě, za níž se již otevírají spodní dómovité jeskyně. Dr. Wankel se zde domníval, že

je již u cíle, avšak zajisté by byl býval překonal ten pět metrů vysoký stupeň, přes nějž zpravidla s velkým lomozem padá dolů ten poslední vodopád do velké a hluboké tůně Wankel-Mládkova [v německém originále textu všude :Fafnerova ] dómu. Sečteme-li shora uvedené údaje o výšce, potom vyplyne celková hloubka 86 metrů,

Napravo od vstupu k dolním jícnům vede přes příkré skalní stupně a úzké pásy cesta vzhůru k horní jeskyni. Divoce romantický je obrovským balvanem zcela uzavřený, zčásti ještě ve stínu lesa ležící vchod. Mnohonásobně točité vede prostorná, zčásti denním světlem osvětlená jeskyně přes mohutné skalní trosky příkrě dolů zhruba v západním směru, dokud neskončí na okraji devět metrů vysokého stupně. Lankový žebřík, který lze snadno upevnit na zvětralých hrotech skály, v nouzovém případě i šplhací lano, nás rychle přivede dolů na půdu pokrytou vápencovou sutí prostory pod železnou bránou [v originále německy: „Edikeller“] vysoké, čtyři



Aufriss der Hugohöhle.

metry široké a deset metrů dlouhé pukliny táhnoucí se severozápadně-jihovýchodním směrem. Od prostory pod železnou bránou [v originále německy: „Edikeller“] pokračuje jeskyně jako vysoká, ale úzká trhlina přes příkré stupně směrem dolů, pak se dostáváme na rovném úseku přes sem zřícený Wagnerův balvan [v německém originále : „Wagnerblock“] na okraj 14 metrů vysokého srázu. Strop se zde snižuje dosti hluboko, tvoří nízký uzávěr, naproti nám vane vlhký studený vzduch a naše ucho zachytí temné šumění. Opatrně šplháme po kývajícím se žebříku dolů a znovu kráčíme rovnou a vysokou roklí, která je stejně jako úsek nad srázem protékána malým, často vysychajícím praménkem. Není to zde, průsaková voda z potoka, nýbrž jenom skapová voda shromažďující se v kalužinách z trhlín skály. Po dalším pronikání kupředu stojíme brzy před čtyři metry vysokým stupněm, který je tvořen velkým zaklíněným balvanem a těsně před ním se můžeme dostat úzkou dírou na asi 15 čtverečních metrů velkou plošinu. Skály vymyté podél kolmé rozsedliny, fantastické krápníkové obložení stěn, temné šumění v hlubině a silný průvan činí toto místo vážným a současně hrozným. Zábradlí klesající z jižní skalní stěny obrubuje balkonovitě toto místo na straně srázu a zajišťuje příjemné bezpečí. Avšak dále se řadí dolů jícnem za jícnem, jeskyně se stává stále divočejší a hroznější, stále menšími místečky a pruhy, stále hlasitějším hučení vody v hlubině. Obtížné šplhání úzkými, hladkými komíny nás nejdříve přivádí na úzký pás, vyznačující se nemotorným stalagmitem, přes nějž je možno mírně stoupaje vytraversovat do kolmé Krápníkové pukliny. Avšak my dáváme přednost tomu, abychom zůstali v bezpečném komíně, a nad obtížným převísem se dostáváme na okraj 12 metrů vysokého srázu. Zde je okolo skalního hrotu založeno lano a slaňuje se, avšak i toto nanejvyš obtížné místo pro lezení našlo svého přemožitele a od té doby se nazývá komín, v němž se leze r o z p o r e m [v originále německy: „Rempelkamin“] . Stojíme na poslední plošině, která, stejně jako ta svrchu zmíněná, je na straně propasti obroubena kolmou skalní deskou ve tvaru zábradlí. Díváme-li se z plošiny dolů do eliptického, poněkud šikmého jícnu, pak se domníváme, že rozeznáváme černou vodní plochu v hloubce jen osmi metrů. Avšak brzy si při dalším sestupu všimneme, že šachta končí již asi po šesti metrech hloubky ve stropě velkého dómu, W a n k e l - M l á d k o v a [v německém originále textu všude: Fafnerova] d ó m u . V úzké soutěsce šumí a hučí „Vodopád“ který se z výšky pěti metrů vlévá do čtvercové nádrže Wankel-Mládkova [v německém originále textu všude:Fafnerova] dómu.

Z Wankel-Mládkova dómu vede severozápadně vzhůru stoupající skalní odval ještě k různým vedlejším jeskyním, z nichž nejvýznamnější je „P r a m e n n á c h o d b a“ Z této vytéká čistá pitná vodička, která dostávajíc se prosakováním v drobových valounech již dost daleko před jeskynním vchodem do ornice, je vyčištěna přírodní filtrací. V Pramenné chodbě se nacházely ještě před několika léty krásné a ozdobné krápníkové útvary, ale bohužel také zde rozvinuly svou klukovskou činnost některé krápníkové kuny a nejkrásnější stalaktity odcizily nebo přinejmenším poškodily. Pomsta jeskynních duchů nechť zasáhne ty kluky, kteří sami nemají žádnou úctu před posvátností podzemních krás a ve svém nesmyslném ničivém vzteku v jednom okamžiku zničí to, k jehož vybudování potřebovala příroda tisíc let.

Z Pramenné chodby se dostaneme do síňovité širaviny, do „Sintrové síně“ u jejíhož vchodu stojí sněhobílý sintrový kužel podivuhodného tvaru.

Stoupající půda Sintrové síně, tu a tam pokrytá většími vápencovými balvany, nás vede vlevo vzhůru ke dvěma krátkým komorám, vyzdobeným krásnými záclonovitými útvary, vpravo vede nízká chodba k „N e t o p ý ř í s í n i“. V této síni dosahují propast'ovité jeskyně svého nejvyššího bodu. Od hrotu příkrého suťového kužele ještě vedou mohutné komíny vysoko nahoru. Obtížným lezením lze zde vylézt asi 10 metrů vysoko, ale potom by bylo další pronikání dopředu možné jedině s pomocí dřevěného žebříku, který by se musel šikmo vzpříčit mezi kolmými stěnami komínu. Tyto komíny jsou zcela suché a možná, že vedou vzhůru do výše ležících jeskyní. O to nápadnější nám byla jedna malý pramínek, který

vznikal u východu z Netopýří síně do Wankel-Mládkova dómu a vesele šplouchal přes kamenné trosky hromady. Význam má ještě točitá vedlejší chodba napravo od dříve zmíněného průchodu. Po asi 12 metrech délky ústí opět, avšak o něco výše, ve Wankel-Mládkově dómu.

Jižní obruba velké tůně tvoří lavici, vzniklou z hrubých valounů, která se táhne ještě značný kus podél odtoku. Od jejího konce již lze vidět, jak ploše klesá strop jeskyně k vodní hladině, stojíme před depresorem (sifonem) a se závistí musíme přihlížet vlnám, jak pěnice spěchají k jícnu a mizí v něm, jako kdyby to pro ně nebyla žádná překážka a zábrana, zatímco pro nás zůstává brána do druhých, potokem probublávaných a ještě žádnou lidskou nohou nedotčených prostor uzavřena.

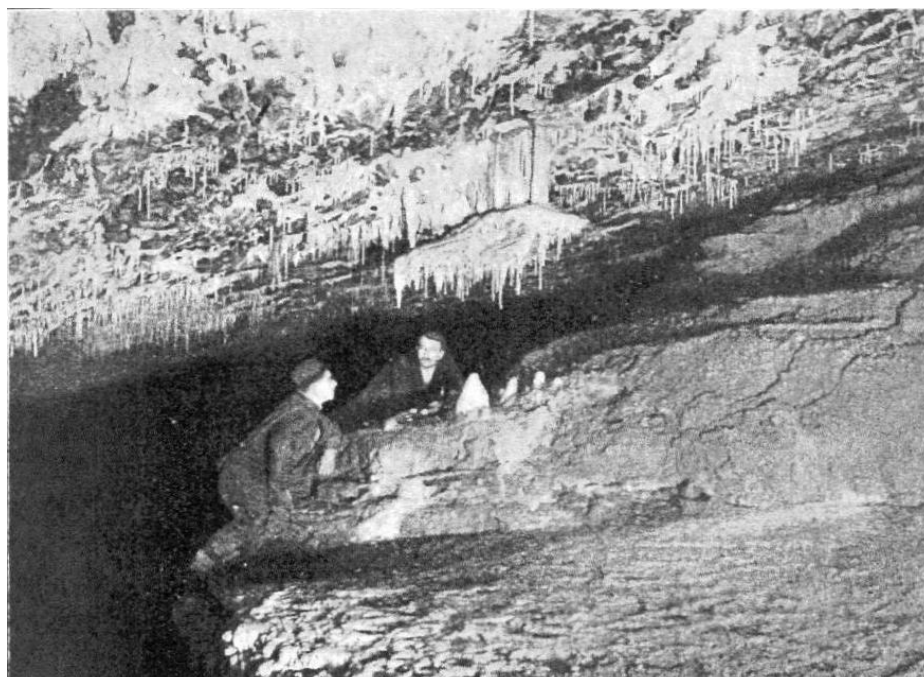
Zde začíná podzemní tok Jedovnického potoka který teče hned vysokými ještě neznámými a snad zřídka skvělými jeskyněmi šumící, hned ohýbajíc se úzkými skalními kanály, konečně o 6 kilometrů dále když protékla jako spodní voda vyhloubenou horninou, k často jmenovanému výtoku v Josefovském údolí.

Žádný cizinec by tam při spatření čirých vln vyvěrajících ze skály nepředpokládal zvláštní vývoj těchto tajuplných vod.

My jsme ale předběžně zakončili naše putování po jeskyních střední části Moravského krasu. Tím samozřejmě nekončí podzemní oblast, neboť na jihu se ještě nachází „O c h o z s k á j e s k y n ě“ na severu široce rozvětvené jeskyně údolí Punkvy, o nichž pojednáme při jiné příležitosti.

— — — \* \* \* — — —

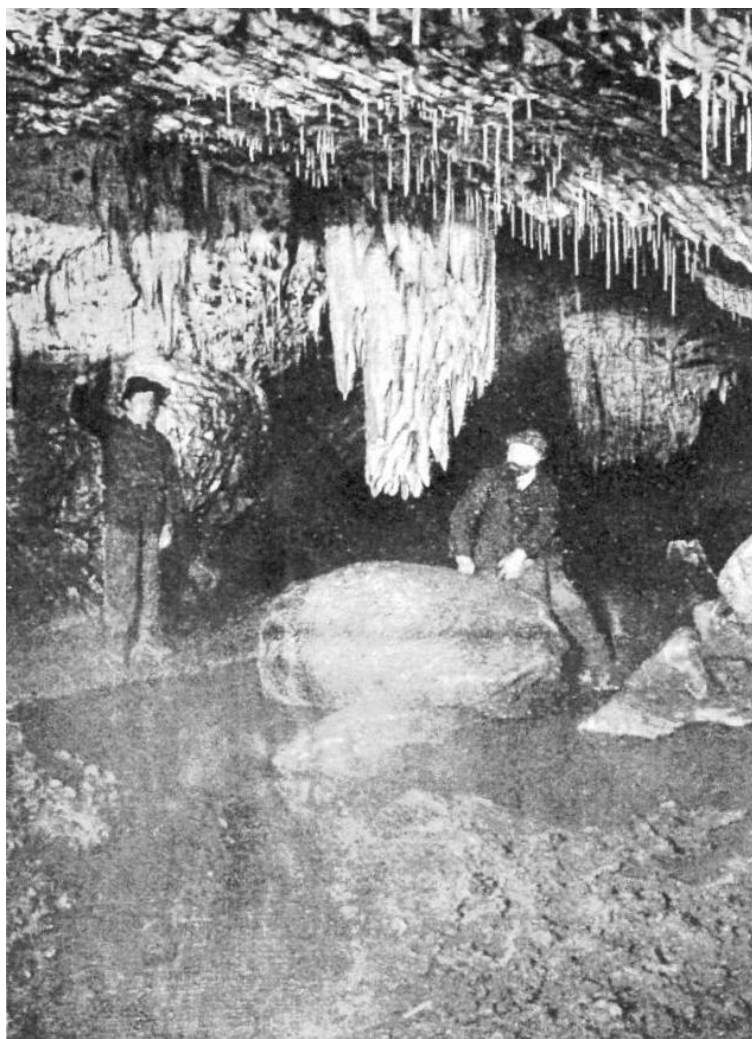
K pracovní oblasti Spolku německých turistů v Brně patří ještě další skupina jeskyní, která je o to pozoruhodnější, že jsou ovlivněny místem a časem, upomínají na jeskyni Lurlochgrotte ve Štýrsku. Jsou to jeskyně v oblasti Hostěnického a Hádeckého potoka, tak zvané „O c h o z s k é j e s k y n ě“.



Partie aus der Dchofer Höhle.

Jihovýchodně od Ochoze, krácejíce půl hodiny čnicím listnatým lesem, se dostaneme nedaleko místa, kde se Hostěnický potok ztrácí v údolním kotli, k Ochozské jeskyni, která, jako řečiště je v době tání sněhu protékána mocnými vlnami vody, nabízí návštěvníkovi nepřivětivé přivítání. Sotva zadrží mohutná železná mříž, která zajišťuje vchod z Hádeckého údolí, náraz obludného množství vod. V takové době je proniknutí dovnitř nemožné, přístup k širokým síním a prostorám staré jeskyně je uzavřen sifony. Za časů bez dešťů vede velice zajímavá kamenná cesta z téměř vybroušeného devonského vápence asi 500 metrů dlouhou chodbou, tak zvanou starou jeskyní, která je zpočátku chodbovitá a rozmanitě zakroucená, ve vzdálenosti asi 145 metrů od vchodu se síňovitě rozšiřuje, zpočátku ve směru jihovýchodním, potom jde jižním směrem a má dvě boční chodby, z nichž ta ležící blíže vchodu (nová jeskyně) odbočuje směrem v severovýchodu, ta, která leží blíže hlavní chodby, odbočuje k východu. Vlastní hlavní síň je 125 metrů dlouhá a 20 metrů široká a zčásti je vyplněna strašnými hmotami jeskynního jílu a balvany, přes které vede Spolkem německých turistů zbudovaná a udržovaná cesta. Také zde jsou stěny jeskyně hladce vymyty vodou, stropy jsou ještě vyzdobeny četnými a mohutnými krápníky, jímž spějí naproti nádherné, bílé krystalicky se třpytící krápníkové kužely.

Bohužel zanechalo lidské nepochopení, abych neříkal zloba, jenom málo z bývalé nádhery.



Partie aus der Ochozer Höhle.

Tak zvaná stará jeskyně je devastovaná a samotná Kazatelna, sintrový útvar velké krásy a čistoty, jaký nemá ani samotný Sloup, je poškozena klukovskou rukou. Tak jako na stropě, jako i na zakončení jednotlivých chodeb, se nacházejí vysoké, zčásti zasintrované, zčásti otevřené komíny, jimiž proniká do jeskyně srážková voda. Řečiště nové jeskyně otevírá skalní puklina. Balvan, vyleštěné drobové nánosy, říční písek a jíl ztěžují průnik. 100 metrů od hlavní síně tvoří, nad vodní tůň, kterou neporušenou není nutno procházet, oválná díra vstup do síní a chodeb, které ukrývají alabastrově bílé třpytící se sintrové závěsy, záclony a tisíce krásných krápníků. Zde se nacházejí hrozen, svícen, alabastrová chodba, předměty, které samotnou návštěvu těžko přístupné nové jeskyně dělají přitažlivou — Hrozen, svícen a alabastrovou chodbu ukazují naše ilustrace, dobře podané snímky našeho čilého stavebního výboru

a jeho hostů, snímky byly zhotoveny pod vedením předsedy stavebního výboru pana inženýra Julia Simona u příležitosti jedné noční návštěvy v únoru letošního roku [rozuměj roku 1909 – poznámka překladatele]. — Také vyměřování nové části Ochozské jeskyně již bylo zahájeno a za předpokladu, že to umožní příznivé vodní poměry, bude ještě v průběhu letošního roku [rozuměj roku 1909 – poznámka překladatele] dokončeno. Zaklínované balvany, vodní tůně a sifony překážejí také zde v průniku a sice tak, že bude sotva možné, sledovat vodní tok až k místu propadání. Při hrozící bouři je vstup do této části jeskyně absolutně životu nebezpečný, protože uniknutí z řítících se vodních mas je téměř nemožné. V nejlepším případě se badateli stane to, co svého času dr. Wanklovi v Rudickém propadání, když musel utíkat při náhle vypuknuvším nebezpečí vody s tím, že tam ponechal všechno nářadí.

Pojednání o Ochozské jeskyni dodal laskavě předseda stavebního výboru pan inženýr Julius S i m o n .

— — — \* \* \* — — —

Z němčiny přeložil: MUDr. Jiří Urban  
listopad 2010



Gründende Mitglieder. 1899.

**Popis návštěvy v Ochozské jeskyni :**

## **Deník Josefa Szombathyho — rok 1880**

10. srpna

Vše, co o té jeskyni vím, mluví pro to, že hlavní přítok vody se konal u prolomeného místa. Tvar komínů, vlastnost stěn na tomto místě, obojí mluví pro živý vodní proud.

Toho druhu jsem jinak neviděl v žádné jeskyni.

---

1) P.S. 7.X. Severovýchodně od Kanic se vytvořil (údajně před mnoha léty) pramen, který nyní dává dostatek vody, a který tak dosti leží ve směru těchto dolin [závrtů].

V 9 hodin návštěva u pana lesmistra Schwertführera (hraběte Bubny). Projevil se co nejochotněji, že se mnou navštíví Ochozskou jeskyni.

---

31. srpna

S lesnickým mistrem Schwertführerem a prof. Bauerem jsem jel k Ochozské jeskyni.

Lesnický mistr Schwertführer nejde jako většina pánů dovnitř. Vchod do jeskyně leží v líbezné krajině. Jde směrem k severu. Směr jeskyně je všeobecně severovýchodní. Dnešní vchod je zhotoven prostřílením a je uzavřen železnými mřížovými dveřmi. Klíč u podlesního. Několik metrů od vchodu to jde doleva vzhůru k dřívějšímu vchodu. Hlavní chodba jde kupředu klikatě. Je to úzký vodní tunel, jehož stěny jsou silně vymyty tekoucí vodou.

Hornina: Tmavý vápenec s bílými žilami. Později se tunel stává nižším a zde jsou strop a stěny pokryty tenkými vrstvami jílu. Podlaha byla před 4 týdny kvůli jeskynní slavnosti posypána ostrým pískem. Potom opět vyšší. Zde je vápenec světlejší a vyluhován do kouzelných záhybů a špic. Dále opět tmavý vápenec, na celém svém povrchu s otisky podobnými prstům. Zde se vyskytují v některých výklencích již pěkné krápníkové útvary. Velká síň. Uprostřed prochází vodní kanál, po obou stranách příkré, 4 – 6 m vysoké usazeniny jílu, zčásti s naplavenými nepravými vrstvami písku a písčného jílu.

Potok jdoucí přes jeskyni vede přepadovou vodu potoka Říčka a je tudíž za suchého počasí suchý. Voda, která vstupuje u vodního tunelu má v jeskyni několik míst, kudy může zčásti odtékat. Na jaře a po vydatných silných deštích teče ale u vstupních dveří značný potok a potom je jeskyně zcela nepřístupná.

Bez přerušení nyní následuje druhá a třetí síň — vlastně jen jedna nesmírně vysoká a široká chodba. Potom odbočuje doleva nahoru vedoucí chodba s podlahou celou pokrytou sintrovými jezírky.

V Hlavní chodbě vede potom cesta asi 20 m široká přes jílovou terasu. Zde včelí úl, stalagmit, který velmi rychle roste. Z navštívenky položené tam minulého roku lze nyní ještě vidět jenom růžky. Strop je plný stalaktitů: Límec kabátu a miliony brček, duté, bílé, stalaktity. Potom odbočuje doleva zčásti zakrytá hromadou vysokých balvanů široká nízká chodba, kterou do jeskyně přitéká voda. Zpočátku je tato chodba až 1 m vysoká, 6 – 10 m široká a probíhá téměř horizontálně. Později se stává stále nižší, takže po 50 m může být 0,50 m vysoká. Strop této chodby nese zpočátku mnoho malých stalaktitů, na nízkých místech ale zcela vymytý. (Pokřik prof. Bauera mě vyzýval, abych šel dále).

Od této odbočky počíná hlavní chodba stoupat. Krásný vodopád vpravo. Sintrové kaskády a mísy. U otočky vlevo Kazatelna, nekrásnější v jeskyni, asi 40 m vysoká, odtud nelze jít dále.

---



Nikde místo, kde bych mohl kopat. Sintrové mísy jenom v chodbách, kterými teče povrchová voda v potoku.

### 7. října

Pěšky do Babic, zavazadla předem.

Pan vrchní nadlesní Heintz je spokojen s protokolem.

S Heintzem povoz do Ochoze.

[ Wankel dostal darem od ochozského nadučitele sekyru s dírou.

Horákovský lesní „Becher“ má mít tři krásné sekyry. Nabízel je Wanklovi za 25 zlatých. ]

Po krátkém pobytu u vrchního hajného Markla (pečený zajíc) jedeme do mokerské myslivny k revírnímu hajnému Karlu Stuzkovi. Poté, co jsme dobře vyšli s přátelským mužem, zařídil jsem se v jeho „pěkném“ pokoji jako navždy.

Návštěva Mokerské jeskyně. Tato leží v údolí potoka Říčky, 10 minut nad nejhořejším (prvním) mlýnem na Říčce na levé (jižní) horské stráni, asi 20 metrů nade dnem údolí.

V lidové mluvě se jeskyně nazývá Díravica. K našemu největšímu překvapení zde z jedné jámy vykukuje ven — prof. Makowski, který přišel tajně s asistentem, sluhou a s jedním studentem, a již celý den kope.

Z německého originálu přeložil MUDr. Jiří Urban.

[Signatura originálu v Moravské zemské knihovně v Brně: 4 – 0003.900]

Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst.

[Archiv pro zeměpis, historii, politiku a válečnictví]

Šestý ročník, 1815.

Wien – Vídeň

Číslo 126, 127 a 128, vyšlo v pátek 20., v pondělí 23. a ve středu 25. října 1815

Číslo 129 a 130, vyšlo v pátek 27. a v pondělí 30. října 1815.

Název originálu: Der Waffenbrüder, Erretter Wiens, Andenken in Raitz vereiniget.

A n o n y m u s [Joseph H o r k y ?]

## Památky spolubojovníků, zachránců Vídně, soustředěné v Rájci

— — — \* \* \* — — —

E h r e w a r d e u c h u n d S i e g : d o c h d e r R u h m n u r k e h r t e z u r ü c k e ,  
 E u r e r T a t e n V e r d i e n s t m e l d e t d e r r ü h r e n d e S t e i n :  
 R u h e t s a n f t i h r G e l i e b t e n ! V o n e u r e m B l u t e b e g o s s e n ,  
 G r ü n e n d i e B ä u m e , e s k e i m t f r e u d i g d i e f r ö h l i c h e S a a t .  
 T a u s e n d H ä n d e b e l e b e d e r G e i s t , h o c h s c h l a g e i n t a u s e n d  
 B r ü s t e n , v o n e i n e m G e f ü h l g l ü h e n d , e i n ä h n l i c h e s H e r z !  
 S c h l a g e f ü r ' s V a t e r l a n d u n d g l ü h ' f ü r d e r A h n e n G e s e t z e ,  
 H i e r , a u f d e m t e u r e n G r u n d r u h ' d a s v e r e h r t e G e b e i n .

S c h i l l e r

[ Friedrich von Schiller, \* 10.11.1759 ; † 19.05.1805 ]

[Báseň: Der Spaziergang; první dva verše jsou z uvedené básně: 95. a 96. verš,  
 třetí a čtvrtý verš je 99. a stý verš,  
 pátý až osmý verš je 75. až 78. verš z uvedené básně.  
 Verše jsou však autorem textu poněkud upraveny]

[Český překlad]:

[Friedrich von Schiller: Píseň o zvonu a jiné básně.

Přeložil Jaroslav Vrchlický.

Sborník světové poesie, svazek 146.

Praha, Nakladatelství J.Otto, 1924.

Báseň: Procházka, strana 36 a následující]

D o s t a l o c t i s e v á m , v í t ě z s t v í , s l á v a v š a k p ř i š l a j e n z p á t k y ,  
 č í m s e v á š z a s l o u ž i l č i n , d o j e m n ě k á m e n t a m d í :  
 S p ě t e s l a d c e , m i l e n í ! V a š í z d e z a l i t y j s a k r v í  
 r o z k v e t o u s t r o m y , v y p u č í o s e n í s k v o s t .  
 T i s í c e r u k o u o ž í v í j e d e n d u c h , v t i s í c í  
 ň a d e r j e d n o h o s r d c e h ř m í t e p , ž h a v ý j e s t j e d i n ý c í t ;  
 p r o v l a s t b í j í j e n , ž h n o u j e n p r o o t c ů z á k o n y d á v n é ,  
 k o s t i z b o ž n ě n é j i c h ž d r a h á t a u k r ý v á z e m .

— — — \* \* \* — — —

Dobré čtyři míle [tj. asi 30,3 km – *poznámka překladatele*] severovýchodně od Brna, hlavního města Moravy, leží v údolí Svítavy, v brněnském kraji a v brněnském biskupství, v odvodním okrese Reiskyho pěšího pluku Rájec, obdruhodný mnohými pravěkými památkami a přírodními pozoruhodnostmi svého okolí.

Panství Rájec a Jedovnice, s Blanskem, pocházejícím od olomoucké arcibiskupské nadace až po feudální léno, hraničí severním směrem s hraběcím ditrichštejnským panstvím Boskovic, východním směrem s lichtenštejnským Plumlovem knížete Jana patřícím k olomouckému kraji, a s panstvím Račice, přiděleným brněnskému kraji, a s Vyškovem, patřícím olomouckému arcibiskupskému kostelu, na jihu opět s Račicemi, s panstvím zábrdovickým a se Křtinami, s lichtenštejnským panstvím Pozořice, potom s Kuřímem, příslušejícím městu Brnu, konečně západním směrem opět s Kuřímem a s Černou Horou, dědictvím patřícím hraběti Auerspergovi.

Uvnitř těchto mezníků leží městy Doubravice, Jedovnice, Blansko, se lské vesnice Rájec, Holešín, Kuničky, Němčice, Žďár, Petrovice, Vavřinec, Sloup, Šošůvka, Kulířov, Lipovec, Senetářov, Kotvrdovice, Ostrov, Vilémovice, Jedovnice, Rudice, Lažánky, Ráječko, Dolní Lhota, Horní Lhota, Veselice, Suchdol, Těchov, Olešná, Hořice, Šebrov, vrchnostenské vesnice Krasová, Molenburk, Marianín, Karolín, Holštejn, Housko, Žizlavice, Klepáčov, Kateřina<sup>1)</sup>, jejíž kostel připisuje nezaručená pověst prastarým kostelům Moravy, a zejména zemskému apoštolu Cyrilovi. —

Čtyři staré farnosti Blansko, Sloup, Doubravice a Jedovnice podléhají jedovnickému děkanátu a brněnskému biskupskému správnímu úřadu.<sup>2)</sup>

Počet domů na těchto panstvích činí 1.816; obyvatelstvo, které již před několika lety velice pokleslo na 2.575 nájemníků, muži 5.467, ženské duše 6.404, cizinci 25, dohromady 11.896. — Stav dobytka je u hovězího kolem 1.500, u ovčího obnáší něco přes 2.500, počet koní přes 700. Vědomostmi bohaté snahy nynějšího majitele se věnují také tomuto důležitému odvětví zemědělství se zcela znamenitým výsledkem.

Rozloha všech, jak vrchnostenských, tak i poddanských polností a pastvin byla, včetně shora uvedených enkláv: vrchnostenských — polí a za pole považovaných rybníků 3.051 jiter [tj. asi 17, 558 505 km<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*] 1.122 čtverečních sáhů [tj. asi 4.033,4 m<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*], lučin a zahrad 1.562 jiter [tj. necelých 9 km<sup>2</sup>; přesně 899,99 ha – *poznámka překladatele*] 1.261 čtverečních sáhů [tj. asi 4.533 m<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*], pastvin 909 jiter [tj. asi 5,23 km<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*] 1.053 čtverečních sáhů [tj. asi 3.785,3 m<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*] poddanských polností 9.055 jiter [tj. asi 52, 115 km<sup>2</sup> – *poznámka překladatele*] 918 čtverečních sáhů [tj. asi

<sup>1)</sup> Z Vilémovic patří malá část (na ní právě slavná Macocha) do Pozořic. — Z enkláv vlastní Rájec v oblasti Plumlova v Rozstání vrchnostenský mlýn, s Podsekerskými (chalupnickými) statky a s jedním rybníkem — vesnice Závist (Brlohy, Past na myši) obklopené Kuřímem a Černou horou, lesní tratě Březina, Míchovec a známý triangulační bod Biskupství — potom podíly v Újezdu a Dlouhé Lhotě.

<sup>2)</sup> V Blansku má olomoucký arcibiskup v Petrovicích, v Újezdě a ve Dlouhé Lhotě náboženský fond, jinak všude rájecké panství patronátní právo. — Újezd má faru, Dlouhá Lhota pobočku. Panství samotné mimo shora uvedené 4 staré farnosti jednu novou v Lipovci, jednu pobočku v Ostrově, druhou v Petrovicích.

3.300 m<sup>2</sup> – poznámka překladatele], lučin a zahrad 1.135 jiter [tj. asi 6,53 km<sup>2</sup> – poznámka překladatele] 1.210 čtverečních sáhů [tj. asi 4.349,7 m<sup>2</sup> – poznámka překladatele] pastvin 1.307 jiter [tj. asi 7,52 km<sup>2</sup> – poznámka překladatele] 471 čtverečních sáhů [tj. asi 1.693,15 m<sup>2</sup> – poznámka překladatele], lesních ploch 431 jiter [tj. asi 2,48 km<sup>2</sup> – poznámka překladatele] 1.227 čtverečních sáhů [tj. asi 4.410,8 m<sup>2</sup> – poznámka překladatele].

Odvětvím obživy poddaných jsou zčásti tkalcovství plátna, zčásti povoznictví se dřívím a povoznictví s vápnem, obzvláště předení ovčí vlny.<sup>3)</sup> V Jedovnicích a v Klepáčově jsou vysoké pece a sklářské hutě, v Doubravici a v Klepáčově 5 hamrů na železo, huť na tyče a několik hutí na hřebíky. V Jedovnicích a v Blansku vrchnostenské várny na draslo [potaš], v Dolním Klepáčově je papírna. Tamtéž v Arnoštově údolí čtyři prachárny, z nichž ta poslední teprve 27. července 1815 kvůli nějaké dosud nevysvětlené nehodě vyletěla do vzduchu.

Pokud se týká zdanění, poskytuje jeho základ se zřetelem na vrchnostenskou realitu, i když velmi starý odhad zjištěný v prozatímním propočtu, tento obnáší u panství Rájec a Jedovnice

---

<sup>3)</sup> Rozhojňování bankovek, zisk, kterého se lehce dosáhne, bez tělesné a duševní námahy také nepoměrně rozmnožoval od roku 1800 továrny na sukno. Těm muselo hlavně záležet na tom, aby dostaly svou pracovní látku, předivo, v náležitém množství. Předení ovčí vlny se tak rozmáhalo, že na tak malé rozloze jako Rájec a Blansko existovalo vedle sebe 11 různých faktorii. Přirozeně se každý snažil, aby si podřídil většinu dělníků, aby je přebíral druhému. Navzájem se stupňovali. Byl okamžik, kdy byla mzda přadláků v krátkém průběhu času zvýšena o 36 krejcarů za libru: — občas podstatná příčina vysokých cen sukna. — Sedět v přičinlivé zahálce za kolovrátkem a za den vydělat až 3 zlaté a více, lákalo také daleko více, než skrovná denní mzda, tělo a mysl posilující práce na poli a v lese za každého počasí. Bylo nemožné sehnat nutné dělníky, sedlákům se nedostávalo služebnictva, majitelům lesů se nedostávalo dělníků na kácení dřeva, tudíž zdražování dřeva a více než jedenkrát skutečná nouze o dřevo ve spotřebním místě v Brně, při nadbytku v lese. A jak by se nezvyšoval tento nedostatek pracovitých rukou v geometrické úměře, když nejvyššímu a nejsvětějšímu účelu státu, brannému stavu monarchie, nabízel četné rekrutování, soupis záloh a domobrany? — Také zdraví těla a duše mohutně trpělo pod tímto odvětvím řemesla.

Již čtyř- až pětileté děti byly nuceny kvůli hladu a špatnému zacházení pracovat, pokud jenom mohly. Kdo myslel na školu, na pohyb a na cvičení v přírodě, na neustávající těžkou práci? Tyto tělesně nepříznivé vlivy dosvědčuje dostatečně záchvat tak mnohých mužů domobrany! — Ve městech a v městysech zhoršovala tato snadnost výdělek, ženské služebnictvo se vůči hledně neobávalo propuštění, spíše žádoucího. Zdálo se, že zlo je na nejvyšším stupni, když roku 1802 (v Brně napřed, potom zavedeny v celé monarchii) nacházely napodobitele stále více spřádací stroje a vyskytlo se několik manufaktur toho druhu. Velmi brzy se ukázaly blahodárné účinky spřádacích strojů na zemědělství, tak na příklad zůstaly v Rájci z 11 jenom 3 faktorie, lidé se hlásili k práci na poli. Silnice, které se v minulých létech staly nesjízdnými, mohly být opět upraveny atd. Nyní ještě nastává zlý okamžik celého přerušování onoho výdělků, dřívě, než se opět začne se spřádáním lnu, a oslabenějším dá živobytí, on, jediný blahodárný průmysl, neboť má přirozené hranice a na těch horách je zdomácnělý. Dokud se opět neupraví rovnováha, objeví se ještě mnoho zlých následků, když znamená hodnoty všech věcí nemůže mít žádné pevné určení kontroly, a když tu a tam nějaký skleníkový průmysl ve státě, který je přírodou odkazován na rolnictví, tomuto rolnictví omezuje potřebné pracovní síly, nebo je odnímá.

lenního panství Blansko	8.107 zlatých 16 krejcarů 2 troníky
	5. 423 zlatých 33krejcarů 3 troníky
	<hr/>
Celkem	13.530 zlatých 50 krejcarů 1 troník

Vzhledem k poddaným dává odhad rektifikační odchylku. Tato obnáší u Rájce a Jedovnic

10.342 zlatých 22 krejcarů 0 troníků

V jinak vysoce záslužné Schwoyově Moravské topografii je mylně uvedeno 8.136 zlatých 26 krejcarů 2 troníky u Blanska

3.592 zlatých 14 krejcarů 1 troník

Celkem poddanský odhad

---

13.934 zlatých 36 krejcarů 1 troník

Přírodní pozoruhodnosti Rájce a jeho okolí byly již častěji popisovány zábrdovickým premonstrátem [jménem] Martin Alexander Vigsius (1663) ve Vallis baptismi alias Kyritienensis [Údolí křtu neboli Křtinské] a brněnským městským lékařem [jménem] Jan Ferdinand Hertod z Todtenfeldu ve svém Tartaro Mastix Moraviae až po nevalné [efemérní] spisy našich dnů Das patriotische Tageblatt [Vlastenecký deník] rady Andrého, Jurendeho Mährischer Wanderer [Moravský pocestný], a Vaterländische Blätter [Vlastenecké listy] ale nikde zcela správně, nikde celistvě — ačkoliv rady Andrého: „Übersicht der Gebirgsformationen, und besonders der Übergangsformation in Mähren, zugleich als Leitfaden für mährische Besucher der mährischen Kalkhöhlen“ [Přehled horských útvarů a zejména přechodného útvaru na Moravě, současně jako návod pro moravské návštěvníky moravských vápencových jeskyní] (Brno 1804), který je nesporně hoden velmi mnohé pozornosti. A přece si zasluhují tyto podivuhodné podzemní dílny přírody ve více než jednom ohledu vyčerpávající ocenění [někoho jako] Ebel, Saussure, Scopoli, Mitterbocher nebo Tillesius! — A jakou znaleckou a činorodou podporu by našel takový podnik u dnešního majitele Rájce, starohraběte Hugo Františka ze Salm - Reifferscheidtu, jehož rozsáhlé znalosti a zajímavé pokusy z většiny fyzikálních věd, v chemii a v technologii k sobě dlouho přitahují pozornost každého znalce, a který jako ředitel Moravské společnosti zemědělství a zeměpisu působí se zápalem a s výsledkem na tak mnohá odvětví národního vzdělávání.

Není účelem tohoto čistě historického článku ponořit se do zevrubné úvahy těchto acherónských [asi: podzemních] předsíní. Chce na to vrhnout jen povrchní pohled, dříve než pojme svůj vlastní předmět.

Severovýchodně od hlavního města Brna se vine mezi syenitem a drobovou břidlicí v mnoha větvích vápencové pohoří, jenž, bohaté na pozoruhodnosti, se může přidružovat do řady těch vápencových skal, v nichž se nacházejí kovy, zemní pryskyřice a jeskyně v Derby v Anglii, k oněm v Julském alpském řetězu v Kraňsku [dnes: v podstatě Slovinsko – poznámka překladatele], plných velkých hlubokých jeskyní. Tak jako v oněch si podzemní vody vyhloubily chodby, vytvořily vodopády a jezera. Tak jako v těchto se ukazují nevyzpytatelné hloubky a strnulé podoby, napodobující organické útvary rostlin, z vápencového sintru, vypařováním vody, podle doposud neznámých zákonů, které vznikly

v průběhu nesčetných let. — Baumanns – Mückendorfské a jiné vápencové jeskyně Německa (kde dokazují pozůstatky jeskynního medvěda, tak jako zde, úplný zánik dříve rozšířenějšího druhu zvířat) stojí d a l e k o z a m o r a v s k ý m i jeskyněmi co do rozlohy a velikosti. Tyto by snad dosahovala jeskyně v Aggteleku [v originále je chybně vytištěno: Eggdélét] v Uhrách, kde ale činí přístup a pobyt vlci a hadi právě tak ošklivým jako nebezpečným. překonává je co do krásy jediné jeskyně na ostrově Antiparos v Archipelagu známá již v oné půvabné bájně době,  
[Verše německy, volný překlad do češtiny bez rýmování]

„Wo die Himmlischen auf grünen Fluren  
„Oft mit Menschen Freud und Leid erfuhren!“

„Kde nebešťané [nebešťanky] na zelených nivách  
často zakoušeli s lidmi radost a utrpení!“

Poloha těchto vápencových hmot a četné velké jeskyně v nich vysvětlují jejich vznik. Byly žíly, ložiska droby a drobová břidlice. Rozpukané vápencové pohoří přijímalo povrchové vody, tyto rozpouštěly měkkou jílovitou horninu, a konečně proudily hned silněji, hned slaběji, a nakonec proudily do prostor, jejichž původní hmotu rozpustily a odplavily. — Vzestup a pokles těchto vod, a tudíž jejich rychlejší nebo pomalejší tok vytvářely více dutých chodeb. Na některých místech se východy ucpávaly usazeným bahnem na jiných prorážely nahromaděné masy vod, jejichž váha byla silnější, než váha je ohraničujících tenkých vápencových stěn, které jim mohly klást odpor, a tak dostávaly jeskyně podobu, ve které je nyní vidíme, a tuto čas od času měnily, takže i v průběhu jedné čtvrtiny století mnohé dříve dobře známé jeskyně, mnohá jezera, které se lidé odvážili proplavat (i bez triplex aes circa pectus [latinsky: trojitého kovového brnění kolem hrudi – citát z Horatia – *poznámka překladatele*]) se staly nepřístupnými, a ustoupily to věčné tmy, naproti tomu jiné se nově vytvořily.

Přístup k těmto mnohým divům je charakterizován také již hodnotnou předsíní. — Jak se člověk blíží k velké jeskyni ve Sloupě, vzpíná se vstříc vyčnívající, přírodní vápencová klenba, zmenšený P a u s i l i p p , asi 30 sáhů [tj. asi 56,8 m – *poznámka překladatele*] dlouhý, 4 až 6 sáhů [tj. asi 7,6 – 11,4 m – *poznámka překladatele*] vysoký, na mnoha místech přes 12 sáhů [tj. asi 22,75 m – *poznámka překladatele*] široký, zde domorodým lidem nazývaný K ů l n a . — Z přilehlého obilného pole se jede poměrně vysokým klenutím uvnitř o něco nižším vchodem. Po několika okamžicích v tomto černém jícnu se ale již opět směje vstříc udivenému pocestnému obloukem východu přátelská zeleň pastvin. Na protilehlé straně jsme u pohodlného vchodu do samotné Sloupské jeskyně. Zdá se, že ji chrání přibližně dvanáct sáhů [tj. asi 22,75 m – *poznámka překladatele*] vysoká, kolmo ze země vyčnívající, zcela izolovaná vápencová skála, podobná hrozícímu obroví.

Dříve než předení ovčí vlny zchoulostivělo z mládeže k tomu držené chlapce, zlézali směli mladíci tuto ze všech stran příkrou skálu, když cizinci navštěvovali jeskyni a přinášeli v té roční době kytičky kozlíku lékařského (Valeriana Celtica), aby dostali malý dárek. J e d o s t i p o d i v u h o d n é , že tato rostlina, vlastní A l p á m , je opět k nalezení j e d i n ě zde, na ploše omezené několika málo sáhy, poněvadž jinak se na Moravě nikde nevyskytuje. Častější návštěvy zvědavců způsobily vyplenění této nádherné rostliny. Nyní už mnoho let nikdo na tuto skálu nevystupuje. Snad zase kvete půvabný kozlík (Valeriana), aby při obnovené síle mládeže, prvního, který ji zase najde, osvěžila svou nádhernou vůní.

— — rusticorum mascula militum  
 Proles, sabellis docta ligonibus  
 versare glaebas et severae  
 Matris ad arbitrium recisos  
 Portare fustes, sol ubi montium,  
 Mutaret umbras et juga demeret  
 Bobus fatigatis, amicum  
 Tempus agens, abeunte curru!

Horatius, III. 6

[Poznámka překladatele: latinský text je  
 v německém originále vytištěn s několika  
 drobnými pravopisnými chybami - zde  
 jsou tyto chyby opraveny podle hodnověrného vydání textu!]

[Horatius, *Quintus Flaccus*, narozen roku 65 před Kristem ; zemřel roku 8 po Kristu]  
 [Báseň: *Carminum liber tertius, carmen VI; 10. a 11. strofa, 37. až 44. verš*]

[Český překlad]:  
 [Horatius, *Quintus Flaccus*: *Vavřín a réva*.  
 Přeložila Eva Kuřáková  
 Knihovna klasiků  
 Praha, Nakladatelství odeon, 1972.  
 Báseň: *Ódy, kniha třetí, VI, strana 83*]

— — vojsko z mužného plemene  
 rod sedláků, jenž sabellským železem  
 prst' obracel a suché dřevo  
 přivázel na přání přísné matky,  
 v ten čas, kdy slunce měnilo stíny hor,  
 kdy zbavovalo zemdlené volky jha,  
 a odjíždějíc zlatým vozem, půvabnou chvíli všem rozdávalo

Sloupská jeskyně má s nesrovnatelně větším výstupkem a s Býčí skálou stejný charakter — ono strašné střídání vatikánských kopulí s nízkými vápencovými stěnami, pod nimiž se musíme plazit kupředu mnoho sáhů daleko, abychom se dostali do další síně — onen [charakter] strnulý, groteskní, neforemný a tmavý, kde, cize a daleko od výtvorů země a nebe, pořád řádí ohromné vody, denního světla se ostýchající, ta popelavě a kouřově šedá barva, (která samotná tak povléká oslnivě zářící bělost krápníku), křivolakosti a bludné zákruty, jimž, aby dosahovaly Minoova labyrintu na Krétě, chybí jenom ta obluda, kterou Theseus zabil nápomocnou lstí špatně odměněné Ariadny. Nikde ani hlásky, jenom ve vlhkých létech, jako ty všechny poslední, stálé kapání shora. V málo navštěvovaných bočních rozsedlinách jsou ještě krásné stalaktity, ačkoliv v žádném případě nedosahují oné [krásky] Blankenburgské jeskyně v Harzu. Mnohokrát se jde náhle nahoru, mnohokrát zase zejíc strašné propasti. Jedna z nich má kolem 800'' [stop] [tj. asi 252,8 m] ložisko hlíny a 72'' [stop] [tj. asi 22,75 m] svislé hloubky. Na jednom místě tvoří doposud neprozkoumaný, téměř svislý komín, z jiného přijdeme namáhavě a dosti nebezpečně po provazech a žebřících dolů. Po rovině, nacházející se dole proudí malý potok,

a omývá lavici písku, na níž bylo mnoho pozoruhodných žeber a kostí, které ale zvědavost návštěvníků a chtivost po penězích sedláků téměř všechny odnesla. Z nich se ještě nacházejí v některých sbírkách ojedinělé zuby, neobyčejně podobné oněm zubům *aligátora*. Hlava jednoho *jeskynního medvěda* se ještě nachází v Eckersdorfu [v originále chybně uvedeno: v Eversdorfu] [dnes: Božków; *dnes součást města Nowa Ruda, okres Kłodzko - Kladsko, vojvodství dolnoslezské, Slezsko, Polsko – poznámka překladatele*] u hraběte Magnise. — Kameny vhozené do těchto jícnu padají s děsivým rachotem od výstupku k výstupku a potřebují dobré 4 až 6 vteřin, než se dostanou do vody v hlubině. Hudba, zejména dechové nástroje, trumpety a bubny, působí v této hrůzyplné odloučenosti zvláštním účinkem, ačkoliv není ozvěna, ale téměř po d očekáváním zůstane třesnutí střelné zbraně: přece však stále více či méně nebezpečný pokus, neboť od otřesu se kameny, také ovšem balvany, uvolňují a padají dolů. — Avšak zabloudit je možno ve Sloupské jeskyni sotva tak bez [možnosti] záchrany, jako ve Výpustku. Voda, která protéká Sloupem a vstupuje do této jeskyně je buď *nějaká* [voda v souvislosti] s *Punkvou*, nebo přece do ní v podzemí *ústí*.

Když jednou při nějakém osvětlení této jeskyně spadl jeden dřevěný svícen do svrchu zmíněné propasti dolů, objevil se u výtoku Punkvy naproti zříceninám starého zámku Blansko, nedaleko poplužního dvora Nové dvory.

Velmi pravděpodobně odtéká tato voda ze Sloupu pryč pod ostrovskými poli, snad přes ono velké podzemní jezero v jeskyni *Eniodis* [Císařská jeskyně – Ostrovská vodní jeskyně – číslo Jednotné registrace jeskynních vchodů v CHKO Moravský kras dle Ing. Audyho je 569 - *poznámka překladatele*], o níž bude ještě podrobněji řeč, a teče přes rozdíl v úrovni přes propast *Macochu* nedaleko starého blanenského zámku opět na povrchu, opět se ztrácí pod zem a konečně ústí u *Klepáčova* do *Svitavy*. — Pravděpodobně podzemní vody těchto jeskyní souvisejí a ty poslednější tak vytvářejí (jak velmi správně poznamenal rada André) velké nádrže mnohých, západně a východně, zejména ale směrem k jihu jako přirozený spád existujících pramenů, kdežto *povrch* krajiny, s výjimkou několika rybníků na *hlubších* místech, je chudý na vodu, a jakoby tvoří jenom klenbu nad těmi velkými podzemními nádržemi. To naznačují četné trychtýřovité poklesy mezi Jedovnicemi, Ostrovem a Sloupem. Každým rokem přibývají. Je-li po silných deštích malý trychtýřovitý otvor ucpanou zeminou vyřazen, tak zjevně ukazuje, že teprve po dlouhé době slyšitelné šplouchání dolů sházených kamenů, že tyto mohly spadnout do hluboké vody. Páry vycházející z těchto trychtýřů jsou škodlivé vegetaci, a ostrovská pole kolem těchto trychtýřů vypadají jako spálená, je-li obilí právě nalito.

Na druhé straně Ostrovského údolí, vedoucího ke starému hradu Holštejnu, na holé, kamennými balvany poseté pastvině, klesá dolů mezi dvěma špičatými skalními troskami chodba do hlubiny. Když jsme ztratili po nějaké době denní světlo, nacházíme se náhle na křišťálově světlém jezeře, které se zdá, že je rozděleno ze stropu dolů visícím hrůzyplným krápníkovým balvanem, a skrývá jeho rozlohu. — To je ta jeskyně, které kníže Salm přidal jméno *Eniodis*, a kterou nechal mnohokrát osvětlit. Při tomto osvětlení, u příležitosti svého druhého sňatku s hraběnkou Antonií Paarovou 1792 nakreslil esterházyovský knížecí ředitel galerie a mědirytec dvorní komory Josef *Fischer* tento skutečně jedinečný pohled a vydal u Tranquillo Mollo ve Vídni naleptaný en mordant [= francouzsky: v nadšení]. Když pojedeme po tomto jezeře, dostaneme se dále vpravo do síně, která končí klenutou chodbou, a když jedeme opět zpátky, vlevo přes několik ohybů se dostaneme do tak nízkého kanálu, že se musíme ploše natáhnout na lodi, a tuto bez vesla, jenom pažemi, opírajíce se o nízké a příkré klenbu stropu, musíme postrkovat dopředu asi 15 sáhů [tj. asi 28,4 m], kde se chodba



najednou tak rozšíří, že je možno vzpřímeně stát, a v malé, kulaté, kapličkovité prostoroře je možno loď obrátit. Všude ční příkré stěny do téměř bezedné vody. Jenom západně se otevírá malá propast, právě tak veliká, že loď, když se na ni právě tak jako na kanále na plocho položíme, můžeme namáhavě zdolat. — Nacházíme se na příšerném jezeře, pravděpodobně o hodiny dlouhé rozloze, pod ostrovskými poli. Nejsilnější pochodně nejsou s to, aby vrhly slabé světlo na strop, tak vysoko je klenba rozepnuta, o to méně je světlo s to ukázat vzdálenost, která je zcela nepřehlédnutelná.

Toto velké jezero souvisí s malým u vchodu, stoupá a klesá jako toto, a musí také mít nějaký odtok, poněvadž napájí Punkvu a několik dalších pramenů. — Panuje zde zatuchlé hrobové ticho a temnota, povrch tohoto jezera se zdá, že je zahalen plochou prachu, která se odlučuje, jak veslo rozdělí vodu na povrchu. Podobný jev vykazuje také malé jezero v Býčí skále, které hrabě Salm rovněž projezdil. Ale ani takový neohrožený a neúnavný kormidelník, podobný Tellovi, jako je hrabě, plati-li fyzikální objevy, by po onom velkém jezeře nejel dále, poněvadž se nelze od onoho úzkého otvoru naprosto nijak vzdálit, ani běžet do pochmurného nebezpečí, že nikdy více nenajdeme to obarvené místo jako ty obklopující černé a mokré skály.

V roce 1807 ucpaly záplavy přístup k velkému jezeru bahnem nedlouho předtím, než hrabě Salm předvedl toto úděsně velké divadlo této jeskyně oběma nejjasnějším arcivévodům Ferdinandu a Maximilianovi, o jehož zveřejnění v tisku nebo ve spise se uvažovalo.

Třetí jeskyni objevil hrabě Salm za Jedovnicemi, v jedné vápencové stěně, na jejímž úpatí se ztrácí čirý potůček.

V hloubce asi pěti sáhů [tj. asi 9,5 m] zeje přes 8 sáhů [tj. asi 15,2 m] hluboký jícen, do něž nyní vede dolů velký hasičský žebřík. Od jeho dna vede vysoká, často velmi úzká puklina až ke druhé propasti o podobné hloubce. Odtud se blížíme, zčásti jdouce, zčásti se plazíce, nízkými, velmi úzkými stržemi k vodopádu, který sem nepřetržitě padá z výše asi 15 sáhů [tj. asi 28,5 m] a naplňuje nádrž, jejíž přebytek se ztrácí v malém jezírku, který svou vodu odvádí jinými podzemními spojnicemi opět do Adamova. Plevy, z d e vhozené do vody, vyjdou u Adamova opět na povrch, tak jako piliny, vhozené bezprostředně u jedovnické pily, se rovněž také vyskytnou v Adamově. —

Známe ovšem mnoho vodopádů nad zemí, ale pod zemí, kde je zjevuje oku jenom jasný svit pochodně, což bylo pro ucho vnímatelné již dlouho šuměním a burácením, neznáme žádné tohoto druhu. Neboť ty v Postojenské jeskyni v Kraňsku [dnes: Slovinsko – poznámka překladatele], ty, které nám popsali Tillesius a Rosenmüller, vidíme ovšem padat shora sem dolů, ale není možné je, jako tento zde, stát dole, jako u vodopádů na zemi, vidět je padat shora sem dolů.

Svit mnoha pochodní přinesených pod tento vodopád dodává v pusté jednotvárné mlčící temnotě vyděšenému oku imponující pohled na násilný sem dolů se řítící proud ohně.

Čas promění ony nálevky postupně na hotové závrty, a i když ještě také v jeho dlouhém průběhu mnohé vzniknou, jako slavná Macocha, kolem dokola obklopená územím panství Rájec v obci Vilémovice, na pozemku tam příslušných lichtenštejnských sedláků, ve veselickém lesním revíru, na vápencovém horském hřbetu, který dělí Sloupské údolí od Suchého žlebu, v němž Čertův most, zcela volně stojící dva skalní

vrcholy se spojujícím je kamenným obloukem, dává sice nanejvýš nedokonalý obraz světoznámého Čertova mostu ve Svatogotthardském [ve Švýcarsku – *poznámka překladatele*] průsmyku. Žádná s kreseb, které doposud vyšly neposkytuje ani jen nedokonalý obraz tohoto příšerného z á v r t u .(Tomu také odpovídá starý moravský, nyní již dávno v zapomenutí upadnuvší název P r o p a s t <sup>4</sup>) (německy Abgrund, Erdfall).

Terén dna je oválný, asi 50 sáhů [tj. asi 94,8 m] dlouhý, přes 30 sáhů [tj. asi 56,9 m] široký, ve srázném podélném směru od jihu k severu, kolem dokola obklopený šedými příkrými sráznými vápencovými skalami, ve výšce více jak 80 sáhů [tj. asi 151,7 m] nikde není přístupný. — Pouze ze dvou stanovišť lze M a c o c h u poněkud přehlédnout, na j i h o z á p a d n í s t r a n ě , na úzké, šikmé ploše, kde je možno se k propasti poněkud více přiblížit <sup>5</sup>); potom zcela nahoře od jednoho převislého kamene, ne zcela bez nebezpečí, protože je velice podemletý, pročež vydal hrabě Salm obvyklým průvodcům z Vilémovic rozkaz, aby pocestné pevně drželi na provazech, aby, i když kámen zátěž vydrží, zvědavý badatel prožil jen z d ě š e n í , nikoliv ú j m u .

Podivně vypadá na tomto místě černá zeleň koberce rostlin, tmavá šed' skalních děr, inkoust vody, a naproti tomu zeleň jednotlivých listnatých a jehličnatých stromů, zejména při kolmém osvětlení ranního nebo večerního světla! — P. L a z a r u s E r k e r , minorita v Brně, sestoupil do této propasti roku 1782 jako vůbec první. Jeho řádoví představení ale smělý podnik neschvalovali, a měli jej potrestat klášterní disciplínou.— Právě odtud pocházely nejdobrodružnější chůviny pohádky, jak to dole v Macoše vypadá, a jaké obludy tam všude řadí! Nějaký za husitské doby odsouzený zločinec měl být odsouzen ke smrti hladem, byl na provazech spuštěn do Macochy, s potravinami na pár dní. Již první večer přišel do hlubiny drak, jehož se mu podařilo těžce zranit kusy skal a dřeva. Ale drak lízal nějaký kámen, roztáhl křídla, uzdravil se, vzhopil se opět vzhůru a z propasti ven.

Když se toto stalo již po třetí, dodal si zoufalý odvahy, vyhoupl se obludě na záda a nechal se tímto neobyčejným Pegasem z tohoto hrůzyplného místa prokletí opět vynést ven. Nikdo jiný nám nemůže dojemněji dávat k lepšímu, život, skutky a utrpení draka na brněnské radnici! [*tato věta je přeložena volně, v originále zní takto: Kein Gleich und kein Perinek kann Uns Leben, Taten und Leiden des Lindwurm in Brünner Rathause rührender zum Besten geben!- poznámka překladatele*] — Však toho bylo dosti, aby to v oné době pověr, napjatého očekávání, strachu a naděje surového množství se zaměřily na tento vskutku zvláštní závrť.

---

<sup>4</sup> ) Největší rakouský, dnes [tj. v roce 1815 – *poznámka překladatele*] žijící orientalista, Joseph von H a m m e r , c.k. rada a dvorní tlumočník v tajné dvorní a státní kanceláři, ji také zvětšil jako básník.

Dnes všeobecné jméno M a c o c h a zdůvodňuje l i d o v á p o v ě s t :

Jedna vdova z Vilémovic, která měla syna, se provdala za tamního vdovce. Aby nyní převedla majetek tohoto muže pouze na svého syna z prvního manželství, měla svého nevlastního syna vylákat sem k této propasti a vhodit ho do ní. Chlapec se udržel ve křoví a vytáhli jej uhlíři, kteří sem přispěchali na jeho křik Tak byla jistě se domnívající macecha usvědčena ze svého zločinu, a v odplatu vhozena rozhněvanými venkovany do těžce propasti.

<sup>5</sup> ) Odtud ji zachycoval také ředitel F i s c h e r a pan M a y e r , autor Dia-na-bore, mladý druh hraběte Hugo Salma, ji skicoval, aniž ji však dokončil

Kníže Karel Salm navštívil tuto propast roku 1776, přišel úplně dolů, a byl dlouhý čas dole. Zcela chybné je tedy, co o tom obsahuje *Der Mährische Wanderer* [Moravský pocestný] z roku 1809.

Roku 1794, dne 15.června, se nechali spustit knížecí lichtenštejnský architekt a ředitel hutí *Rudžinský*, pozořický úředník *Postawka*, inženýr *Thalherr* a lesnický písař *Fechter* na vrátcích a lanech dolů, a nacházeli během svého pětihodinového pobytu, na který zanechali mnoho znamení, na písčitém břehu Punkvy čerstvé stopy vyder, zlatohlávků [nebo: jako rostlina sasanka pryskyřníková – v originále je německý výraz *Goldhähnchen* – *poznámka překladatele*], nočních sov, žab, hlemýžďů a všeobecně známého hmyzu. *Nahore* slyšeli všechno, co mluvili, naproti tomu *dole* velmi málo z toho, co oni shora dolů křičeli. Třesnutí dole odpálené pistole hřmělo nahoru zcela podobně jako dělo, pára prachu se nerozdělená vznášela velmi dlouho v podobě mráčku. Nejpodivuhodnější cestu do Macochy podnikl opět nynější majitel, starohrabě Hugo ze Salmu roku 1811, své přání, přesnější měření, vyhradil druhému pokusu. Neznámá je znalcům znalost *Der Mährische Wanderer* [Moravský pocestný] a *Vaterländische Blätter* [Vlastenecké listy] o onom trubkovém otvoru zvaném *Komín*, do nějž zároveň každá okolojdoucí bouře udeří! Tolik o pozoruhodnostech tohoto druhu na vlastním panství *Rájec*. — *Nejpodivuhodnější* a *největší* jeskyně je jenom v jeho blízkosti, mezi *Křtinami* a onou romantickou malou jeskyní, která je známá pod jménem *Kamený sál* [dnešní název jeskyně: *Kostelík* – číslo Jednotné registrace jeskynních vchodů v *CHKO Moravský kras* dle *Ing. Audyho* je 1180 - *poznámka překladatele*], kde si mnoho společností vychutnává svůj oběd. *Vkusná liberální knížata Alois a Jan Lichtenštejnové*, nechala přes hospodářského radu *Petriho* v těchto nepřístupných roklinách, k jejich věčné slávě, zhotovit mosty a cesty, takže nyní je možno jet se 4 koňmi tam, kde se dříve muselo nuzně prolézat. — *Jmenuje se Výpustek* (*Durchburch*) [což znamená německy průlom, průrva, průnik - *poznámka překladatele*], s ohledem na svou délkovou rozlohu je to asi největší jeskyně světa. Nikdo se nemůže chlubit, že se dobral jejího konce. *Hrabě Salm* ji navštívil s obvyklou smělostí, spotřeboval přitom 4.000 sáhů motouzu [tj. 7.584 m] 3 až 4 pytle plev a přece se musel s nepořízenou vrátit. Každému prudkému kroku hrozí na mnoha místech strašlivě hluboko vyhloubená půda. Temné hučení řve zdola nahoru. Černá noc panuje „v samotě neveselé, hlas lidský tam navěky mrtev je cele“ kde, abychom pokračovali v obraze ze *Schillerova* nedostizného *Potápěče*, „z té pouště, kde jediná cítící hrud', byl já mezi larvami němými, kde ještě jako hora propast pode mnou v hloub zeje bezmezná, sluch nachází hlušinu tajemnou, však oko tam s hrůzou rozezná.“

[*Poznámka překladatele k českému překladu předchozích veršů básníka Friedricha von Schillera*; \* 10.11.1759 ; † 19.05.1805

*Báseň: Der Taucher*; první dva verše jsou z uvedené básně: 21. strofa, 6. a 5. verš, pokračování básně první dva verše: 21. strofa, 3. a 4. verš, následující čtyři verše: 19. strofa, první až čtvrtý verš. Verše jsou však autorem textu poněkud upraveny]

[Český překlad]:

[*Schillerovy a Goethovy básně*.

*Přeložil Jan Kamenář.*

*Praha, Česká grafická Unie, 1944.*

*Báseň: Potápěč (1797), strana 142 a následující]*

Tato jeskyně se vyznačuje před jinými četnými velmi nízkými chodbami, — mezi všemi nejkrásnějšími stalaktity, ale také četnými, jenom tenkou krápníkovou kůrou

překrytými nezměrnými propastmi, ze kterých zaznívá sem vzhůru ono svrchu zmíněné stále temné šumění podzemních vod. Jeden jediný nešťastný krok může ten lehký sintrový příkrov rozbít. Tak našla zde svůj hrob na konci sedmnáctého století celá společnost z Olomouce, aniž by byla někdy opět nalezena její nejmenší stopa.

Býčí skála, (Stierfels, poněvadž kdysi se z oné štítové stěny zřítil dolů do propasti zuřivý býk) za Adamovem, je ze všech moravských vápencových jeskyní nejpohodlnější přístupná, a nikdy se v ní nemůže zablodit. Také zde je velice malé jezírko. Také je se odvážil projet přes velké obtíže místa hrabě Hugo Salm s radou Andréem, a se zahradníkem vídeňské univerzity Schrottem.

Tato jeskyně je nejbližší Brnu a nejnavštěvovanější. Knížata Alois a Jan Lichtenštejnové nevynaložili málo na to, aby ji zpřístupnili a udělali z ní skutečné místo potěšení. Často přijímala návštěvy nejvyšších a vysokých osobností.

Tolik o těch často pojednávaných, ale stále ještě nadlouho ne vyčerpávajícím způsobem ohodnocených přírodních zajímavostech panství Rájec a jeho sousedství. — Přejdeme nyní na to, co listiny co kroniky, co pověsti a legendy pravěké doby naší paměti, nebo našim srdcím o osudech této krajiny, toho, co je hodno vědění, předaly!

Rájec, a s ním v průběhu doby spojené majetky za pánů z Rogendorfu a ze Salmu, nejsou v žádném případě bezvýznamné, ještě neznámé v moravských dějinách.

Již na počátku dvanáctého století, když měli Hohenštaufovci německý císařský trůn, když Soběslav, jejichž věrný přítel, se namáhavě hájil v Čechách a na Moravě silnou a mocnou rukou proti četným spiknutím a až do Kujavska nesl postrach svého jména, (1130) patřily Rájec a Blansko kostelu v Olomouci. Biskup Jindřich Zdík tvrdohlavě hájil o osm let později svá práva na Blansko proti troufalosti vévody Vratislava, který byl usazen v Brně. — Onen slavný biskup Bruno z Olomouce, důvěrník českého Mackbetha, Přemysla Otakara, od něhož má jméno Brunoberg, Braunsberg [dnes: Braniewo; okresní město ve vojvodství Warmia – Mazury – severní Polsko – *poznámka překladatele*] (tak jako jeho král a pán zbudoval Königsberg [česky: Královec; dnes: Kaliningrad – Rusko – *poznámka překladatele*] vyslanec k Rudolfovi Habsburskému, k papeži při jeho přepadení v Klosterneuburgu, předešle oné rozhodné bitvy mezi Rudolfem a Otakarem (na Moravském poli, u Marcheggu, Dürnkrot [Suché Krúty] a Jedenspeigen, až nahoru ke Stillfriedu), propůjčil roku 1267 mezi jinými statky také Blansko jím zřízenému proboštví v Kremži, které je ale dlouho nedrželo. — V listinách se objevují jako majitelé Rájce různé dobře známé rody česko-moravské šlechty avšak jsme nejisti, jak tento [Rájec] podělili, nebo jej vlastnili společně. 1358 Ješko z Rájce, 1376 bratři Heřman a Šebor z Rájce, po roce 1376 Bunko z Mostic, 1386 opět nějaký Ješko z Rájce, po roku 1386 Ješko Puška z Kunštátu, do roku 1412 Erhard Skalský z Kunštátu, od roku 1412 bratři Also a Pročko Lisický z Kunštátu, roku 1432 Jan z Lomnice, roku 1480 Zikmund z Rájce a z Mírova, roku 1489 Bedřich z Drnovic, roku 1520 Bohuslav II. z Drnovic, roku 1530 bratři Bernard, Jan a Bohuslav z Drnovic, po nich Bohuslav IV. a Jan z Drnovic. — Za těchto se spojily ještě blízké Doubravice s Rájcem, kolébkou onoho rodu, který své jméno vztahoval, podle staré tradice, k hrdinovi, kterému, jako Manlius Torquatus a Valerius Corvinus, souboj s maďarským Goliášem v době Velkomoravské říše za Svatopluka dal přízvisko Odřivous (Bartausrauser). — Ondřej z Doubravice, kanovník v Olomouci a v Litoměřicích, konečně biskup v Polešovicích, přenesl roku 1092 (napřed na Velehradě, ale po více jak 170 let v Polešovicích) katedrálu sv Petra a Pavla. do Olomouce a zemřel roku 1096. — Senlo z Doubravice byl mezi nejpřednějšími onoho slávu

ověčeného zástupu vojska, které vyslal Vladislav, král a vévoda v Čechách, velkému Barbarosovi na pomoc, aby pokořilo odbojné Miláno (1158). Kaplan velebil hrdinskost Čechů, jako freisingký kanovník Raderik Němců. Otto Morena Italů, Guntherus Ligurinus celý epos zničení této nové Tróje. — V těžké pomstě, kterou polní kapitáni posledního Babenberka, Bedřicha Bojovného, vévody rakouského a štýrského, prováděli po dlouhá léta pohromy, takže byl český král Václav tak často připravován o vlast, propadl také hrad Doubravice jejich zlobě. V roce 1245 se jej úskočně zmocnili a hradního pána jménem Hrabeč z Doubravice, kterého zajali, odvěkli do Vídně, a teprve po pětiletém tvrdém věznění, po mnohém neúspěšném mučení, k vynucení ukrytých pokladů a tajemství a proti vysokému výkupnému jej opět propustili. Ješko Dubvička z Doubravice a na Skalici prodal roku 1378 Doubravici a příslušenství Oldřichu Černoorskému z Boskovic a jeho manželce jménem Sbinika. Po Oldřichově smrti to prodal jeho bratr Václav Ješkovi Puškovi z Kunštátu, tento opět Erhardtu Piniovskému ze Sovince (Eulenberg). — Prokop Veliký se svými kališníky zničil hrad Doubravici roku 1430, vyhladil blízké vesnice Valkunov a a Přibíšín se zemí, a bezmála z lidské paměti, avšak nejméně hrad byl opět brzy upraven a zůstal u rodu pánů ze Sovince, byl také roku 1521 za obou posledních Jagellovců Vladislava a Ludvíka bohužel za příliš častých hrůzných činů pěstního práva a svépomoci zlezen a zbořen, nicméně zůstala Doubravice ještě po dlouhý čas samostatným statkem za Barbory z Lomnice a Václava z Valdštejna. Roku 1556 za Ferdinanda I. byla úplně spojena s R á j c e m . —

Po vymření rodu z Drnovic až kolem poloviny 17. století spatřujeme jako pány z Rájce onoho svobodného pána a hraběte W e r d e n b e r g a, kterého druhý Ferdinand počítal mezi t ř i B e r g y – své koruny (Eggenberg, Questenberg, Werdenberg) tak jako t ř i Š t e j n y (Valdštejn, Ditrichštejn, Lichtenštejn). Brzy nato, ale jenom po krátká léta, vlastnil Rájec a Doubravici včetně Jedovnic hrabě Mikuláš P a z m á n y, synovec onoho kardinála za obou Ferdinandů, primas uherský. Roku 1688 se objevuje jako pán těchto panství Kristián hrabě z R o g e n d o r f u a Molenburku.

Zůstala při tomto rodu, dokud se roku 1760 starohrabě Antonín ze Salm-Reifferscheidtu, tajný rada, nejvyšší komoří rytíř Zlatého rouna, ve své době vychovatel Josefa II., (který roku 1763 zbudoval nynější, nový zámek namísto starého vyhořelého a zemřel roku 1769 v Bruselu) neoženil Rafaelou, dcerou hraběte Karla Ludvíka z R o g e n d o r f u a k tomuto právnímu titulu nepřidal ještě formální odstupně s dědici hraběnky Karolíny z Rogendorfu.

Téměř ve stejné době, kdy k Rájci přistoupil nyní pustý zámek a statek D o u b r a v i c e, byl s ním spojen také Holštejn. Ze starého zámku Holštejn (Volštejnsko) zůstaly ještě jenom mechem porostlé zříceniny širokých obvodových zdí a dvě věže v líbezném údolí obklopeném vápencovým pohořím, na příkré izolované skále, jejíž útroby ukrývají širokou pochmurnou jeskyni, nedaleko vesnice Šošůvka. Měl kdysi svou vlastní šlechtu, která se dělila na větve K r o p á č ů a V a r t n o v ý c h a vymřela Janem z Holštejna roku 1572 za Maxmiliána II. — Jméno tohoto rodu se poprvé objevuje ve svědectví soudce krále Otakara o vlastnictví cisterciáckého opatství Žďár o vesnicích Elhota a Kučerov. Právě zde vystupující Hartman z Holštejna daroval roku 1283 vesnici Bukovinu premonstrátským jeptiškám ve Křtinách.

Vok druhý z Holštejna válčil roku 1406 s Bětou, vdovou po Emilu z Osova na Petrovicích, vtrhl na její příliš blízkou tvrz, jejíž malé zbytky lze rozeznat jen s námahou u Petrovic na Zaječím kopci (Hasenberg). Běta prý byla při přepadení svého šlechtického sídla buď zabita nebo také jako zajatkyň zemřela v holštejnském hradním vězení, neboť kroniky

zmiňují Voka jako jejího vraha. — Později táhl Vok z Holštejna pod špatně bráněnou korouhví kříže proti neodolatelné korouhvi k a l i c h a . Táborité měli hlavní město Prahu nyní opět zcela ve své moci, jenom Vyšehrad jim hrdinsky odolával — pod Janem Šemberou z Boskovic; mezi obléhajícími husity se nacházel z Moravy Viktorín Bočko z K u n š t á t u a z Poděbrad, a Hynek z V a l d š t e j n a přezdívaný Železná kapsa, který hned nato získal Holštejn sňatkem, jako Vok z Holštejna dne 11. listopadu 1240 za přítomnosti krále Zikmunda, při nezdařeném pokusu Vyšehradu sesadit spolu s vrchními vojevůdci moravského zemského hejtmána Jindřicha Plumlovského z Kravař a prvního šlechtice, padl pod cepy českých sedláků.

Vok III. z Holštejna obdržel roku 1459 tento hrad s městečkem Jedovnice a s tamní, nyní zcela zničenou tvrzí a s vesnicemi Senetářov, Kotvrdovice zase zpátky. Vok a Janko z Holštejna zastavili nato vesnici Vilémovice za 30 kop moravských grošů Prokopu z Velenic a jeho domácí paní Markétě z Roketnic. Krvavý a tvrdošjný boj o Moravu a Slezsko, ano dokonce o českou korunu mezi velkým králem Jiřím z Poděbrad a jeho slabým následníkem, polským V l a d i s l a v e m , s velkým, ale nevděčným zetěm prvnějšího, uherským králem M a t y á š e m Hunyady Korvínem, otevřel hanebnostem pěstního práva a svépomoci opět dveře a bránu. Mezi loupeživými rytíři té doby se ukazuje před jinými Beneš z Boskovic, přezvaný z Třebové, pán na Holštejně, Černé Hoře, Letovicích a Třebové (který (jako kdysi baron von Geroltzek kupce z frankfurtského veletrhu, kteří se nechtěli nebo nemohli vykoupit), nechal mnoho kupců zaživa zazdít ve věžích Třebové, a jednou také, v návalu zuřivosti, jednoho tamního měšťana. Německého řádového rytíře hraběte Šlika a Rudolfa von Dürrenberg zajal jednou v lese, a hodil je do hrůzyplné podzemní hladomorny svého skalního hradu Riesenburgu (Třebov); oloupení o paprsek světla, vydání na pospas smrti hladem, našli, jako zázrakem, záchranu podzemní chodbou, uprchli k Jankovi z Vartenberka a svolávali pomstu moravského zemského hejtmána Vibora z Cimburka. Ten také přišel s vojenským oddílem a s oštěpem, porazil je, a poněvadž Beneš uprchl, nechal jeho vražedné a loupeživé druhy pověsit na nejbližší stromy. — Přesto prodal tento Beneš roku 1503 v úterý po Nanebevstoupení Páně hrad Holštejn s vesnicemi Ostrov, Lipovec, Šošůvka, Housko, Kulířov, Hemlíkov a polovinu Podomí za 1.200 uherských zlatých Hynkovi z Popůvek na Pozořicích. Jeho smrt (po roce 1525 přešel Holštejn na manžela jeho dcery Markéty, Jana Pavlovského z Widbachu. Markéta odkázala poté Holštejn svému druhému manželovi, Oldřichu Přepyskému z Reichenburgu, který žil ještě v roce 1552.

Jako dřívější majitele J e d o v n i c nacházíme v listinách v husitských válkách proslavené Jindřichy (Hynky) otce a syna z V a l d š t e j n a , (současně pány z H o l š t e j n a a ze Židlochovic) 1422, 1447 až 1459, kdy opět vystupuje jako pán Vok III. z Holštejna. Po něm následovali 1480 Martin ze Želetavy, 1501 až 1512 Václav ze Želetavy. — Další údaje o střídání majitelů tohoto půvabného místa, které zejména za Karla VI. morem téměř zcela zpustlo, se nenachází žádné, přesto bylo určitě ve druhé polovině šestnáctého století spolu s Doubravicí a Holštejnem spojeno s Rájcem. — Nepříjemnosti vleklých náboženských a názorových válek, zejména vpád pod T o r s t e n s o h n e m , nepřátelské nájezdy B o c s k a j e , B e t h l e n a G á b o r a a R á k ó c z y h o pošlapaly nejen železnou nohou veškerý výkvět a naděje p ř í t o m n o s t i , nýbrž také památky, právní a majetkové poměry m i n u l o s t i , tím ale také mnoho důležitého a nepostradatelného pro b u d o u c n o s t , v níž nyní žijeme my, vnukové oné nezdravé doby, která se stejně stala naší, hrozila tak často a tak blízko!

Po celé desetiletí byli Švédové pány Olomouce a téměř celé severní Moravy. Onen příklad zbabělé malomyslnosti, který dal tamní velitel, Vlach Miniatti, byl nádherně opět

vyrovnán starořímskou statečností u Jankau, dne 6.března 1645 Souches udržel Brno, a tím zachránil samotnou Vídeň, s níž jedna jediná vesnice, Senice na Hané, se obehala hradbami, všechny švédské útoky odrazila, a udržela se od nich zcela volná až po vestfálský mír a po odchod nepřátel.

Torstensohn osobně vyzýval nádhernou tvrz Pernštejn, marně a bezvysledně ohrožoval jinou početnou stranu sporu Nový hrad nad údolím Svitavy, náš Adamov, který udržel a obnovil kníže Jan Lichtenštejn, jehož památka dochovala našim potomkům dny u měst Štětín, Heidenheim, Würzburg, Trebia, Coni, Aspern, ba dokonce nešťastné dny u Hohenlinden, Slavkova a Wagramu, trvající jako ty jím obnovené kameny zašlé rytířské doby. — Ještě je poznamenáno v knize pokřtěných bořitovské fary, jak, chvějící se krutostmi a vydíráním Švédů, venkovský lid po mnoho měsíců utíkal a bránil husté lesy u Spešova, Němčic a tenkrát ještě jak strašné skalní údolí Punkvy. Ještě ukazují u Spešova pramen, z něhož farář, který také utekl, v této strašné nouzi křtil novorozence.

Ví se, jak nesčetné památky péče otců a nádhery Karla IV., velkého Poděbrada, umění milovného Rudolfa II., jako mnoho veřejných a soukromých archivů a knihoven<sup>6</sup>), odvěkli do Švédska s ostatními trofejemi Königsmark a Wrangel z Čech, Torstensohn z Moravy, — že bohužel cesta slavného slávisty Dobrovského na sever byla zbytečná: proto že musíme hluboce litovat, ale nemůžeme se divit, ačkoliv nám stojí tak blízko, že se dokonce přesto tak málo toho proklestilo až k nám jak z husitských hrůz, ze zmatků mnohých rebelií, z loupeživé švédské doby.

Pokud sahají diplomatické stopy, nacházíme v jejich okolí Blansko, bohaté na železo, pod biskupskou berlou biskupů z Olomouce. Starý, nadmíru vzdálený zámek Blansko (ovšem rozlišovat od nového, ležícího na okraji městyse) se zvedá ve zříceninách na závratném úbočí nad Punkvou, nedaleko poplužního dvora Nové dvory u vesnice Veselice. — Když roku 1645 táhl Torstensohn na Brno, byl Starý hrad za Blanskem ještě jednou uveden do obranného stavu kvůli útočišti a jistotě. — Vlastnictví Blanska se střídalo dlouhou dobu mezi biskupskou Mensou [v originále latinsky = stolem nebo oltářem – poznámka překladatele] a proboštstvím v Kremži, roku 1398 zastavil olomoucký biskup Jan Mráz, dříve probošt křižáků, Zderadovi, který dokonce prodal posvěcené nádoby a dal je do zástavy, a zemřel v klatbě, Blansko Mikuláši Náhradkovi ze Studnice; roku 1431 obléhala hromada zuřivých táboritů pod praporem Prokopa Velikého jeho syna Janka ze Studnice, dobyla přes pochybnou obranu předhradí a zámek, povalila mohutné věže a prolomila zdi, ještě odporující jejich vzteku a zubu času až do dnešních hodin. Roku 1447 se objevuje jako pán Blanska a doživotní vazal olomoucké kapituly a katedrály Vilém z Miličina, 1531 Jan Doubravský ze Skály, 1573 až 1615 Jan Žalkovský ze Žalkovic, — v těžkých časech moravské rebelie, vyjednávání o majestátu, tvrdě popíraného následnictví trůnu druhého Ferdinanda, strašného signálu Po staročesku! kterým byli svrženi císařští místodržící v Praze z okna, 1616 – 1620 Albrecht ze Šlejnic, 1620 – 1627 Oktavián Kinský z Tetova, 1627 – 1631 František svobodný pán z Magnisu, od roku 1631 do roku 1694 zůstalo Blansko vznešenému rodu z Rožmitálu, který viděl ve svém domě ve druhé manželce krále Jiřího z Poděbrad českou korunu, v pánu Františku Zdeňkovi z Rožmitálu a z Blatné, a v jeho synovi Kašparu Melchioru Baltazarovi, jeho vnukovi Václavu Zdeňkovi a v jeho pravnucevi Bernardu Antonínovi a Františku Baltazarovi. — Roku 1694 se objevuje jako doživotní vlastník Blanska hrabě Arnošt Leopold hrabě z Gellhornu. Jeho syn Arnošt Julius, mající

<sup>6</sup>) na příklad olomoucké dómské kapituly atd.

hlavně statky ve Slezsku, ukázal, když se této země zmocnil Bedřich Veliký, v předchozích desetiletích tolik prozíravé ctnosti poddajnosti v územních okolnostech, a chytrého vyzvídání podle větrné růžice momentálního zájmu! Přijal službu jako pruský plukovník, a když roku 1742, krátce přes vřatislavským mírem, se dostal silný oddíl oslabeného pruského vojska do nebezpečí, zčásti nedostatkem, nemocemi a dezercí, zčásti houževnatostí polního maršála poručíka barona Rotha, bránícího Brno, zčásti pronásledujícími císařskými, sloužil on sám jako ukazatel cest přes hory u Blanska, baterie nad Doubravicí zajišťovaly kvapný ústup. Aby ale unikl nevěli velké Terezie, neopomenul opět také Gellhorn sloužit na druhé straně, aby udržoval onen souhlas s vřatislavským mírem, který se stal pro něj v důsledku tak nepřijemným.

Karel Josef hrabě Gellhorn, který hluboce klesl do dluhů, prodal roku 1766 Blansko, s vrchním lenním panským povolením Blansko vlastníku Rájce a Jedovnic, starohraběti Antonínu ze Salm-Reifferscheidtu, Dycku, Alsteru, Hackenbroichu, Bedburgu atd., rytíři Zlatého rouna a nejvyššímu komořímu, manželovi rogendorfské dcery dědičky Rafaely. Když tento 5. dubna 1769 v Bruselu zemřel, následoval po něm v tomto vlastnictví jeho syn Karel Josef dne 9. října 1790, vyzvednutý Leopoldem II. do stavu říšských knížat, který minil přenechat panství v září 1811 svému vlastnímu synovi s Pavlínou, dcerou knížete Karla Josefa z Auerspergu, vévody v Gotsche a Münsterbergu, starohraběti Hugo Františkovi.

Nakoukli jsme na ony přírodní pozoruhodnosti, které vyznamenávají krajinu u Rájce, na její osudy v dávných dobách. Nyní uděláme totéž na původ salmského rodu, v jehož vlastnictví se nyní nachází, avšak přiblížme se především vlastnímu účelu tohoto článku: památce dvou v nouzi i ve smrti nerozlučných přátel, kteří se skví za hrdinů Maxe I. a Karla V. přede všemi ostatními, z nichž jednomu Rájce, zajisté vzácně, uchovává od jeho císaře jemu zasvěcený památník jeho velkých činů, — a jako kdyby tomu nebylo dosti, se záchranou z tak mnohých krvavých bitev proti spiklencům a Francouzům, Benátčanům a nizozemským rebelům, Turkům a Maurům, pomocí v nejvyšší nouzi vystrašené Veroně, odvážnou pomocí přes víru, zvyky a kulturu rozhodující poloviny Západu, při tureckém obléhání Vídně, s rukou milované dcery Alžběty, která všechno dala Vilémovi z Rogendorfu, věrnému spolubojovníku hraběte Mikuláše Salm: zdá se, že Rogendorfův stín v tom našel jakoby uspokojení, že při blízkém odchodu jeho rodu z jeho vlastnictví posloužil tomu, že dům svého jako lev smělého spolubojovníka navždy pevně připoutal k Rakousku! —

Ze Štýrska (s malými výjimkami společné kolébky nejstarší rakouské šlechty) pocházeli také Rogendorfové. Když po smrti Ladislava Pohrobka, země nad a pod Emží po vleklé roztržce s bratrem Albertem a bratrancem Zikmundem připadly nejstaršímu rodu, císaři Bedřichu čtvrtému, táhl s ním z Vídně do Nového Města jeho věrný Kašpar z Rogendorfu, komorník, stolník, zámecký hejtman z Wildeneggu regent v Dolních Rakousích, v kteréžto poslední cti po něm následoval hrabě Mikuláš Salm. Jeho manželka Markéta byla dcerou – dědičkou starých pánů z Wildhausu, roku 1480 jej vyzdvihl Bedřich na svobodného pána. — Vilém, jeho syn, rytíř Zlatého rouna, byl právě slovem a činem osvědčeným spolubojovníkem hraběte Mikuláše Salm, který se také oženil s jeho dcerou Alžbětou. Syn právě tohoto Viléma a bratr Alžběty ze Salmu, Kryštof z Rogendorfu, pán na Molenburku, Condé a Retornacu, nejvyšší německé lukostřelecké gardy Karla V., vyznamenaný v tažení na Tunis, do Nizozemí, při obléhání Marseille, St. Dizier a Metz [česky: Mety – ve Francii – *poznámka překladatele*], ve šmalkaldské válce, potom před Kysekem [Közseg – v Maďarsku –



v originále autor použil německého názvu města Güns – *poznámka překladatele*] proti Turkům, obdržel roku 1557 od římského krále Ferdinanda I. hraběcí důstojnost<sup>7)</sup> Guntersdorf byl povýšen na hrabství, a na říšských sněmech a v říšských matrikách z let 1521, 1545, 1551, 1557, ve Wormsu 1567 a ve Frankfurtu 1571 a v 1577 se objevují Rogendorfové mezi říšskými příslušníky. Také rozšířila tomuto Kryštofovi královna Anna, manželka Ferdinanda I. naléhavým dopisem svému švagrovi Karlu V. daným v Inomostí [Innsbruck – *poznámka překladatele*] dne 18. prosince 1541 jeho otcem vlastněný komturský kříž z Calatravy: „totiž kvůli téže z Rogendorfu, sestře staré<sup>7)</sup> hraběnky von Salub (Mikulášovy vdovy) naší příjemné, milé služebnice.“

---

<sup>7)</sup> Ferdinandus — Romanorum Rex — contemplantes vetustam ac Nobilem progeniem ortumque baronum de Rogendorf — nec non grata, fidelia spontanea atque utilia servitia — multifaria, maxime vero predicti Wilhelmi obsequia; quae divo quondam Caesari Maximiliano felicis memoriae domino et Avo nostro charissimo, nec non praesenti sacrae Caesariae Maiestati fratri et domino nostro charissimo Mauros devincendo atque prosternendo, nec non Montem Mauritaniae in Hispania situm, atque confinia Gallicas Oras spectantia (qui Pons Arabiae nuncupatur) recuperando subjugandoque, Nobisque deinde in expeditionibus quibusdam nostris Bellicis arduis precipue vero in obsidione illa gravissima Civitatis nostrae Vienensis Austriae, nullis nec vitae, nec fortunarum dispendiis parcendo, ac alias in Aula nostra Regia interiorem, et secretionem Consiliarium ac supremum Curiae Nostrae Magistrum agendo, summo cum studio, opera atque industria indefesse praestitit, — ex certa nostra scientia singularem hanc gratiam in prefatum Christoforum (a Rogendorf, fratrem Wilhelmi) — conferendam duximus, ac Castrum et ditionem Gundersdorff — in Comitatum ereximus, ipsumque praenominatum Christophorum a Rogendorf suosque heredes, — et de nomine stemmate et familia ipsius in infinitum descensuros, ac natos, ac nascituros tam masculos quam foemmas — Comites creavimus etc. — (závěrečná a pečetní formule) Datum in oppido nostro Crembsii die decima quinta Mensis Decembris, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Tricesimo Septimo. Regnorum nostrorum Romani Septimo, Aliorum Vero undecimo.

[Český překlad]:

Ferdinand, římský král, —máme na mysli starobylý a vznešený rod a původ barona z Rogendorfu a také cenné, věrné, dobrovolné a užitečné služby, především však rozmanité úsluhy již řečeného Viléma, které prokazoval tehdejšímu božskému císaři Maxmiliánovi blahé paměti, drahému pánu a dědu našemu, a které také nyní [prokázal] svatému císařskému majestátu, našemu drahému bratru a pánovi, poražením a zničením Maurů a také získáním a připojením hory Mauritánie, ležící v Hispánii a přilehlého území ležícího směrem ke galskému pobřeží (které se jmenuje Most Arábie), a [které] dále [prokázal] nám v některých našich náročných válečných taženích, zvláště však při onom velmi těžkém obléhání našeho rakouského města Vídně, kdy nešetřil škod na životě ani majetku, a [které prokázal] i jinak na našem královském dvoře vykonáváním [funkce] důvěrného a tajného rady a našeho nejvyššího hofmistra, pečlivě, pracovitě, pilně a neúnavně, — a na základě našeho pevného přesvědčení jsme považovali za nutné tuto obzvláštní přízeň přenést na zmíněného Kryštofa (z Rogendorfu, Vilémova bratra) a hrad a panství Gundersdorf jsme povýšili na hrabství, samotného jmenovaného Kryštofa z Rogendorfu a jeho dědice — a ty, kteří z jeho jména, rodu a rodiny budou navždy pocházet, ať narozené, nebo ty, kteří se narodí, jak muže tak ženy — jsme učinili knížaty atd. — [závěrečná a pečetní formule]. Dáno v našem městě Kremži dne 15. prosince léta Páně 1537, našeho panování římského [roku] sedmého, ostatních pak jedenáctého.

Původ neobyčejně rozšířeného rodu Salmů sahá do zcela nesrovnatelně vyššího dávnověku. Ztrácí se v temnotě Ardenského lesa, od něž se tato hrabata vzdálila právě tak málo, jako vlastní původní kmen Salm-Reifferscheidtů od znění víry svých otců. — S obvyklým sněním jim staří genealogové propůjčovali původ z Tróje, — potom zase, jako ony staré verše v síních říšského knížecího opatství Stablo [dnes Stavelot v Belgii – *poznámka překladatele*] o králech Tungrů, současnících Ariovista [Ariovistus – vůdce germánských Svěbů – žil v sedmdesátých letech před Kristem, vtrhl do Galie – poražen Caesarem – *poznámka překladatele*].

Edita progenies Tungrorum e sanguine regum [latinsky: Potomstvo Tungrů vzešlo z královské krve – *poznámka překladatele*], — svatí Arnulf a Simitrius byli počítáni k tomuto kmeni. V tak starých časech je nejlépe vše zavrhnout, těžké něco tvrdit, téměř nemožné to dokázat. Že tato hrabata z Ardenského lesa pocházela od velkoúředníků merovejské epochy [od poloviny pátého do poloviny osmého století – *poznámka překladatele*] a byla spřízněna se samotnou touto starou dynastií Franků, jako Agillosingeři a Velsové, může být velmi pravděpodobné. Toto naznačuje i náhrobní nápis vévodkyně Kristiny z Lotrinska, rozené hraběnky Salmové<sup>8)</sup> manželky Františka z Vaudemontu, vévody Lotrinského a Barského.

#### Christinae a Salmis

Ejus (Francisci II. Ducis Lotharingiae etc.) uxori, ex antiquis Franciae regibus ortae, religionis catholicae promovendae studiosae, immortalitatem pietatis pretio emit,  
sibi asseruit morte pia Anno 1627

[Český překlad]:

#### Kristině ze Salmů

Jeho (Františka II. Lotrinského atd.) manželce, pocházející z dávných králů Francie, horlivě rozšiřující katolickou víru, získala vážností nesmrtelnou vděčnost,  
se dostalo blažené smrti. Roku 1627.

Staletí staré přízvisko starohrabě je rovněž za sebe mluvící pomník Nepochybně je příbuzenství Salmů s regentským kmenem Portugalis, které začalo burgundským Jindřichem, uzavřeno nešťastným Šebestiánem. Zcela jednoho kmene s nimi byli staří vévodové lucemburští: těsně pod hradem Salmem leží poplužní dvůr Hermanmont, oblíbené místo Heřmana z Lucemburku, vzdorocísaře proti Jindřichu IV.

Rovněž v temnotě Arden zdaleka rozšířený rod vildhrabat a rýnských hrabat obdržel přes dceru dědičku hraběnku Janu, Horní Salm v západní říši a přijal toto jméno. — Salm, Salm a Salm – Kirburg, také Salm – Neufville pocházejí tudíž, a nemají nic společného s hrabaty ze Starého nebo Dolního Salmu, z nichž je Reifferscheidt, Dyk a Hainsbach [= Lipová u Šluknova v České republice – *poznámka překladatele*] a s linií Salm – Neuburg která vymřela hrabětem Karlem Vincencem dne 3. února 1784.

<sup>7)</sup> Tak se nazývá v protikladu k manželce jejího syna Mikuláše hraběnky Emilie z Ebersteinu. Ona sama se narodila 1506, 1520 se provdala za 61-letého Mikuláše Salma a 1541 ještě neměla 35 let.

<sup>8)</sup> Její svatební dopis u Calmeta, Histoire de Lorraine 1597 číslo 456

Vůči nadační listině Romanimoustieu IV. Nonas Martii 620 [= latinsky, římský kalendář – Romainmoustieu, 4.března 1620 – *poznámka překladatele*] Hlotario glorioso rege Francorum regnante [latinsky: slavným Hlotariem vládnoucím francouzským králem – *poznámka překladatele*] v níž vystupuje mezi svědky Raimibaldus Comes Salmiensis [Raimibaldus hrabě salmský – *poznámka překladatele*], stejně jako proti mnohým jiným diplomům ze Stabla [dnes Stavelot v Belgii – *poznámka překladatele*] Malméd, Echternachu a Lutychu, které nám předkládají genealogové tohoto rodu, by mohl diplomat projednávat jedno a druhé a mohl by pochybovat, ale lesk a statky již nesou charakter starého šedého dlouhého trvání, když za Jindřicha III. a za společného otce kmene *T h e o d o r i c h a*, a 1040 se ty obě linie tohoto rodu dělí, který zajisté co do stáří, i když ne co do bohatství a moci smí stát po boku každému evropskému regentskému rodu, který před posledním velkým převratem v Německu příslušel k burgundským a hornorýnským kruhům, k vestfálské hraběcí lavici, a zastávali úřad dědičného maršála arcibiskupského kláštera kolínského. Avšak — jak by mělo také tak ctihodné stáří, a prokazatelně tisícileté nepřetržené vlastnictví dávat jistotu proti násilným úderům a svůdným uměním o n o h o, o němž vůbec na kontinentě a na vodách více nic jistého a nic nedotknutelného nezůstalo, nebo zamezit, aby Bonaparte neoloupil tento prastarý rod o kolébku, kmenový hrad a kmenové zvláštnosti!

Zaplavení Nizozemska Francouzi a nový systém vlády této republiky, která se objevila v bouřlivých krutostech a opět zmizela, měla za následek mezi četnými pohromami odstranění všech feudálních práv a ztrátu všech z nich pocházejících příjmů. Za tato práva a důchody odškodnil §.3 říšského deputátního vyrovnání knížete Karla ze Salm-Reifferscheidtu rentou, zaručenou würtemberským opatstvím Schöntal. Pozemkové vlastnictví hrabství Dolní Salm bylo jak před, tak po velké sekularizaci a odškodňování ze strany Francie, tak jako nyní lunevillským mírem pánů Nizozemska, na každý pád sporné.

Dnešní majitel salmských panství na Moravě, *R á j c e*, Jedovnic, Blanska, starohrabě Hugo ze Salm-Reifferscheidtu, měl roku 1804 dlouho po definitivním vyrovnání odškodnění nastoupit vlastnictví toho, předešlými válkami těžce strženého a zatíženého hrabství Dolní Salm s tím rozhodnutím, že vynaloží své celé mateřské jmění a odškodňovací rentu na to, aby znovu oživil jeho pokleslý blahobyť a tím umožnil pasivní stav, který na ni přišel tísní doby. Francouzské úřady jej klidně nechaly v jeho držení, nechaly jej mezitím jím umořené dluhy vyrovnat v Bureau des hypothèques v Malmédách a ještě jej povzbuzovaly, aby, za nejvzácnějšího ujištění, pro nanejvýš zchátralý fundus instructus [= latinsky zařízený pozemek – *poznámka překladatele*] a pro četné stavby, dělal předběžné výlohy. Prefekt départementu de l'Ourthe Desmousseaux byl v tom před jinými čilý a požadoval zároveň zmíněné slavné znalosti starohraběte pro tehdy tak snaživě prováděný Code agraire [= francouzsky zemědělský zákoník – *poznámka překladatele*], pro mnohá zemědělská a státně hospodářská odvětví, zejména pro zušlechtění chovu ovcí v Ardenách k čemuž mu ochotně přislíbil císařské Marinos z Rambouilletu.

Najednou přišlo, jako úder hromu z čistého nebe, prohlášení, v důsledku nějakého (zde vůbec nepoužitelného) dekretu z 21. florialu roku 13 [tj. 11.května roku 1805 podle gregoriánského kalendáře – *poznámka překladatele*], že Salm má být svého panství zbaven. Bylo zabaveno s tou výhradou, že rod Salmů byl obdařen v odškodňovacím vyrovnání, nemá tedy na svůj prastarý kmenový majetek žádné další nároky. — Právě tak plané jako zrádné předstírání, že byla ztracena jenom práva a příjmy, nikdy pozemkové vlastnictví, protože odškodňující důchod 12.000 franků je za ně asi vysoce nedostačující, ale za toto nebyla vůbec žádná myslitelná náhrada, protože hrabě se nacházel ještě dlouhou dobu po vyrovnání

v nerušeném ze samotné francouzské strany ovládaném držení a spíše se všemožně snažili, aby umořil pasiva a velkými výdaji zlepšil ekonomický stav.

Tento úskok stál vznešeně po boku druhého. Byl to právě ten okamžik, kdy se Bonaparte plánovitě snažil způsobit *célèbre Apostasie* [francouzsky: = proslulé odpadlictví – *poznámka překladatele*] a horlivě je odměňoval. Perfekt byl pověřen nabídnout starohraběti plné znovu nasazení a skvělé vyhlídky, když se zřekne německé vlasti a především Rakouska, a vstoupí do Napoleonových služebnosti, když bude následovat příkladu svého kmenového bratrance Salm-Dycka, který se vzdal své hodnosti, rozvedl se se svou manželkou, oženil se s nějakou francouzskou [manželkou], podržel si spolu se svou odškodňovací rentou na Frankfurt také hrabství Dyk a ještě k tomu kancléře třetí kohorty a komtura Čestné legie, stal se Capitain de la lauveterie impériale a vstoupil do Corps législatif [francouzsky: = zákonodárný sbor – *poznámka překladatele*]. Prozatímně zastávající úřad ministerstva financí s portefeuille státní rada Boulay mu dokonce vydal oficiální písemný rozkaz v mezích císaře: „Que sa Majesté ferait rentrer le Comte de Salm dans tous ses biens, s'il voulait se naturaliser en France, comme son cousin, Monsieur de Salm-Dyk avait fait avant lui“ [francouzsky: = „Že jeho Veličenstvo dá znovu vrátit hraběti Salmovi všechny jeho statky, kdyby se chtěl naturalizovat ve Francii, jako to před ním učinil jeho bratranec, pan Salm-Dyk“ – *poznámka překladatele*]. Hrabě odpověděl: „Že by se raději chtěl obrátit zády k prastarému kmenovému jmění svého rodu, než aby je za takovou cenu podržel“. — Toto vyjádření svobodného německého muže, starohraběte, která nechtěl naprosto nic nového, vřelého Rakšana, a blízká válka roku 1805 přitáhla za sebou konfiskaci, je ale novým příkladem, jak často je více uklidňující a zajímavější vědět, jak něco ztratit, než jak se to dá podržet?!

Závěry Vídeňského kongresu, ústava, již byl dlouhým neštěstím pověřený vnuk oněch Oranžských, starých a vítězoslavných obhájců nizozemské svobody, nástupu jeho panství nasadil korunu, rozhodly osud Nizozemska a svým ryzím národním charakterem dlouho vyzařujícího velkovévodství Lucemburska.

Tak otcovsky je zvyklé Rakousko každého zastupovat, který raději někam odhodil utlačovateli světa nejdražší vzpomínky na dávnou dobu, požitky přítomnosti a naděje budoucnosti, jen aby zůstal Rakšanem, tak smělá by byla pochybnost, jestli zde chce sklízet král Nizozemska, co tyranie zaselá, jestli mají být vyměněny osoby a formy, a ne také konání a maxima?

Avšak tato odbočka do nejnovější doby nás příliš vzdaluje od našeho původního účelu patřícího dávné době.

Hrabě Mikuláš Salm, syn hraběte Jana a Anny von Harcourt (Rájec uchovává jeho náhrobek, kord odejmutý Františku Prvnímu u Pavie a jeho výzbroj)<sup>9</sup>) se narodil roku 1459. Jeho nádherné činy představuje jeho náhrobek, který mu nechali zhotovit císařové Karel V. a Ferdinand I. a který bude ihned obšírně popsán.

<sup>9</sup>) Druhá se nachází v kabinetě založeném Ambrasem skrze tyrolského arcivévodu Ferdinanda, manžela krásné Filipíny Welsarové, která je nyní vystavena ve Vídni v Dolním Belvederu: právě tam se také spatřuje krunýř jeho spolubojovníka Viléma z Rogendorfu.

Dříve sloužil pod žoldněři arcivévody Zikmunda Tyrolského, ve sporu proti Karlu Smělému z Burgundska, který nechtěl vydat nazpět rakouské zástavy v Alsasku a v Sundgau, — pod Bedřichem IV. proti Matyáši Hunyady Corvinovi, — proti vlámským rebelům, kteří dokonce drželi v zajetí svého zbožňovaného císaře Maxe, — proti Benátčanům, kde při setkání u Calliana mezi Tridentem a Roveredem dne 10. srpna 1487 v němž slavný kondotier Robert Sanseverin s jádrem žoldněřů svatého Marka našel smrt v záplavách Adiže, pod právě tím rytířem Bedřichem Kapplerfochtem, který u Murtenu byl jeho průvodcem s curyšským starostou H a n n s e m W a l d m a n n e m .

V roce úmrtí Bedřicha IV. (1493) byl ve válkách zkušenému a již široko daleko obávanému hrdinovi přiveden třináctiletý syn Bedřichova miláčka, Kašpara z Rogendorfu, onen proslulý Vilém. — Ačkoliv byl Salm o dvacet dva roky starší, nezabraňovalo mu to, aby se na něm činil, jako Valdštejn na Maxovi Piccolominim, ale ustavičně k velkým a ušlechtilým účelům a téměř vždy s velkým štěstím. 61-letý zdatný bojový hrdina podával dokonce ruku ještě Vilémově 14-leté dceři. Tento srdce dojmající spolek těchto něžných spolubojovníků rozdělila jediné smrt, a když Salm ve svém důležitém činu zahynul (jako Epaminondas ve vítězství u Mantuy, Pelopidas v onom nad ferejským tyranem Gastonem z Foix u Ravenny, u Lützenu velký král Švédů, Nelson u Trafalgaru), bylo by se to stalo také Rogendorfovi; jeho jediný podnik, závažný úder na Budín se nezdařil, a to mu dalo smrt, neboť

„Die Blume war hinweg aus seinem Leben,  
Und kalt und farblos sah er's vor sich liegen!  
Was er sich ferner auch erstreben mochte,  
Das Schönste war doch weg; das kam nicht wieder,  
Denn über alles Glück geht doch der Freund,  
Der's fühlend erst erschafft, der's teilend mehrt!“<sup>10)</sup>

[Friedrich von Schiller, \* 10.11.1759; † 19.05.1805]  
[Valdštejnova smrt; páté dějství; výstup třetí; Valdštejn:  
první dva verše jsou z uvedené básně: 5. a 6. verš,  
třetí až šestý verš je 14. až 17. verš,  
Verše jsou však autorem textu poněkud upraveny]

[Český překlad]:  
[Friedrich von Schiller: Valdštejn Marie Stuartovna Panna Orleánská  
Přeložil Vladimír Šrámek.  
Knihovna klasiků. Praha, 1958.  
Text překladu: strana 328]

Květ mého života jím opadal,  
teď leží tu jen chladný, bezbarvý.  
A kdybych ještě došel čehokoli,  
to krásné zašlo, to se nevrátí;  
nad všechno štěstí cennější je druh,  
který je tvoří, citem rozmnožuje.

<sup>10)</sup> Schiller ve Valdštejnově smrti, dějství 5, výstup 3.

Poté, co byl Rogendorf vychován na dvoře arcivévody Filipa v Mechelen [francouzsky Malines] [město v Belgii v poloviční vzdálenosti mezi Bruselem a Antverpami – *poznámka překladatele*], šel s ním také roku 1504 do Španělska, když Isabelina smrt, povolala Filipovu manželku Janu na kastilský trůn. Hrabě Mikuláš Salm a hrabě Wolf z Fürstenberka veleli německým národům proti Maurům, kteří tu a tam potřebovali právě tak tvrdý boj když lest Ferdinanda Katolického který to se svými vnuky Karlem a Ferdinandem nemyslel o nic lépe než s oněmi nevěřícími. Salmovy a Rogendorfovy činy jsou také v rogendorfském hraběcím diplomu podle místa a doby zmíněny (jehož originál se nachází v Rájci u ostatních rodinných spisů). Roku 1506 se Rogendorf oženil s Alžbětou, dcerou hraběte Hansense v Örtिंगenu. — V první válce proti Benátkám mu bylo prostřeleno stehno u právě toho Callianu, kde roku 1487 Salm učinil zázrak udatnosti. Opět sloužil pod ním ve Frijulsku, přispěl tvrdě znepokojené obraně Verony, kterou bránili Colonna, Friendsberg a Salm se starořímskou houževnatostí. Karel V. jmenoval mladíka guvernérem Fríska, potom jej poslal do Hispánska jako vrchního hofmistra infanta Ferdinanda; roku 1509 u Tridentu jej zplnomocnil Maxmilián jako mimořádného vyslance k Ferdinandovi Katolickému, kvůli spornému poručení nad Karlem a Ferdinandem, potom k Ludvíku XII., k oběma také kvůli vykonání [rozsudku] Ligy Cambray a kvůli mýlce s Karlem z Eggmontu, uchvatitelem Geldernu. <sup>11)</sup>

---

<sup>12)</sup> Maximilianus, divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae etc. Comes Palatinus etc. quoniam desiderii fuerit, dissidias evitare, scandala tollere, et bellorum dissensiones omnino prohibere et omnia nostra in pace, et tranquillitate continere. Ideo post diversas dissensiones et motus bellorum, quos habuimus, cum Carlo de Egmunda super juribus et Ducatu nostro Geldrie demum anno superiori in civitate nostra Imperiali Cameraei venimus ad certam concordiam medio Serenissimi Principis domini Ludovicis Regis Francorum fratris nostri Charissimi, per quam conventum est inter Nos ut utraque pars a bello et via facti se absteineat et cognitionem hujusmodi jurium eidem Serenissimo Regi fratri nostro infra annum cognoscendam, cum quibusdam aliis et sub certis conditionibus convenerimus prout in eisdem capitulis latius continetur. Et quum jam terminus anni constitutus expiret, Nosque bello hoc contra Venetos excommunicatos et interdictos pro communi bono Sanctae Ligae et totius reipublicae Christianae occupati: prosecutioni Jurium nostrorum et determinationi illarum rerum Geldriae, intendere de presenti nequaquam possumus. Ideo fecimus et tenore presentium constituimus, et ordinamus Veros Legitimos et indubitatos procuratores factores et negotiorum gestores Nobiles et Honorabiles fideles nobis dilectos Guilhelmum de Rochendorf, Mercurium de Gattinera et Andream de Burgo Consiliarios et oratores nostros; absentes tamque presentes dantes eisdem, plenam et omnimodam potestatem et auctoritatem apud eundem Serenissimum Regem Francorum prorogandi dictum terminum decisionis, inter nos et eundem Carolum de Egmunda ad alium annum proxime venturum. Et quod interim inhibeat sub poena amissionis iurium suorum quod nemo audeat quicquid via facti attemptare sed omnia in pristino persistent usque ad prelibatam determinationem Harum testimonio litterarum sigili nostri appensione munitarum dat in civitate nostra Tridentina die prima mensis Decembris Anno domini millesimo quingentesimo Nono Regnorum nostrorum Romani Vicesimo quarto: Hungariae vero vicesimo.

Max.

Ad mandat. Caes. Maj. proprium.

Tento diplom r á j e c k é h o archivu je zcela odlišný od druhého zplnomocnění, otištěného na straně 100 Collectaneis genealogico historicis ex archiv, inclytorum Statuum Austriae. [latinsky: = Genealogicko-historických sbírek z archivu slavných Států Rakouska – poznámka překladatele].

Toto zplnomocnění v sobě zahrnuje současně významnou d i p l o m a t i c k o u z v l á š t n o s t . Je datováno v Tridentu, z oněch dní, kdy Maximilián sledoval ze svého

---

[Český překlad]:

Maximilián, s pomocí boží milosti, zvolený římský císař, vždy rozmnožitel říše, a král německý, uherský, dalmatský, chorvatský atd., arcivévoda rakouský, vévoda burgundský, brabantský atd., falckrabě atd., protože jeho přáním bylo se vyhnout neshodám, zamezit mrzutostem a vůbec zabránit válečným neshodám a všechno své udržovat v míru a klidu, Tedy po různých neshodách a válečných nepokojích, které jsme měli s Karlem z Egmundy ohledně práv a našeho gelderského vévodství, konečně jsme minulého roku v našem císařském městě La Chambre dospěli k určité dohodě prostřednictvím nejjasnějšího knížete pána Ludvíka, krále francouzského, našeho drahého bratra, při níž jsme se mezi sebou shodli, že se obě strany skutečně zdrží války, a [na tom] že tato práva během roku pozná a prověří týž nejjasnější král, náš bratr, jsme se domluvili i s některými jinými a za určitých podmínek, jak je to šířeji obsaženo v týchž člancích. A protože už stanovený termín jednoho roku uplyne a my jsme zaměstnáni touto válkou za obecné dobro Svaté ligy a celé křesťanské obce proti Benátčanům exkomunikovaným a stíženým interdiktem a nemůžeme se nyní nijak věnovat sledování našich práv a vymezení oněch gelderských záležitostí, učinili jsme a zněním této listiny ustanovili a určili jako skutečné, zákonné a nepochybné správce, činitele a vykonavatele vznešené a ctěné, věrné a nám milé Viléma z Rogendorfu a Merkura z Gattinery a Ondřeje z Burga, naše rádce a jednatele; v nepřítomnosti i přítomnosti jim dáváme plnou a všestrannou moc a oprávnění u téhož nejjasnějšího krále Franků prodloužit uvedený termín rozhodnutí mezi námi a týmž Karlem z Egmundy na příští rok a [zajistit], aby bylo mezitím zakázáno stranám pod trestem ztráty práv a aby se nikdo neodvážil cokoli podniknout, ale aby vše zůstalo při starém až do zmíněného rozhodnutí. Svědectvím této listiny, opatřené naší zavěšenou pečetí, dáno v našem městě Trident 1. prosince léta páně 1509, naší vlády římské [roku] čtrnáctého, uherské však dvacátého.

Maximilián

K vlastnímu příkazu císařské Výsosti.

tamního hlavního stanu plány Ligy Cambraye proti Benátkám s největší vznětlivostí, a poté, co mu republika odložila tažení na Řím, se jmenoval proti dosavadnímu původu, aniž by počkal na papežskou korunovaci, římským císařem, poněvadž, jak ve svém prohlášení prorocky řekl: „jak se současně průběh ze všech konců jeví, bude to v budoucnu pro římského císaře možná snad tvrdé, přijmout císařskou korunu.“ — Toto zplnomocnění pro Rogendorfa je tím císařem v l a s t n o r u č n ě p o d e p s á n o : Max. rex a nad to ještě s p o l u p o d e p s á n o kancléřem. — Archivní věda a diplomatika neznají doposud ještě vůbec žádné vlastnoruční podpisy jménem B e d ř i c h a I V . , ovšem ale někdy uznávací formulí: praesentia recognosco [latinsky: = v přítomnosti prohlížím – *poznámka překladatele*]. Kdy začal ten prvnější pod Max. I a jak různě je střídal? O tom probíhala v různých dobách zajímavá korespondence mezi slavným říšským referendářem baronem F r a n k e m a oběma dvorními rady řediteli tajného státního archivu S c h m i d t e m a baronem H o r m a y r e m . Čtenářům odborníkům věříme, že budeme moci prokázat vítanou službu, když zde uvedeme d o p o s u d z c e l a n e z n á m o u posloupnost anomálií v p o d p i s u Max I. a v jeho císařském titulu.

I. Jenom datum a pečeť, beze všech dalších formulí nebo podpisu, např. v diplomech z roku 1488, 5. září, 18. března 1490, 16. února 1494.

II. Ad Mandatum Domini Regis in Consilio, nebo Commissio Domini Regis propria, nebo Commissio Domini, Regis in Consilio 1489, 10. 25. června. — 23. března, 7. dubna, 16. září 1490, 15. května, 16. června 1492, 27. března 1495. [latinsky = K příkazu pana krále ve shromáždění, nebo Vlastní Zmocnění pana krále, nebo Zmocnění Pana Krále ve shromáždění – *poznámky překladatele*]

III. Per se, per Regem a potom Commissio Domini Regis propria s podpisem slavného kancléře Cypriána von S ä r e n t b e i n nebo Zieglera, 27. dubna, 30. května, 23. července 1501. . [latinsky = Skrze sebe, skrze krále, a potom Vlastní Zmocnění Pana Krále – *poznámky překladatele*].

IV. Per Regem, se s p o l e č n ý m p o d p i s e m Fridericus Saxoniae Dux, Elector, a Commissio Domini Regis in Consilio. — C. Sturtzel, kancléř, 21. února, 7. března 1498. [latinsky = Skrze krále, se společným podpisem Bedřich vévoda Saský, kurfiřt, a Vlastní Zmocnění Pana Krále ve shromáždění – *poznámky překladatele*].

V. První podpis Maxil. Rex se společným podpisem N. Ziegler, říjen 1498, 31. srpna 1499. [Rex = král]

VI. Max<sup>9</sup> Rex se společným podpisem arcikancléře 22. ledna 1495.

VII. Ve svatební úmluvě se španělským velvyslancem: Ex una parte: Max<sup>9</sup> Nos. Roman. Rex, signatus praescripta recognoscimus, manu propria

Ex altera parte: Franciscus de Rosas, praescripta recognosco, manu propria

Ex commissione Domini Regis speciali. Bertholdus, Archiepiscopus Mogutiensis, Archicancellarius

De speciali et expresso mandatu sacrae Maj. Domini Rom. Regis praefati Florian Waldauf.



Antverpy, dne 10. ledna 1495.

[latinsky = Z jedné strany Max<sup>9</sup> My podepsaný král římský jsme prozkoumali, co bylo dříve napsáno, vlastní rukou

Z druhé strany: František de Rosas, prozkoumal jsem, co bylo dříve napsáno, vlastní rukou.

Ze zvláštního zmocnění pana krále. Berthold, arcibiskup mohučský, arcikancléř

Ze zvláštního a zřetelného předem řečeného zmocnění svatého Veličenstva pana římského krále – *poznámky překladatele*]

VIII. My Maximilian římský král a b u d o u c í c í s a ř , 2. července 1507.

IX. Maximilian [Erwelter] R o z š í ř o v a č z Boží milosti ř í m s k ý c í s a ř . 10. března 1509 (Někdy také: My Maximilián z Boží milosti [Erwelter] Rozšiřovač římský císař).

X. Můj Vilém z R o g e n d o r f u (Vládní dopis, kvůli jednání přítele s vévodou z Geldern. Číslo 116 r á j e c k é h o archivu. Trident, 1. prosince 1509: Maximilianus, divina favente clementia, electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, etc. jako shora. Max. rex., druh starého císařského monogramu, konečně: Ad mandatum Caesareae Majestatis proprium.

[latinsky = Maxmilián, z přispění boží milosti volený římský císař, vždy požehnaný císař Německa, jako shora. Konečně: K vlastnímu zmocnění císařského Veličenstva - *poznámky překladatele*].

( Z á v ě r n á s l e d u j e )

— — — \* \* \* — — —

## ( Z á v ě r )

— — — \* \* \* — — —

Ehre ward euch und Sieg: doch der Ruhm nur kehrte zurücke,  
 Eurer Taten Verdienst meldet der rührende Stein:  
 Ruhet sanft ihr Geliebten! Von eurem Blute begossen,  
 Grünen die Bäume, es keimt freudig die fröhliche Saat.  
 Tausend Hände belebe der Geist, hoch schlage in tausend  
 Brüsten, von einem Gefühl glühend, ein ähnliches Herz!  
 Schlage für's Vaterland und glüh' für der Ahnen Gesetze,  
 Hier, auf dem teuren Grund ruh' das verehrte Gebein.

S c h i l l e r

[ Friedrich von Schiller, \* 10.11.1759 ; † 19.05.1805 ]

[Báseň: *Der Spaziergang*; první dva verše jsou z uvedené básně: 95. a 96. verš,  
 třetí a čtvrtý verš je 99. a stý verš,  
 pátý až osmý verš je 75. až 78. verš z uvedené básně.  
 Verše jsou však autorem textu poněkud upraveny]

[Český překlad]:

[Friedrich von Schiller: *Píseň o zvonu a jiné básně*.

Přeložil Jaroslav Vrchlický.

*Sborník světové poesie, svazek 146.**Praha, Nakladatelství J. Otto, 1924.**Báseň: Procházka, strana 36 a následující]*

Dostalo cti se vám, vítězství, sláva však přišla jen zpátky,  
 čím se váš zasloužil čin, dojemně kámen tam dí:  
 Spěte sladce, milení! Vaší zde zality jsa krví  
 rozkvetou stromy, vypučí osení skvost.  
 Tisíce rukou oživí je den duch, v tisíci  
 ňader je dno ho srdce hřmí tep, žhavý jest jediný cit;  
 pro v l a s t bijí jen, žhnou jen pro o t c ů zákony dávné,  
 kosti zbožněné jichž drahá ta ukrývá zem.

— — — \* \* \* — — —

V odboji kastilských měst, v hnutí Maurů, sloužil Rogendorf s vyzářující rozhodností a bystrostí. Pronikl až do Afriky, Karel pátý mu předal vládu nad zeměmi Katalánsko, Cerdagne a Roussillon. — Naposledy při prvním tureckém obléhání Vídně stál vedle svého starého učitele a válečného druha a zetě Mikuláše Salma a stál přítom, když jej trefil smrtelný kámen, který se zřítil z městských hradeb u kláštera klarisek nepřátelským dělem. Málo jej utěšovalo za nenahraditelnou ztrátu, že mu město Vídeň chtělo věnovat vlastní dům, jako později svému druhému obránci, Arnoštu Rüdigerovi, hraběti ze Starhemburgu velký volný dům na [řičce] Vídeňce. Naproti tomu koupil 18. prosince 1531 jeden dům na Löbelbastei, právě tam kde prováděl ten nádherný odpor.

Karel V. mu propůjčil v Augšpurku dne 15.července 1550 zlatý obětní fenik Židů v celém Německu. <sup>12)</sup>

Ještě nějaký čas prodléval jako nejvyšší hofmistr a válečný president u Ferdinanda a královna Anna, která mu roku 1530 udělením plné moci v rámci Ferdinandovy a per verba de presenti byla o d d a n a , a této výtečné přízně užíval až do své smrti. Ale brzy se zcela stáhl do ústraní zpět na Guntersdorf. Učitel a druh jeho zbraní byl až tam, a nemohl Rogendorfa ničím pohnout, aby vedl vrchní velení v Uhrách. Ale milujícím viděl vycházet nové souhvězdí

<sup>12)</sup> Následují listiny, které jsou v rájeckém archivu o Vilémovi z Rogendorfu:

a) Trident, 1. prosince 1509, zplnomocnění pro Rogendorfa s Meveurin von Cattinara a Andreasem Borgo

pro vyjednávání s Ludvíkem XII. a s Karlem von Egmont kvůli vévodství Geldernskému.

b) Zplnomocnění Maxem I. dané ve Vídni 19. ledna 1515, kvůli nabídnutým 4.000 zlatých za užívání panství Aggstein

c) Roku 1516 prodává Vilém z Rogendorfu lesnický úřad v Ostré svému bratru Jiřímu.

d) Roku 1521 jmenuje Karel V. Rogendorfa za poručníka panství Aggstein, které mu již dříve dne 4. dubna zvláštním diplomem odevzdal

e) dáno v Augšpurku 15.července 1530 jmenuje Rogendorfy jako vrchní výběřčí zlatého obětního feniku Židů v Německu

f) V roce 1531 dne 10. září přenechává Ferdinand I. Rogendorfům doživotně zámek Aggstein.

g) Roku 1530 dne 24. července z Vídně absolutorium Ferdinanda I., pro Rogendorfy kvůli panství Steyer.

h) Vídeň dne 26. srpna 1535 přebírá Vilém z Rogendorfu od svého bratra Jiřího panství Gundersdorf

i) Dnem 1. listopadem 1535 přenáší Ferdinand I. Vilémovi těch 500 zlatých doživotně poukazovaných městu Steyer na Vídeň.

k) dáno ve Vídni dne 10. srpna 1537, dědičné vyrovnání Viléma s Rogendorfu s jeho bratry

l) Ferdinand I. uděluje Rogendorfovi a jeho dědicům dnem 6. února 1539 úřad dolnorakouského vrchního hofmistra.

„My Ferdinand z Boží milosti římský král — —

Tak jsme měli na zřeteli a uvážení; šlechtický původ rodu svobodných pánů z Rogendorfu , k tomu věrně ochotné služby, které tento rod věrně a čestně poskytoval našim předkům, na říši a našem domě rakouském, a totiž ušlechtilého našeho milého věrného Viléma našeho komořího, nejvyššího hofmistra Wolfganga a Jiřího, bratry, svobodné pány z Rogendorfu a Molenburku především, jako Zikmunda jejich vladaře a Kašpara jejich otce protože našim praotcům a vladařům císaři Bedřichovi a císaři Maximiliánovi — ve válečných i v mírových časech. A protože byl obdařen s odvahou úřadem dědičného hofmistra na jméno a kmen mužského pokolení věnovaného svobodným pánům z Rogendorfu a s tím pro začátek zmiňovaného Viléma, svobodného pána z Rogendorfu kvůli ctnosti, slušnosti a poctivosti a prospěšné věrné službě, kterou prokazoval našemu pánu a otci Filipovi Kastilskému, Leonskému a Granandskému, chvályhodné památky, také v službách našeho milého bratra a pána římského císařského Majestátu v několika taženích, válečných tísňích, a zejména při dobývání Bílých Maurů a hory Spadan, a před městem Fundta Rabia v Hispánii, a nám stejně v našem městě Vídni toho času dědičným arcinepřítelem křesťanstva s neslýchanou znamenitou mocí na vodě a zemi, když bylo ohněm prudce obléháno zkoušeno, a také jinak v několika polních taženích, k dosažení naší dědičné oprávněnosti našeho trůnu uherského, s poskytnutím svého těla a statků a majetku, a jinak našemu domu, jako tajný rada komorník a nejvyšší hofmistr, k našemu blahu a k užítku našeho domu rakouského a blahu pilně, věrně, muzně a rytířsky může a chce býti k užítku, jemu poukázáný úřad milostivě svěřujeme atd. (Závěrečná formule, svědci, pečeť) Dáno v našem městě Vídni šestého dne měsíce února po narození Krista našeho milého Pána roku tisícího pětistého a třicátého devátého naší římské říše devátého a jiných třináctého roku.

My Karel pátý — poté, co hraběti Felixovi z Werdenberku obecný židovský zlatý fenik, takže všichni Židé a Židovky z každé hlavy ve svaté říši — jsou dlužní dáti k jeho královské a císařské korunovaci, ale poněvadž tento hrabě Felix nyní před vybíráním tohoto obětního feniku zemřel, tak jsme tím tedy Baltazar biskup z Kostnice pověřili našeho více kancléře Viléma svobodného pána z Rogendorfu a na Molenburku s ohledem na jeho milého bratra velkého hofmistra s ohledem na jeho stále věrné a užitečné služby jsme mu dali tento židovský obětní fenik, z toho osm tisíc, aby je podržel, přebytek nám musí — vyúčtovat. — Dáno v Augšpurku, 15. dne měsíce července 1530.

v synovi hrdiny a jeho vnukovi Mikulášovi, rytíři rouna, nejvyššího komořího, místopředsedu v Uhrách, vnímal nadšeně, jak vzdorokrál Zápolský, odtržen od nádherných mladíkových darů, když se po skončeném poslání s ním loučil, mu korektně připojil bratrský titul, a velký Sulejman, k němuž byl rovněž poslán, se ptal jeho průvodců, zda má Ferdinand mnoho takových služebníků? — Jen až Zápolský dne 21.června 1540 zemřel, jeho vdova Izabela se s Rakouskem sblížila, když se zdálo, že teď udeřila ta hodina, udělat najednou konec s dlouhou občanskou válkou a s tureckým nebezpečím, a zabezpečit onu svatou korunu Árpádovcům, která byla s českou propůjčena panovníckému domu sňatkem uzavřeným Rogendorfem s Annou, tu přemohly tyto vzpomínky, tu přemohla láska k vlasti a prosby mladého Salma, ten správný pocit že od smrti svého přítele už není tím, čím dříve býval. Vzal velitelskou hůl, kterou tak často vítězně pozvedal.

Zápolského vdova Izabela, dcera krále Zikmunda Polského, očekávala pro svého 14 dní před otcovou smrtí narozeného syna mnoho od Ferdinandovy velkomyslnosti, od oné staré rakouské věrnosti, v naplnění velkovaradinského [Oradea – dnes město v Rumunsku – *poznámka překladatele*] míru. Naproti tomu směřovala, po pohaslých posledních slovech, všechny své naděje na velké pány jejího všemocného ministra Jiřího Urthysenitze, Chorvata z Camissatzu, často nazývaného podle domu jeho matky Martinuzzi, dlouholetého hofmistra domu u Jana a Hedviky Zápolských, poté paulánského mnicha v Čenstochové; když později prozradil věc Zápolských Ferdinandovi, kardinálu arcibiskupovi Ostráhomskému a vojvodovi Sedmihradskému, nakonec (17.prosince 1551) císařského polního maršála Castaldo, právě tak dvojsmyslně odstraněným z cesty, jako o 83 let později Valdštejn. —

Začátkem července 1541 se vydal Rogendorf směrem na Budín. S královnou vdovou Izabelou a jejími rádci byla tajná dohoda. Ono hlavní město mělo otevřít Rogendorfovi své brány, přes to, že Martinuzzi opancéřován a obklopen početnou tělesnou stráží, sám nejvyšší rozkaz prováděl. Zikmund Herberstein, známý svou moskevskou cestou, a Nogarola Budín vyzvali. František Révay byl duší úderu, městský soudce Atsady, radní Palczan, Batzy, Bornemissza byli spiklenci. Bornemissza to vzal na sebe, kdo ve vsí tichosti s uherskou tlupou blížícího se Révaye obklopil Rogendorf, příliš často již oklamán zlatými sliby, podveden náhlou nepravděpodobnou věrolomností o své nejlepší propočty, trval naneštěstí na tom, že přepadení by měl dokončit nikoliv Révay s domácími, ale nějaký osvědčený německý kapitán s německými lidmi. Rogendorf nadto požadoval jeho syna Michaela jako rukojmí. Radní Bornemissza s tím nesrozuměný, se poděsil, že se dohodnutá znamení nesjednotila, a unikl. Právě tím ztratili Němci čas, prozradili se svými hořícími doutnáky ručnic, Martinuzzi, rychle porozuměl, odrazil je (10. května). Rogendorf chtěl nyní nezdařenou strategii nahradit korektním obléháním, a znepokojoval dobře zásobený a opevněný Budín celou mocí po mnoho týdnů. Ale Sulejman se blížil s přesilou, Ustaf Begem a Muhamedem, pašou z Bělehradu, se rozkládali nedaleko Budína. Perényi naléhal na Rogendorfa, aby obklíčení rychle zrušil, ten ale, mezi Törökem vůdcem Zápolského strany a Perényho tajným stykem poznamenav, podezíral opět nějakou léčku. Již byl také velký pán Sulejman samotný se zálohou pouze více jak jeden den pochodu vzdálen, všude obklíčen, — teď konečně, poněvadž už bylo příliš pozdě, aby se nepotrestán stáhl, se obrátil (29. srpna 1541) přes Dunaj do Pešti. Vztekle jej očekávali Turci, s hrdinskou odvahou odolával, kolem sebe přesilu, postavení a mnohou zradu. Ztráta byla veliká na lidech, na výstroji, všechna děla 36 obléhacích a 150 polních kusů.

Sulejman prohlásil podrobené Uhry na turecký sandžakát, Budín zůstal po 146 let v muslimské moci. Vdovu a sirotka Zápolských vykázal sultán do Sedmihradska, a krajiny na Tise za nájemné knížectví.

Zoufale a přesto marně hledal Rogendorf v nejhustší vřavě smrt. Avšak blahodárná kulka mu roztránila paži. V Komárně hledal útěchu v pažích svého vnuka Mikuláše Salma, a zemřel, více méně strávený hořem, ještě na Velkém Žitném ostrově. — V Bratislavě sbíral trosky vojska Bernard von Böls.

Tento Salmův syn, vnuk hrdiny Mikuláše, Rogendorfov pravnu, také Mikuláš, nejvyšší kapitán v Győru [česky: Ráb] a v Bratislavě († 1574) by byl, kdyby byl býval žil déle, Rogendorfovu nehodu lichvářsky pomstil. Poděsil Palottu a porazil Arslana Beje před Budínem, dobyl útokem Veszprém a Totis, pronikl k branám Budína, přemohl lupiče vydržel bez prostředků v poli a v rozvaze, jako jeho přítel Mikuláš Zrinský v Sulejmanem celou noc souženém Szigetváru. Dne 4. září 1566 zemřel před těmito hradbami Sulejman Veliký. — dne 7. září Zrinský, jako Leonidas, aby žil věčně v posmrtné slávě. Salmovi poslal slavný velkovezír Mehmed Sokolowitz hlavu hrdiny s dopisem plným dojetí, jak se slušelo příteli přeslavně zahynuvšího.

Rogendorfovo tělo bylo pohřbeno v rodinné hrobce v Peckstallu.

Hraběti Mikuláši Salmovi, jejich Odysseovi, nechali zhotovit Karel V. a Ferdinand I. pomník ze šedého mramoru, příslušející nejlepší době jimi spravované nizozemské školy. Stál u sv. Doroty ve Vídni, pohřebiště Salmů bylo u Skotů [Schottenstift, Schottenkirche – ve Vídni – *poznámka překladatele*]. Když byl za Josefa II. klášter Sv. Doroty zrušen a spojen s Klosterneuburgem, kostel byl uzavřen, nechala rodina tento podivuhodný pomník z tamní kaple sv. Kříže odnést, aby nepodleh surovému vandalismu oné doby, jako tak mnoho ostatních, zapomenutých, rozřezaných, zničených, nebo možná vůbec s nimi bylo dlážděno. —

Starohrabě Hugo František ze Salmu je stejně smýšlející, namísto zatuchlých, nevzhledných hrobek v rájecké zámecké kapli a ve farním kostele ve Sloupě, založeném jeho babičkou Rafaelou, rozenou hraběnkou z Rogendorfu, nechal na líbezném pahorku, u vesnice Ráječko, čtvrt hodiny od zámku, zbudovat vlastní rodinné pohřebiště, a na něm také tomuto pomníku založit důstojné místo. — V současné době stojí jeho sarkofág na topolovém ostrově uprostřed tak zvaného Mlýnského rybníka, při vstupu do vesnice Rájec. Ale víko, na němž je vidět klečící zobrazení hrdiny před Ukřižovaným, bylo doposud vzpřímeně zazděno v rájecké zámecké kapli na epištolní [tzn. na pravé straně - *poznámka překladatele*] Ona rodinná hrobka, která bude zbudována, bude opět spojoval ten celek.

Na úpatí kříže spočívá salmský štít, oba červení lososi ve stříbrném poli posetém červenými kříži. Z otevřené prilby planou dolů bílá a červená pokrývka erbu. Nad tímto spočívá knížecí klobouk, aby naznačoval prastarý původ dynastie, na této ozdobě prilby opět dva lososi. — Nahoře proti kříži se třepe tabulka s heslem a se zbožným zvoláním statečného a šťastného válečníka v nejradostnějším vytržení jeho četných vítězství: Tibi soli gloria! [latinsky: Tobě jedinému sláva! – *poznámka překladatele*]. On sám, za sebou se opíraje o kopí, opásán bitevním mečem, v plném brnění, klečí se zvednutýma rukama před Ukřižovaným.

Nápis tedy zní:

D[iis] I[nferis] S[acrum] MAN[ibus] S[ervus]

Incomparabilis Heros Nicolaus Comes a Salm Divi Ferdinandi Rom. Hung. ac Boem. Regis, Archid. Austriae, ab arcanis Consiliis Cubicular: et Supremus Provinciarum terrae Austrinae Capitaneus. Quam D. Friderichus Rom. Imperator Dux Sigismund: D Maximilian: Rom. Imp: Philippus Rex Carolus V. Rom. Imperat.: et Ferdinandus Rom: Caesar Augusti Fratres rerum potirentur, eorum auspiciis reip. annis XLVI fortem atque strenuam operam domi, militiaeque navavit. Anno porro Dni MDXXIX Solymanno Turcarum Tyranno, Viennam obsessam atrociter oppugnante, dum dirutis moenibus invictum generosi animi robur pro muro hostium minis apponit. Saxo percussus letale vulnus accepit. Divus Ferdinandus Patriae Pater virtutis rerumque gestarum gloriae, ergo, hoc si monumentum fieri curavit. Obiit IV.die mensis Maji an: Dni: Jesu Salvatoris MDXXX virtutem posterit imitantur.

[Český překlad:]

Bohům podsvětním svatým rukám služebník

Nesrovnatelný hrdina, Mikuláš hrabě ze Salmu, Slavného Ferdinanda, římského, uherského a českého krále, tajný rada Arcivévody rakouského, komorník a nejvyšší hejtman krajů země rakouské. Když vládli pán Bedřich, římský císař vévoda Zikmund pán Maximilián římský císař Filip, král Karel V císař a Ferdinand, římský císař, rozmnožitelé říše a bratřanci, sloužil horlivě 46 let pod jejich velením doma i v poli podnikanému dílu. Když potom léta Páně 1529 obléhal tyran Turků Soliman krutě tísněnou Vídeň, tehdy pobořeny hradby, tu s nezdočnou silou urozeného ducha přistavoval násep k ochraně před nepřátelskou hrozbou. Zasažen kamenem utrpěl smrtelné zranění. Slavný Ferdinand, otec vlasti, tedy za statečnost, za vykonané činy, a k jeho slávě, se postaral o postavení tohoto památníku. Zesnul 4. dne měsíce května léta Páně Ježíše Spasitele 1530. Udatnost napodobují potomci.

Pomník samotný má dvanáct basreliéfů s nejznamenitějšími činy hrdiny. Uprostřed v meziprostorách mezi těmito dějepisnými tably se nachází deset podobizen v dobře zachovaných medailonech — knížata, kterým sloužil: Bedřich IV., Ferdinand Katolický, Maximilian I., arcivévoda Zikmund z Tyrol, král Filip Kastilský, jeho synové Karel V. a Ferdinand I. — Salmovi věrní, jej ve smrti předešli bojovníci druhové, Connetable von Bourbon a Jiří z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*] konečně řadu uzavírá podobizna hraběte Mikuláše Salm samotného.

I. Bitva u Creazza [město v severní Itálii v provincii Vicenza, Veneto – *poznámka překladatele*] dne 7.října 1513. Slavní vojevůdcové Benátek, zkušený Pettigliano, a bouřlivý Alviano zcela uzavřeli Němce, papežské a španělské v neobyvatelném vicentinském pohoří, zejména německým velitelům nechali říkat: „že by mohli se svými nahými chlapci v každém případě po složení zbraní s bílými holemi táhnout pokojně do vlasti“; také je posílali do Padovy: všichni mají vyjít, aby byli svědky, jak nepřátele poráželi na bezpečných jatkách. Papežským velel Prosper Colonna, Španělům neapolský vícekrát Rajmund von Cordoua, a poté tak slavný, tenkrát ještě bez vousů markýz von Pescara, Němcům Jiří z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*], pod ním hrabě Mikuláš Salm, Jiří z Lichtenštejna, Hanns Jakob von Landau. — Benátčané byli na hlavu poraženi, [vítězové] se zmocnili všech děl, všech praporů, zejména hlavní

korouhve svatého Marka, veškeré výzbroje, první a nejurozenější byli zajati, mezi nimi hlavní strůjce války, Loredano, bratranec dóžete. Se stejnou nouzí unikl nadměrně odvážný Alviano přes lesní proud Bacchiglione.

II. Bitva u Tokaje dne 21. srpna 1527. proti Ferdinandu I. vzdorokráli v Uhrách, Janu Zápolskému a pomocným tatarským hordám. Stejný den padl Zápolského a válce nejnakloněnější přívrženec, hrabě Krištof Frangipani proti podnáčelníkovi Salmovi u Varaždína. Zápádní Uhry tím byly zajištěny, Chorvatsko uhájeno. — Győr, [česky: Ráb] Komárno, Ostřihom otevřely své brány, Ferdinand vtáhl do Budína. Zápolský, který v bitvě u Tokaje ztratil své dělostřelectvo a svého nejlepšího vojevůdce Lukáše de Vais-Mariay, uprchl až do Sedmihradská.

III. Bitva u Pávie na dvacáté páté narozeniny Karla V. dne 25. února 1525. — Pávie, kterou nezděšenou bránil Antnín von Leyva a Kašpar z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*], byla vyvedená na nejvyšší míru, převaha a přesila na straně Francouzů. Po šťastném začátku bitvy se dopustil král té chyby, že se vyřítit příliš rychle z opevnění, a pronikl mezi ustupující španělské pěšáky a své vlastní dělostřelectvo, tím ale toto v nejdůležitějším momentu učinil nepotřebným. Jiří z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*] započal s německými žoldněři útěk a ničení Švýcarů a tak zvaných nepřemožitelných nebo černých tlup, hrabě Mikuláš Salm se svými kyrysníky jej dokončil. Vysocí důstojníci koruny, první z francouzské šlechty, se tlačili kolem krále, aby mu byli záštitou. On udělal zázrak statečnosti, složil mnoho nepřátelských vojenských knížat vlastní rukou, bitva byla nadmíru vražedná. Právě se vrátil Mikuláš Salm z pronásledování, obklopil krále a razil si cestu k němu nejhustší tlačenicí. Když král zodpovídal na své vyzvání pouze pohlazením meče, tlačil se prudce k němu, pobodl svého hřebce a poranil krále na pravé ruce. Tento probodl zase Salmovi stehno, a vypadl právě podruhé proti němu, když jej nějaký Španěl uchopil zezadu za chomáč prilby a chtěl jej strhnout na zem. Tu snažně prosili krvácejícího, zcela změněného krále, hofmistr vévody z Bourbonu La Motte a Pomperant, aby se vzdal blízkému Connetableovi. Odzbrojen jim odpověděl: „Neznám žádného vévodu z Bourbonu, než sám sebe!“ Nyní se tlačil Lannoy, vícekrát z Neapole, běsnícími jezdci a pomáhal králi zpod jeho Salmem probodeného koně vzhůru. — Vkleče přijal jeho kord a podal mu za něj svůj. Tento kord byl poslán Karlu V. do Madridu a roku 1808 jej maršál Murat rozkazovačně požadoval nazpět. Králův pás na dýku dostal podle pověsti jemu jako strážce přidělený plukovník španělských pěšáků d'Alarçon. Králův dlouhý pancířový bodec s černou rukojetí a s ručním košem, který byl přidělen hraběti Mikulášovi, se nachází v Rájci. — Za přítomnosti Francouzů v Brně, roku 1805 po bitvě u Slavkova, si vyprosil maršál Mortier, který o tom náhodou slyšel, aby mohl ten kord vidět, který mu také kníže Salm ukázal. Loajalita maršálova zabránila nechvalnému úmyslu, aby znesvětil prokázanou důvěru, že by rodině tento klenot nenavrátil.

IV. Uvolnění obléhaného Jágeru [v originále německy: Erlau; dnes maďarsky: Eger - *poznámka překladatele*] v prosince 1527 hrabětem Mikulášem Salmem – Maylath a Valentinem Törökem, chovancem Lutherovým z Wittenbergu. U Kereszteše [dnes správně : Mezökeresztes - *poznámka překladatele*] byl sám zajat Zápolského nejvyšší vojevůdce František Bodo, a odveden do [Videňského] Nového Města.

V. První turecké obléhání Vídně velkým pánem Sulejmánem Canuni, pokořitelem Persie, Sýrie, Egypta, Rhodu, Uheru Moháče, kde jejich poslední jagellonský král, mladý Ludvík, ztratil vítězství, korunu a život. Na tomto

starém hlavním městě závisela záchrana Rakouska, snad Německa, nejméně dočasně poloviny Západu. Opevňovací práce byly ve špatném stavu, potraviny nedostačující, děla z největší části neupotřebitelná. — Nejvyšším velitelem byli hrabě Mikuláš Salm a jeho tchán a jeho druh ve sporu Vilém z Rogendorfu, pod ním mladý falckrabě Filip a Jan Kazianer (který roku 1538 Osijeku [v originále maďarsky: Eszék – dnes v Chorvatsku - *poznámka překladatele*] tak neslavně skončil, jak slavně začal, a v představě, že bude renegátem, byl zavražděn Mikulášem Zrinským).

Obléhání trvalo od 24. září do 14. října, kdy (ve výroční den vestfálského a vídeňského míru, dní u Ulmu a Jeny, a dokončeného obklíčení Bonapartova u Lipska) kdy sám sebe pozvedl Sulejmán s obrovskou ztrátou. Pět hlavních útoků, šestnácti jednotlivým vzteklým napadením, a jedné neúnavné podkopové válce se museli ubránit Salm a Rogendorf s malými prostředky. Nejnebezpečnější místo bylo u Korutanské brány a u kostela sv. Augustina. 71-letý Salm, přece však plný mladického ohně, dostal právě na tomto čestném místě onu smrtelnou ránu, na níž brzy nato zemřel, v čerstvém plném požitku svého nádherného činu.

VI. Bitva u Biccocca dne 22. dubna 1522. Prosper Colonna, Leyva, Pescara veleli Španělům, Gianettino Medicis papežským, Němcům Jiří z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*], pod ním hrabě Mikuláš Salm a František Castellalt a Marx Sittich von Hohenems, — Francouzům Lautré. Úplná porážka Švýcarů.

VII. Pod nejvyššími polními kapitány, knížetem Rudolfem z Anhaltu a vévodou Erichem z Brunšvíku [v originále německy: Braunschweig - *poznámka překladatele*] dobývá hrabě Mikuláš Salm s jedinou výjimkou Trevisa, všechna opevněná místa Frijulska v létě 1509. (Jím způsobený pád důležitého pobřežního místa Marano, je také mezi nádhernými basreliéfy Maximiliánského mausolea v Inomostí [v originále německy: Innsbruck - *poznámka překladatele*] z mistrovské ruky Nizozemců bratří Abela a Alexandra Collinových z Mechelenu).

VIII. Hrdinská odvážná obrana Verony Jiřím z Klenova [v originále německy: Friendsberg - *poznámka překladatele*], Marcantonem Colonna a hrabětem Mikulášem Salmem (1513). Když byla nouze nejvyšší, přináší uvolnění z obléhání spolubojovník a pozdější milovaný tchán Vilém z Rogendorfu s Jiřím z Lichtenštejna.

IX. Druhé tablo tureckého obléhání Vídně představující útok na Korutanskou bránu, a nikoliv úspěšný výpad ze Skotské brány. V popředí je vidět samotný sultán Sulejmán.

X. Bitva u Svinie [v originále maďarsky: Szinye – dnes okres Prešov, Slovensko - *poznámka překladatele*] nedaleko Košic v horních Uhrách, dne 15. března 1528. — Vzдорokrál Zápolský osobně, spolu s polskými, tatarskými a tureckými pomocnými vojsky byl poražen na hlavu hrabětem Mikulášem Salmem a Janem Kotzianem a uprchl až do Tarnówa v Polsku.

XI. Bitva u Murtenu dne 22. června 1477. Karel Smělý, vévoda Burgundský se Švýcary a s pomocnými vojsky velkovévody Zikmunda z Tyrol, za nichž si hrabě Mikuláš Salm vysloužil první ostruhy, s nesmírnou ztrátou na hlavu poražení. Murtenská kostnice byla živým svědkem tohoto vítězství! Ze Švýcarů nádherně před jinými zazářili rytíři Hans Waldmann, starosta Curychu (později kvůli pletichám jeho nepřátel s'atý), Hallwyl a Hartenstein.



XII. Turci a přívrženci Zápolského odehnání od Tokaje (1528), jehož se na krátkou dobu zradou opět zmocnil vojevůdce Bodo.

Hrdina od Murteny, Marana, od Trevisa, od Verony, od Biccocca, od Pávie, od Tokaje, od Svinie a Vídně, hrabě Mikuláš Salm starší, vedl římského krále Maximiliána již do Nizozemska, byl pod ním generál pěšáků, plukovník jednoho pluku kyrysníků, regent v zemi pod Enží, zároveň nejvyšší komoří. — Důležitým činem (současně se nevyskytuje v jeho mausoleu) bylo, že s právě tak mnohou lstivostí, jako se statečností, ony jednající zcela v duchu cromwellovského rachotícího parlamentu a francouzského výboru pro veřejné blaho, umlčel pronikající regenty, kteří se po smrti Maximiliána I. a až do příchodu infanta Doma Ferdinanda, pozdějšího římského, uherského a českého krále, snažili zmocnit se všech odvětví veřejné správy, a konečně skončili na tržišti ve Vídeňském Novém Městě mečem popravčího.

Vedle shora zmíněných důstojností se odvděčil slávou pokrytému hrdinovi, na konci jeho na činy bohaté dráhy, rozmnožením jeho štítu se znakem mimořádnou milostivou mzdou ročně tisíc dukátů, a hrabství Neuburg na Innu, které Ferdinand I. krátce před tureckým obléháním Vídně (21. září 1528) odňal dosavadnímu majiteli zástavy Helfriedu von Megkau, a spojil opět se svými panstvími, která již za časů Bedřicha Krásného, byla mohutným jablkem sváru mezi rakouskými a dolnobavorskými vévody, a za našich dnů opětovně byla známa a mluvilo se o nich v živém sporu, který vznikl při sekularizačním a odškodňovacím jednání v Řezně na sklonku roku 1802 mezi Rakouskem a Bavorskem, a potom také mezi zprostředkujícími mocnostmi Francií a Ruskem o obsazení Pasova.

Na často přiléhavé nařčení velkého starého řečníka: „Je špatné být cizincem ve vlastní vlasti“ pokud je to na nás, se to zmenšuje, řekneme tolik, pokud to prostor a zaměření archivu pojímá, o tom, co pod touto zemí, bohatou na tajemství, pochmurnou, v prastarých roklinách a ohromných lesích, ničící a tvořící příroda působí, pamětihodnější než téměř kdekoliv v dalekých markách císařské říše: neméně se oznamovalo, co na této půdě se způsobilo násilím a zbraní, utrpením a zákony, během trvalé roztržky přemyslovských provincií, lucemburské velkoleposti, husitských hrůz, během sporů o korunu obou povýšenců Poděbradů a Hunyadyho, a Jagellonců v krvi poskvřených spletech občanských a náboženských válek, ve tvrdé a dlouhé švédské nouzi až do dnešních dnů. — Viděli jsme v lásce a utrpení neotřesitelný, ve smrti a ve štěstí také srdce druhého lámající bratrský svazek dvou z bohatého věnce hrdinů Maxe I. a Karla V. — dvou mužů Salma a Rogendorfa, spřízněných rukou, krví, a srdcem, a jednoho; jejich památka po dvou stoletích od mírného osudu se zvláštním spojením v Rájci (jehož rámeček oni pravděpodobně nikdy neslyšeli) pro zářnou věčnost posmrtné slávy spojení, oni, spolu a vedle svých vojevůdců a přátel Klenovského, našeho Bayarda, Cuesclina, Barbazana, posledních paprsků zanikajícího rytířstva, s jejich císařem Maxem, s jejich současníky Götz von Berlichingen, František von Sickingen, Oldřich von Hutten, ti poslední „onoho slavného pokolení, které nic nevidělo, než povinnost, niče se neděsilo jako hanby, zlata si méně vážili, hráli si se železem, s těžkostí a nebezpečím žertovali!“ Ano, ony znovu posílily oba hrdiny, výrok švýcarského Tacita:<sup>13)</sup>

<sup>13)</sup> „Jenom muž s velkou odvahou a s velkými přednostmi převezme s obstaráním vlastního štěstí, také současně péči o svého přítele, a žije a riskuje také pro

Tyto řádky řídily pohled převážně na prastarý lesk rodu Salmů: často a dlouho zmiňovaly milujícím způsobem dnešního majitele, poněvadž přednosti zdědí málo, přednosti dobývají mnoho, spojovat zděděné s dobytým je to nejvyšší, — protože onen žár pro všechno všeobecně prospěšné onen na drahocenné znalosti bohatý duch, a ono rytířské srdce, jaké hrabě Hugo Salm ve svých prsou chová, uspokojí a pozvednou dějepisce a přítele vlasti, památka oněch obou hrdinů: Mikuláše Salma a Viléma z Rogendorfu, věrnosti takového jim svěřeného dvojnásobně spřízněného deponitáře.

— — — \* \* \* — — —

Z němčiny přeložil MUDr. Jiří Urban  
říjen 2010  
[Použité prameny uvedeny v textu překladu]

---

něho! Tudíž Theseus se svou silnou paží, Harmodius se svou neotřesitelností svého ducha Lelius a Scipio se svými velkými zdroji, Heinrich s vysokou důstojností svého srdce Sully se svou záslužnou, nezávislou duší — byli přáteli — zatímco Tiber, Ludvík XI, XIII. XIV. a XV. neměli žádné.“

+



**Edice SE 3**

**Speleologická skupina „Tři senioři“**

**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12  
„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 5 : Střípky paměti lidu, žijícího  
na území Moravského krasu.**

**Název práce :**

**Martin Kříž na prahu smrti,  
aneb, co se mu přihodilo v útrobách  
Hostěnického propadání v r. 1864.**

**Koordinátor sestavy odborných prací :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

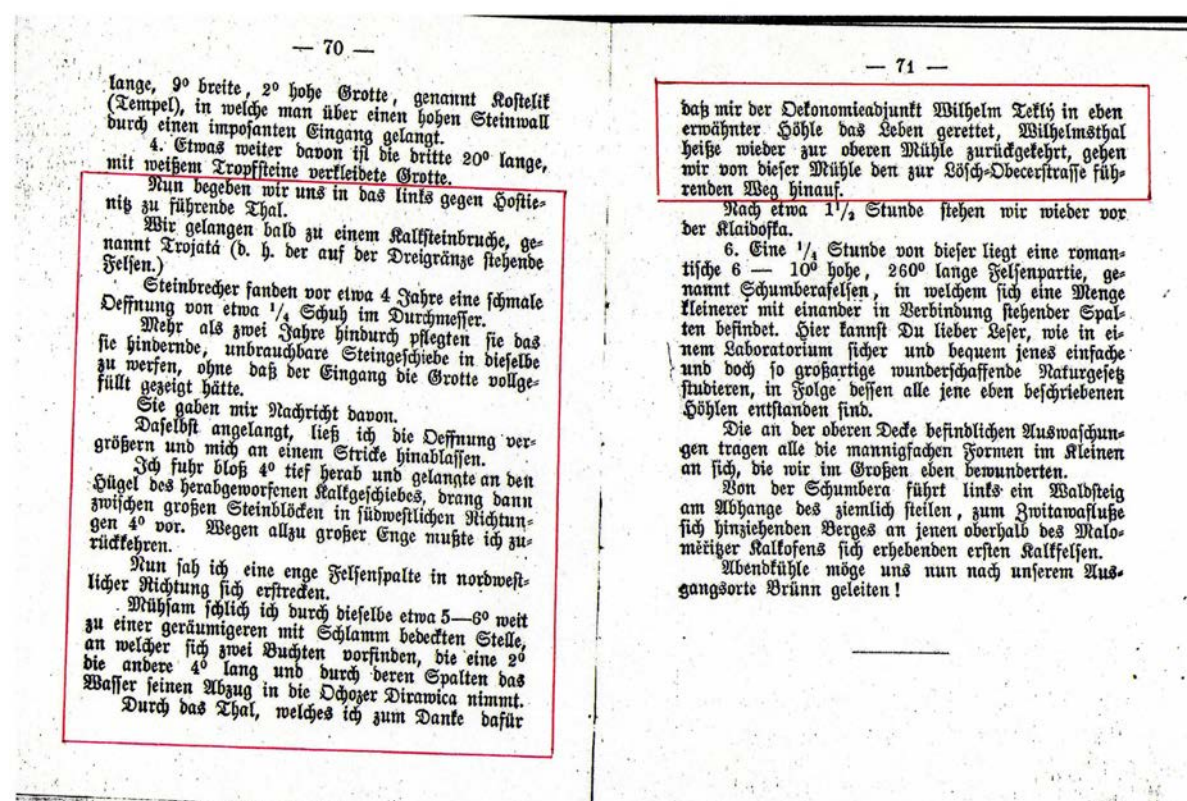
**Richard Cendelín  
Josef Pokorný,  
autor této glosy.**

Josef Pokorný :

## Martin Kříž na prahu smrti, aneb – co se mu přihodilo v útrobách Hostěnického propadání v r. 1864.

Moje glosa vychází z jistého popisu událostí, které bez bližšího vysvětlení Martin Kříž popsal ve svém Průvodci, nazvaném „Der Verlässliche Führer in die romantischen Gegenden der devonische Kalkformation in Mähren“ (Spolehlivý průvodce do romantických krajů devonských vápencových útvarů na Moravě), který vyšel v r. 1867 v Brně.

Pojďte si teď se mnou přečíst, co tam – mimo jiné – napsal. Najdeme to v popisu „Dritte Partie“ (Třetí část) jeho popisu Moravského krasu, a to v popisu jižní části Moravského krasu.



Toho, co vám chci vysvětlit se týká právě zatřezný odstavec Křížova textu. Než přistoupím k jeho překladu – pár slov na vysvětlenou. Nad proláklinou, ve které se propadá Hostěnický potok ještě dnes ční skála, které se kdysi říkalo „Gavaňa“. Bylo to něco jako Hostěnický obecní lom. Západně od této skály se setkávaly tři cesty. Ta jedna, vedoucí k lomu na Gavani je dnes už zarostlá vegetací a budete ji v terénu obtížně hledat. Tyto tři cesty byly současně trojmezím, tj. hranicemi tří katastrů obcí a hranicemi tří panství. Obce Hostěnické – panství Lichtenštejnů, obce Mokré – panství Brněnské kapituly (církvní majetek chrámu Petra v Brně), a obce Ochoz, patřící panství Zábřdovickému.

A to je místo, kterému M. Kříž ve svém textu říká „Trojató“. Později se tam říkalo „Na Trojáku“. Někdy kolem roku 1860 zde lámali kámen tři Řičánkové – otec a jeho dva synové. Vlomili se do jakéhosi komína. A teď se můžeme podívat na překlad výše uvedeného textu. (Abych nezapomněl – pod Gavaňou dnes realizují výkop šachty jeskyňáři ze ZO 6 – 12. Účelem této šachtice je průzkum Hostěnických propadání. Říkají tomu pracovně „Řičánkova skála“).

luviální pahorkem v krápníkové kapliče. Přímá chodba vede ještě asi 50 sáhů daleko k jedné malé vodní kaluži, při které tato chodba končí v úzké puklině.

U levé skalní stěny této chodby jsou známé krápníkové útvary vybrané krásy v podobě "Kazatelny" a "Zpovědnice". Celková délka jeskyně obnáší přibližně 260 sáhů.

Vedle této výše popsané jeskyně nachází se v blízkosti ještě tři další jeskyně, jejichž vchody se bez znalého průvodce nedají najít, neboť se nachází v hustém lesním porostu.

2./ Jedna z nich leží ve skále, nazývané "Svatý schody". Prosterný vchod vede do vysokého dómu. Nicméně 5 sáhů dlouhá údolní stráž, od jeskyně padající dolů je poseta velkými vápencovými bloky. Vlevo ve skalní stěně vidíme asi loket širokou skalní puklinu a nad ní jakoby ve druhém patře se nalézá otvor, který vede do podobné, 4 sáhy hluboké rozsedliny. V polokruhu po levé ruce vinoucí se, 9 sáhů dlouhá chodba vede ke spodku rovné, dříve jmenované rozsedliny.

3./ V levém svahu údolí leží 35 sáhů dlouhá, devět sáhů široká a asi dva sáhy vysoká jeskyně, nazývaná "Kostelík", ve které se lidé přes vysoký kamenný val teprve dostanou k mohutnému vchodu do jeskyně.

4./ O něco dále odtud je třetí, dvacet sáhů dlouhá, bílými krápníky posázená jeskyně.

Nyní se vydáme vlevo, proti údolí, které vede k Hostěnicím. Brzy dojdeme k vápencovému kamenolomu, nazývanému "Trojatsá" /dnes se jí říká "Trojsák" - pozn. překl./ . Tento kamenolom je ve skále, stojící na trojmezí /Dřívější místo styku hranic tří panství - pozn. překl./ .

Lamači kamene vylomili asi před čtyřmi léty úzký otvor asi 1/4 stopy v průřezu. Více jak dva roky do tohoto otvoru házeli neupotřebitelné kamenné zbytky a hliněný odpad, aniž by vchod do této jeskyně ucpali. Pak mi dali o tom zprávu.

Nechal jsem otvor rozšířit a spustil jsem se na provaze 4 sáhy dolů. Ocítl jsem se na hromadě vápencového, dolů naházeného odpadu. Tlačil jsem se pak mezi velkými kamennými bloky v jihozápadním směru asi 4 sáhy vpřed. Pro příliš velkou úžinu jsem se musel vrátit zpět. Nyní jsem uviděl velkou skalní puklinu, v severozápadním směru se rozkládající.

Namáhavě jsem se plazil toute puklinou, asi 5 až 6 sáhů daleko,

k jednomu prostornému, bahnem pokrytému místu, na kterém jsem našel dvě zátoky. Jednu dva sáhy dlouhou, druhou čtyři sáhy dlouhou. Přes tyto pukliny patrně odtéká voda do Ochozské díravice.

V údolí, které já jmenuji Vilémovým údolím, teprve, že mi v této rovné jmenované jeskyni zachránil život adjunkt ekonomie Vilém Teklý se obracíme a vracíme se zpět k Hornímu mlýnu.

Jdeme od tohoto mlýna cestou nahoru k Líšni na Obeckou silnici a asi za 1/2 hodiny stojíme opět před Klajdevkou.

Asi 1/4 hodiny dříve leží 6 až 10 sáhů vysoká a 260 sáhů dlouhá skalní partie, nazývaná "Šumberova skála" či "Šumbera"; ve které se nachází množství malých, spolu navzájem spojených puklin.

Zde můžeš, milý čtenáři, studovat pohodlně a jistě, jako v laboratoři ony jednoduché a přece tak úžasně velkolepě vytvořené přírodní zákony, podle kterých vznikaly výše popsané jeskyně.

Ty na horním pokryvu se nalézající vymyté nánosy přináší v sobě v malém všechny rozličné formy vývoje, kterým se my potom ve velkém kresu obdivujeme.

Od Šumbery vede vlevo lesní stezka na dosti strmý svah, vedoucí k řece Svitavě. Kolem ní se táhne kopce vápencových skal. První vápencové skály začínají u Maloměřic, kde jsou již otevřeny Malé Maloměřické vápencové lomy.

Vracíme se do výchozího místa naší vycházky, do Brna. Doprovází nás večerní chlad.

Moc mi vrtalo hlavou, co se tam Martinu Křížovi asi stalo, že mu musel zachraňovat život jeho kamarád, hospodářský adjunkt Vilém Teklý, po kterém Kříž tehdy proláklinu pojmenoval – Vilémovo údolíčko. Ale co se tam vlastně stalo, o tom se Martin Kříž už nezmiňuje. Pak

jsem ale nedávno narazil v práci autorů Rud. Burkhardta a Ot. Zedníčka „Jesyně Křtinského údolí“ na zajímavou věst. A docela jsem zkoprněl ! (Viz červeně podtržený text).

Dne 3. července 1948 odkryli členové Speleologického klubu kulturní vrstvy magdalenieny (ohniště, harpunovitě šípky, opracované parohy, kamenné nástroje, a nálež hlásili. Z pověření Archeologického ústavu provedl pak archeologický výzkum Dr. Klíma z Oddělení pro dituvium Zemského muzea v Brně (lit. 15).

**Čís. 4. Certova díra, závrtová skupina před jeskyní Mariánskou, původní »propadání Křtinského potoka«.**

Takřka naproti vchodům jeskyně číslo 9 (Malé Drátenické), jen o několik kroků dále směrem k západu, otvírá se pod jižním svahem údolí, přímo u dnešní silnice, celá řada bývalých ponorů, dnes vyřazených pozdějšími změnami (po r. 1901) z činnosti. Na louce leží mělký závrt (1) o průměru 6 m a nad silnicí, jižně, zbytky velkého závrtu, zvaného »Certova díra«, jenž jest zbytkem původního hlavního ponorného systému Křtinského potoka (lit. 16), který se tu dodnes propadá, ovšem jen v řečišti.)

Dnes je tento závrt zpoloviny zavezen materiálem z Drátenické jeskyně, a tím je dotázně uzavřen přístup k zajímavým prostorům původního »propadání vody Křtinské«. Srovnáním zpráv Křížových, H. Bockových, opakovaných pak A. Grafem a A. Bočekem, dospějeme k dosti ucelenému obrazu zřejšího podzemního světa. Začali jsme svou činnost v této oblasti právě v době, kdy byl závrt zavezen.

Mocná skalní plotna zakrývala vlastní vchod, takže zde byly dvě vstupní branky (podle Dr. Kříže 1864 »Mařenčina« a »Pavličnina«) (lit. 17). Zmíněná skalní plotna zvaná též »Vavrečkův blok« (na př. Graf). Vstupní chodba se záhy dělí: vlevo vede trhlina do sítky, zvané »Kaple«, v jejímž balvanu pokrytém dně odvírá se propast »Kalcitová«. Tato spadá celkem 24 m hluboko k vodní hladině ve studňovitém prostoru, zvané »Certova studně«. Tato je sifonovitě oddělena od dalšího prostoru, zvané »Vodní kout«, do níž však lze vniknouti výše ležící úzkou, strmě spadající chodbou. K západu rozšiřuje se Certova studně v síň, končící v t. zv. »Devonské propasti«. (Nomenklatura inž. H. Bocka.) Tato je spojena s »Kalcitovou« dvěma příčnými chodbami směru Z—V. Z prostor nad jícenem »Kalcitové« spadá druhá propast, zvaná »Manganová«, do popsaných prostor »Certovy studně«. Prostory, jak již názvy prozrazují, vykazují kalcitové klenky, podle Grafu »neobyčejně veliké a značně čisté«.

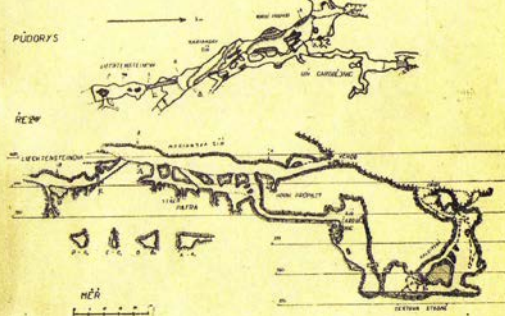
Vedle popsané »Certovy díry« leží závrt č. 3, též zčásti zaházený, a závrtovitě deprese č. 4. Mezi závrtem č. 3 a silnicí byl do

- 16) Klíma B. Výzkum jeskyně Nové Drátenické u Křtina. Časopis Moravského muzea v Brně, roč. XXXIV/1948. (Též zvláštní oteisk.)
- 17) D-ponor, podle našeho označení (autoři: Hydrografické poznámky k průběhu Křtinského potoka v Moravském Krasu. Čas. Kras. roč. III, str. 229—236, 1950.
- 18) Kříž D. v. o. r. i. n. L. i. k. e. s. t. z. O jeskyních moravských. Živa, časopis přírodovědecký, roč. XII, str. 234—249, 1864.

r. 1944 závrt (5) s propastí puklinovitěho charakteru, balvanu zatrasenou. Při nacistických pracích r. 1944 v Drátenické byla tedy vedena silniční přípojka a závrt zavezen. Při průtrži mračen v červnu téhož roku se navážka propadla a otevřela se propáskta 0.75 m v průměru, zprvu 2, poté přes 10 m hluboká. Proto Němci silniční přípojku přeložili jinam. Později sestuly se masy hlíny a »pseudozávrt« dostal tvar misovitý o průměru 4 m a hloubce 2 m.

Roku 1663 Vigsius jako první se zmiňuje v literatuře o ponoru Křtinského potoka (lit. 18). R. 1864 sestupuje Martin Kříž jako student do hlubin »Propadání« a konstatuje, že toto spadá do hloubky 18 sáhů. »Tříkráte podniknul jsem výpravu po provazích do propasti této, než jsem se dostal až k vodě, neboť tři strže, přes které se musí lézt, jsou pouze námořem kameni vodou omletého, jenž pod sebou neustále padá dolů. Voda dole jest pouhou kalužinou, a když zde vystoupí, vychází

JESKYNĚ Č. 4 CERTOVA DÍRA A Č. 5 MARIÁNSKÁ VE KŘTINSKÉM ÚDOLÍ  
DLE PLÁNU INŽ. H. BOCKA A J. SIMONA  
DOPLNĚNO PŘÍČNÝM ŘEZY V R. 1947 RB-02  
KRESLIL L. PAVONKA



mnohými skulinami ven, jež pro úzkost dále stopovati nelze! Kříž též zaznamenává, že lid nazývá také i tu o propast Vokoučkou. — O tomto propadání dočítáme se i v dalších spisech Křížových, Wankelových, Vlivstěvých Moravské. Kříž přispěl později svými nivelacemi. Zázka o přibližné příhodě Křížové, pod níž

18) Vigsius M. A., Vallis Babiloni alias Kyrteinenensis. Olomouci, 1663, pag. 23—32.

se při balvanu zřítily a otevřel se jícen propasti, jak již uvádí Koudelka (lit. 8, str. 337), lokalitě se jinam, totiž do propadání Hostenického. (Viz Kříž 1867) (lit. 19).

Roku 1902 (27.—28. II.) — Ing. H. Bock provádí detailní průzkum všech prostor tohoto propastivitého systému, počítaje podélný průřez a publikuje podrobný popis (lit. 20). Jsa pravděpodobně disorientován změnami, nastalými při stavbě silnice, vyjadřuje se o Křížově prvním průzkumu této lokality jen ne určitě a udává omylem c e l é tyto prostory za svůj objev. »Certovu díru« (název určuje Bock) zkoumal, jak sám uvádí, »při hledání druhého vchodu do Mariánské jeskyně«. Souvislost obou objektů (viz popis Mariánské jeskyně) byla tedy již tehdy zřejmá. Podle Bockových prací popisují pak Certovu díru A. Graf, A. Boček a j. zřejmá.

Dr. R. Prik po svém objevu (1911) blízkou ležící jeskyni »Rudolfovy« vyslovil domněnku o její souvislosti s »Certovou dírou«.

**Čís. 5. Jesyně Mariánská.**

Za vchodem 2 m vysokým a 1 m širokým (dříve byl vchod uzavřen dvěma) vejdemě vlhkou, nízkou chodbou, sestupující do prostoru, která byla za původního stavu nekrásnější (Bock: »Crottensaal«). Na stropě pozorujeme zbytky někdejší sněhobílé krápníkové výzdoby, pádu pokrývají zřícené balvanů různé velikosti, mezi nimiž se tyčí i povalují torza krápníkových sloupů. Zde zejí otvory dvou propástek, z nichž jedna končí menší hlinitou sítkou. K západu rozšiřuje se prostora v místnost, zvanou »Relektář«, v níž pozorujeme zvláště významný krápníkový vodopád a sintroem polité stěny.

Z velké síně za vchodem dospějeme ve vzdálenosti 26 m od vchodu k jícnu propasti, jež spadá téměř kolmo zprvu 11 m hluboko (»Horní propast«; popis dalšího průběhu na jiném místě). Propast je překlenuta dnes velmi zchátralým dřevěným můstkem, za nímž se otevírají další prostory t. zv. »Mariánského sálu«. Zvláště západní, pravá stěna vykazuje pěknou krápníkovou výzdobu, sintrové povlaky, bizarní stakagmity i jiné tvary upoutají naši pozornost, ač ovšem »šnek«, »spagoda« i podobné významnější krápníky jsou již dnes povětšinou vandalsky zničeny. Před úpravou měla jeskyně pádu v Mariánském sále překrytý spád k SV, kde leží při stěně celá řada otvorů k nižším patřům, dnes povětšinou zatrasených (na původní mapě Bock-Simonové jsou však povětšinou kartograficky zachyceny). Za Horní propastí míjeme ve vzdálenosti 20 m po levé straně schody vedoucí do středních pater; v hlavní směru, t. j. k JV, pokračuje chodba ještě 22 m, kde původně jeskyně »slepě« končila. R. 1908 byl zde prošílen přístup do níže ležícího prostoru, zvané »Lichtensteinova jeskyně«. Krápníková výzdoba těch-

to prostor je pozoruhodná. Zatím co strop, téměř vodorovný, je poset stovkami malých brčkovitých krápníků, splývají po pravé západní stěně těsně pod schody sintrové masy, tvořící vodopádovitě tvary. Dno je prolomeno dvěma propastmi, dnes zavalenými a podle A. Grafu je jedna z nich, zvaná »Dračí jícen«, 27,5 m hluboká a dělí se ve dvě ramena.



Mariánská: Lichtensteinova jeskyně.

Vrátíme se opět nahoru do Mariánského sálu a sestoupíme po druhých schodech, ležících blíž vchodu při východní stěně chodby. Jsme nyní ve středních paterch, která však doznala četných změn oproti původnímu stavu. Dnes se rozbihají od schodů chodby na dvě strany: pravá je prolomena dvěma propastmi, zde končí závaly. Chodba je místy pěkně zdobená krápníky. Doleva odbočuje jiná chodba, z počátku těsná, brzy se však rozšiřuje, ježto do ní zleva ústí polozatrasená propast Mariánského sálu, jak se o ní výše zmiňujeme. Chodba (Graf, »Sprudelgang«) má stěny pokryté četnými vrůstky, ne podobnými t. zv. »vřidelnímu kameni«. Tato svérázná ornamentika stěn, rozedírající šat lezce, převládá v celých středních paterch Mariánské jeskyně. Záhy přijdeme na rozcestí, kde doprava vede trhlina, vystupující v komín, souvisící s otvorem levým, jevcím se jako okno nad 4 m hlubokou sráznou stěnou, která vykazuje kolmé vodní járy. Sestoupíme (i bez pomoci lana) a stojíme v síňce, z níž k severu spadá

19) Kříž M. Der verlässliche Führer in die romantischen Gegenden der devonischen Kalkformation in Mähren. Brno, 1867.  
20) Bock H. Die Höhlen etc. pokračování z roku 1906. Tamtéž jako III, č. 9, roč. IV, č. 1, 2, str. 17—22; č. 3, str. 29—31; č. 5, str. 45—47; č. 6, str. 54—56, 1908.

Je tady odkaz na str. 337 druhého dílu knihy „Jeskyňe Moravského krasu“ která vyšla v Brně v r. 1902.- Jejimi autory jsou M. Kříž a Fl. Koudelka. Tu knihu jsem sice již dříve četl, ale protože jsem v dané pasáži nevěděl, čeho se týká, tak jsem to přešel víceméně bez povšimnutí.

čátku směrem jv. (130°) po blativé náplavě dolů; ve vzdálenosti 6 m zatáčí se chodba na levo (sv. = 40°) a končí v další délce 8 m u jícnu, pouze 30 cm dlouhém a 15 cm širokém; celá chodba i s okrajem jícnu jest blativou náplavou (bahnem) pokryta. Do těsného otvoru nelze však naprosto vniknouti; bahno hozené do jícnu nepadlo do vody, nýbrž opět na hlinitou náplavu.

Na jižním konci šířaviny ústí u stropu spojovací chodbička, jež vychází východně z komůrky ve hloubce 16 a půl m pod jícnem horním položené.

Jak hluboká jest vlastně propast v nové jeskyni Křtinské a kam směřuje? Hloubku tuto lze přesně určití pomocí výsledků nivelování Dr. Martina Kříže.

V. staré silnice nad propadáním Křtinským jest	388'142 m
Ku vchodu jeskyňe zvažil jsem . . . . .	7'210 m
V. vchodu do jeskyňe jest . . . . .	395'352 m
Spád k jícnu v jeskyni zvažil jsem . . . . .	1'940 m
jest tedy V. u jícnu . . . . .	393'412 m
Hladina vodní spodního řečiště Křtinského po-	
toka má . . . . .	343'461 m
a obnáší tedy hloubka propasti . . . . .	49'951 m
Hloubka propasti v nové jeskyni obnáší tedy	
okrouhle . . . . .	50 m
Já vnikl jsem do hloubky asi . . . . .	34 m
tak že zbývá na neprozkoumanou její část ještě asi	16 m

Před novou jeskyní nalézá se ve hloubce 15'80 m propadání potoka Křtinského; voda ztrácí se tu na úpatí jižní stráně a byla tu dříve chodbička, již při stavbě nové silnice zasypali a zatarasili. Dne 27. srpna 1884 vnikl jsem otvorem, do něhož vedlo suché řečiště, do chodbičky 25 m dlouhé, 0'60 m široké a metr vysoké se střešovitým stropem, do závrtku v levo od silnice; z tohoto závrtku vede další chodba přes balvany, do níž jsem se dostal 10 m daleko; dále jsem se neodvážil, maje na paměti příšernou příhodu Dr. M. Kříže z r. 1864, pod níž se tehdy balvany sřítily do propasti přes 20 m hluboké, tak že jen takřka zázrakem vyvázl životem.

Vzdálenost od jmenovaného, 9 m hlubokého závrtku ku vchodu jeskyňe obnáší pouze 20 m, jícen v jeskyni jest od vchodu 26 a půl m vzdálen.

Okraj propasti v šířavině, do níž jsem jícnem z jeskyňe vnikl, leží asi 20 m severně od horního okraje jícnu; trhlina, do níž šířavina přechází, vede ještě nejméně 10—15 m daleko severně. Z toho vyplývá nade vší pochybnost, že propast v nové



No a teď už, milý čtenáři víš přesně to co já, takže mohu svoji glosu ukončit. Možná mi bude ještě dopřáno vás někdy seznámit s výsledky průzkumu speleologů ze ZO 6 – 12 v Říčánkově skále.

Třeba objeví střední patro a dostanou se za Třetí sifon. V nejhorším případě objeví cestu vod do Sifonové chodby na konci Nové Ochozské chodby v Ochozské jeskyni. Přejme jim úspěch.



**Edice SE – 3**

**Speleologická skupina „Tři seniři“**

**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 - 12**

**„Speleologický klub Brno“**

**Tematický okruh č. 5 :**

**Střípky paměti lidu, žijícího v Moravském krasu.**

**Různé drobné informace sebrané mezi obyvateli a  
jeskyňáři.**

# **Jak vzniklo pojmenování objektů „Malá Klajdovka“ a „Velká Klajdovka“**

**Koordinátor sestavy odborných prací :**

**Ladislav SLEZÁK**

**Redakce a spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Autor této práce :**

**Josef Pokorný**

Josef Pokorný :

## **Jak vzniklo pojmenování objektů „Malá Klajdovka“ a „Velká Klajdovka“**

V r. 1987 vyšla kniha „750 let Ochoze“, kterou s dalšími autory sestavil tehdejší ochozský kronikář, dnes již zemřelý Miroslav Hromek, se kterým jsem se osobně znal.

V části, nazvané „Z historie obce a okolí“ najdeme na str. 73 text, který jsem poněkud upravil, aby bylo zřejmé, co se kdysi událo.

Ve starších dobách vedly cesty z Ochoze a z Ubců \*) do Brna převážně přes Líšeň, a to zejména pro sjízdnější a přístupnější cestu, než byla cesta přes Hády (přes pozdější Velkou Klajdovku).

V r. 1562, po smrti své matky se stal pánem Líšně a Ubce Jan Leskovský z Leskova. V té době vládl českým zemím Habsburk, císař Ferdinand I. Jan Leskovský od něj získal pro Líšeň privilegium městyse, a tím i právo vybírat akcíz (mýto) za průjezd veškerých povozů, které Líšňáci projížděli.

Tím se snižoval výdělek formanů, kteří tuto cestu používali. Proto se formani spojili, vytvořili něco jako svépomocné družstvo, upravili cestu mezi tehdejším Juliánovem a kopcem Hády tak, aby byla sjízdnější. Protože však tato cesta byla strmější, bylo nutno jeden pár koní, které obvykle měli formani zapřažen, doplnit přípřeží. A dolů z kopce bylo nutno zase vozy brzdit, což obstarávali brzdaři. A tak vybudovali formani vlastním nákladem dvě přepřahací stanice, jejichž koně a personál za úhradu pomáhaly překonat strmou cestu mezi oběma stanicemi. Navíc zřídili formani u obou přepřahacích stanic občerstvovací stanice – hospody, kde bylo možno získat i teplá jídla. Zisk z provozu hospod vylepšoval náklady na přípřež a brzdaře.

Práce v obou stanicích nesměli vykonávat občané brněnští, občanští, ani líšeňští, protože by poškozovala příjmy panstva. Obsluhu stanic tedy vykonávali lidé z Ubce, z Ochoze a dalších vesnic. Cesta do Ochoze se tak jednak zkrátila, a ceny za takto poskytované služby prý byly daleko menší, než mýto na cestě přes Líšeň.

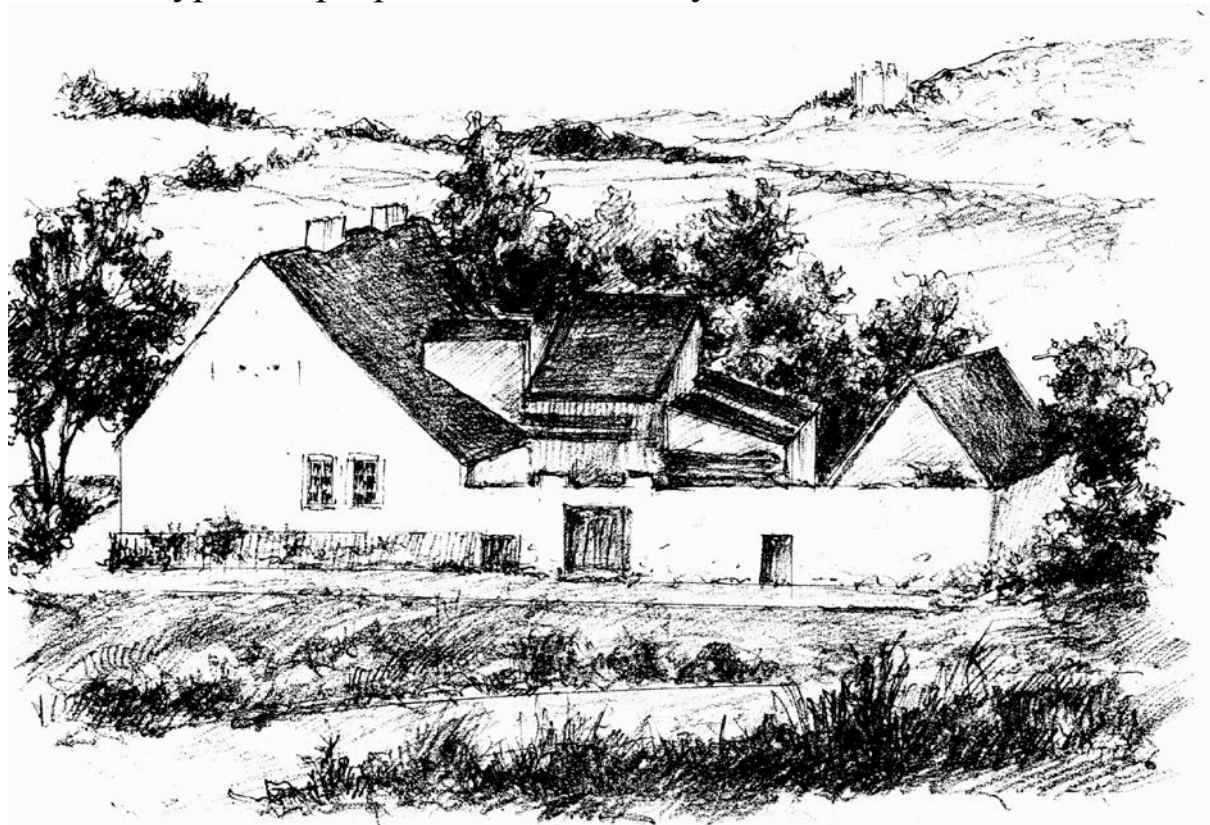
V roce 1902 vydal JUDr Martin Kříž a veterinář Florian Koudelka dvoudílnou publikaci, nazvanou „Jeskyňě Moravského krasu“. Mám

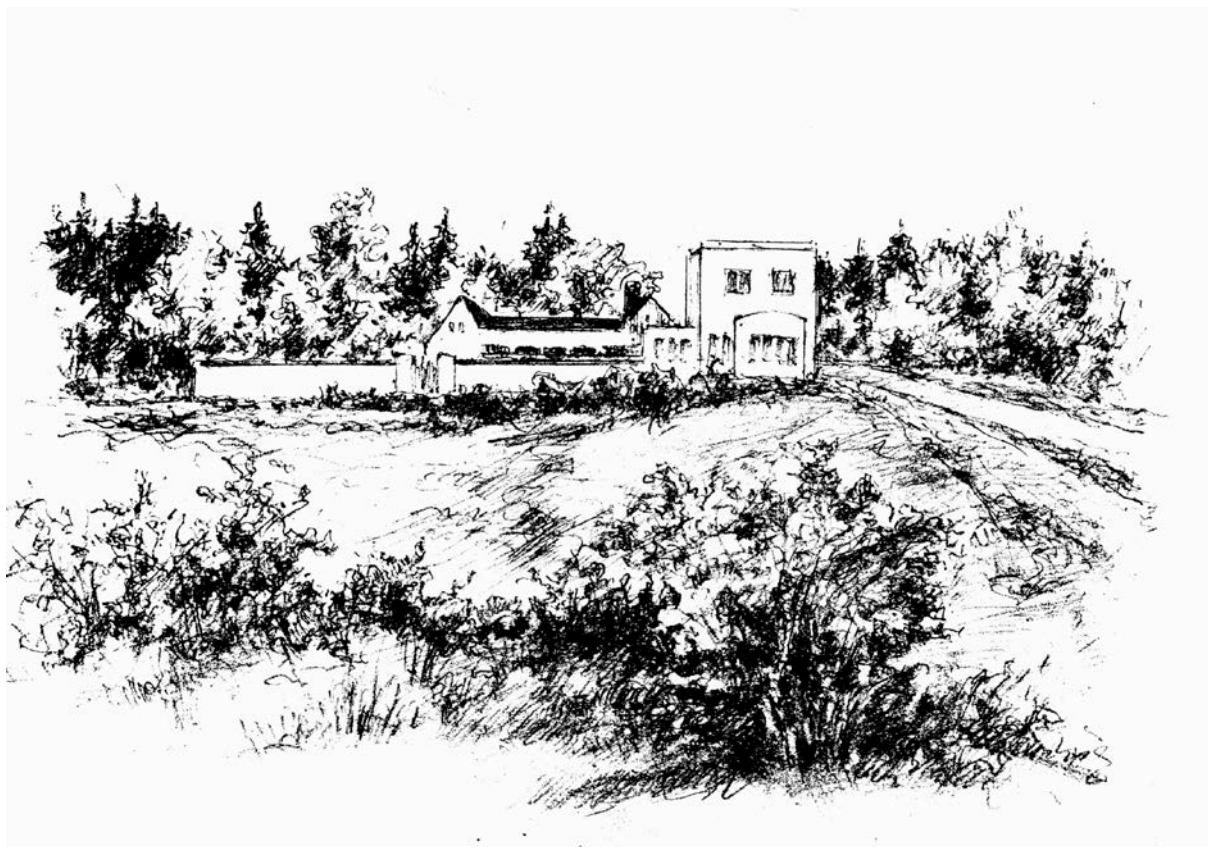
její druhé vydání z r. 1940. Na str. 134 druhého dílu se autoři zmiňují o tom, že název „Klajdovka“ či Klajdůvka vznikl po jednom dávném majiteli, který chodil klátivou chůzí a přezdívali mu Klajda.

To co napíše teď je jen moje úvaha. Mám za to, že po vybudování uvedených přeprahacích stanic bylo nutno provoz těchto stanic řídit a spravovat. Snad tehdy formani vybrali člověka schopného, ale postiženého, těžce chodícího, možná po úrazu či s vrozenou vadou. Za jeho vedení stanic vznikl zřejmě název „Malá“ a „Velká Klajdovka“ který se vžil a přes staletí nezanikl a my jej používáme dodnes, aniž bychom znali jeho původ a vznik. Tuto úvahu by měli potvrdit nebo vyvrátit historici !

Protože dnes si již nikdo nevzpomene, jak krajina kolem cesty z Juliánova na Malou a Velkou Klajdovku vypadala, dovoluji si zde prezentovat kresby židenického občana, pana Jiřího Vondruše, který tyto obrázky kreslil na počátku čtyřicátých let minulého století, jako učeň Zbrojovky. Před několika léty mi je daroval a souhlasil s jejich případným zveřejněním.

Na tomto obrázku vidíte Malou Klajdovku, jak někdy v r. 1941 vypadala při pohledu z Bílé hory.





Na tomto obrázku vidíte, jak tehdy vypadala Velká Klajdovka.



Na tomto obrázku vidíte cestu na Velkou Klajdovku, kolem Růženina dvorku v pohledu z Bílé hory.



A tohle je pohled ze stejného místa na starou Líšeň a dávnou cestu do Líšně, lemovanou kaštany, tzv. Kaštanku. To vpravo je úbočí Stránské skály. Dnes v té údolní nivě leží továrna Zetor.



Na tomto obrázku vidíte pohled ze zákrutu staré formanské cesty na Růženin dvůr. (r. 1941 – 1942). Vlevo domky u staré cihelny.

---

\*) Dnešní Ochoz (ta Ochoz ! – pokud si nechceme rozzlobit Ochozany) vznikla v roce 1947 sloučením dvou těsně sousedících obcí, obce Ochoze a obce Obce, po staru Ubce. Východní část dnešní Ochoze je původní, stará Ochoz a západní část dnešní Ochoze je původní ves Obce či Ubce. Obě vesnice byly sice jedna farnost, ale Ochoz patřil panství Zábřdovickému, zatím co Obce panství Líšeňskému.



Na tomto obrázku, pořízeném fotoamatérem Zdeňkem Trnkou někdy v r. 1966 - 67 vidíte pohled na Růženin dvůr, Velkou Klajdovku a Hádecký lom. V popředí leží tehdy nová silnice do Líšně a připravuje se výstavba Líšeňského sídliště. Za fotografem ležela ještě původní Malá Klajdovka. To, co vidíme v prostoru mezi autem a Růženiným dvorem, je stará cihelna, která v těch místech kdysi bývala. Za cihelnou se cesta stáčela vlevo. Vpravo od té zátočiny byla taková strž, ve které byly obnaženy zbytky skal. (Snad vápenců ?). Podle mne to bylo dávné koryto řeky Svitavy (někdy na rozhraní pliocénu a pleistocénu). Ta strž byla překlenuta dávným náspem, přes který silnice na Křtiny přecházela k zátočině, která je zčásti zakrývána jedním ze sloupů. Od této zátočiny byl poměrně strmý výjezd na pahorek, na kterém ležel Růženin dvůr. Dále silnice doslova „meandrovala“ ve smyčkách zátočin směrem k Velké Klajdovce, kterou můžete na snímku vidět jen jako světlou skvnu. Nevím, zda byla tato silnice takto vedena svými (zřejmě) budovateli - dávnými formany záměrně proto, že se musela vyhýbat některým pozemkům, nebo proto, aby serpentinovitým tvarem silnice zmenšila spád svahu. Možná zde hrálo roli obojí. Dnes, po terénních úpravách, je už všechno jinak.



Na tomto snímku Z. Trnky, pravděpodobně z r. 1969 vidíme, že větší část Růženina dvorku je již zbořena, začínají se provádět terénní úpravy pahorku, rokle dávného koryta řeky je už zavezena, silnice je uzavřena pro provoz a zatím slouží jako zařízení staveniště nového líšeňského sídliště. Vykácením vegetace je tato silnice směrem na pahorek již obnažena. Mizí a mění se krajina, kterou jsme znali.





**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 5 : Strípky paměti lidu**

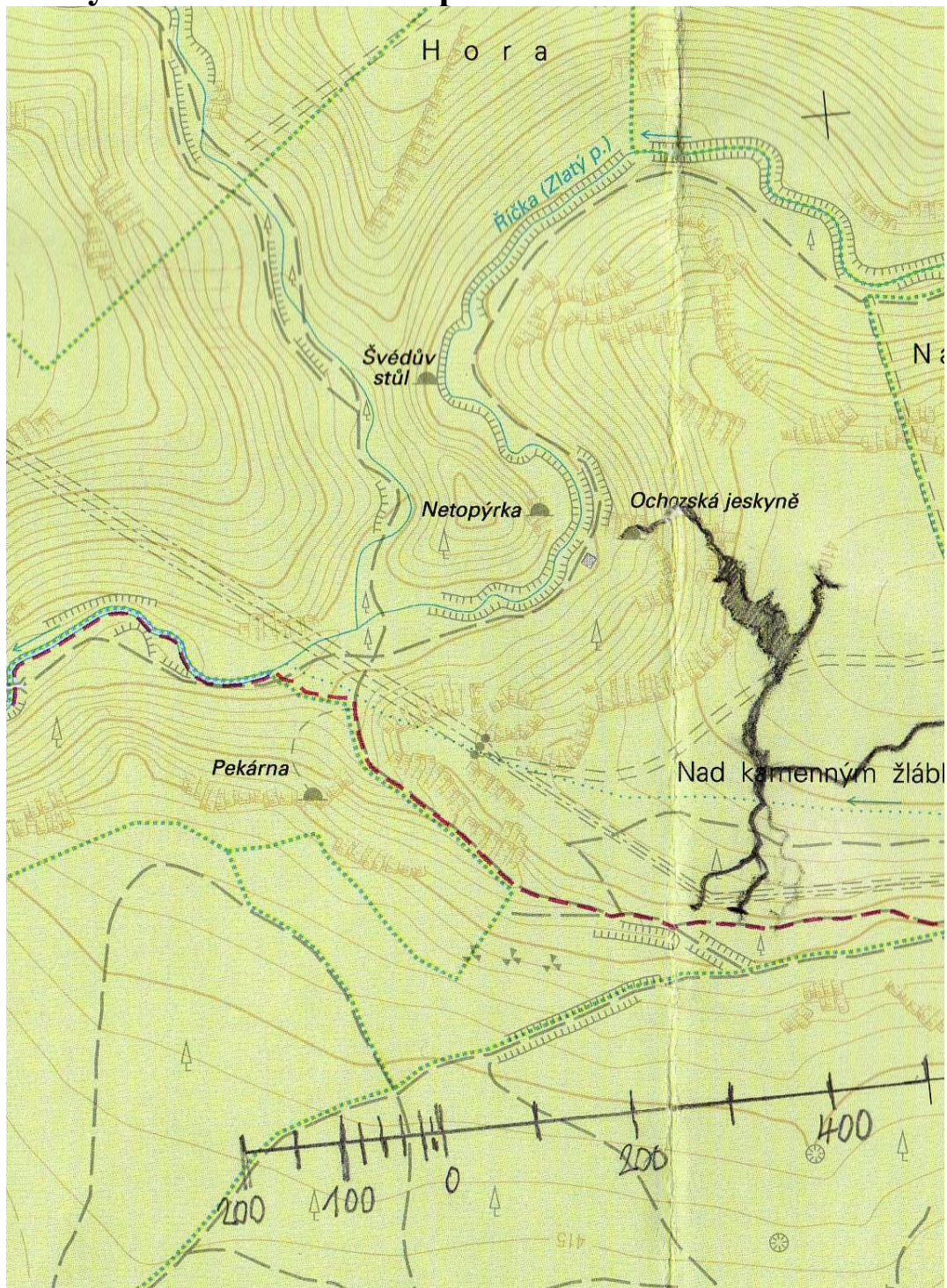
**Název práce :**  
**Kamenný žlíbek dnes a také**  
**v průběhu času.**

**Koordinátor sestavy odborných prací : Mgr Ladislav**  
**Slezák**

**Realizátor redakční práce :**  
**Autor této práce :** **Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

Josef Pokorný :

## Kamenný žlábek dnes a také v průběhu času.



Na výřezu z mapy vidíte přibližný zákres Ochozské jeskyně do terénu. Červené čárkování na mapě vyznačuje hranici Mokerského a Ochozského katastru. Od okraje snímku v podstatě vede středem cesty, procházející dnes Kamenným žlábkem. Tam kde tato cesta vstupuje do údolí Hádeckého žlebu mezi Netopýrkou a Pekárnou, uhýbá hranice od cesty dávným korytem Hostěnického potoka a po setkání s cestou, vedoucí Hádeckým žlebem se stáčí k jihu. Bližší napoví obrázky z terénu a doprovodný text. Hádecký žleb = údolí od rybníka „Pod Hádkem až k Vývěřům Řičky V – 1 a V – 2.

Kamenný žlíbek je zvláštním, ale charakteristickým jevem skalní průrvy či kaňonu v jižní části Moravského krasu. Svoji dnešní podobu má přibližně 90 let. Nasvědčovala tomu poznámka krasového badatele první poloviny dvacátého století, MUDr Rudolfa Prixe, který v jedné ze svých prací poznamenal, že původní tvar kaňonu Kamenného žlíbku byl změněn v r. 1922 hostěnickými občany, kteří potřebovali (pro koňské potahy) sjízdnou cestu do Hádeckého žlebu". (Zřejmě především proto, že tam ležely mlýny, které mohly zpracovat jejich obilí).

Tato kusá poznámka R. Prixe mne vedla k tomu, že jsem se snažil získat více informací o tom, jak byla tato cesta budována, případně kým. Navštívil jsem tedy pana Václava Dostála, hostěnického kronikáře, který na moji prosbu prošel část kroniky z oné doby. Našel zde jen kusý záznam, že cesta byla vybudována hostěnickými občany v r. 1922 nákladem 20 000,- Kč. Tím se nám potvrdila historická správnost Prixovy poznámky.

Jak vypadal Kamenný žlíbek před tím, než jej hostěničtí občané „upravili“ cestou, to nám popisuje například pan profesor Richard Trampler. Jeho popis najdeme v časopise „Oesterreichische Touristen Zeitung, (Rakouské turistické noviny) ročník 14 / 1894 kde vycházel na pokračování v číslech 10 – 14 jeho článek „Das Hadeker Thal in der „Mährischen Schweiz“. (Hádecké údolí v „Moravském Švýcarsku“) Díky panu profesoru Tramplerovi nám zůstala dávná původní podoba Kamenného žlíbku alespoň v jeho popisu zachována dodnes. Pasáž o Kameném žlíbku (pan profesor Trampler mu říká „Steinschlucht“ tj. doslova Kamenná strž) začíná na rozcestí cest do Ochoze, k Hádku, do Líšně a do Hostěnic.

*Chodníček vpravo (pokud přicházíme od Hádku, pozn.J.P.) vede do Ochoze, nalevo do Hostěnic. Následujeme chodník vlevo. Je tak úzký, že jenom jedna osoba za druhou se jím může dát. Zprvu prudce stoupá, ale brzy jsme v tak hustém houštím, že dá námahu se jím prodrat. Chodník je nerovný a vede chaoticky vápencovými bloky všech forem a velikostí. Přes sebe ležící zřícené kameny jsou hladce obroušeny. Divokým houštím nepronikne ani ten nejmenší sluneční paprsek, takže i uprostřed léta jsou zde kameny stále vlhké. Je zapotřebí obzvláštní opatrnosti a šikovnosti, aby tudy člověk prošel nezraněn. Až náš zrak pronikne hustým houštím, poznáme, že jsme v příčném údolí Hádeckého potoka (tj. Říčky – pozn.J.P.).*

*Lid jej nazývá „Kamenný žlíbek“ a to zcela oprávněně, jak se můžeme sami přesvědčit.*

*Tímto údolím tekl kdysi Hostěnický potok, než si v devonském vápenci vymlel jiné koryto. Asi 70 metrů od Hádeckého údolí zastavuje naše kroky ze země vyčnívající skoro bílý vápencový blok, asi metr dlouhý a asi půl metru široký. Nad pěšinu vyčnívá asi tak 25 centimetrů. V jeho středu vidíme asi 30 cm dlouhou a 20 cm širokou, mělkou prohlubeň. Se strachem díval se tudy procházející domorodec na tuto prohlubeň, a jda kolem, zbožně se pokřižoval. Říkal jí Čertova šlépěj (v originále popisu p. prof. Trampler „die Teufelsfuss-tritt“, v nářečí tehdejších tamních obyvatel nejspíš „Čertova čapa“ – pozn. J.P.), neboť mu jeho babička vyprávěla, že se zde – pán Bůh s námi – zastavil na své cestě po zemi sám d'ábel a otiskl v tom kameni svoji nohu ! Ale Čertova šlépěj není nic jiného, než jedna z mnohých krasových prohlubní – škrapů, vzniklých v devonských vápencích následkem atmosférických korozi, kterých množství najdeme všude kolem.*

*Za Čertovou šlépějí odbočuje vpravo chodník. Ten ale nesledujeme. Pokračujeme přímo a asi za čtvrt hodiny dojdeme k pomalu stoupající cestě. Čím dále jdeme, tím je ta cesta stále rovnější. Konečně vede příjemným lesem, až dojdeme do volné krajiny. Nacházíme se na Hostěnické rovině. Spatříme nejprve výstavnou hájovnu, vesnice však zatím vidět není.*

*Před námi vlevo dýmají dvě vápencové pece, jejichž majitel nás překvapeně pozoruje, neboť sem zabloudí noha cizincova jen málokdy. Jen touha po vědění a poznání, touha výzkumníka nás přiměla proniknout touto vlčí stezkou. Každého, kdo slyšel v Ochozské*

*jeskyni hukot a šumění vod, a ví, že je ovlivněn Hostěnickým potokem, toho něco nutí k poznání, kde a jak tento potok opouští světlo a mizí v podzemí. Naskytnuvší se pohled vybočuje z dosud známé scenerie tak, že i laik z oblasti geologie zjistí, že se nachází v jiné kamenné formaci. Jsme v oblasti šedých pískovců. Devonský vápenec, tak nápadný na levém břehu řeky Svitavy, která Moravským Švýcarskem \*) protéká a kterýžto dodává údolí Svitavy divoce romantický charakter, tento vápenec provází po naší pravici potok až k prvním domům Hostěnic \*\*)*

*Vápencové skále, která uzavírá poloslepé Hostěnické údolí říká místní lid „Troják“ či „Trojitá skála“. Hostěničtí vápeníci porušili její původní formu, neboť jim od pradávna skýtala materiál pro jejich primitivní pece. Náš pohled, zcela samozřejmě poutá malý potůček s čistou vodou, který ubíhá pastvinou a loukami k ústí údolí. Pramení na severozápadním svahu zalesněného kopce „Kalečníku“. V době tání a při velkých deštích přitékají vody i od Kněžích hor a z Hostěnického lesa. Ale i v současnosti je tento potok nevyzpytatelná voda. Ztrácí se na východní straně kotliny, pod uzávěrem poloslepeho údolí, v zemi pod skalní partií „Na Gaváni“, v díře, zanesené kořeny, kameny a bahnem.*

*Ale obraťme se nazpět. Stejnou cestou, jak jsme přišli se i vracíme a držíme se vpravo. Před Čertovou šlépějí odbočuje vlevo málo používaný chodníček. Dáme se po něm. Vede po úbočí kamenné strže silným křovím nahoru, Mokerským lesem, který je většími či menšími jeskyněmi tak přeplněn, že v lidském podání je tento svah nazývaný „Díravica“.*

To už náš vyprávěč, pan profesor Trampler opouští Kamenný žlíbek a jde k jeskyni, které dnes říkáme Pekárna. Takže už můžeme opustit jeho vyprávění, neboť jsme získali představu, jak Kamenný žlíbek vypadal v první polovině devadesátých let devatenáctého století, tj. přibližně před 116 léty. Dovolte mi ještě dvě vysvětlivky.

\*) Prof. Trampler nazývá tento kraj Moravským Švýcarskem. Tak nazýval tento kraj při svých popisech MUDr. Jindřich Wankel. Martin Kříž jej jmenoval „Moravské devonské vápence“. Teprve geolog Vladimír Josef Procházka, po přečtení knihy slovinského vědce Jovana Cvijiče nazvané „Das Karstphänomen“, (která vyšla někdy v r. 1897 ve Vídni) použil poprvé název „Moravský kras“. Od té doby je už tento kraj stále nazýván Moravským krasem.

\*\*) Čtenář si musí uvědomit, že autor tohoto vyprávění, tj. pan profesor Trampler kráčí v této pasáži svého popisu proti proudu Hostěnického potoka. Pak má po pravici vápencové skály, ležící na Mokerské straně, kteroužto skutečnost musí čtenář ve své představě pochopit.

Tolik Richard Trampler k podobě Kamenného žlíbku na konci 19. století. Současnou situaci najdete na obrázcích níže.



Obrázek nahoře : Pohled na Hostěnice z cesty do Kamenného žlíbku.

Obrázek dole : Pohled ze stejného místa směrem ke Kamennému žlíbku.





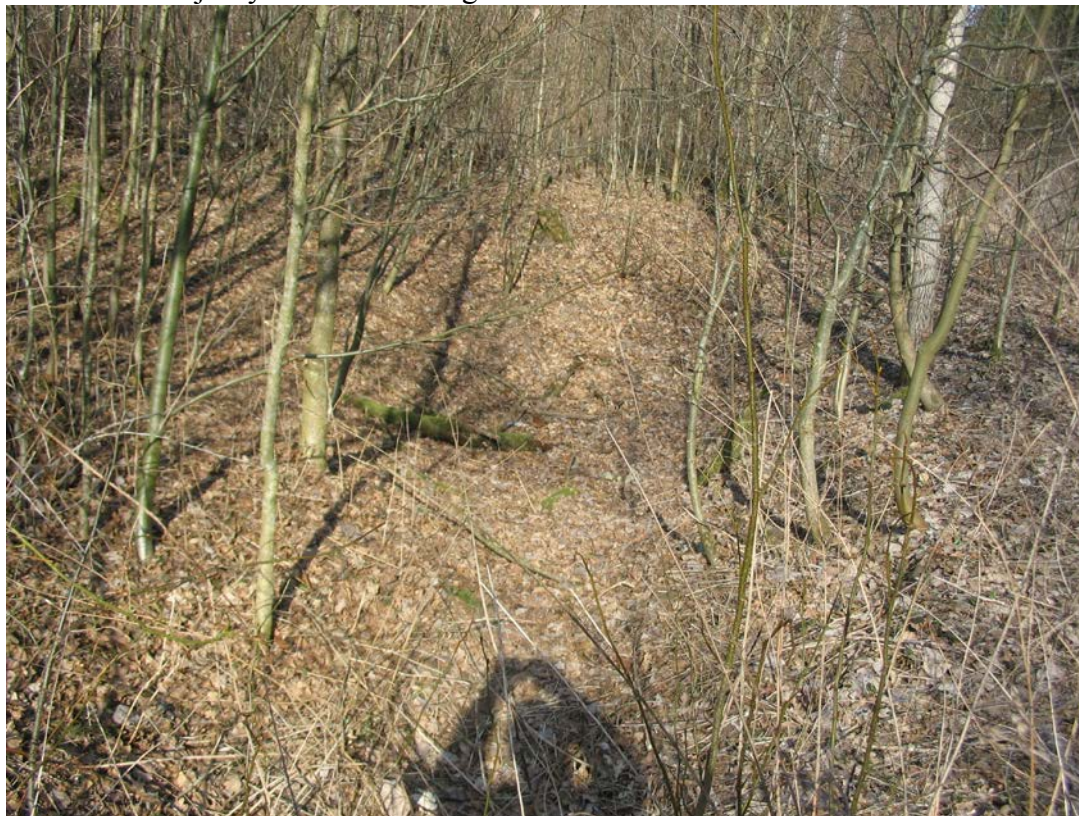
Obrázek nahoře : Pokračujeme cestou ke Kamennému žlfbku.

Obrázek dole : Výstražné tabule nás upozorňují, že se zde nachází Přírodní rezervace. Neznámý vtípálek zaměnil státní znak za Moravskou orlici.





V tématickém okruhu č. 7. jsme mluvili o „Dvořákově sondě“, kterou vlastně nechal vykopat L. Slezák v roce 1958 při geologickém mapování krasu. Sonda prošla náplavou až do hloubky 10 m, aniž by dosáhla na skalní dno. Do jaké hloubky však sahají jezerní náplavy zjištěné v sondě nebylo nikdy ověřeno. Sondy, či její dnešní podobu máte na snímku před sebou. Původně se jednalo o závrtok, o kterém se zmiňuje Dr. Martin Kříž a je dokumentován i v plánu Ochozské jeskyně a okolí od ing. Karla Feitla.



Obrázek nahoře : A ještě jeden pohled na zavalenou sondu v bývalém závrtu.



Ze zpevněné lesní cesty jsme za „Trojákem“ odbočili pěšinou do lesa. Tohle je už horní část Kamenného žlíbku. Při pozorném pohledu na terén zde můžeme stále vidět dávné koryto kdysi zde meandrujícího (Hostěnického ?) paleopotoka.



Ono to na fotografiích není tak docela zřetelné a pomalu to zarůstá vegetací.





Obrázek nahoře : Toto je pohled směrem na východ k Hostěnicím. Všimněte si cesty a prohlubně vedle ní. To je koryto dávného potoka.

Obrázek dole : Pohled ze stejného místa na západ. Že by zde někdy bylo dávné propadání ?





Obrázek nahoře : Tady ta cesta vede nejspíš dávným korytem potoka.

Obrázek dole : To vlevo je určitě dávné koryto potoka, který tu kdysi tekł.





Obrázek nahoře : Dávné koryto potoka se blíží k tajemnému místu ....

Obrázek dole : Hypotetické dávné koryto i dnešní cesta končí v jakési proláclině, jako by se tu dávné vody někam propadly. Je to pohled směrem k západu. Všimněte si vrcholu jakéhosi předělu v pozadí snímku.





Obrázek nahoře : Nad proláklinou najdeme Horní vchod do Ochozské jeskyně. (Do Labyrintu).

Obrázek dole : Pohled od Horního vchodu do prolákliny.





Toto je pohled z předělu, na který jsem před tím upozorňoval, do prolákliny. Je to opačný pohled, tj. směrem k východu. V těchto místech se nachází zbytky štěrků neznámého stáří (Dr. J. Jarka, 1948 – miocén ?).



Obrázek nahoře : Pohled z předělu dál směrem na západ, do hloubi Kamenného žlíbku.  
Obrázek dole : Cesta pokračuje ....





I zde vidíme – jako by pokračování dávného koryta paleopotoka.





To paleokoryto teď směřuje k cestě – a za cestou je Hynštova ventarola, kde hledají komunikaci do hlubin krasu jeskyňáři ze ZO 6 – 12.







Že by za tou cestou byla nějaká vodosvodná komunikace do hlubin krasu ?





Cesta spáduje dál – do Hádeckého žlebu (údolí Říčky).



Obrázek nahoře : A tady je ta Hynštova ventarola, pracoviště ZO 6 – 12. Není to náhodou dávná cesta paleotoku do hlubin krasu ? Nejspíš jo !



Spád cesty se zvětšuje, skály vystupují ze stěn žlíbku a Kamenný žlíbek dostává charakter kaňonu.



Obrázek nahoře : Tady je vidět, jak zde byl navršen podklad cesty.  
Obrázek dole : Severovýchodní úbočí žlíbku v této jeho partii.





Rozpad skalních lavic je pozoruhodný tím, že představuje zbytek rozsáhlejšího „Kamenného moře“.



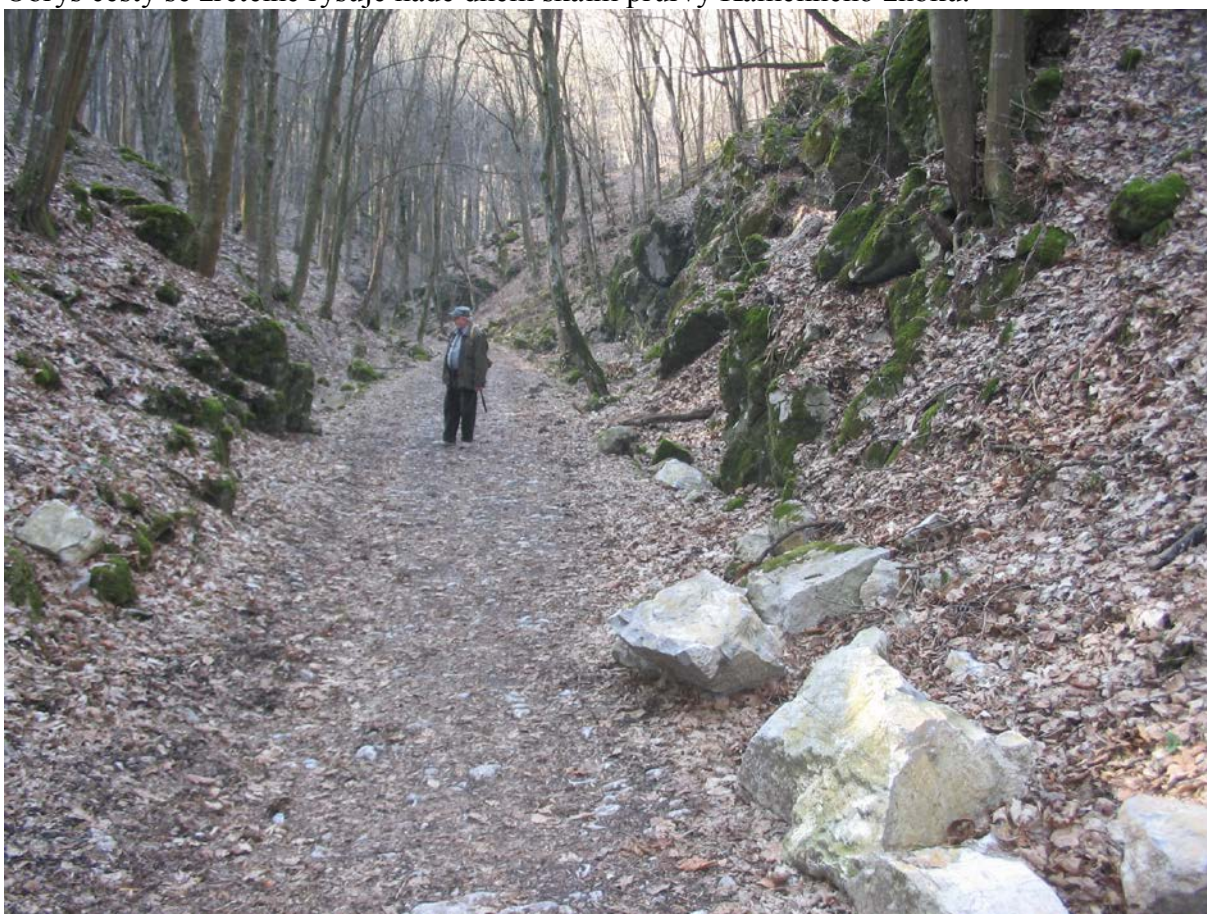


To světlé místo na spodním snímku před žlíbkem, to už je Hádecký žleb (Údolí Řičky).





Obrys cesty se zřetelně rýsuje nade dnem skalní průrvy Kamenného žlíbku.





Na obrázcích nahoře vidíme kamennou rovnaninu podloží cesty.



Jihozápadní úbočí Kamenného žlíbku v dané partii.





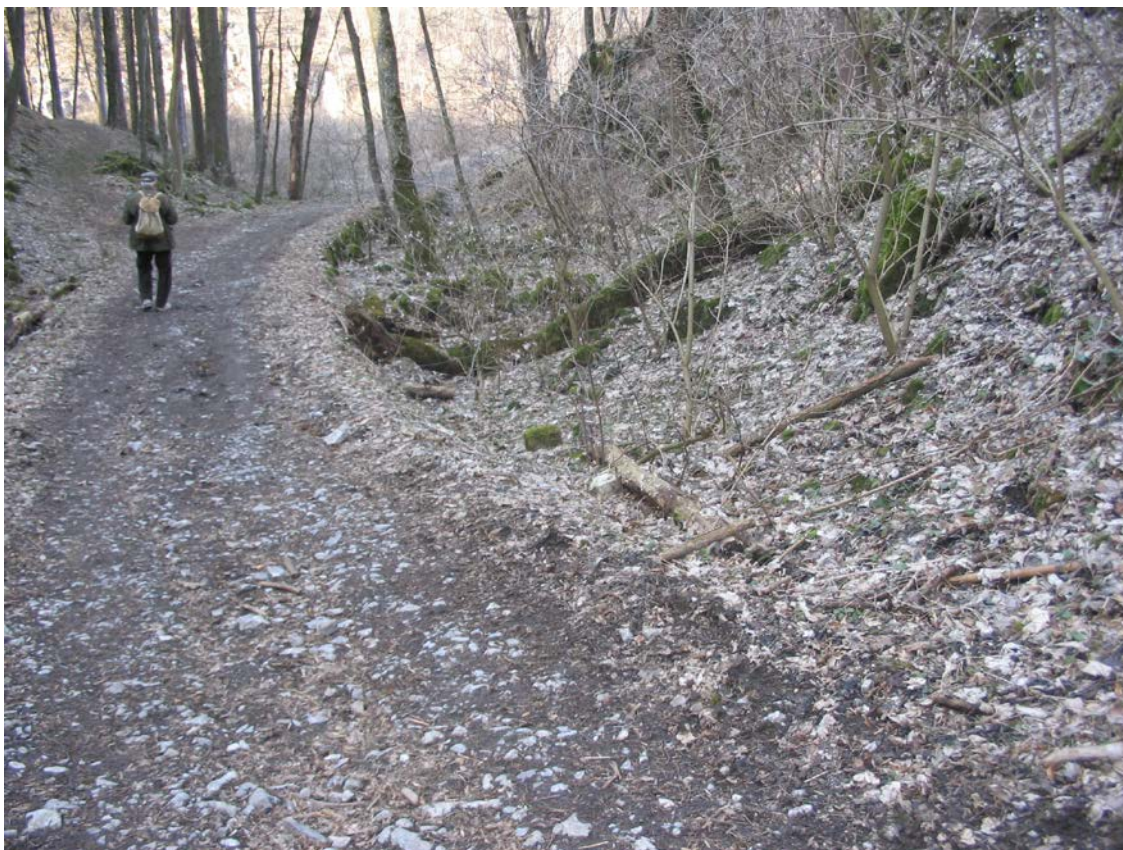
Soutěska před vyústěním Kamenného žlíbku do Hádeckého žlebu.





Záběry na skály, tvořící soutěsku. Na obrázku nahoře severovýchodní, na obrázku dole jihozápadní úbočí soutěsky.





Obrázek nahoře : Výchoz z Kamenného žlíbku do Hádeckého žlebu.

Obrázek dole : Před námi je rozcestí v Hádeckém žlebu. U pravého okraje snímku vidíte můstek přes Říčku, vedoucí k severu – do Ochozského žlíbku, cesta na východ jde Hádeckým žlebem k Hádku, cesta na západ vede k Líšni, no a po cestě z Kamenného žlíbku jsme přišli.





Ještě dva záběry na kamennou rovnáninu podkladu cesty.



Na snímku dole : Zatím co se cesta z Kamenného žlíbku stáčí do prava k rozcestí v Hádeckém žlebu, dávné koryto paleotoku odbočuje vlevo – viz snímek.





Zde vidíte dva záběry na dávné, dosud v terénu zachovalé koryto Hostěnického paleotoku.





Obrázek nahoře : Výchřez materiálu z Kamenného žlíbku zřejmě způsobil, že směr toku dávného paleotoku se změnil. Říčka se však závalem údolí prohlodala a vytvořila to, čemu říkáme „podříznutý dejekční kužel“. Nyní teče asi o 5 m níže, než je dávné koryto Hostěnického paleotoku. Na obrázku dole je protější úbočí Lysé hory.





Obrázek nahoře nám zachycuje skalní hranu, ohraničující Hádecký žleb a Kamenný žlíbek. Na obrázku dole vidíme úpatí této skalní hrany.







Tam nahoře, jak mezi stromy prosvítá ten bílý skalní masiv, tam se nachází legendární jeskyně Pekárna, dříve to sídliště magdalénských lovců.



Teď se Kamenným žlíbkem vracíme k Hostěnicím. Zatím, co předcházející snímky byly fotografovány cestou dolů, po spádu údolí, budou následující snímky fotografovány během cesty nahoru, tedy proti spádu. Tyto pohledy na žlíbek budou vypadat opět jinak.



Po levé straně za zákrtem se nachází ponor „Cepova díra“. (Dle Himmela označený jako Ř – 13, dle JESO pro MK č. 1427)



Záběry z cesty vzhůru.





A na dolním snímku už jsme zase docela navrchu a blížíme se k Hostěnicím.







**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 6 :**

**RECENZE**

**Název práce :**

**Jaroslav Kadlec, „Rekonstrukce směrů  
proudění pomocí měření anizotropie  
magnetické susceptibility ve  
fluviálních sedimentech Ochozské jeskyně  
v Moravském krasu.“**

**Koordinátor redakční práce skupiny a autor recenze:**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

Copyright : Pavel Pokorný, Brno 2009

Možný kontakt : [jos.pokorny@seznam.cz](mailto:jos.pokorny@seznam.cz)

## **Stáří sedimentů 780 – 28 tisíc let.**

Kolaps portálu jeskynního systému a zablokování vývěru povodňového řečiště Hostěnického potoka do údolí Říčky (Himmel 2001) :

Ochozská jeskyně je primárním řečištěm Hádeckého potoka (Říčky) jako fragment předbádenské říční sítě. Funkce aktivního kolektoru byla ukončena sedimentací bazálních štěrků. Jejich genezí a pozicí se autor nezaobírá. Předmětem výzkumu jsou jemné frakce sedimentů, které přináleží povodí Hostěnického potoka, případně splachům z krasové plošiny v místech oslabení nadloží (geologické varhany, deprese, otevřené průrvy). Tyto sedimenty jsou určeny jako pleistocénní a jejich sedimentace ve volných prostorách nad úrovní štěrků byla chaotická (jako usedající řídké kaly s pohybovou rychlostí pod 1 cm / sec).

Domnívám se, že ani na profilu 1 a 2 (Velké dómy) tomu nebylo jinak, pouze s tím rozdílem, že tyto sedimenty měly ve volných prostorách možnost většího rozběhu. U stropů v klenbách už je tomu patrně jinak (vždyť mocnost je tady kolem 6 – 8 m) – jak dokládá rychlost sedimentace, i tady kaly téměř neproudily.

Zavalené ústí jeskyně (Himmel 2001) je nepodloženou fikcí a z hlediska geneze jeskyně je velice nepravděpodobné. Směr proudění na profilu 2 by mohl indikovat obdobnou situaci jako v chodbě „U kužele“.

Pravděpodobnější je možnost směřování sedimentů do neznámého starého koridoru, směřujícího do Mokrské delty, který na sebe vázal vody z lokalit : Ochozská jeskyně, Jezevčí, Adlerova, Křížova, Puklinová, Cepova díra, spodní úroveň Pekárny (identifikováno geofyzikou – Hašek, Tomešek – 2008). Odvodňování chodby „U kužele“ v závěru příspěvku autor uvádí jako pravděpodobné.







**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 6 : RECENZE**

**Název práce :**

**J. Kadlec a V. Beneš, „Morfologie polosle-  
pého Hostěnického údolí a jeho vztah ke  
krasovým jevům v jižní části Moravského  
krasu.“**

**Koordinátor redakční práce skupiny a autor recenze :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný**

Autoři uvádí v úvodu příklady poloslepých (domnívám se, že původně se jednalo o klasická slepá okrajová údolí s horizontálními vstupy vod do jeskynních systémů). Ve srovnání s údolím Hostěnickým co do hloubky jsou diametrálně odlišná (Sloup, Holštejn – 70 m).

Hostěnické údolí svým charakterem spíše připomíná přehloubení části starého, předneogénního průběžného údolí na kontaktu s vápenci. Možná by se s určitou rezervou dalo mluvit o tvaru a funkci polje (malá hloubka) s odvodňováním do komplexu jeskyní pod Mokerskou plošinou.

Hlouběji položený systém, vázaný na Říčku (Ochozská jeskyně a další) donutil nakonec vody Hostěnického potoka k odklonu a tím i k redepozici části sedimentů z deprese do volných prostor Ochozského systému. V pliocénu tak patrně Hostěnickou depresi (nefunkční polje) plnilo průtočné jezero s přetoky jak do jeskyní, tak do Kamenného žlíbku.

Uváděná sonda (údajně Dvořák před 50ti léty) je poněkud zavádějící informací. Sonda byla vytyčena L. Slezákem při společných mapovacích pracích na úkolu X / 6 ÚÚG Praha (Dvořák – Slezák 1958 – 1960) s cílem ověření případných volných prostorů pod závrtem v Kamenném žlíbku.

V celé hloubce 10 m byly odkryty lakustrinní sedimenty s organickými zbytky, jejichž celková mocnost nebyla zjištěna. (Sonda uvedeního typu – Š – 1 byla přípustná do hloubky 10 m). Volné prostory zde zastíženy nebyly a po zhodnocení sedimentů byla sonda zmařena.

Jak víme, výškový rozdíl mezi propadáním Hostěnického potoka a zadními partiemi Nové Ochozské jeskyně je více jak 40 m (Kříž 1902). Skalní podloží v těchto partiích není spolehlivě doloženo a můžeme o něm pouze spekulovat.

Autor se přiklání k tezi, že koncem spodního miocénu vznikala zásadní síť podzemních systémů v celém Moravském krasu. Je tedy otázkou, kde je hlavní kolektor Říčky z období konce spodního miocénu? Otnangské štěrky vyplňují bázi Ochozské deprese (dokázáno hydrovrty).

Rozhodně je před badateli úkol komplexní korelace štěrkových akumulací, zastižených například v jeskyni Šobově, Tereze, Ochozské jeskyni, Pekárně a v Mokerské jeskyni. Bylo by asi užitečné si poradit se starými sedimenty v jeskyni Liščí díra.

Otázkou otevřenou též zůstává, kde leží horizont, z něhož k povrchu (vertikálně) vystupují soustředěné vody Hostěnického potoka a Říčky ve vývěru Říčky (předpokládáme, že někde v nadm. výšce kolem 250 – 260 m nad mořem), což by mohlo odpovídat vývěrové erozní bázi soustavy Mokerské jeskyně. (Ta je zatmelena bádenskými sedimenty).

Z poznatků, získaných z území Moravského krasu se jeví jako málo pravděpodobná teorie vzniku hlavních prostor Velkých dómů v období pleistocénu (spodní ?). Sedimentární výplň (s výjimkou bazálních štěrků) je stratigraficky (palinologicky) prokázána. (Doláková – Nehyba 1999).



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 7 :**  
**Publikované i nepublikované historické**  
**„přešlapy“.**

**Název práce :**  
**Dvořákova sonda**

**Koordinátor sestavy odborných prací a konečného uspořádání Edice SE – 3 – 2011 a autor výše uvedené práce :**  
**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**  
**Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

## **Motivace 1 :**

Martin Kříž – Florian Koudelka – 1902 –

**Jeskně Moravského krasu, str. 120, kapitola XXVI**

„Dříve, než vyjdeme z lesa, 50 kroků před propadáním, máme tu u cesty závrtek okrouhlý, na 2 – 3 m hluboký, v průměru 3 m.“

R. Musil – 1998 – **Vývoj údolní sítě v jižní části Moravského krasu.**

(Geologický výzkum Moravy a Slezska v r. 1997, Brno 1998)

Str. 12 :

„Sonda J. Dvořáka po druhé světové válce, umístěná poblíž dnešního Hostěnického propadání, zhruba v místech kóty 377,5 ukázala, že v tomto místě se nacházejí až do hloubky 10 m lakustrinní sedimenty .....“

J.Kadlec, V. Beneš – 2002 – **Morfologie poloslepého Hostěnického údolí a jeho vztah ke krasovým jevům v jižní části Moravského krasu.**

(Geolog. výzkum Moravy a Slezska v r. 2001, Brno 2002)

Str. 7 :

„Mocnost sedimentů se zde podle geofyzikálních výsledků pohybuje okolo 10 m, což koresponduje s 10 m mocným sedimentárním sledem, odkrytým sondou J. Dvořáka, hloubenou v těchto místech před 50 roky“. (Viz Himmel 2001).

## **Motivace 2 :**

**Ladislav Slezák :**

V odborné literatuře se poměrně často setkáváme s údaji, které byly odněkud převzaty, nebo tradovány, čímž se dostávají do povědomí jako fakta, se kterými se dále pracuje jako se samozřejmostí. Několik takových přešlapů je nám známo. Protože se týkají nás osobně, budeme zde publikovat jejich skutečný (pravdivý a objektivní) historický průběh.

### **„Dvořákova sonda“ :**

Jedná se o technické dílo, mapovací sondu („šurf“), kterých používají geologové k ověřování podloží při geologickém mapování. V praxi se většinou používají sondy o světlosti 1 m<sup>2</sup> a maximální hloubce (schválené ÚBÚ) 10 m. Pro hlubší díla je nutno volit větší světlost, speciální výstroj a zabezpečení. Pro tato díla se používá název šachtice.

Profil mapovací sondy si může, vzhledem ke stabilitě materiálu zvolit zhotovitel sám. (Kruhový, obdélníkový, čtvercový). V letech 1958 – 1960 jsme společně, jako mapující geologové a zaměstnanci Ústředního ústavu geologického v Praze (dále jen ÚÚG) plnili vládní úkol (X / 6), základní geologické mapování Moravského krasu (měřítko 1 : 10 000). Práci jsme si rozdělili tak, že já jsem mapoval území při kontaktu se spodním karbonem, kolega Dvořák území při kontaktu s brněnským masivem.

Postupy byly konzultovány a koordinovány vždy 1 x za týden na společných poradách. Stykové části map nás obou byly korelovány, případně revidovány v terénu. Práci jsme zahájili na Hádech a ukončili severně od Šebetova u Boskovic.

V roce 1960 jsem práce na konečné verzi mapy přenechal plně kolegovi Dr. Dvořákovi z důvodu mého nástupu jako vedoucího Krasového oddělení Moravského muzea. Tím, (a do určité míry i zklamáním kolegy Dr. Dvořáka, že jsem opustil pracoviště) došlo k „opomenutí“ mé osoby jako spoluautora mapy.

V důsledku další mé životní dráhy jsem se již k této politováníhodné situaci nikdy nevrátil, přestože moje autorství je doložitelné (dílní roční zprávy o mapování – ÚÚG Praha) a nezpochybnitelné. Na základě těchto skutečností si tedy mohu dovolit uvádět na pravou míru některé informace, které byly publikovány. Jako mapující geolog jsem byl oprávněn vytýčovat (a následně dokumentovat) technická mapovací díla (rýhy, sondy, šachtice, vrty).

V r. 1958 jsem (jako jednu z mnoha dalších) vytýčil sondu přímo v závrtu v horním dílu Kamenného žlíbku (Kříž – Koudelka – 1902). Cílem bylo ověřit výplň závrtu a případně otevřít volné prostory (pokud se do hloubky 10 m vyskytnou).

Obdélníková sonda, hloubená kopáči J. Zmrzlým a jeho pomocníkem prošla laminovanými sedimenty pestře zbarvených jíílů, jemných písků a organických zbytků (dřevo). Tyto sedimenty byly (společně s Dr. Dvořákem) typovány jako jezerní sedimenty záplavového území okraje Hostěnického údolí. Datace nebyla v té době provedena (odhad byl pliocén – pleistocén). Sonda byla ukončena v hloubce 10 ti m aniž zastihla skalní podloží nebo volné dutiny.  
**Celková mocnost sedimentů zjištěna nebyla a je možno o ní jen spekulovat !**



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniori“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 8 : Osudové úniky.**

**Název práce :**

**Kam vede Macošský sifon za  
Evropou a Indií ?**

**Koordinátor sestavy odborných prací : Mgr Ladislav  
Slezák**

**Realizátor redakční práce a autor této práce :**

**Richard Cendelín  
Josef Pokorný**

**Spolupráce :**

Richard Cendelín :

## Kam vede Macošský sifon za Evropou a Indií ?

Za skalisky Evropa a Indie se nacházela skalní strž – vůdčí tektonická trhlina směru SV – JZ, která pokračuje dále podél Sloupských skal na hřebenáče Otec, Matka, Syn, do strže za bývalými starými záchody ke vchodu do jeskyně Nicová a Eliščina a končí oknem ve Hřebenáči.

Tato strž byla vyplněna příšernými, obrovskými skalními bloky, hrozícími smrtonosným zřícením. Na úpatí této strže se nacházel šikmo zaklíněný skalní blok, který svou vahou klesal po milimetrech dolů a svým levým hrotem vyrýval do skaliska Indie klikatou čáru, jako výstražné varování jeskynním badatelům „Dejte pozor, jednou se to dá do pohybu !“

Na úpatí této balvanité strže pod skalním převisem se nacházelo ústí šachty, ústící do jeskyně „Za skalisky Evropa a Indie“. Tato šachta měla hloubku 27 metrů a byla vyhloubena v minulosti amatérskými jeskyňáři. Šla blokovou sutí a sestup touto částečně vystrojenou šachtou volně zavěšenými žebříky, vedoucími středem šachty volně vzduchem byl jeskyňářským zážitkem spojeným s nejedním nebezpečím.

Jeskynní prostory pod šachtou za Evropou a Indií ve Sloupu byly objeveny v únoru až květnu 1961 Sloupskou skupinou Speleologického klubu Brno, vedenou Otou Ondrouškem. Jejím členy byli : Jan Kachlíř, Richard Šikula, později od 2.6. 1962 Richard Cendelín. Tato skupina byla první skupinou, která se přihlásila k Samostatnému Oddělení pro výzkum krasu Moravského muzea v Brně, které bylo založeno 1.1.1960 a jeho vedoucím byl Mgr Ladislav Slezák (dále jen Krasové oddělení).

Tento velký objev učiněný v této době v severní části Moravského krasu byl dán Sloupskou skupinou nově založenému Krasovému oddělení, jako prvotní vklad pro jeho odborné vědecké zpracování.

Ze všech chodeb rozbíhajících se ze dna Ústřední propasti se jeví Macošská chodba, založená na tektonické linii směru SV – JZ, jako nejdůležitější. Samotné místo odtokového systému v Macošské chodbě dokladuje mohutný transport štěrkových sedimentů do neznámého systému.

Navíc jsme měli v tomto místě možnost sledovat výjimečný hydrografický jev, tak jako prof. Dr. Karel Absolon popisuje záhadné vzednutí hladiny Wankelova jezírka ve spodních patrech Sloupských jeskyní dne 27. srpna 1899. V odtokovém sifonu začala náhle stoupat hladina vody, která postupně zaplavovala celou spodní část Macošské chodby a vytvořila jezero. Během dalších 30-ti minut začala hladina opět klesat a celé jezero se vyprázdnilo přes zašterkovaný odtokový sifon.

Na základě tohoto pozorovaného jevu jsme dospěli k závěru, že toto místo je pro další průzkum kardinálně důležité. Nejnovější objevy, učiněné ČSS – ZO 6 – 25 Pustý žleb tyto naše předpoklady s velkou pravděpodobností potvrzují. Macošský sifon směřuje do hypotetického neznámého jeskynního systému mezi Evropou a Indií a prostorami Sloupsko – Šošůvských jeskyní – po jeskyni Nicovou a Eliščinu, tajuplnou propast „Pod záclonou“. Do tohoto hypotetického systému ústí též raritní ventarola pod hřebenáči Otec, Matka, Syn, otevíraná naší skupinou. Tato ventarola je charakteristická svým pulzujícím průvanem.

V zimě vyfukuje obrovské množství teplého a vlhkého vzduchu, poukazujícího na velké jeskynní prostory. Tato ventarola je ústím neznámé propasti, ucpané volnými labilními sutěmi. Je jednou z řady neznámých propastí, ukrytých na úpatí východní straně Sloupského údolí. 26.7. 1964 byly v Kulmové chodbě za bahnitým sifonem učiněny pozoruhodné objevy (L. Slezák, R. Cendelín, O. Ondroušek, R. Šikula).



Plánovaná šachtice ve štěrčích odtokového sifonu v nejnižší části Macošské chodby nebyla realizována. Dalšími badacími pracemi se do roku 1965 již nepodařilo proniknout do pokračování tohoto jeskynního systému.

V roce 1965 proběhl v celém Moravském krasu seismický otřes, jehož důsledkem bylo zřícení vstupní šachty. Výplňový balvanitý zával průrvy „Za skalisky Evropa a Indie“ se dal do pohybu a způsobil, že lokalizace původního ústí šachty se dnes již nedá určit. Nové vybudování šachty se již neuskutečnilo – nebylo to již v silách skupiny.

Tento nedobádaný jeskynní systém „Za skalisky Evropa a Indie“ je nejsevernějším a tvoří geneticky nedílnou součást Sloupsko – Šošůvských jeskyní, což je velmi často ve vědeckých pojednáních opomíjeno. Nachází se na geologické hranici vilémovických vápenců se spodnokarbonskými sedimenty – souvrstvím Rozstáňským.

Literatura : Absolon, K. ( 1905 – 1911 ) : Kras moravský a jeho podzemní svět. Díl 1. - Nákladem A. Wiesnera, Praha.

Absolon, K. (1970) : Moravský kras, díl 1. – Academia, Praha.

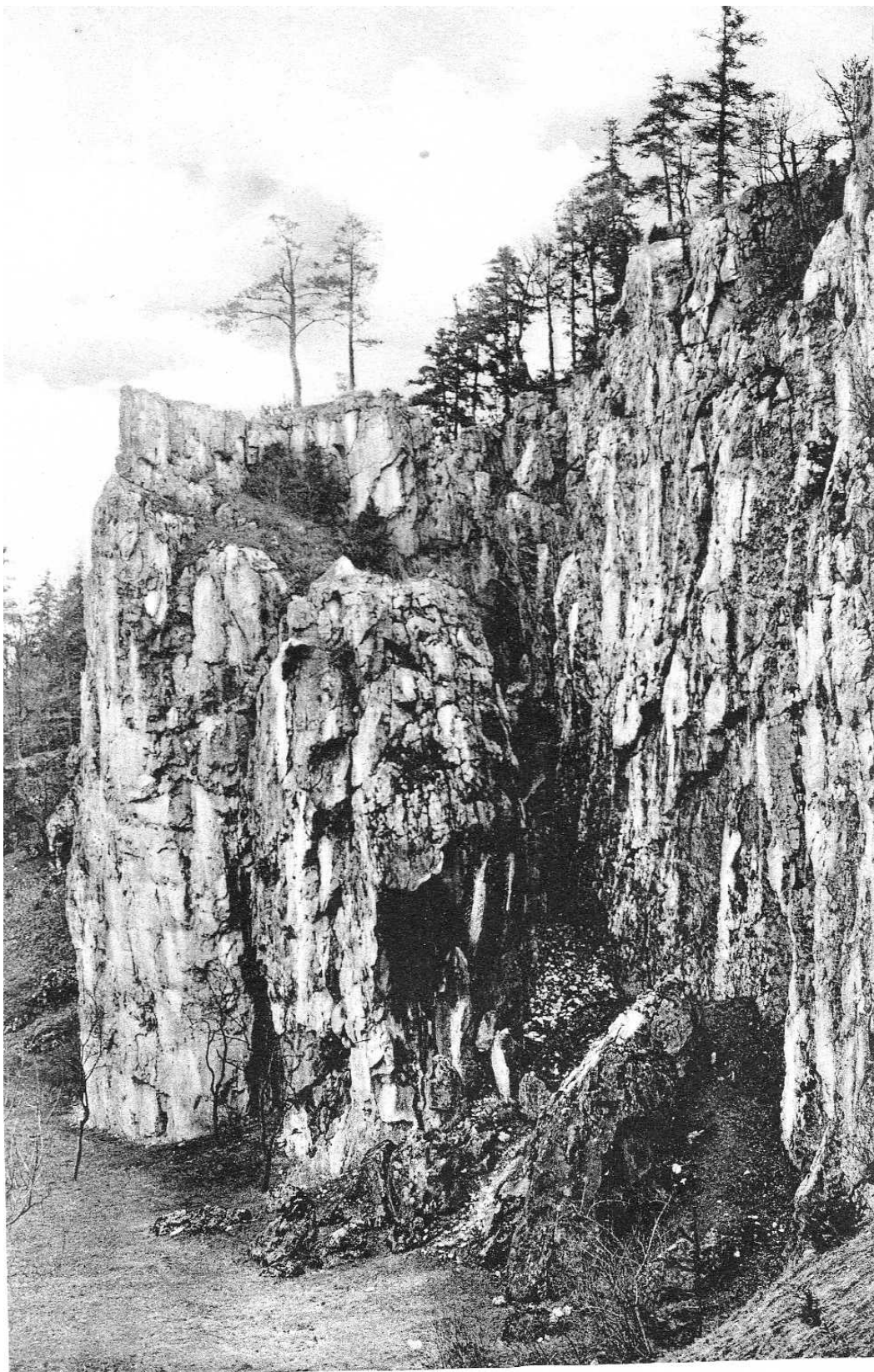
Slezák, L. (1964) : Nové jeskyně za skalisky Evropa a Indie ve Sloupě a jejich vztah k ponornému systému Sloupského potoka – Časopis Moravského musea : 69 – 82.

Slezák, L. (2004) : Sloupské údolí – dosud nepublikované výsledky průzkumů ze šedesátých let 20. století – 3. národní speleologický kongres 8.10. 2004 – 10.10. 2004, Moravský kras, Sloup. Rozšířená abstrakta, : 59 – 62.

Soukromý archiv Richarda Cendelína – „Sloupského skalního ducha“.



Pohled od jihozápadu na defilé skal Evropy a Indie.  
Soukromý archiv R. Cendelína.



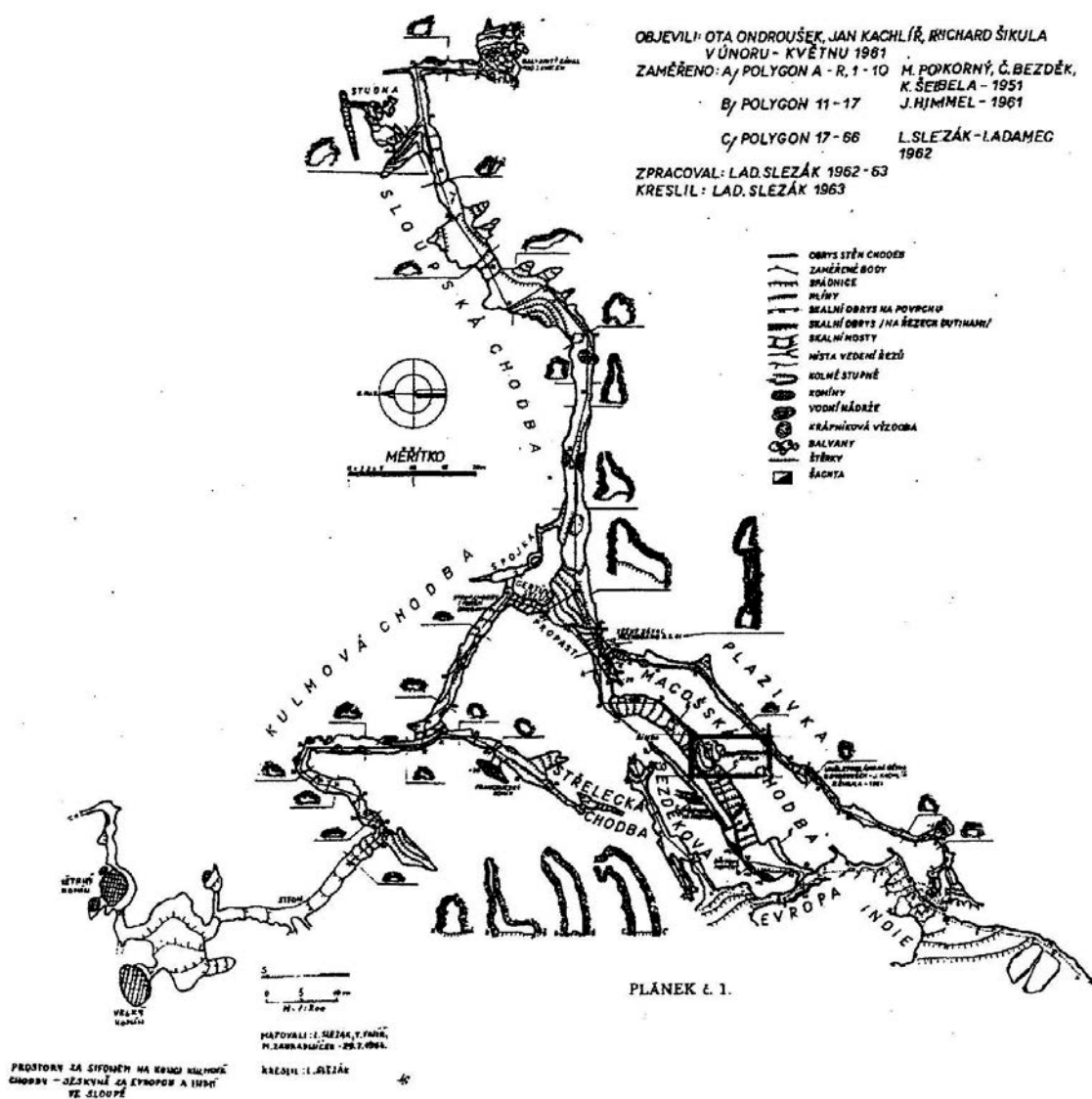
3. Nejsevernější část Sloupských skal, Indie a Evropa.

Dobová fotografie asi kolem roku 1900  
Soukromý archiv R. Cendelína.



Ventarola pod úpatím hřebenáčů Otec, Matka, Syn ve Sloupě  
 (Speleolog MUDr. Emil Coufalík)  
 Orig. foto R. Cendelín – 12.1.1964

NOVĚ OBJEVENÉ JESKYNNÍ PROSTORY V ŠACHTĚ ZA EVROPOU A INDIÍ VE SLOUPĚ





**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 8 : Osudové úniky.**

**Název práce :**

**Záhada hydrogeologického  
vrtu v údolí „U obrázku“.**

**Koordinátor sestavy odborných prací :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Realizátor redakční práce a autor této práce :**

**Richard Cendelín**

**Spolupráce :**

**Josef Pokorný**

Richard Cendelín :

## **Záhada hydrogeologického vrtu v údolí „U obrázku“.**

Hydrogeologický vrt byl vytýčen v údolní nivě horního dílu Pustého žlebu pod severovýchodním úpatím ostrožny, na které se nachází ústí propasti „U obrázku“ ( 472 m.nadm. v.). V propasti „U obrázku“ byly amatérskou skupinou Sloup – Moravský kras Blansko pod vedením Richarda Cendelína učiněny nové objevy dne 29.1.1972 – objevitelé R. Cendelín, J. Kachlíř, Mgr L. Slezák, Z. Tůma a J. Webr.

Nové unikátní objevy učiněné v propasti U obrázku evokovaly mimořádnou snahu po sledování výsledků hydrogeologického vrtu v údolí. O to překvapivější byla zpráva osádky vrtu (druhý vrt), že vrtací souprava v hloubce 20-ti metrů prorazila krasovou dutinu. Podle informací se jednalo o volnou krasovou dutinu, do které unikla veškerá vrtaná emulze ( pěna) o velkém objemu.

Bližší informace o konfiguraci, velikosti a výplni dutiny nejsou známy. Po překonání dutiny byl vrt zapažen a pokračoval v hloubení. Vrtem navrtaná dutina by mohla signalizovat existenci jeskynního systému směru SZ – JV hlavní linie směřující k Macošce.

Literatura : Absolon, K. (1970) : Moravský kras. Díl 1. – Academia, Praha

Cendelín, R., Slezák, L. (1973) : Nové objevy v propasti „U obrázku“ v severní části Pustého žlebu v Mor. krasu – Sborník Okresního vlastivědného musea v Blansku 5 – 1973 : 14 – 18

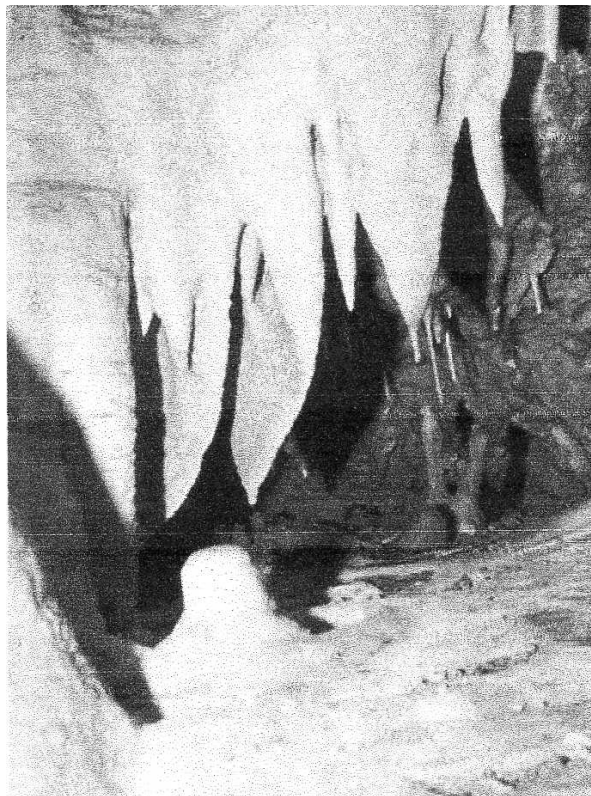
Soukromý archiv Richarda Cendelína – „Sloupského skalního ducha“.



Virgulová detekce v okolí vrtu.  
Orig. foto R. Cendelín 5.2.1972.



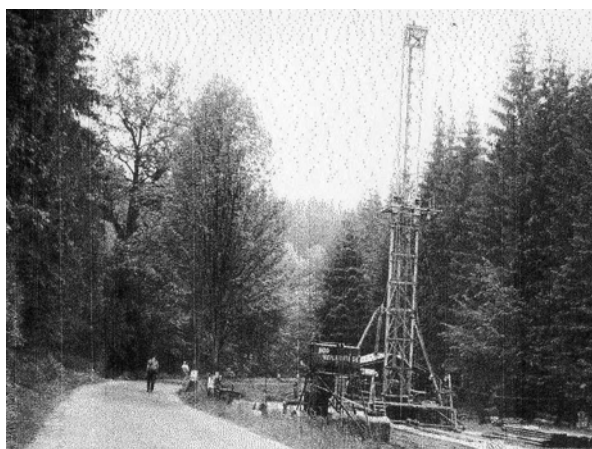
Zahájení vrtných prací na hloubení hydrogeologického vrtu.  
Orig. foto R. Cendelín, 5.12.1971



Propast „U obrázku“ – detail z nových objevů  
Orig. foto R. Cendelín, 12.2.1972



Pohled na ústí vrtu.  
Orig. foto R. Cendelín 5.12.1971



Pohled na vrtnou soupravu hloubkového hydrovrtu. Orig. foto R. Cendelín, červenec 1972





**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh 2 : Nové poznatky**  
**z Moravského krasu**

**Název práce : Býčí skála – pohled na**  
**Wankelovy nálezy z hlediska**  
**moderní archeologie**

**Vacónovy otázky – a na ně navazující odpovědi odborníků,**  
**práce RNDr Antonína Přichystala a Vladimíra Podborského, a**  
**odpověď p. doc. Dr. Karla Valocha.**

**Koordinátor skupiny SE – 3 : Mgr Ladislav Slezák**

**Redakce a spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Josef Pokorný, autor**

**Vacónových otázek.**



Antonín Přichystal  
Miroslav Náplava

**ZÁHADA BÝČÍ SKÁLY**  
**ANEB**  
**JESKYNĚ PLNÁ OTAZNÍKŮ**

Vydala tiskárna a nakladatelství  
AMAPRINT Kerndl s.r.o. v Třebíči  
ve spolupráci s Nadací Býčí skála.

Vytiskla tiskárna SPEKTRUM Brno.  
Stran: 176 textu, 16 příloh.  
Náklad: 7000 výtisků.  
Vydání první.

TŘEBÍČ 1995

## Co vyprávěl, a na co se ptá fiktivní jeskyněář Vacón :

Někdy loni v létě (2010) jsem navštívil v Moravském muzeu v Brně přednášku Dr. Golece o Býčí skále. Po návratu domů, ještě plný dojmů z přednášky jsem sáhl do knihovny a vyjmul z ní knihu, jejíž faksimile titulní stránky vidíte před sebou. A tu knížku jsem si přečetl znovu. A také jsem se nad tím co čtu trochu víc zamýšlel. A na papír jsem si psal otázky na které mi chyběly odpovědi. Respektive odpovědi na otázky k tomu, co se snažil ve své přednášce vysvětlit Dr. Golec a co ve své knížce vysvětluje Dr. Přichystal .

Před časem jsem se náhodně setkal s Dr. Antonínem Přichystalem, jedním z autorů výše uvedené knihy. Vyprávěl jsem mu o svých otázkách a odpovědích. Dohodli jsme se, že mu je zašlu a on mi k tomu připiše svoje názory.

Takže – vždycky nejprve bude **Vacónova otázka**, potom *Pokorného odpověď laika na tuto otázku* a za ní budou následovat odpovědi dotázaných.

### 1.) Proč se tomu skalisku říká zrovna Býčí skála ? Když tam nota bene našli sošku býčka ?

*Úvaha Pokorného :*

*Název „Býčí skála“. Kdysi jsem kdesi vyčetl, že jde o lidový název, vycházející z události, podle které někomu z té skály spadl býk. Víte, já nevím proč si někdo myslí, že býk je zvíře tak pitomé, že by lezlo někam, odkud může spadnout. Jo, „Koňský spád“ ! Tam se tehdy ty koně skutečně splašili a zřítili se se skalní stěny.*

*(Pokud jsem se začel do knihy Dr. Wankla, tak ani on nesdílí názor, že by pád nějakého býka ze skály byl tím pravým původcem názvu. I on sám je toho názoru, že tento název je prastarý, že se udržel v paměti lidu z dávných dob).*

*Prostě, tohle vysvětlení o pádu býka mi v tomhle případě nesedí, i když by to mělo určitou logiku. Jenže ! V té skále se našla soška býka. Co tam dělala před nějakými dva a půl tisíci let ? Byl to rituální předmět ? Nejspíš ano. A já si myslím, že ten název je z oné doby, kdy se tam prováděl onen „Býčí rituál“ Že by se udržel toliknácte let ? Proč ne ? Ty první generace věděly, proč tomu tak říkají. Postupně se to obalovalo mýty. Přijímané, uctívané a zbožňované představy, výklad to nějakého dávného učení se stal bájeslovným. I když Kelty vystřídali germánští Kvádové či Markomané a bůhví kdo ještě, vždycky mohli zůstat v kraji lidé, ve kterých mýty a báje přežívaly. A když krajinu osídlili Slované ? Kdesi jsem četl, že podle archeologických nálezů se příšedší Slované chovali k původním obyvatelům šetrně. Archeologické nálezy prý dokazují, že tato etnika žila nejprve nějakou dobu vedle sebe, docela v míru. To říkají archeologové. A já nemám nejmenší důvod jim nevěřit. Postupně splynuli původní obyvatelé se Slovany a život šel dál. To se stalo na mnoha místech tehdejší Evropy mezi různými etniky, takže nejde o nic mimořádného. Cítím se být Slovanem a jsem toho názoru, že agrese není slovanský styl. Něco jiného ovšem nastalo, pokud byli Slované napadeni. Máme historické zprávy o bitvě u Vogastisburku. Později o bitvě u Grunvaldu. A v První i ve Druhé světové válce opět Slované dokázali, že nejsou žádná „ořezávátka“.*

*Ale to už jsme od Býčí skály odbočili.*

*Prostě, jsem toho názoru, že název „Býčí skála“ je dávný a zcela původní. Ať se vám to líbí, nebo nelíbí. A že se tento název tradoval z generace na generaci. Postupně v lidské paměti zanikl (nebo byl potlačen ?) původní mytologický význam a zůstal jen název. Ale to už jsme u druhé otázky !*

**RNDr Antonín Přichystal, (jeden z autorů výše uvedené knížky „Záhada Býčí skály, aneb jeskyně plná otazníků) odpovídá na Vacónovy otázky :**

Ad 1. K názvu Býčí skála

Tento název existoval nepochybně před nálezem býčka v roce 1869. Vysvětlení byla publikována různá. Můj názor: v jeskyni už byla nalezena podobná plastika býčka dříve a ta dala jeskyni název. Vycházím z toho, že býček z roku 1869 byl téměř určitě součástí kovové nádoby jako držadlo. Svědčí o tom nýtek na jediné zachované noze býčka (zbývající tři jsou totiž rekonstruovány) a popis nálezce G. Felkla. Je pravděpodobné, že nádoba měla (možná symetricky) ještě jednu takovou nebo podobnou plastiku. Pokud máte katalog k výstavě Hallstatt a Býčí skála z roku 1969, tak je tam vyobrazena na tabulce 52 bronzová naběračka, která jako držadlo má dvě takové podobné figurky. Z pohřebiště z Hallstattu navíc známe několik bronzových násadců na hole v podobě ozdobných sekerek zase s takovými plastikami.

**2.) Proč se Křtiny jmenují Křtiny a proč jim farář Viks (Vigsius) říká Valis babbissimi ? (Údolí křtu) ? Já neumím latinsky, abych si to přečetl v originále a pro blbce, jako jsem já to ještě nikdo nepřeložil.**

*Úvaha Pokorného :*

*Římskokatolická církev byla pokračováním nadvlády zhrouteného Velkého Říma. Kristovo náboženství bylo původně náboženstvím římských otroků. Čím víc se je Římané snažili potlačit a zlikvidovat, tím více mu prostí římsští otroci věřili. Represe nepomáhaly. A tak se nakonec římsští vládcí do tohoto náboženství infiltrovali. Pronikli do jeho struktur, ujali se jeho vedení a na troskách Římské říše vybudovali cosi, s čím mohli přinejmenším ovládnout nejmíň půlku tehdejší Evropy. (Viz politické akty – korunovace panovníků na „císaře říše římské“ papežem !a další, pro Řím výhodné akty ).*

*To se hodilo do krámu našim germánským sousedům, kteří chtěli šířit křesťanství, tj. svou moc „ohněm a mečem“. Vítr z plachet jim vzal slovanský kníže Rostislav, který pochopil, že šíření křesťanství nelze dlouho vzdorovat a diplomaticky pozval „věrozvěsty“, Konstantina (Cyrila) a Metoděje. Z oblastí ovládané Slovany. A křtilo se ! Po dobrém či po zlém ? Bylo to ještě náboženství, nebo už politika ? A jaký je v tom vlastně rozdíl ? Obojí přece slouží k získání moci !*

*A teď mi dovolu, abych nastartoval svoji svalnatou fantazii. Ten proces přechodu na křesťanství určitě nebyl jednoduchý. Zvyk je železná košile a lidé se podvědomě brání změnám, o kterých si myslí, že nic dobrého nepřinesou ! I já jsem několikrát v životě uvěřil něčemu, co za víru nestálo !*

*A teď si představte údolí, které je plné tajemných jeskyní a mýtů, které přežívají v lidských myslích. A někdo, potažmo církevní propagátor, agitátor a dogmatik, aby toto „pohanské hnízdo“ ideologicky zlikvidoval, uspořádá na svoji dobu velkolepé šou (naše babička by řekla podívanou), při kterém je v mýtickém údolí uspořádán hromadný křest okolních obyvatel. Ti se podrobí, protože musí. Jsou slavnostně pokřtěni a na památku toho je založena v údolí osada Křtiny, kde je později vystavěn kostel a po jeho několikerém zničení imponantní chrám.*

*Mýty zdejšího údolí jsou nahrazeny křesťanskou věroukou a lid na ně pomalu zapomíná, protože mu církev svatá, římskokatolická tluče zase jiné klíny do hlavy. Po několika generacích se z lidu pohanského stává lid věřící a ze všech mýtů zůstává jen název jedné skály. Myslíte, že to tak nemohlo být ?*

*A léta běží, vážení. Pak přijde pan doktor Wankl, otec moravské archeologie, cosi najde, vysvětluje to po svém a archeologové dalších generací mají o čem dumat.*

## **Ad 2. – Dr. Přichystal : K názvu Křtiny :**

Tady nevidím nic záhadného. Tu knihu M. A. Vígisa v moderní době zhodnotil česky Jan Skutil ve Sborníku Okr. vlast. muz. v Blansku VI-VII, 1974-1975, str. 165-168.

- 3.) **Jak ta skalina vypadala baj voko před 2 500 léty ? Kdo to ví, odpoví, odpoví mi na otázku ?**

*Úvaha Pokorného :*

*Že lidé věděli, že je uvnitř jeskyně o tom svědčí Wanklovy nálezy ze starší doby kamenné v Jižní odbočce jeskyně z roku 1867. Jak byla jeskyně v době halštatské přístupná nevíme, ale já bych řekl že byla přístupná velmi obtížně !*

*Podle pramenů, které kniha cituje se mohlo do jeskyně vstupovat buď takzvaným „Oknem“, tj. dírou, která se nachází ve výši cca 5 m nad dnešní úrovní terénu (viz str. 82 citované knihy), nebo tak zvaným Pohanským komínem, který prý je dnes zazděn.. (str. 88). Mimo to bylo zřejmě možno prolézt do jeskyně vývěrem potoka. Nicméně je skutečností, že za poslední dvě století zde byla prováděna celá řada úprav, jejichž dokumentace zřejmě chybí.*

*Vyděme tedy z informace, že jeskyně byla v oné době obtížně přístupná. Čemu tedy mohla sloužit ? Jako tajemný chrám či místo rituálních obřadů ? To nejspíš. A tím jsme se dostali k otázce čtvrté.*

## **Ad 3. – Dr. Přichystal :**

O vzhledu Býčí skály můžeme uvažovat jen na základě starých popisů a kreseb. Z nich je zřejmé, že přístup k Oknu byl dříve mnohem snazší, neboť k němu vedla římsa, která byla odstraněna při ražení nového vchodu do Před síně v roce 1796.

- 4.) **Jaké rituály měli keltští druidové, kněží či šamani ? Copak to někdo ví ? Zatím co já mám hlavu, abych si měl kam dát čepici, existují badatelé, kteří se tím intenzivně zabývají.**

**No jo, ale co to tam vlastně ten doktor Wankl našel ? Nejlépe bude, jít přímo k prameni informací, tedy tam, kde Dr Wankl poprvé nález v Býčí skále popsal. Tj. do jeho „Bilder aus Mährischer Schweiz und ihrer Vergangenheit“ (Obrázky z Moravského Švýcarska a jeho minulosti), lépe řečeno do překladu tohoto díla Dr. Grolichem a Dr Urbanem který vydala MVS Blansko v r. 1988.**

*Úvaha Pokorného :*

*Autor knihy funkci Býčí skály vysvětluje jako „kultovní místo a obětiště s velkým okruhem působnosti“ (str. 80 a dále). No jo, ale jaké rituály, tedy obřady či předepsané výkony bohoslužeb to mohly být ? Já tam tenkrát nebyl a nic nevím. Budu se muset zeptat odborníků, co o tom ví. Tak tu otázku zatím obejdeme obloukem.*

*Jenže, dá se někde přesně zjistit, co ten Wankel vlastně skutečně našel ? Nemám teď na mysli jednotlivé, nalezené předměty, spíš bych potřeboval původní popis nálezového místa ! Abych se dostal do obrazu, musím sáhnout po Wanklových „Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit“ o kterých jsem se již zmínil.*

*Pokud zde Wankel hovoří o „Předsíni“ jeskyně, pak tím míní prostor, který je na přiloženém plánu č. 141 označen II., tedy římskou dvojkou. Podíváme-li se na uvedený plán, nacházely se nalezené kostry a předměty mezi vývěrem potoka (pravděpodobný vchod, označený na mapě římskou jedničkou, a sice ten jižnější. Ten druhý, položený severněji, také označený římskou jedničkou tehdy ještě neexistoval. Ten dal prostřílet / podle Wankla / kníže Alois z Lichtenšteina na sklonku 18. století, když jeho hutě potřebovaly slévárenský písek a nejbližší vhodný byl v Býčí skále) – a dále do slepého prostoru Předsíň, označené římskou dvojkou, a ještě dále směrem k jeskynní chodbě, označené III.*

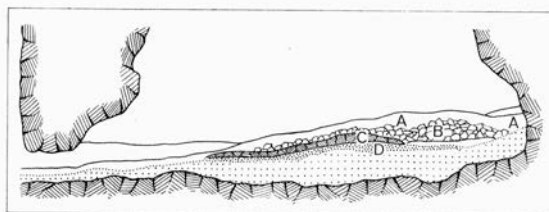
*V roce 1869 nechal v prostoru, který dokumentuje plán Wankel vykopat nejprve tři sondy. V první sondě, vzdálené podle Wankla asi 10 m od vchodu (předpokládám, že od toho prostříleného), sonda nejprve pronikla vrstvou písku se štěrkem, (svrchní naplavený materiál), pak vrstvou bíle vypáleného vápence, nato více méně silnou, hodně stlačenou vrstvou uhlí a pod ní diluviálním útvarem s roztržštěnými kostmi medvěda jeskynního. Pod výrazem diluvium dnes rozumíme pleistocén (starší období kvarteru). Tj. opět dávná náplava z období dob ledových a meziledových.*

*Druhý pokusný výkop, ležící několik sáhů ( ? ) za prvním, (jeden vídeňský sáh = 1,89648 m). Dejme tomu, že to mohlo být asi o 10 m. dál, otevřel pod vrstvou recentní náplavy asi 1,5 m silnou vrstvu velkých, na sebe nahromaděných vápencových balvanů, pod nimiž byla vrstva uhlí, ve které se nacházely kusy železa, bronzový plech a spálené lidské i zvířecí kosti. Po této vrstvě uhlí následoval jeskynní jíl, tedy dávné naplaveniny.*

*Třetí jáma byla dle Wankla založena u spodního vchodu. Tedy v blízkosti místa, kde vodní tok vytéká ze skály. Sám Wankl píše, že byla založena nejhloběji. Vydala slabou vrstvu uhlí s několika málo lidskými kostmi. A pak byl štěrk, do kterého neustále prosakovala voda z potoka. Třetí sonda byla tedy evidentně mimo předsíň. Uhlíky a kosti sem mohly být v čase který nás zajímá splaveny.*

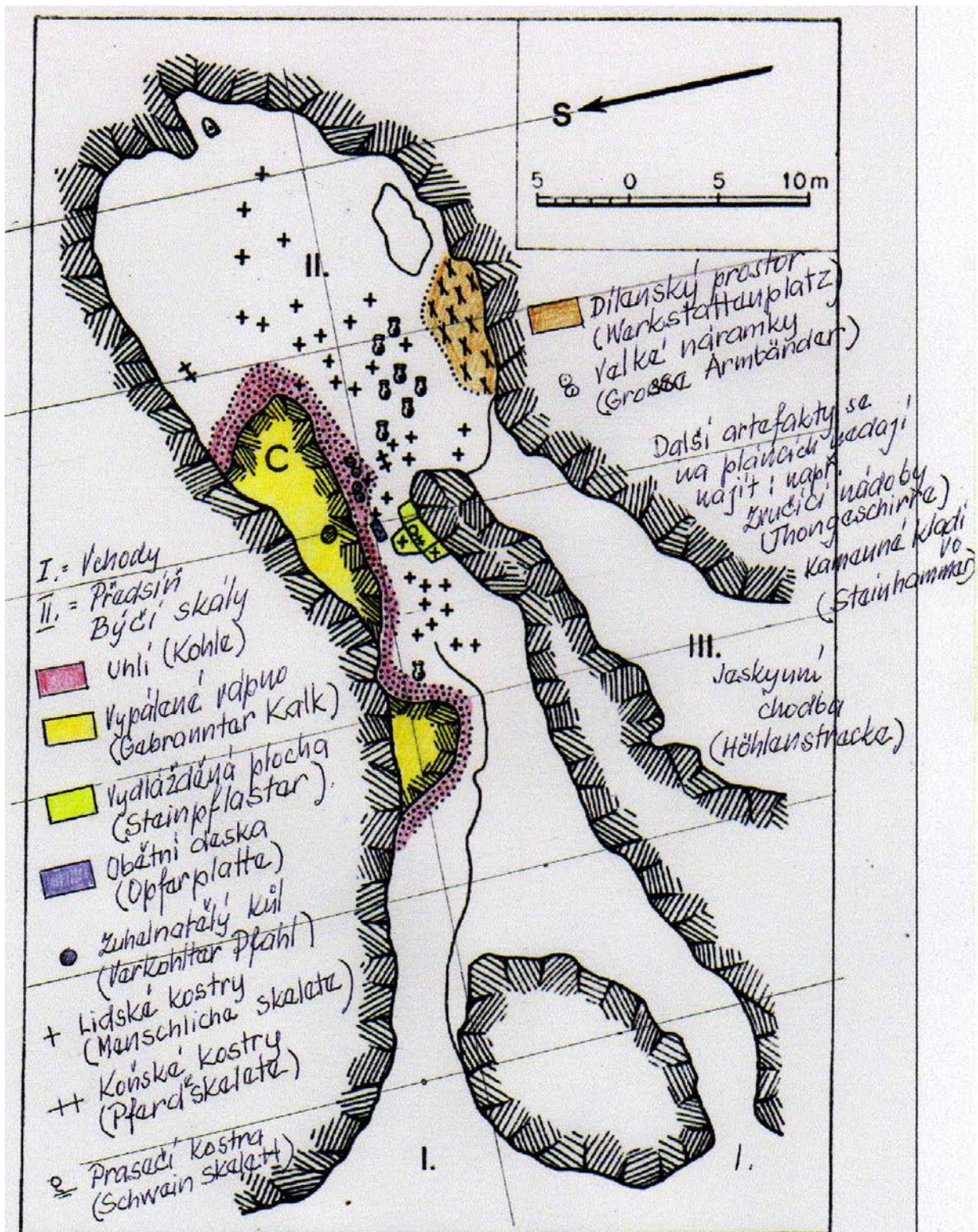
*Rozhodující je druhá sonda ! Wankl začal uvažovat o archeologickém výzkumu v Předsíni Býčí skály. Ještě téhož roku zde našel medik Felkl v rozbité hliněné nádobě sošku býčka, obaleného spáleným prosem. Později, již dostudovaný MUDr. Felkl sošku býčka Wanklovi daroval. Nikde však není popsáno místo, na kterém Felkl sošku našel. Asi si to ani on sám nepamatoval.*

*Wankl píše, že studenti při jedné návštěvě Býčí skály prohrabávali u severní stěny Předsíň, asi 7 až 10 m od vchodu holí vrstvu uhlí, kterou odkryli štěrkaři a v uhlí našli rozbitou nádobu se spáleným prosem. Zuhelnatělé proso tvořilo spečenou kouli, na jejíž jedné straně byla bílá destička, která kamsi odpadla. Zuhelnatělá koule prý byla z rozbité nádoby vyjímána s velkým spěchem. To píše Wankl. Patrně dělníci, provádějící odkryv studenty vyháněli, proto neměli čas hledat bílou destičku, podstavec býčka, který se odlomil i s jednou býčkovou nožkou. Teprve někde doma, když předmět očistil, zjistil Felkl, co vlastně našel. To vysvětluje z Wanklova popisu.*



142. Průřez pohřebištěm z doby hallatské.  
(Podle K. Absolono kreslí F. Helebrant)

*Po Felklově nález se Wankl definitivně rozhodl pro archeologický výzkum. Když k němu získal povolení od majitele Býčí skály, Jana z Lichtenšteina, pak v r. 1872 výzkumné práce započaly.*



[141] Půdorys velkého pohřebiště z doby halštatské.  
 (Podle K. Absolona kreslil F. Helebrant.)

(Já se domnívám, že ta šipka nahoře nesměruje k severu, ale k jihu ! / S = z německého „Süd“ = jih /. Jinak by nemohlo svítit „Oknem“ do jeskyně slunce !

*Wankel píše :*

*Nejhořejší vrstva (A) se skládá z písku, smíšeného se štěrskem, který se rovnoměrně rozprostíral po celé předsíni, hned v silnějších, hned zase v slabších vrstvách. Končil tam, kde Předsíň začíná přecházet v jeskynní chodbu, protože odtud byl písek v dřívějších létech vyvážen.*

*Ve druhé vrstvě (B) se ukázaly velké, někdy obrovské vápencové balvany, které byly rovnoměrně a rovněž uměle narovnané po celé předsíni. Naproti zadní stěně se ztrácely, a tam, kde se vyskytovala dvě velká žároviště, byly nahrazeny (třetí) vrstvou vypáleného vápence, (C) často několik metrů silnou.*

*Čtvrtá vrstva (D) představovala uhlí. Skládala se ponejvíce ze směsi země se zuhelnatělým obilím, nebo s čistým dřevěným uhlím a rozprostírala se přes celou Předsíň. Ležela na udusané, ušlapané a na některých místech červeně vypálené jeskynní spraši.*

*A teď dovoluji mně, neumětelovi několik poznámek :*

*Vrstva (A) je evidentně nejmladší náplavou. Jak popisuje Wankl vrstvu (B) jste si právě přečetli. Velké, někdy obrovské vápencové balvany. Máte představu, kde se v té jeskyni vzaly ? Odkud ? Zvenčí určitě ne. Jak by je někdo transportoval do tak obtížně přístupné jeskyně ? Nebo byly těženy v hloubi jeskyně ? Našly se po něčem takovém v oné jeskyni stopy ? V literatuře se o tom nikdo nikde nezmiňuje. Nebo jsem špatně hledal ? Zbývá jediné logické vysvětlení. Spadly se stropu!!! Všechna ostatní vysvětlení nemají logiku !!!*

*Na straně 40. nahoře, v knize, která moje emoce vyvolala (název a autoři viz výše) se dočítám, že balvany měly objem až 3 m<sup>3</sup> !! Nevím, jaká je specifická hustota vápence. Ale u prvku vápníku je v tabulkách uvedena hodnota 1,54. Potom tedy 3 x 1,54 = 4,62 tuny !!!*

*Dovedete si představit, že někdo tahá šutry o váze kolem 5ti tun do tak nepřístupné jeskyně, jako byla v dávných halštatských dobách Býčí skála ? Já teda ne. Kdyby ty kameny byly menší, tak do padesáti kilo, tak to má logiku, ale takhle ?*

*Hypotéza o pádu stropu není nová. Interpretoval ji podle knihy, která mne tak vzrušila již v roce 1982 Z. Weber a v r. 1985 J. Nekvasil. Jenže, podle nich došlo ke zřícení stropu následkem výbuchu. To je evidentně nesmysl. Ale co se stát mohlo ? Víme, že v jeskyni planuly velké ohně. Zatím neuvažuji proč. To je složitější. Ale víme, že hořící dřevo ve svém jádru vyvine teplotu asi 430 až 450° Celsia. Ohřátý vzduch, jak víme stoupá vzhůru. Jsme v uzavřeném prostoru, tak musí teplota, i když jí část uniká „Oknem“ či komíny zákonitě narůstat. A víme také, že vápenec je sedimentační hornina plná drobných trhlinek, kterými prosakuje voda. A teď ten jeskynní strop zahřejeme řádově jen na 100° Celsia. Co udělá voda v tom stropě ? Já bych řekl, že se nejprve začne rozpínat a posléze se začne měnit v páru. Ale myslím, že tak daleko to ani nedošlo. Co udělá v té skále zahřátá voda, zvláště, když pravěký strop je, jak předpokládám již dost rozkorodovaný ? Udělá to kec, na staré hrnec !*

*To je, podle mého nejlogičtější vysvětlení toho, kde se v Předsíni Býčí skály vzaly velké, někdy obrovské vápencové balvany.*

*A hledejme logiku dál ! Wankel píše :*

*... . . . a tam, kde se vyskytovala dvě velká žároviště, byly (tyto obrovské vápencové balvany) nahrazeny vrstvou vypáleného vápence, (C) často až několik metrů silnou.“*

*I mistr tesař se může utnout. A tady se utnul buď překladatel, nebo sám Mistr Dr. Wankl. Ta vrstva nakupených balvanů mohla být v některých místech několik metrů silná.*

*Ale ne vrstva vypáleného vápence. Ale pokud spadl strop na rozžhavené uhlí, došlo k dlouhodobému zahoření bez přístupu vzduchu a část vápna se vypálila. Spíš přepálila. Nikdy jsem nebyl vápeníkem, ale z odborné literatury vím, že vápeníci museli mohutnost či vydatnost ohně hlídat, aby se vápno nepřepálilo.*

*A co když v dávných dobách, než ten strop spadl, měla jeskyně krápníkovou výzdobu ? A co když ta výzdoba byla docela masivní ? Takže si představme, že balvany spadlého stropu ležely na troskách krápníkové výzdoby a ta zase na žhavém uhlí. Čistý vápenec v podobě sintrů se vypálil a vypálily se i balvany se stropu do takové hloubky, do jaké byla schopna dosáhnout vypalovací teplota. Běžel čas, ohně dohořely a při nějaké záplavě které zde byly zřejmě časté zaplavila předsíň voda.*

*Co se stalo dál ? Voda prolula k vypálenému vápnu a to se vyhasilo. Jak vypadá hašené vápno, všichni víme. No a protože čas běžel, vrstvu vyhaseného vápna chránily spadlé balvany před odplavením, a v průběhu času vyplavovala voda při záplavách písek a sedimenty z jeskyně a ukládala je na balvany, spadlé se stropu. Váha materiálu (balvanů a písku) na vyhaseném vápenci způsobila jeho zhutnění a přeměnu v cosi, podobného sintru.*

*A čas pořád běžel, až do té doby, než tam přišel Dr. Wankl a našel to co našel. Byl z toho tak říkajíc „na větví“ a pustil z řetězu svoji svalnatou fantazii, tak jako to dělám občas já. No, a výsledek známe z literatury. Pan Zdeněk Burian to ještě ztopořil svým obrazem a jsme tam, kde jsme.*

#### **Ad 4. – Dr. Přichystal :**

Keltští druidové neměli s Býčí skálou nic společného, události v jeskyni jsou z doby halštatské, čili o nějakých 300-400 let starší. O rituálech keltských druidů se dočtete v knize jejich současníka, římského císaře G. J. Caesara „Zápisky o válce galské“ (vydalo Naše vojsko, Praha 1986). Caesarova kniha popisuje události v letech 58 – 52 před n.l.

- 5.) Jak v takové jeskyni mohli hořet ohně ? Kam odcházel kouř ? Pokud tam dělali ohně, musel být původní strop očazený. Ona je tam tma jak v jeskyni, ale při troše osvětlení stropu není žádné očazení vidět. Být členem ZO 6 – 01, tak tam natahám hromadu dřeva a udělám tam velký oheň. Hin sa hukáže ! (jak pravil mrtvý Chod). Buďto tu jeskyni začadím tak, že tam půl roku nikdo nevrhne, nebo přijdeme na to, kudy kouř odcházel. Jenže pozor, aby nedošlo zase k tomu, na co se ptám v otázce č. 6.

*Úvaha Pokorného :*

*Zkusili jste někdy v jeskyni rozdělat oheň ? Mám zkušenost z jeskyně Pekárny. To jednou přijel z Bulharska autobus jeskyňářů – Bulharů, členů instituce „Pešternyj klub Urvič“. (Nad hlavním městem Bulharska prý se tyčí hrad, který se jmenuje Urvič. Urvič stojí na vápencové skále a ta skála je protkána jeskynním systémem, který byl v dávných dobách týlovým prostorem a úkrytem obránců hradu. A právě průzkum těchto jeskyní realizovali členové tohoto Pešterného klubu). A ti členové P.K. Urvič jednou přijeli k nám. Asi tak čtyřicet členů tohoto spolku, v autobuse značky Cedar. Pochopitelně, stejně jako my, když jsme vyjeli do zahraničí, tak i oni neměli moc prostředků. Zásoby jídla si vezli sebou. A byli rozhodnuti spát kde se dá. Chtěli tehdy stanovat na louce nad Estavelou v údolí Hádecké Říčky. Jenže přišla doba dešťů a jejich tábor se stal neobývatelným.*

*Tak jsme je ze zoufalství zavedli do jeskyně Pekárny, kde jsme jim rozdělati ohně, aby se mohli usušit. Pro trvalý silný déšť jsme nemohli umístit ohně před jeskyni, tak jsme je*



*zasunuly nějaký metr do jeskyně. Kouř se válel pod stropem a klesal stále níž. Nakonec jsme museli ohně uhasit, protože jeskyně byla už tak zaplněná kouřem, že se v ní nedalo být. Prostě, v uzavřené jeskyni nedocházelo k žádné cirkulaci vzduchu a zplodiny neměly kam odcházet. Navíc jsme zjistili, že strop jeskyně se za deště chová jako cedník. Ze všech puklin ve stropu se řinula voda, která jeskyni činila za deště neobyvatelnou. Chtěl bych vidět, jak zde „bydleli“ magdalénští lovci.*

*(Když řeknu, že nejspíš kočovali a jeskyně byla jen jejich jakousi základnou a skladištěm, tak odborníci řeknou, že je to nesmysl. Oni tvrdí, že magdalénští lovci v Pekárně bydleli ! Když se jich zeptám, jak tam bydleli za deště – prý měli stany ! Když se zeptám z čeho, tak prý z koňských kůží !!! Kdo nevěří, ať tam běží !). Ale to jsem kamsi odbočil.*

*Takže vidíte, že rozdělat a udržovat oheň v jeskyni není snadné, ba ani vhodné. Když jsem tuto otázku položil Lad'ovi Slezákovi, vyprávěl mi toto :*

*„Když jsem byl mladší, vrtala mi problematika ohně v Předsíni Býčí skály hlavou, stejně jako tobě. Tak jsem tam jednou natahal velkou hromadu dříví a to dříví jsem zapálil. Pokud byly otevřené dveře, (vstup prostrálený lichtenštejnskými dělníky na přelomu 18. a 19. století) předsíň si přisávala vzduch zvenčí a ohřátý vzduch stoupal ke stropu, a s ním i kouř, který odcházel „oknem“. Když jsem dveře zavřel, přestal vzduch cirkulovat a kouř postupně zaplnil jeskyni tak, že jsem z ní musel utéci.“*

*Namítl jsem, že v Halštatské době prostrálený vchod nebyl, tudíž v jeskyni nemohla být cirkulace vzduchu. To mi Lad'a vysvětlil takto : V době halštatských událostí byla jedna z otevřených cest cesta, kudy z jeskyně vyvěral potok. Když za Druhé světové války upravovali Němci jeskyni pro válečnou výrobu, obávali se záplav Předsíně, kde měla výroba probíhat a tuto cestu do předsíně zabetonovali. Takže v době Halštat v Předsíni cirkulace vzduchu byla a ohně mohly bezpečně hořet.*

*Pro vývěr potoka vystříleli Němci ve skále novou cestu, tak, že potok prakticky od prostorů Předsíně odvedli.*

*Pak L. Slezák vyslovil úvahu, že v případě útoku na obyvatele jeskyně stačilo ucpat vývěr potoka, jeskyně ztratila cirkulaci vzduchu a kouř by zahltil celou Předsíň a vyřadil ty, kteří byli uvnitř.*

*Tomu ovšem Wanklův nález nenasvědčuje.*

*Já bych se ale ještě rád vrátil k otázce č. 4. Pokud spaliny odcházely tak, jak to popisuje Lad'a Slezák, pak spaliny šly nejprve vzhůru ke stropu, omývaly a zahřívaly strop a proud cirkulujícího ohřátého vzduchu odcházel oknem. Značnou část tepla mohly tedy spaliny předávat stropu. Pak by mohla pád stropu vyvolat zahřátá voda, jak jsem již uvedl.*

#### **Ad. 5. – Dr. Přichystal :**

Jak jsme se již bavili při našem setkání – nemohl to být velký oheň. Všimněte si, že Wankel nepíše, že tam našel ohniště, ale žároviště ! A na jejich okrajích byly jantarové a skleněné perly, zbytky proutěných košíků, pláten, a já sám jsem analyzoval kost, nalezenou ve svrchní části žároviště a spodní části Wankelova vypáleného vápna. (Dnes víme, že spodní částí sintru) a s kostí se v podstatě nic nestalo, je akorát trochu černá od popela. (Viz obrázek č. 26. a 27. v té mé knížce). Strop ale mohl být očázený, musíme vzít v úvahu, že při stavbě továrny jej Němci otloukli.

## 6.) Co se musí stát, aby v takové jeskyni spadl strop ?

*Úvaha Pokorného :*

*Na tom, že v jeskyni spadl strop jsme se s Lad'ou Slezákem shodli. Na moji úvahu o příčině pádu stropu jeho přehřátím a tím k zahřátí vody v puklinách stropu a jejím následným rozpínáním namítl Lad'a, že na symposiu k tomuto tématu odborní experti tuto variantu odmítli. Já bych tuto možnost nezatracoval.*

*Nicméně Lad'a, který má daleko více informací než já přišel s úvahou, že míst, kde leží nálezy z doby Halštatské přikryté velkými balvany je více a uvažuje o zemětřesení, které mohlo zřícení stropu zapříčinit.*

*Až bude více času, musím s ním tuto úvahu probrat. Kde jsou ona naleziště, o kterých se zmínil ?*

### Ad 6. – Dr. Přichystal :

Souhlasím s tím, že balvany se do jeskyně dostaly opadem ze stropu nebo z komína během delší geologické minulosti. Takový výrazný opad byl zřejmě na konci poslední doby ledové, kdy přestal i v Moravském krasu existovat permafrost. Ale nevidím důvod, že by to byla jednorázová katastrofická událost, a zejména, která vedla k zániku lidí v jeskyni v době halštatské. Jejich nalezení na povrchu sintrové vrstvy lze vysvětlit různými způsoby, např. ve středověku se v jeskyni podle písemných zpráv často ukryvali lidé z okolních obcí a první, co museli udělat, že z centru odvalili balvany k severní stěně, aby tam mohli přebývat. Část balvanů zřejmě spadla i po době halštatské.

- 7.) Co když tam v dávné době, než ten strop spadl, byla nádherná krápníková výzdoba, což se keltským druidům, (nebo co to bylo za šamany), líbilo. Takovou svatyni jen tak leckdo neměl ! Tam se mohly tajemné rituály docela prožívat !!!

*Úvaha Pokorného :*

*Možnost původní krápníkové výzdoby stropu před jeho spadnutím zmiňuji již při řešení čtvrté otázky. Pojďme tedy dál.*

### Ad 7. – Dr. Přichystal :

Ze starých pohlednic víme, že po velké části severní stěny existoval sintrový vodopád, bohužel vzal za své při úpravě Předsíně na továrnu. Pro kvalitní krápníkovou výzdobu Předsíně nejsou doklady, pokud by byla, byla by asi zničena nejspíš již před dobou halštatskou (znáte lidi!).

- 8.) Myslíte, že tam někdo tahal šutry jako stůl, aby zakryl jakýsi rituální pohřeb ? A kudy je tam tahal, když ta díra byla v té době dost nepřístupná. Možná měli udělanou tretnu do „Okna“ ? Rituál je rituál. Ale že by byli tak pilní ? A proč ? Já si pořád myslím, že ty balvany, co ležely na té spálené vrstvě jsou „místní“.

*Úvaha Pokorného :*

*Rozměry a hmotnost balvanů nasvědčují tomu, že jsou „místní“, tedy je logické, že se zřítily ze stropu, ať byl pád stropu vyvolán jakýmkoliv jevem. To už jsem také řešil v otázce čtvrté.*

## Ad 8. – Dr. Přichystal :

V době halštatské se do Předsíně chodilo téměř určitě oknem. Žádná spálená vrstva vápence neexistovala a souhlasím s Vámi, že balvany vápence na žárovištích byly místní.

9.) Co tam dělala taková (v té době) drahocennost, jako je kovárna ?

*Úvaha Pokorného :*

*Vždyť tehdejší nástroje pro kovářské zpracování železa musely mít pro tehdejší lidi nesmírnou cenu. A přes to zůstaly ležet v jeskyni, stejně tak, jako železný materiál, určený ke zpracování, či další železné polotovary a výrobky. Proč tam zůstaly ? Proč je nikdo neodnesl ? Já se domnívám, že to stále jen dokazuje nenadálé zřícení stropu. Kde se tam vůbec ta kovárna vzala ? Dovolte mi, moc prosím, fantazírovat !*

Varianta první :

*Do kraje kolem Býčí skály přichází „doba železná“. Je prioritou keltských kněží či šamanů mít více znalostí, než mají řadoví Keltové. To jim zajišťuje moc a nadvládu. A tak znalost zpracování železa, (a možná jeho zušlechťování na ocel) je v rukách kněží. Proto se železo zpracovává v jejich svatyni (kterou bezesporu Býčí skála byla, o tom svědčí Wanklem nalezené božiště). Stačilo, aby kováři byli pomocníky kněží. Pak i veškerá výroba surového železa, která se odehrávala někde venku, mimo svatyni, procházela svatyní, kde se železo zpracovávalo (zkujňovalo, vykovávaly se potřebné zbraně a nástroje a možná se i tepelně zpracovávalo). V tom případě bylo zpracování železa posvátným tajemstvím. Kdopak dnes ví, co všechno mohlo tehdy být ? Co na to renomovaní historikové ? A na ty kováře prostě spadl strop.*

Varianta druhá :

*Do jeskynní svatyně se uchýlili nějakí lidé. Možná kočující či migrující kováři. Možná obchodníci, cestující se zbožím vyrobeným v různých koutech Evropy. Možná velmož, který se ukryl před nepřáteli. Snad to bylo se souhlasem keltských kněží, kteří svatyni obhospodařovali ? Nebo ne ? Proč se tam ti lidé uchýlili, to se už nedovíme. Kdo to přesně byl, to se už také nedovíme. Byli pobiti a pak na ně spadl strop ? Nebo na ně jenom spadl strop ? Myslíte, že na tuto otázku je možno ještě dnes odpovědět ?*

Varianta třetí :

*V té jeskyni – svatyni byla kovárna, to je fakt. A kováři získali velkou zakázku, kterou bylo nutno zpracovat rychle. Natahali do jeskyně, (možná ne oni, ale jejich pomocníci) větší množství dřeva, které potřebovali k ohňům, ve kterých surové železo ohřívají. Bud' to ty ohně hořely dlouho, nebo se dřevo nekontrolovatelně rozhořelo. Prostě, když je něčeho moc, tak je toho příliš. Wankel ve svých Bilder píše, že vrstva uhlí byla prakticky po celé jeskyni ale extrémně silné vrstvy dřevěného uhlí byly v místech, které vyznačil na mapce. Tj. u severní stěny, kde se nacházelo božiště ! Hořely zde ohně trvale a dlouhodobě, nebo to byl požár nanošeného paliva ?*

*Můžeme vymyslet variant celou řadu. Ale mně zatím stačí ty tři. Dokážeme si vůbec někdy odpovědět na to, co se tam stalo ?*

## Ad 9. – Dr. Přichystal :

S kovárnou je problém, že nevíme, jestli není mladší než halštatské obětiště, tedy až z raného středověku, kdy kolem Býčí skály probíhala těžba železných rud. Zatím nikdo nenašel doklady o těžbě a zpracování rud v okolí Býčí skály z doby halštatské.

**10.) Druhá světová válka a ruku v ruce s ní lidská blbost zničila poslední stopy v dávné historické památce. Co se s tím ještě dá udělat dnes ?**

*Úvaha Pokorného :*

*Válčící Německo potřebovalo nezranitelné výrobní zbraní. Tak jednu z nich začaly realizovat také v Předsíni Býčí skály. Pod vedením Dr. Huckeho (pravděpodobně Němce a „Treuhendra“) se v r. 1943 uskutečnil archeologický průzkum, který je zhruba popsán na str. 96 knihy. Zúčastnil se ho, podle informací v knize i p. prof. Dr. J. Poulík. Ten je dnes již mrtev. Josef Skutil a jeho syn Jan také.*

*Na vrstvě, která by nám mohla vydat nějaké svědectví leží vrstva 60 cm betonu, který sem uložili němečtí budovatelé podzemní továrny. Budou v téhle naší „liberální společnosti“, (kde si každý může dělat co chce a kde každý klade svoje zájmy nad zájmy celku – tj. společnosti) ještě někdy peníze na odstranění této překážky a seriózní vědecký výzkum ???*

**11.) Takže, co se v tý díře vlastně stalo ? Fantazii se meze nekladou !**

*Úvaha Pokorného :*

*Co se v té jeskyni vlastně skutečně stalo ? Už na začátku jsem napsal, že fantazii se meze nekladou. Víím ze zkušenosti, tj. z toho jak jsem sbíral materiály na svoji knihu „Jak Francek Caprament díravici objevil, a co se pak dál přihodilo“, jak se paměť lidu vytrácí úměrně s tím, jak vymírají pamětníci. A od doby Halštatské uplynulo mnoho vody. Jen mravenčí, seriózní vědecké shromažďování faktů může posunout hranici našeho poznání dál. Ale budou kdy mít vědci možnost ještě v Býčí skále něco zkoumat ? A budou se u toho hádat ? Ale, vždyť hádka je formou společenského pohybu ! Jen v ní se dají seriózně tříbit názory a hledat cesta vpřed !*

*A tady bych si dovolil připomenout citát atomového vědce Nielse Bohra :*

*„Vědec se musí umět bít za svoji pravdu. Ale musí se také umět své pravdy vzdát, jestliže pozná, že za jeho pravdou stojí jiná, ještě větší pravda !“*

**Ad 10. – 11. – Dr. Přichystal :**

Samozřejmě, že vždycky lze mít určité pochybnosti. Ale s téměř 100% jistotou můžeme říct, co se tam NESTALO, takže pak už zbývá to, co se tam pravděpodobně stalo. S prof. Poulíkem jsem se dobře znal a nechal jsem si od něho napsat, co všechno si pamatoval z doby výzkumu v roce 1943. Tento dopis mám ve svém archivu. Víme celkem jistě, že při východní stěně jeskyně existoval zbytek původní stratigrafie, rovněž víme, na základě nově provedených vrtů a geofyzikálních měření, že dno přední části Předsíne je vyplněno navážkou a většími kusy rozbitého vápence.

Každopádně díky za řadu zajímavých postřehů.

S pozdravem A. Přichystal.

Následně mi pan Dr. Přichystal zaslal práci kterou napsal spolu s Vladimírem Podhorským,

ve které vysvětluje, jak hodnotí současná moderní archeologie Wankelův nález v Býčí skále.  
Sledujte prosím text na další straně.

Také mi napsal pan Dr. Karel Valoch. Jeho práci také najdete níže.

**Co nového v přírodních vědách**

Panna J. Pokornému

stv. 24-32

s poděrkou

A. Přichystal

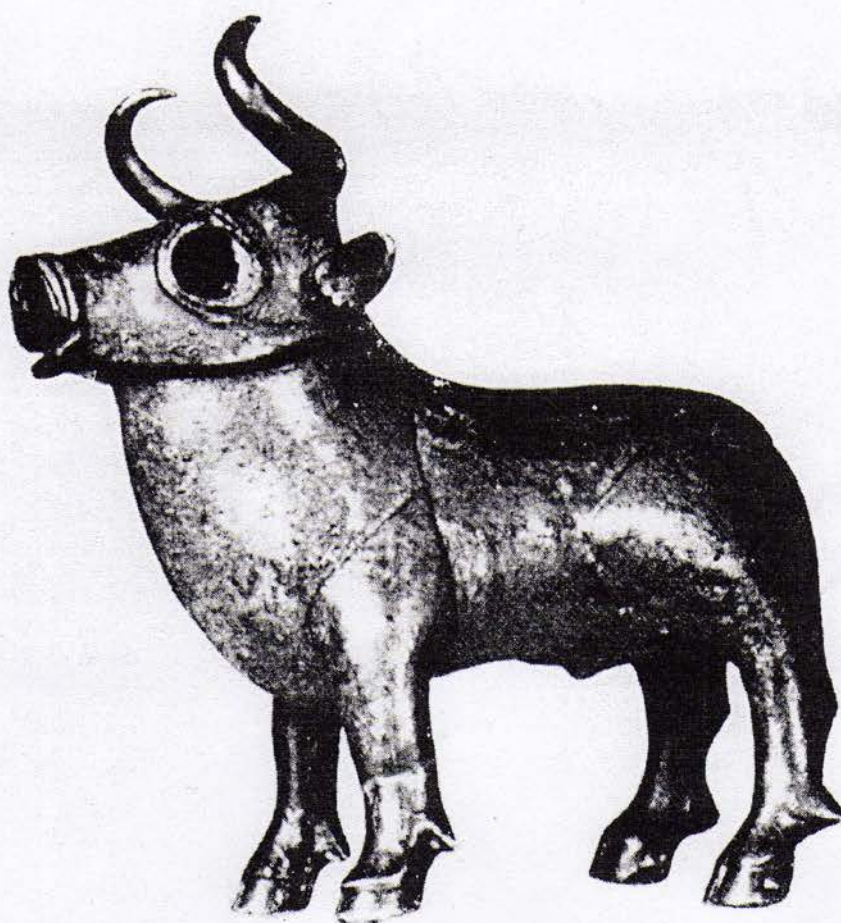
## Hodnocení Wankelova nálezu v Býčí skále na konci 20. století

ANTONÍN PŘICHYSTAL – VLADIMÍR PODBORSKÝ

Moravský kras proslul mimo jiné i jako území bohaté na archeologické nálezy. Z hlediska veřejnosti se však nepochybně stala nejpopulárnějším nalezištěm jeskyně Býčí skála, která leží v údolí mezi Křtinami a Adamovem na katastrálním území obce Habrůvka. Brzy tomu bude 130 let, co v ní vynikající moravský badatel minulého století Jindřich Wankel učinil svůj největší životní objev, jenž je zároveň jedním z nejpodivuhodnějších archeologických nálezů v Evropě vůbec. Žádná učebnice pravěku se nemůže Býčí skále vyhnout, většina významných českých archeologů tohoto století považovala za potřebné do diskuse kolem objevu nějak zasáhnout. O Wankelovi a jeho objevu v Býčí skále psal už J. Neruda, některé z objevených věcí nakreslil Q. Mánes, jiné inspirovaly M. Alše, Z. Buriana a mnohé další malíře a spisovatele. Předměty objevené v Býčí skále patří v současnosti mezi pýchu Naturhistorisches Museum ve Vídni, nejrozsáhlejší monografie věnovaná Wankelově nálezu vyšla v roce 1995 v německém Mainz am Rhein. Nález z Býčí skály tak nepochybně patří nejen k nejvýznamnějším památkám naší země, ale důstojně se řadí i mezi kulturní dědictví celoevropské.

### Objev proslulého býčka a otec moravské archeologie

Všechno začalo o prázdninách 1869, kdy dva návštěvníci tehdy volně přístupné jeskyně hrabali v rozrytém dnu vstupní prostory nazývané Předsíň. Ke svému překvapení objevili bronzovou figurku býčka se železnými vložkami a prázdnými očními důlky, v nichž byly původně vsazeny barevné skleněné oči. MUDr. J. Wankel (15. 7. 1821 – 5. 4. 1897), první systematický badatel v jeskyních Moravského krasu označovaný jako otec moravské archeologie, v Býčí skále občas pracoval od roku 1867. O nálezu býčka se dozvěděl teprve s dvouletým zpožděním, ale okamžitě vytušil význam této figurky a v říjnu 1872 provedl v Předsíni rozsáhlé výkopy. Během nich získal obrovský soubor předmětů, které pocházejí z doby halštatské (starší doby železné, 8. – 4. stol. před n. l.). I když více než století trvá zájem předních evropských badatelů o Býčí skálu, je nález z Předsíňe stále obestřen mnoha záhadami. V posledních letech se však podařilo přírodním vědám (zejména geologii) přispět významným způsobem k pochopení toho, co se před zhruba 2 500 lety v jeskyni stalo.



Slavný býček má rozměry 10,1 x 11,3 cm

### Charakter jeskyně

Jeskyně se vytvořila činností dešťové vody a podzemního Jedovnického potoka v devonských vápencích. Prostora Předsíně má v současnosti nepravidelně oválný půdorys s plochou asi 750 m<sup>2</sup> (v době halštatské to bylo asi o třetinu méně), s delší osou kolem 45 m ve směru JZ-SV. Od Z a JZ vedou do Předsíně dva vchody (označené I a II na obrázku č. 2). Prvý (I) je původní výtok Jedovnického potoka, v posledních stoletích ovšem uměle rozšířený a potok jím a celou tzv. Starou Býčí skálou teče jen výjimečně při povodních. Druhý vchod (II), jímž se dnes do Předsíně i celého jeskynního systému vchází, byl vystřílen roku 1796; v době halštatské tedy neexistoval. Nad tímto novodobým vchodem vede do Předsíně z povrchu skály, z výšky asi 14 m, šikmý komín. Předsíň vznikla rozšířením ostrého meandru Jedovnického potoka, proto z ní pokračuje v prudkém ohybu nejdříve na J a pak na SV 240 m dlouhá chodba (III), která končila až do dvacátých let našeho století v podzemním sifonu. Celá tato část jeskyně byla určitě v době halštatské přístupná, objevení jejího pokračování za sifonem umožnila až moderní technika v tomto století.

## Co Jindřich Wankel objevil?

Objevitel se bohužel z finančních a dalších důvodů nikdy nedostal k tomu, aby nálezovou situaci skutečně vědecky popsal. A tak máme k dispozici (kromě rukopisných údajů) vlastně jen jednu z kapitol v jeho populární knize o Moravském krasu (1882). Píše o dvou žárovištích, která se nacházela u severní stěny Předsíně. Na ploše menšího z nich bylo roztroušeno velké množství uhlíků, spáleného prosa a obilí, našly se tu dvě železné sekery, dláto, dva bronzové náramky, části keramických nádob a skleněné perly. Na tomto žárovišti byla nalezena i slavná figurka býčka.

O něco dále směrem do nitra Předsíně se rozkládalo větší žároviště, na němž se pod vrstvou „vypáleného vápence“ nacházely zbytky vozu, pozůstatky lidské kostry, střepy keramických nádob, zvířecí kosti, bronzové náramky a turbany naplněné zuhelnatělým obilím, skleněné a jantarové perly. Rovněž zde nálezce pozoroval přesleny, kusy zuhelnatělé smotané vlněné látky, stočené příze a rákosového či sítinového pletiva a množství zuhelnatělého obilí. Mělo tu být také stlačené bronzové vědro a zejména



se tu někde našlo pověstné bronzové žezlo, které se spolu s býčkem stalo symbolem býčískalského nálezů. V přední části většího žároviště se zachoval zbytek zuhelnatělého kůlu o průměru asi 30 cm; tento zbytek sehrál rozhodující roli při novodobé interpretaci celého nálezů. Na okraji žároviště ležela údajně hromada různě zprohýbaného železa.

Proti většímu žárovišti se na ploše asi 2 m<sup>2</sup> nacházelo kamenné dláždění, na němž spočívaly vedle početných lidských kostí skelety muže a vepře. J. Wankel tu také našel dvě parohová kladiva, kamenná závaží, železný nůž, brousek, bronzovou sekerku, části keramických nádob a bronzový



kotlík. U jižní skalní stěny pak stálo 6 bronzových nádob naplněných zuhelnatělým obilím; v jednom bronzovém kotlíku se nacházela lidská, sloučeninami mědi sytě zeleně zbarvená lebka.

Mezi dlážděním a žárovištěm byla malá konstrukce sestavená ze tří kamenných desek (nálezce ji označil jako oltář), na níž měly ležet ve vrstvě zuhelnatělého obilí dvě useknuté ženské paže s navlečenými bronzovými náramky a zlatými prsteny a pravá polovina rozseknuté ženské lebky; na zemi vedle kamenné konstrukce se nacházely pozůstatky ženského těla, jehož useknuté části spočívaly na „oltáři“. Za kamenným dlážděním směrem ke vchodu do jeskynní chodby (III) byly nakupeny hliněné nádoby, většinou naplněné obilím nebo jinými organickými substancemi; mezi těmito nádobami ležela „číše upravená z lidské lebky“, naplněná spáleným prosem.

Uprostřed Před síně, mimo žároviště, odkryl nálezce na ušlapaném jílu na podlaze nejméně 40 pohozených lidských koster a také trupy koně a prasete; některým lidským pozůstatkům chyběla hlava, jiným ruce a nohy, některé měly u sebe šperky, jiné byly zcela bez ozdob. Podle Wankelova určení mělo jít většinou o mladistvé ženy štíhlých postav, ušlechtilé stavby těla a skvostných zubů. Pouze 5 skeletů patřilo mužům. Zmíněna je i kostřička 3-4letého dítěte. Mezi kostrami pozoroval objevitel hromádky zuhelnatělého obilí, šperků, barevných skleněných a jantarových perel a dále také zmačkané zlaté spony, prsteny a náramky. Kostru uloženou nedaleko od „oltáře“ označil Wankel jako pozůstatky dvacetileté dívky se zlatou čelenkou („princezny“). Přes její skelet měla ležet kostra mladého muže do třiceti let, který měl rozbitou lebku a pánev; na jeho pánvi našel badatel honosnou bronzovou ozdobu, kterou označil jako „bederní závěs“, jsa patrně inspirován v té době již známou a hojně traktovanou želenickou sponou. Za zmínku stojí ještě kostra 10-12leté dívky s trepanačním otvorem v lebce, která měla na předloktí navlečeny dva náramky a vedle níž ležela hromádka velkých zelených skleněných perel. Také jiná lebka měla na pravém čelním hrbole stopy po neúplně zacelené trepanační ráně. Evidovat je třeba i přítomnost keramických nádob mezi pohozenými lidskými skelety; některé nádoby byly údajně zasazeny do podlahy jeskyně.

U jižní zadní stěny Před síně zaznamenal nálezce na ploše přes 50 m<sup>2</sup> pod vrstvou popela a uhlí pomačkané a rozřezané bronzové plechy, velké snýtované kotle, bronzová držadla ke kotlům, železné lupy a pruty, obrovská železná kladiva, kovadlinky, dláta a klíny, kovářské kleště, srpy, klíče, sekery, nože, hřeby, strusku, kované železné a bronzové tyče a kamenné i bronzové odlévací formy. Objekt označil jako kovárnu. Na jejím okraji našel dutý železný prsten, jehož technologie byla léta předmětem speciálních metalurgických expertiz. Dnes již těžko rozhodneme, souvisí-li „kovárna“ s ostatními nálezy nebo jde-li o jiný, možná i časově odlišný objekt.

## Názor objevitele a dalších badatelů

Z této situace J. Wankel postupně vytvořil hrůzný obraz pohřbu halštatského (v jeho dobovém pojetí staroslovanského) velmože, provázeného velkolepou pohřební tryznou s krvavými oběťmi, jaké konali např. Skýtové. Velmož měl být i se svým pohřebním vozem, s odznaky své moci a s pohřebními dary spálen v dřevěném srubu na místě většího žároviště. Před tím došlo ke krvavým obětem: „královská“ družina mladých dívek a několika sluhů byla povražděna, jedné zvláště významné oběti usekli paže, jiným ženám oddělili hlavy, jednu z nich uložili do bronzové nádoby, další hlavu rozpoltili, z některých lebek vyrobili číše. Zároveň byla obětována i zvířata – kuň a prase. Součástí pohřebních obětí bylo také obrovské množství hmotných darů, obilí, textilií, kůží, rohoží, šperků. Nakonec bylo místo této rituální tragédie – jako opatření proti zneuctění – zavaleno vápencovými balvany, zasypáno šterkem a opuštěno. Oheň měl balvany ve spodní části vypálit na vrstvu páleného vápna.

Tato sugestivní interpretace vešla na téměř celé století do odborné literatury i do povědomí informované veřejnosti; našla umělecké zpodobení také na známém obraze Z. Buriana. Avšak již brzy po nálezů se objevily první kritické hlasy k Wankelovu výkladu. Sám jeho zeť J. Havelka (1839-1886) zapochyboval o tchánově interpretaci a uvažoval spíše o nějaké krvavé rodinné pomstě či rodové válce. Významný krasový badatel M. Kříž (1841-1916) výklad o krvavé pohřební tryzně odmítl velmi rozhodně a nabídl představu uprchlíků, kteří se do jeskyně uchýlili v době nebezpečí, byli však dostiženi, pobiti a jejich dřevěné chýše spáleny. Ani J. Knies (1860-1937) s Wankelem nesouhlasil; uvažoval o skupině zámožných kočovných kovářů, které přepadli a zmasakrovali místní obyvatelé. Podobně soudil přední moravský archeolog počátku našeho století I. L. Červinka (1869-1952). Wankelovu vizi však obhajoval jeho vnuk K. Absolon (1877-1960) a právě díky jeho autoritě se představa knížecího pohřbu udržela až do poměrně nové doby, kdy ji přejímal nejen brněnský badatel F. Adámek, nýbrž i takoví vědci jako J. Böhm či J. Pouлік. Časem se objevily ještě jiné výklady, např. myšlenka o pobité skupině prospektorů železných rud (J. Skutil, J. Filip) nebo o velkém obětišti (J. Neustupný, Z. Nejedlý). Na řadu nejasností ve Wankelově výkladu poukázal postupně J. Nekvasil. Konečně v první polovině osmdesátých let našeho století začala dominovat nová představa o přírodní či vyvolané katastrofě – zhroucení stropu jeskyně, které způsobil výbuch důlního plynu nebo moučného prachu (J. Nekvasil, Z. Weber, M. Stloukal).

## Přínos přírodovědných metod

Nedokonalá dokumentace nálezových okolností umožňovala vyslovovat další málo podložené spekulace. Bylo zřejmé, že je nutné vedle kritic-

kého zhodnocení Wankelových dat rovněž získat nové objektivní údaje na materiálech, které jsou k dispozici. V první řadě byly odmítnuty představy o tom, že J. Wankel některé údaje záměrně falšoval a že nelze z jeho popisu vůbec vycházet. Celý život tohoto lékaře a přírodovědce ukazuje, že byl poctivým terénním badatelem, nemohl ale předběhnout svou dobu, tehdejší úroveň dokumentace a vědeckého poznání. Je ale nutné ve Wankelově textu jasně odlišovat, co jsou faktické údaje a co je již jeho interpretace. V tomto duchu uvažovali geologové J. Dvořák a A. Přichystal a upozornili na to, že např. polohu bílé hmoty nad kulturní vrstvou Wankel nepochybně našel, ale její označení jako vypálené vápno je již interpretace. Z hlediska znalosti jeskynního prostředí je mnohem pravděpodobnější, že se jednalo o speciální varietu jeskynního sintru. Tuto představu později druhý z autorů prokázal na základě petrografických, termických, rentgenových a geochemických studií. Zvláště užitečné se ukázalo zjištění obsahu a charakteru organické hmoty pomocí metody řízené pyrolýzy. Metoda jasně ukázala, že bílá hmota nemohla být nikdy zahřáta na teploty nutné k rozkladu vápence. Jestliže tedy nad nálezovou vrstvou ležela poloha jeskynního sintru a teprve na ní vápencové balvany, nelze je s událostmi v Býčí skále přímo spojovat. Představují uvolněné kameny padající v dlouhém časovém intervalu (zřejmě již před halštatskou událostí a zejména po ní) ze stropu nebo ještě spíše z komína ve stropu Předsíně a nad sintrovou polohu se dostaly později, vzhledem k nálezovému údaji o umělém narovnání zřejmě až v raném středověku, kdy jeskyně sloužila jako úkryt. Z geologického hlediska musíme také odmítnout představu o nasypání štěrku a písku na tyto balvany. Jde nepochybně o pohalštatské náplavy Jedovnického potoka. Nová zjištění o bílé vrstvě tak vylučují úvahy o pádu stropu na uprchlíky v jeskyni a tím i o výbuchu, jenž měl pád iniciovat.



Spodní, uměle vyražený vchod do Předsíně, nad ním je přirozený horní šachtovitý vstup, dnes zamřížovaný

## Problém vchodu do jeskyně a kůlu v žárovišti

Další klíčovou otázkou je, kudy se do jeskyně v době halštatské vstupovalo. Přírozený dolní vchod (viz obrázek na předcházející straně), jenž ale občas fungoval jako výtok Jedovnického potoka, je totiž pod úrovní terénu a ani dnes není jeskyňáři využíván (i přes jeho několikeré úpravy a čištění je v něm stále mokro a padají do něj úlomky hornin z přiléhajícího suťového kužele). Ze středověkých zpráv i z Wankelova nákresu víme, že v něm stála voda a do jeskyně se tudy chodilo, jen když zamrzla. Je proto velmi pravděpodobné, že v době halštatské se do Předsíně vstupovalo vchodem horním, tzv. oknem, čili stupňovitou šikmou šachtou o délce přes 10 m. Z údajů o vchodech vyplývá, že do jeskyně nemohl vjet vůz s mrtvým velmožem a podle analogií prakticky ze všech krasových oblastí ve střední Evropě jsou šachtové vstupy charakteristické pro jeskyně využívané ke kultovním účelům a jako obětiště.

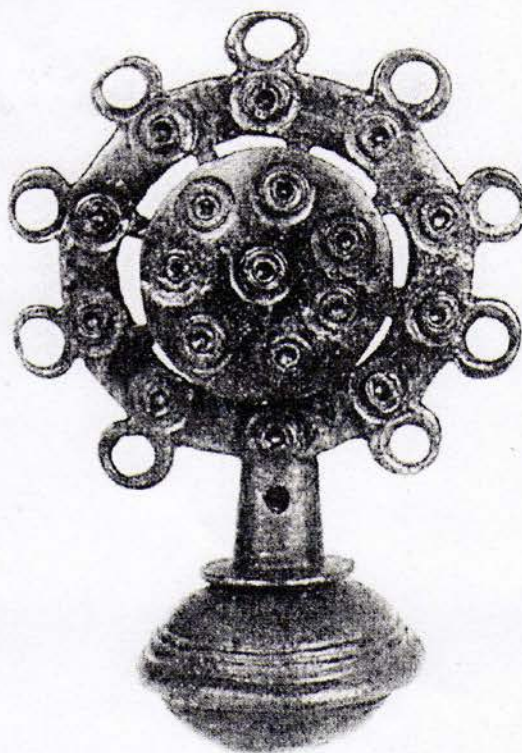
Podíváme-li se na Wankelův nález pod tímto zorným úhlem, řada dříve rozporných dat začíná dobře zapadat do sebe. Nemusíme vyvracet námitky, že nikde jinde v Evropě není znám pohřeb halštatského velmože v jeskyni (ale naopak v navršených mohylách) a že se z této osoby v Býčí skále nic nezachovalo, ani odolná lebka. Vysvětluje se, proč jsou nálezy v jeskyni tak rozmanité a pocházejí prakticky ze všech konců tehdy známého světa (pohřby významných osob v době halštatské byly totiž kostrové s ustáleným hrobovým inventářem). Objasníme i existenci izolovaného ohořelého kůlu ve velkém žárovišti, jenž stál v nejužším místě Předsíně proti kamenné konstrukci „oltáře“. Lze jej interpretovat jako jednoduché znázornění božstva, neboť podobné symboly byly nalezeny na obětištích z mladší doby železné a dalších období.

## Moderní archeologické zhodnocení

Na další odlišnosti od Wankelova výkladu poukázal společný výzkum českých, rakouských a německých specialistů, jenž vyústil ve vydání reprezentativní monografie v Mainzu 1995. Revize kosterního materiálu jednoznačně vyvrátila představu družiny mladých žen: antropologové J. Szilvássy a M. Stloukal rozpoznali ve 40 dochovaných lebkách 17 mužů, 11 žen (2 lebky dospělých nebylo možno rozlišit) a 10 dětí; šlo tedy o smíšenou populaci s převahou mužů. Nepodařilo se však najít zbytky spáleného velmože, nepotvrdilo se useknutí ženských paží ani rozpůlení ženské lebky na kamenném „oltáři“, zcela jednoznačně nebylo možno potvrdit ani úpravu lidské lebky na číši. Na druhé straně jsou na některých lebkách velmi dobře patrná smrtelná poranění, stopy nezhojených sečných ran i mechanických úprav (řezání) lebečních krytů, potvrdily se trepanace lebečních kostí, zachovala se i sytě zeleně zbarvená lebka, nalezená v bronzovém kotlíku.

Proti názoru o skupině uprchlíků zase svědčí studium dochovaných rostlinných zbytků z Býčí skály, jež provedl F. Kühn z VŠZ v Brně. Materiál je druhově i typově natolik různorodý, že zde muselo dojít ke kontaktu produktů zemědělských kultur odlišného geografického původu. Zuhelnatělá pšenice dvouzrnka byla ve všech případech nalezena v kláscích, u prosa byly zjištěny pluchy nebo pluchaté obilky, nejednalo se tedy o vyloupané jáhly. To vše svědčí o přinášení zemědělských produktů v nevymlácené podobě.

Analýza dochovaných vozových součástí, kterou provedl vídeňský specialista F. E. Barth, je v souladu s představou, že se do jeskyně nemohl dostat vůz tažený koňským spřežením, ať pohřební či nákladní. Výzkum prokázal, že z Předsíně pochází větší množství zbytků nejméně tří různých čtyřkolových vozů, z nichž však ani jediný nebyl kompletní a tudíž schopný jízdy.



K unikátním nálezům patří bronzový nástavec na hůl, tzv. žezlo. Odborníci ho považují za kultovní předmět.

### Je potřebný revizní výzkum?

Přes vyjasnění řady otázek jich stále mnoho zůstává a některé z výše vyslovených představ by měly být potvrzeny moderním výzkumem Předsíně. Především jde o vyzvednutí izolovaného kůlu v žárovišti, kamenného dláždění z okolí „oltáře“ a kosterních pozůstatků mrtvých (ve vídeňském muzeu jsou pouze lebky). Měla by být potvrzena nově interpretovaná nálezová stratigrafie. Výzkum by měl přispět i k řešení vztahu mezi tzv. kovárnou a vlastním nálezovým celkem.

Má ale taková akce vůbec naději na úspěch, když J. Wankel píše, že nechal odkopat jednotlivé vrstvy v celé Předsíni? Na tuto otázku lze odpovědět kladně, neboť již v roce 1891 provedl menší revizní výzkum v Předsíni M. Kříž a kromě keramických střeptů, přeslenů, hrnečku s prosem, bronzových, železných a kostěných předmětů našel i úlomky zlatého drátu. V letech 1942 – 1943 byly v zadní části Předsíně (dnes zabetonované) provedeny dva revizní výzkumy: při prvním byla zachycena v pět metrů hlubokém výkopu původní neporušená stratigrafie. Z obou výzkumů pocházejí desítky drobných keramických, železných a bronzových

předmětů, které jsou v majetku Moravského muzea. Další artefakty byly nalezeny při úpravách Předsíně na podzemní továrnu.

V roce 1993 vznikla v Brně za účelem oživení zájmu o mysteriózní jeskyni Nadace Býčí skála, z jejíž iniciativy se r. 1995 konala o problémech Býčí skály velká mezinárodní konference; nežli však Nadace stačila soustředit materiální a personální síly k realizaci revizního výzkumu, ze zákona zanikla, neboť neměla potřebný půlmilionový majetkový vklad.

### Závěr

Přes všechny nedořešené problémy je možné již dnes vyslovit nejpravděpodobnější výklad událostí v Býčí skále. Vycházíme ze dvou na sobě nezávislých pramenů – jednak z údajů získaných brněnskými přírodovědci v letech 1985 – 1995, jednak z podrobného archeologického výzkumu materiálů z vídeňského muzea, který publikoval výše zmíněný mezinárodní tým v roce 1995.

V žádném případě nešlo o knížecí pohřeb s krvavou tryznou; s touto nálezcovou vizí je třeba se definitivně rozloučit. Totéž je ale možné konstatovat i o pádu jeskynního stropu jako příčině umrtí skrývajících se uprchlíků. Jako vysoce pravděpodobný se dnes na základě všech dostupných dat jeví předpoklad, že šlo o jeskynní kultovní místo – obětiště, kam lidé ze širokého okolí, ba snad dokonce i z velmi vzdálených končin přinášeli tajemným božstvům dary a oběti. Taková jeskynní obětiště známe i z jiných evropských zemí a opět především z krasových oblastí. Strategická poloha Býčí skály na rozhraní několika kulturních okruhů doby halštatské a naprosto výjimečný charakter předurčující jeskyni pro kultovní účely (velká jeskynní dutina se šachtovým vstupem pokračující téměř 300 m dlouhou chodbou k podzemnímu jezeru) způsobily, že Býčí skála patřila k nejvýznamnějším obětištím v halštatské Evropě. Bohužel také k nejtragičtějším.

### ZÁKLADNÍ LITERATURA

- K. Absolon: Moravský kras, 1. a 2. díl. Academia Praha 1970.  
F. Adámek: Halštatský pohřeb v Býčí skále. OVM v Blansku, 1972.  
J. Böhm: Kronika objeveného věku. Praha 1941.  
J. Nekvasil: Býčí skála, in: V. Podborský, ed., Pravěké dějiny Moravy, Vlastivěda moravská, Brno 1993.  
H. Parzinger, J. Nekvasil, F. E. Barth, T. E. Haevernich, F. Kühn, E. Opravil, A. Přichystal, E. Pucher, A. Rast-Eicher, M. Stloukal, J. Szilvássy: Die Býčí skála-Höhle. RG Forschungen 54, Mainz a/R 1995.  
J. Poulík: Z hlubin věků. Praha 1956.  
A. Přichystal, M. Náplava: Záhada Býčí skály. Třebíč 1995.  
J. Wankel: Bilder aus der Mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit. Wien 1882 (český překlad Blansko 1988).  
Sborník „Hallstatt a Býčí skála“ (katalog výstavy). Brno – Bratislava – Praha 1969.  
Sborník z konference „Wanklův nález v Býčí skále ve světle nejnovějších objevů“. 9. až 10. října 1984, Blansko.  
Sborník z mezinárodní konference „Býčí skála v celoevropských kontextech“ (Brno 27. až 29. června 1995). Pravěk NR 5, 1995.

## **Pan docent Dr. Karel Valoch mi napsal :**

Přečetl jsem si vaše otázky i odpovědi na ně, přistupující k jakémusi řešení problému Býčí skály. Především mne ale zaujaly odpovědi prof. Přichystala. Mám totiž k Býčí skále velmi citový vztah. Je to především vzpomínka z mládí, kdy jsem tam chodil se svým mnohem starším bratrem kopat paleolit, a to do Jižní síně po celou zimu roku 1936, každou sobotu v noci. To byl můj první kontakt s pazourky pod vedením bratra a jednoho staršího německého učitele, sběratele paleolitu. Mám na tuto dobu pěkné a jasné vzpomínky.

Nemohu souhlasit s názorem, že v halštatu se chodilo do Předsíně oknem. Proboha, proč, když tam byl přístupný ten normální přirozený vchod. (Dole dnes zamřížovaný a za války rozšířený a deformovaný), kterým jsme tam lezli každý týden ! Byl sice zazděný, ale v té zídce byl otvor, kterým se tam lezlo. Tento otvor nechal Absolon před Velikonocemi 1936 zazdít, a pak v létě tam sám zahájil výzkum v Jižní síni.

**Záhadě Býčí skály se věnovalo mnoho vynikajících odborníků z různých oborů, bohužel, žádný z nich neměl vůbec žádné zkušenosti z jeskyní.** Jejich námitka je – že u přirozeného vchodu bývá (občas, zažil jsem to vícekrát) kaluž vody a té se lidé vyhýbali a raději lezli složitě a nebezpečně oknem.

Že by také oknem tahali a dovnitř shazovali všechny ty předměty, které se tam našly ? **Dalším nesmyslem je informace, že při východní stěně byl zbytek původního profilu.** V r. 1936 byla v Předsíni stejně rovná podlaha, jako je dnes. Tehdy to ovšem byla podlaha bez betonu, hlinitá, jako v každé jeskyni. Žádné profily u žádné stěny tam nebyly. Vždyť ve dvacátých letech tam pracovali jeskyňáři z VDT, kopali tam amatérští archeologové – a konec konců v letech 1936 – 1938 i profesor Absolon. Že by si toho nebyl všimnul ?

Na té býčiskalské konferenci před mnoha léty jsem to říkal, ale tam převládly hlasy – například o „výbuchu mouky, který způsobil zřícení domnělé stropní přepážky“ a podobně. Od těchto názorů se naštěstí upustilo a uznává se, že je to přirozený opad sutí, i když i tato otázka je složitá a mám s tím problém v Kůlně.

S Ladou Slezákem jsem o tom mnohokrát mluvil, ale k jasnému závěru jsme nedošli. Všichni na té konferenci byli fascinováni možností, že tam Halštaťáci lezli oknem a házeli dolů hrnce a všechno ostatní ..... !

Já jsem v současnosti možná jediný pamětník toho přirozeného vchodu, spojení od něhož za války zazdili a prostřelili tu chodbu přímo do jeskyně, a to proto, aby tudy při povodni mohla téct voda a nezaplavila jim fabriku, jak se dříve stávalo. Například koncem dvacátých let, když se protrhla hráz v Jedovnicích, a voda stříkala před ta železná vrata ven (jak mi vykládal bratr, který to osobně viděl na vlastní oči).

Mimochodem, už v magdalenieniu chodili lidé do jižní síně přirozeným vchodem. Ti jistě nelezli nějakým oknem a nějaké té kaluže před vchodem se nebáli.

Býčí skála – to jsou moje vzpomínky a moje mládí. Tak jsem se trochu vypovídal.

S pozdravem Karel Valoch.

**J. Pokorný :**

*Když jsem si přečetl v dopise p. docenta Dr. Valocha (kterému je letos 91 let) o tom, že je pamětník toho, jak a kudy se svým starším bratrem do Předsíně Býčí skály lezli, nabídl jsem mu, že ho k Býčí skále odvezu, může si zavzpomínat a ukázat mi, kudy tam lezli ! Považoval jsem to za záchranu poznatků doc. Valocha a rozšíření poznatků svých. Pan doc. Valoch rád moji nabídku přijal, a tak jsme v úterý 1. března 2011, díky laskavé spolupráci Vladimíra Šebečka, člena ZO 6 – 01 Předsíně jeskyně Býčí skála a další její prostory mohli navštívit.*

**Pan docent Dr. Valoch a Býčí skála dne 1. března roku 2011.**



Takhle vypadá Býčí skála zvenčí. Průrva vlevo vedle stromu je dnes uzamčený vchod přístupu do Předsíně Býčí skály. Tento vchod byl prostřílen Lichtenštejnskými dělníky, prý v r. 1796, snad prý kvůli návštěvě císaře. Poté byly z Předsíně Býčí skály těženy slévárenské písky pro potřeby Lichtenštejnských manufaktur. Proláklina uprostřed je v podstatě Němci upravený dávný povodňový vývěr Býčiskalských vod. Legendární „Okno“ do Předsíně jeskynního systému „Býčí skála“ leží ještě více vlevo a na dokumentární fotografii není zachyceno. Na obrázcích níže jsou zachyceny pohledy na levé úbočí Býčí skály.





Vyfotografovat zvenčí legendární „Okno“ se nezdařilo, neboť bylo zakryto vegetací.



Na obrázku nahoře vidíte dnešní, Lichtenštejnův prostřílený vchod do Býčí skály.



Na dolním snímku vidíte Mgr. Ladislava Slezáka a doc. Dr. Karla Valocha před jeskyní Býčí skálou.



V těchto místech ležel kdysi původní, přirozený povodňový výtok Býčiskalských vod. Ta brána tu kdysi nebyla. Němci za války, při přestavbě Předsíně jeskyně Býčí skála na halu zbrojní továrny zavezli a zazdili původní výtok vod, a prostříleli novou štolou propojku na podzemní tok vod. To vše v obavě, aby případné povodňové vody nemohly zatopit Předsíň, kde budovali továrnu.



Před námi jsou mřížová vrata – uzávěra pro výtok povodňových vod.



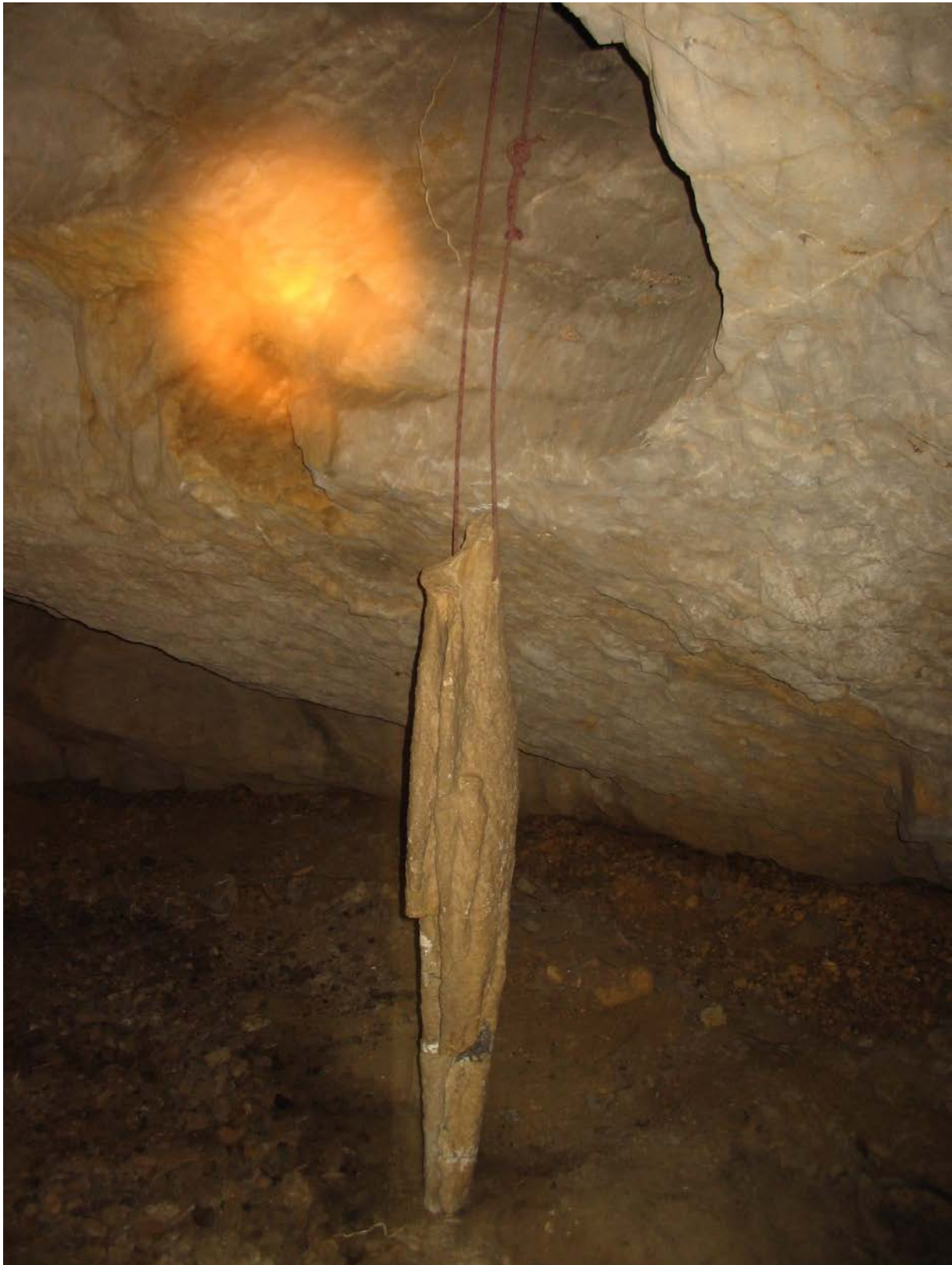
A zde jsme již uvnitř za vrata, v prostoru výtoku povodňových vod. Na obrázku vidíte doc. Dr. Valocha s naším průvodcem, kolegou Vladimírem Šebečkem ze ZO 6 – 01, jehož pocho- pením a zásluhou se tato vzpomínková expedice mohla uskutečnit.



Na obrázku nahoře vidíte štolu, kterou nechali vystřílet Němci pro odtok případných povodňových vod. Štola přivádí vodu k mřížové bráně

Na obrázku dole vidíte zeď, kterou byla uzavřena původní cesta výtoku povodňových vod, tekoucích dříve, za povodní přes Předsíň. Pan doc. Dr. Valoch je hluboce přesvědčen, že tudy se vcházelo původně, za časů provozu v tajemné svatyni do Předsíně. Dle něj nebyly povodně tak časté, aby bránily vstupu do předsíně. Vzpomíná si, že za jeho mládí tam občas byla sice louže, ale ta prý se dala vždycky obejít. Vstup do Předsíně oknem považuje za velmi obtížný, tudíž absurdní.





V těchto místech je navážka či násyp, který vyplňuje prostor za stěnou, kterou Němci přehradili původní výtok vod. Jak vyprávěl doc. Dr Valoch, lezli tudy do Předsíně po mírném svahu. Byla prý tam sice už tehdy zídka, ale v té byla vykutaná díra, kterou se dalo do Předsíně prolézt. A pak, když tehdy mladí archeologové vnikli do Předsíně, mohli tam kutat a hledat artefakty ! To byly zážitky ! Jenže v r. 1936 nechal prof. Absolon díru zazdít a pak tam kutal sám a dospívající archeologové měli po zážitcích. Tolik vzpomínky doc. Dr Valocha.



Zde je pohled na legendární „Okno“ zevnitř, z Předsíně. Zavěšená lana svědčí o tom, že je zde také speleoalpinistický treňažér členů ZO 6 – 01.



Na snímku výše – zleva doprava : Docent Dr. Karel Valoch, Mgr Ladislav Slezák a Vladimír Šebeček v rozhovoru v útrobách Býčí skály.



Rozveselení senioři se loučí s Býčí skálou a dopují se ovocem. Mně se na tomto snímku náhodně podařilo to, oč jsem se před tím cílevědomě snažil a co se mi nedařilo. Totiž vyfotografovat zvenčí „Okno“. Vidíte je u horního okraje snímku nad hlavami seniorů.



A takhle nějak vypadal, podle představ speleologů ze ZO 6 – 01 keltský Pánbíček. Všimnete-li si polohy jeho pohlaví, řeknete si, že to musel být čilý a potentní Pánbíček. Inu, tehdy ještě viděli lidé sex a potenci jako posvátný a zázračný dar Bohů, vedoucí k početí nového člověka, dnes je to jiné. Dnes požadujeme potěšení bez následků odpovědnosti.



Josef Pokorný :

## **Zamyšlení nad výroky a poznámkami doc. Dr. Valocha :**

Tak především – chtěl jsem si nějak ověřit názor pana docenta Dr. Valocha, že dávní Keltové nelezli do Předsíně Býčí skály oknem, ale volili pohodlnější přístup cestou povodňových vod. Ten názor, sám o sobě, má logiku. Řekl bych, že normální člověk spíše inklinuje k pohodlí, pak tedy vždycky zvolí pohodlnější cestu – no a tou mohla cesta, popisovaná Dr. Valochem být. (Speleology sice nemohu zařadit mezi lidi inklinující k pohodlí, ale ty zase žene do jeskyní touha. Touha poznat nepoznané ! Tím ale zdaleka nechci říct, že speleologové nejsou normální lidé. To ne. Oni jsou jen aktivnější a podnikavější při realizaci svých snů).

Dnes, kdy je Předsíň Býčí skály zdevastovaná přeměnou na podzemní továrnu může být pro generaci, která do Býčí skály přišla až po r. 1945 obtížné představit si, jak to tu vypadalo kdysi, kdy cesty vod byly ještě původní.

Tak se podívejme na dávné dokumenty. Třeba nám to něco napoví. Tak se třeba podívejme na Havránkovu kresbu, která údajně vznikla rok před zahájením výkopových prací Dr. Wanklem.

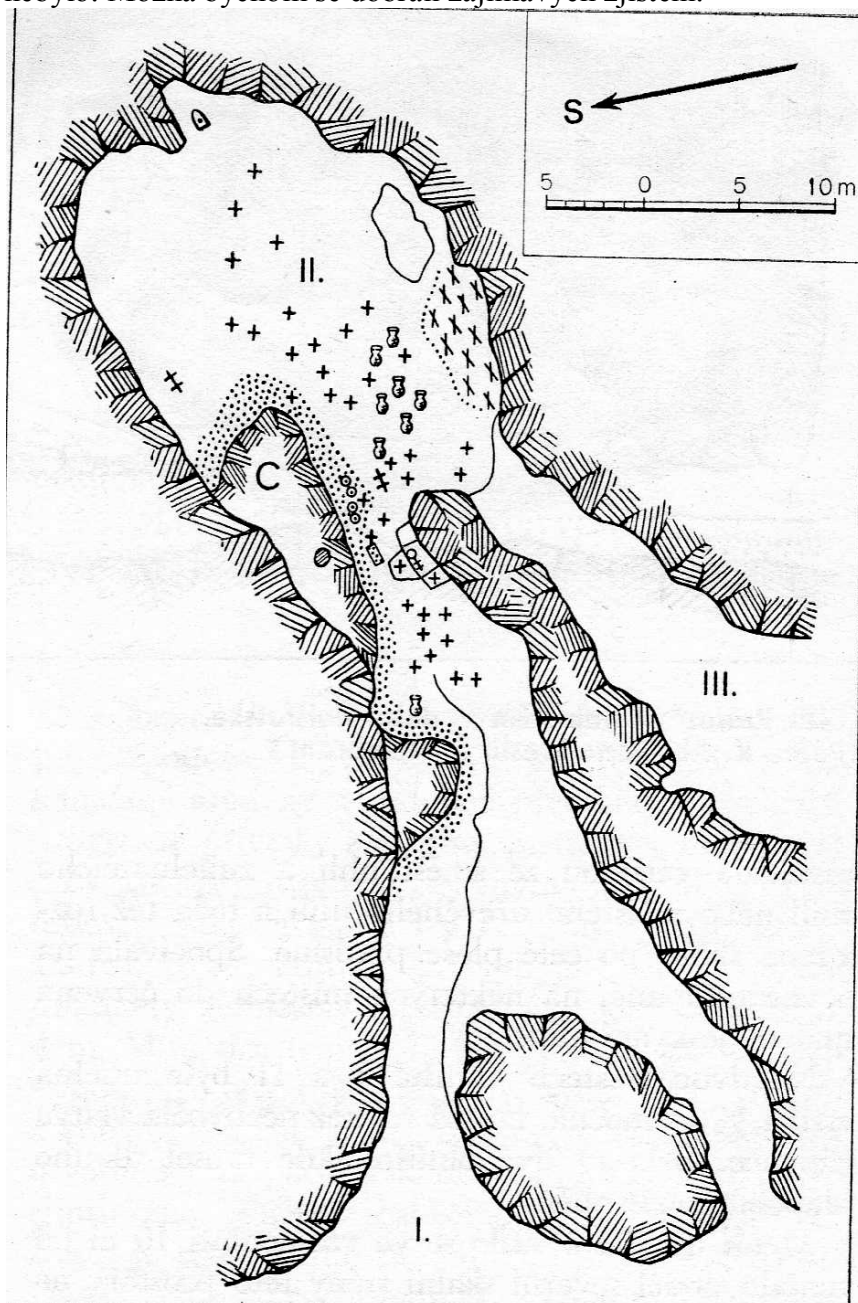


[25] Východ z jeskyně Býčí skála. (Kreslil B. Havránek 1871.)

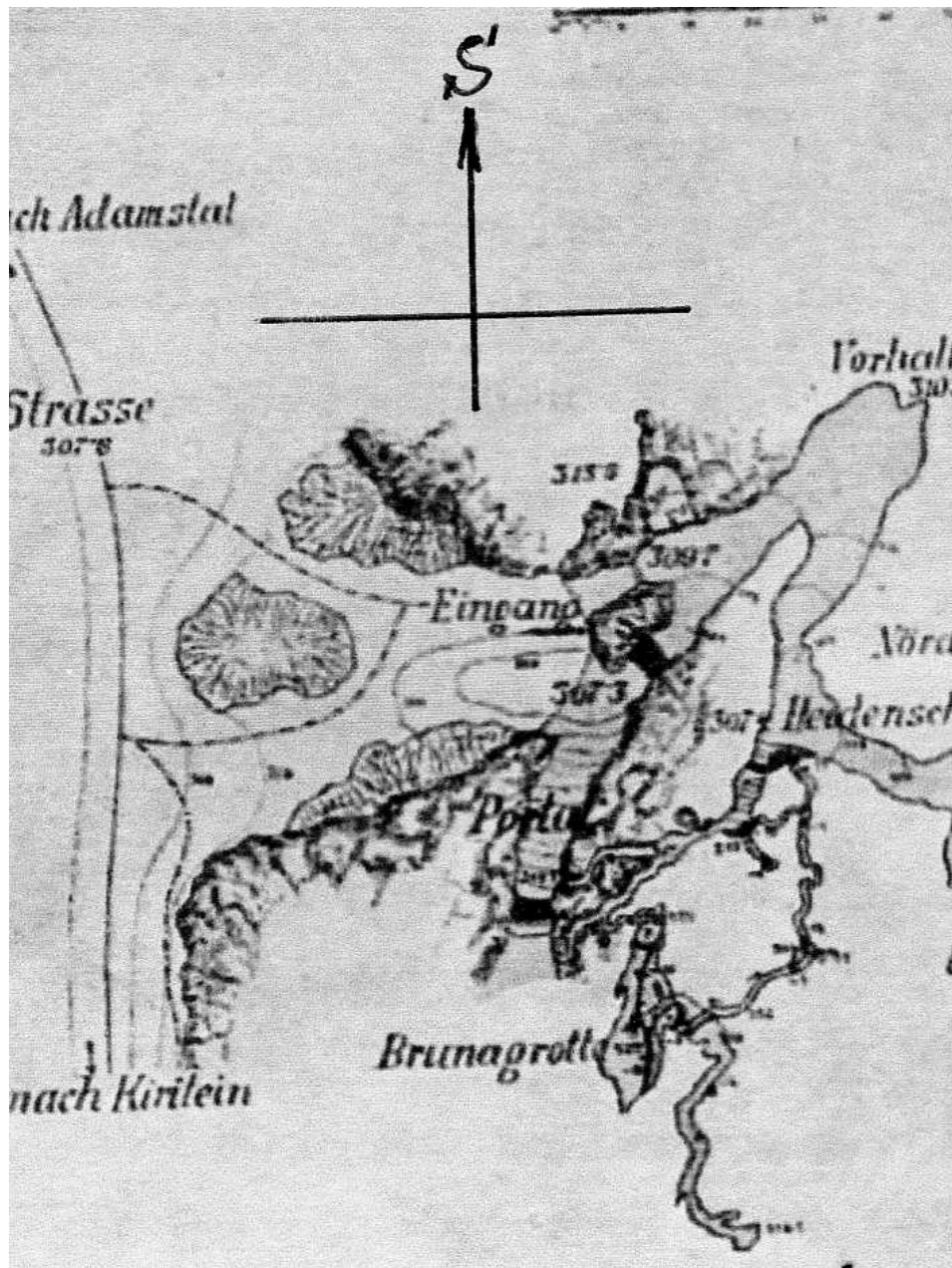
Zprava nám prosvětluje Předsíň legendární „Okno“. Uprostřed vidíme vchodový otvor, prostřílený v r. 1796 na příkaz Lichtenštejnů. A vlevo vidíme otvor, kterým mohly z Předsíně odtékat povodňové vody. Nazveme jej pracovně – Povodňový kanál. I když je v tom místě dnes proláklina, a mohla tam ještě krátce po povodni stát voda, myslím si, že to byla docela pohodlná přístupová cesta do Předsíně. Ono totiž podle mého vůbec nemělo cenu do Předsíně lézt, když přes ni tekly povodňové vody. Pak je ale naprosto bezpředmětné uvažovat o

přístupu do Předsíně „Oknem“. Je také docela možné, že v době kdy Předsíň plnila funkci jakési svatyně odtékaly vody cestami, které jsou níže položené a možná některé i zaseditované.

Na Havránkově obraze je nad povodňovým kanálem naznačena puklina, či tektonická porucha. Tudy si v dobách, kdy přes předsíň tekly vody permanentně, tyto vody vykorodovaly, vyerodovaly a za pomoci pozdější abraze dotvořily tento povodňový kanál. Možná ho pak i Keltové trochu upravili, aby jim lépe sloužil. Jinak to ani být nemohlo. Jak a kudy vody v průběhu staletí a tisíciletí z Býčí skály odtékaly, jak se jejich cesty měnily zatím asi zkoumáno nebylo. Možná bychom se dobrali zajímavých zjištění.



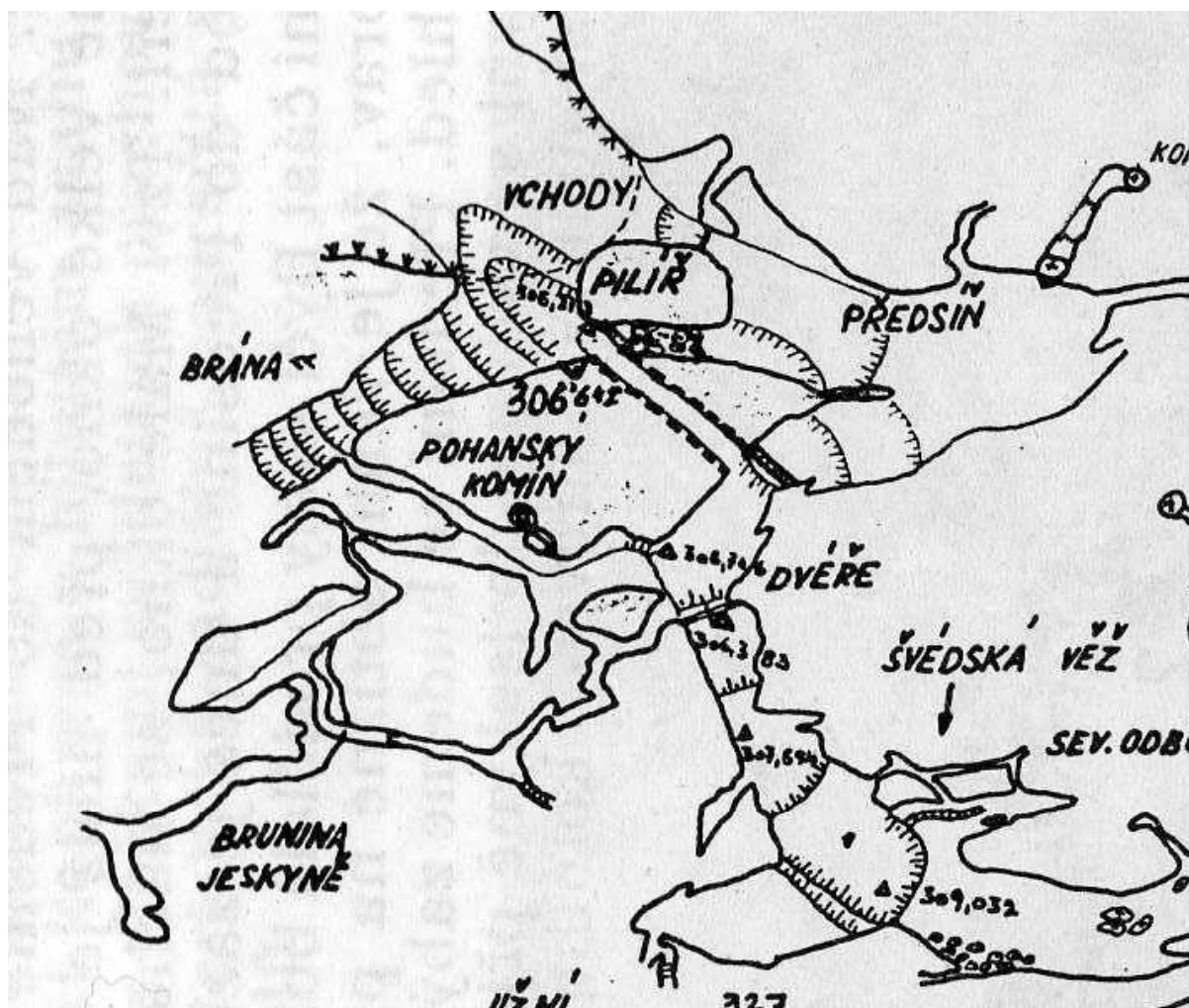
Na Wankelově půdorysu Předsíně Býčí skály z doby Wankelových výkopových prací vidíme pod označením I. – vlevo od pilíře vchod, který nechal v r. 1796 prorazit Alois z Lichtenšteina, neoznačený vchod vpravo od pilíře je právě to, co jsme pracovně nazvali „Povodňovým kanálem“, tedy cestu odtoku povodňových vod z Předsíně. Chodba označená III. vede dále do útrob jeskyně a je cestou, kudy povodňové vody do Předsíně přitékaly.



Z výše uvedené mapy, kreslené na konci 19. století Ing Hermannem Bockem vyplývá, že mezi Lichtenštejnským vchodem (nadm. výška 309,7 m) a vnějším ústím povodňového kanálu (nadm. výška 307,3 m) byl v oné době výškový rozdíl - 2,4 m. Dno předsíně zvolna stoupalo, u zadní stěny byla nadm. výška 310,2, tj. o 0,5 m výš než dno ve vchodu. Nejnižší místo chodby do jeskyně je v nadm. výšce 307,4m. Lze předpokládat ekvidistanci vrstevnic před povodňovým kanálem 1 m. V tom případě byl mezi vyústěním Povodňového kanálu a terénem u silnice výškový rozdíl cca 4 m. Vzhledem k tomu, že průtok Povodňovým kanálem nastával teprve tehdy, až vody zahltily všechny vodosvodné cesty odvádějící vody z Býčí skály a tyto za povodně stále fungovaly, nepředpokládám hloubku povodňového jezírka před Povodňovým kanálem větší než 2 až 2,5 m. Svoji roli zde určitě hrálo i vsakování vody. Jakmile klesl průtok povodňových vod pod schopnost hltáčů, přestala voda Předsíní protékat a docházelo zcela určitě ke vsaku povodňového jezírka. Louže před Povodňovým kanálem, která se dala obejít (viz popis doc. Dr. Valocha) podle mého znamenala již otevřený a vysychající vstup. Pro výpočet průtoku povodňových vod určitě platí Bernoulliho rovnice. Protože ale neznáme parametry průtokových vod ani vtoková a škrťací místa je tato úvaha bezpředmětná.

Domnívám se, že v průběhu jeskynního vývoje se podzemní toky zahloubily a našly si nové cesty. Pak protékaly Předsíní jen za vysokých vodních stavů, tj. za povodňových stavů. Mimo povodňové stavy potom byla Předsíň touto cestou bezpečně přístupná. I když to byla svatyně, její provoz za povodní byl bezpředmětný. A v dobách běžného odtoku vod mohla tato cesta zcela bezpečně sloužit jako vstupní chodba !!!

**Proto považuji názor p. doc. Dr. Valocha za významově rozhodující a jsem hluboce přesvědčen, že tato cesta byla tou správnou vstupní cestou do svatyně !!! O čem víc chcete spekulovat ?**



Na obrázku výše vidíte část plánu jeskyně Býčí skála, zachycující především poválečnou situaci předsíně s prostřílenou štolou a zasypaným původním Povodňovým kanálem. Autorem tohoto plánu je Rudolf Burkhardt. Ale to už se keltské svatyně netýká !



**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 9 : Otázky amatéra,**  
**potažmo „poučeného laika“.**

**Název práce :**

**Vysvětlení některých stanovisek  
amatéra, ze kterých vyvěrají jeho  
otázky, případně odpovědi odborníků  
kteří se k těmto otázkám vyjadřují,  
aneb „Vacónovy vozistóscky“.**

**Koordinátor redakční práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**

**Autor následující práce :**

**Josef Pokorný**

Josef Pokorný :

## **Vysvětlení záměru Tématického okruhu č. 9 – tj. formulace otázek, které napadají amatéra, potažmo „poučeného laika“ nad některými problémy Moravského krasu a pokud se zadaří, tak i odpovědi speleologických vědců, proslulých odborníků, zabývajících se danými tématy – aneb Vacónovy vozistóscky.**

Motivace je souhrn příčin, a já jsem přesvědčen, že už nadpis tohoto úvodního vysvětlení dostatečně osvětluje záměr Edice SE – 3. Vědci zabývající se krasem jsou krasovou elitou. Svoje poznatky si vyměňují formou přednášek, článků v odborných časopisech, případně v odborných diskusích mezi sebou. A tyto poznatky krasové elity mnohdy mívají (podle mého názoru) amatérské jeskyňáře, třeba jen proto, že nemají odborné vzdělání a mnohdy těmto poznatkům špatně porozumí a pak si je nesprávně vyloží. Případně ani nemají zájem se z nich poučit, neboť smysl a těžiště své speleologické činnosti vidí v seznámení se s jeskyněmi vizuálně, v prolézačkách a speleoalpinismu, v objevech nových prostorů, případně v návštěvách lokalit v zahraničí. To vše může amatérský speleolog dělat.

Nicméně jsem toho názoru, že pokud někdo chce být skutečně speleologem, měl by kras poznávat i z té teoretické stránky zákonitostí jeho vývoje. Určitě by mu tyto poznatky pomáhaly i při práci řadového speleologa.

I já (i já, i já, jak pravil osel) jsem amatérem a mnohdy v diskusích s těmito krasovými vědci koriguji svoje špatně pochopené poznatky, nebo získávám nové, které zcela mění můj pohled na vývoj krasu.

Tak jsem například rozebíral historii vývoje jedné jeskyně v Hádeckém žlebu. Vycházel jsem z poznatků, které jsem vyčetl ve starší (tak 30 – 50 let staré) krasové literatuře. (Např. stratigrafické tabulky Vojena Ložka). A teprve diskuse se špičkovým odborníkem, který mi trpělivě a podrobně vysvětlil, o jaké poznatky postoupila ve svém poznávání krasová geologie a archeologie třeba jen za posledních 30 let mně osobně vysvětlila otázky na které jsem hledal odpověď.

No, a protože my, tři senioři se snažíme předávat svým mladým nástupcům svoje poznatky, (při čemž já jsem u toho spíš jen ten „Ferda Mravenec, práce všeho druhu“ který se snaží být užitečný jak těm co o tom krasu hodně ví, tak těm, co po těch poznatcích pahnou), tak jsem došel k názoru, že bude vhodné v rámci „Edice SE – 3“ tyto poznatky v této edici zveřejnit, tedy publikovat.

Pak tedy to, co vám, milí čtenáři předkládám, je výsledkem určitých diskusí s odborníky, pokud jsou ochotni se mnou diskutovat. Vymyslel jsem si fiktivního jeskyňáře Vacóna, (*což je moravský prototyp postavy Dr. Watsona z příběhů Artura Conana Doylea o geniálním detektivovi Sherlocku Holmesovi*), který klade příslušníkům krasové vědecké elity svoje všetečné otázky a zpravidla se dočká i fundovaných odpovědí.

Věřím, že Vacónovy otázky (*kterým říkám „vozistóscky“ – tuhle šarádu rozluští jen ti dříve narození jeskyňáři, kteří si pamatují dávnou hovorovou brněnskou němčinu, ve které se otázka „was ist das“ – co je to – vyslovila „vozistós“ ?*), vás zaujmou a (snad) budou pro vás, moji milí čtenáři široké obce jeskyňářské i čtivé.

Motto : **Julian Tuwim** : Hlupák dovede během jedné hodiny dát více otázek, než dokáže moudrý dát odpovědi za celý život !

**Josef Pokorný** : Otázky může klást jen hlupák ? Řekl bych, že já kladu otázky především proto, abych **nebyl** hlupák !

### Úvod, aneb vysvětlení, kdo a proč je Vacón.

Před léty napsal anglický spisovatel, sir Artur Conan Doyle řadu příběhů o slavném (a smyšleném) geniálním detektivovi Sherlocku Holmesovi. Tento románový hrdina měl v příbězích pana Doylea přítele, doktora Watsona. Doktor Watson (čti Wócn) občas Sherlocku Holmesovi vypráví svoje úvahy, sentence a glosy, a tyto Watsonovy kecy sem tam přivedou slavného detektiva k logickým závěrům, vedoucím k vyřešení případu.

Kdyby pocházela rodina doktora Watsona z Brna, určitě by se původně jmenovali Vacónovi a v Anglii by potom Angličané jejich jméno zkomolili.

Dvacet let jsem pracoval pod vedením jednoho krasového odborníka a vědce. Mohu říct, že nejmíň takových 60 % toho, co o krasu vím jsem se naučil od něj. Nemohu si ho tedy nevážit. Zbytek svých znalostí jsem získal četbou, samostudiem, mouzováním po krasu a praxí.

Když mne napadaly různé otázky týkající se krasu (a také odpovědi na ně), říkával tento pán : „Prosím tě, takové blbosti nikde nevyprávěj, já se potom za tebe musím stydět !“ Tak jsem raději držel hubu.

Někdy před šesti léty mne osud svedl s jiným odborníkem a vědcem. Předtím jsme se sice z krasu znali, spíše od vidění, ale on tehdy potřeboval nějakou službu a já jsem se mu nabídl. Když jsme se více sblížili a následně se spolu toulali krasem, pustil jsem si občas „hubu na špacír“ a začal ze sebe sypat svoje učuspínské úvahy. Pak jsem se zarazil, vzpomněl jsem si na toho předcházejícího a zeptal jsem se jej, zda se nemusí za moje úvahy stydět. A on mi tehdy řekl : „Právě naopak, pokračuj, tvoje úvahy jsou velice zajímavé.“ A tak jsem si tu hubu pouštěl na špacír už docela bez ostychu. Časem mne dotyčný vědec, (který mezitím zjistil, že mám bohatou knihovnu literatury o krasu, spoustu výstřížků z novin a časopisů o krasu, a také celé xerokopie odborných článků a knih), požádal, abych mu sehnal takové či onaké materiály o krasu, které si potřeboval prostudovat. Nemusel jsem chodit daleko, protože jsem je měl doma. A pokud jsem je neměl doma, tak jsem v drtivé většině případů věděl, kde je najdu.

A pak jsem zase zjistil já, že moje učuspínské bláboly byly sem-tam jakýmsi impulzem, který jej občas inspiroval v některých jeho vědeckých pracech a člancích k úvahám s odbornými závěry. A tak se časem rozvinula naše spolupráce.

Řekl bych, že jsem se já, „dědek praštěný jeskyněmi“ v průběhu času stal jakýmsi jeho „Vacónem“.

Jenže, jak říkal ten první, (a měl nejspíš pravdu), já jsem poděs. A kras se pro mne stal něčím jako drogou, bez které nemohu existovat ani na „stará kolena“. (Nebo právě proto ?). A protože mi těch otázek napadá, čím jsem starší ( a myslím, že nikoliv blbější) pořád víc, napadlo mne, že bych některé z nich mohl zveřejnit v naší ročence Edice SE – 3 – 2011 a dát podnět k takové anketě, ve které by se k mým otázkám, na které já sám marně hledám odpověď, mohli vyjadřovat především

krasoví odborníci, ale i amatéři a praktici. Poučili bychom se navzájem, a posunuli bychom pomyslnou laťku lidského poznávání krasu zase o kousek dál.

Není to koncipováno jako práce pro vědce, spíš bych chtěl, aby to bylo pro řadové jeskyňáře, ale aby oslovení vědci zaujali k mým jednotlivým, možná laickým otázkám svoje odborná stanoviska, které by vyjádřili a já bych je vložil do textu tam, kde by svoje připomínky k otázkám, či odpovědi na ně chtěli mít.

Možná se ukáže, že moje názory jsou někdy zcestné. Domníváme, že žádný odborník by si netroufnul to takhle prezentovat, či napadnout výsledky vědeckých výzkumů. Myslím, že by se bál, že ztratí ve světě vědců svoje dobré jméno. Já v tomto světě žádné jméno nemám, tak nemám co ztratit. Proč to dělám ? Protože mi podle mého názoru někdy v závěrech vědců chybí logika návaznosti.

Nicméně, myslím si, že k mým otázkám je nutno zaujmout ryze odborné stanovisko, ve kterých je nutno tyto otázky objasnit, připustit možnosti vývoje, nebo je zcela odmítnout. Byla by to podle mého taková společenská forma sdělování si poznatků z krasu, která může přinést užitek všem. Chcete-li dokázat, že skutečnost byla jiná, pak prosím vysvětlete, jak byla jiná. Domnívám se, že by to bylo přínosem přinejmenším pro všechny amatéry.

Tak si přečtěte moje otázky, zaujměte k nim názor a Vaše odpovědi či připomínky mi zašlete. Budou publikovány v naší ročence v Edici SE – 3 – 2011, případně v dalších ročenkách. Jsem přesvědčen, že to bude zajímavé pro mne i pro Vás.

Váš Vacón – Josef Pokorný.





**Edice SE 3**  
**Speleologická skupina „Tři seniři“**  
**Česká speleologická společnost, Základní organizace 6 – 12**  
**„Speleologický klub Brno“.**

**Tématický okruh č. 9 : Vácónovy vozistóscky.**

# **Název práce : Záhady Hádeckého žlebu.**

**Koordinátor redakční práce :**

**Mgr Ladislav Slezák**

**Redakční spolupráce :**

**Richard Cendelín**  
**Josef Pokorný**

Josef Pokorný :

## **Vacónovy otazníky, aneb povídání o Hádeckém žlebu, jeskyních Liščí díra, Švédův stůl a o tom co se tam v geologických dějinách krasu stalo či nestalo.**

**aneb několik více otázek amatéra a učuspína renomovaným odborníkům a vědcům na průběh vývoje Moravského krasu.**

(Výraz „učuspín“ používal prof. Absolon k označení speleologických učedníků).

---

První, komu jsem své otázky předložil, byl profesně geolog, emeritní ředitel Správy jeskyní, Mgr Ladislav Slezák. Jeho poznatky a připomínky jsem doplnil (v písmu Arial) do svého textu tam, kam mi je L. Slezák vepsal. Byl sice první, ale zdaleka ne poslední, komu své otázky předkládám. Stejně tak budou vřazeny do textu vaše připomínky či otázky.

Druhým, kdo se uvolil odpovědět na moje otázky byl geolog Ing Miloš Krejčí, v krasu známý jako „Velký Šolim“. Svoje odpovědi mi poslal v e-mailové poště červeně, tak jsou tam takové, jak je poslal.

Třetím, kdo se nerozpakoval napsat mi svůj názor na předložené otázky byl archeolog docent Dr. Karel Valoch. Ten se držel své „parkety“ archeologa a jeho dopis uvádím v té podobě, jak mi jej zaslal. Následně jsme se sešli a pan docent mi vysvětlil problematiku ze svého odborného hlediska, což vysvětluji v následném komentáři.

Svoji odpověď mi přislíbil i RNDr Jaroslav Kadlec, profesně geolog, pracovník Geologického ústavu Akademie věd České republiky v Praze, který se zabýval v jižní části Mor. krasu problematikou náplav a sedimentů. Na jeho práce upozorňuji na konci tohoto článku.

### **A.) Vacónovy otázky :**

- 1.) Když jeskyňář z VDT, ing Feitl, vyslovil ve třicátých letech minulého století hypotézu, že Hala ve Společňáku může být torzem dávné vodosvodné cesty, probíhající napříč celým krasem od severu k jihu, z jednoho konce až na druhý, tak se mnozí vědci jen usmívali a mysleli si své.

Dnes jsme o cca 75 let dál. Co si o tom myslí současní páni vědci dnes ?

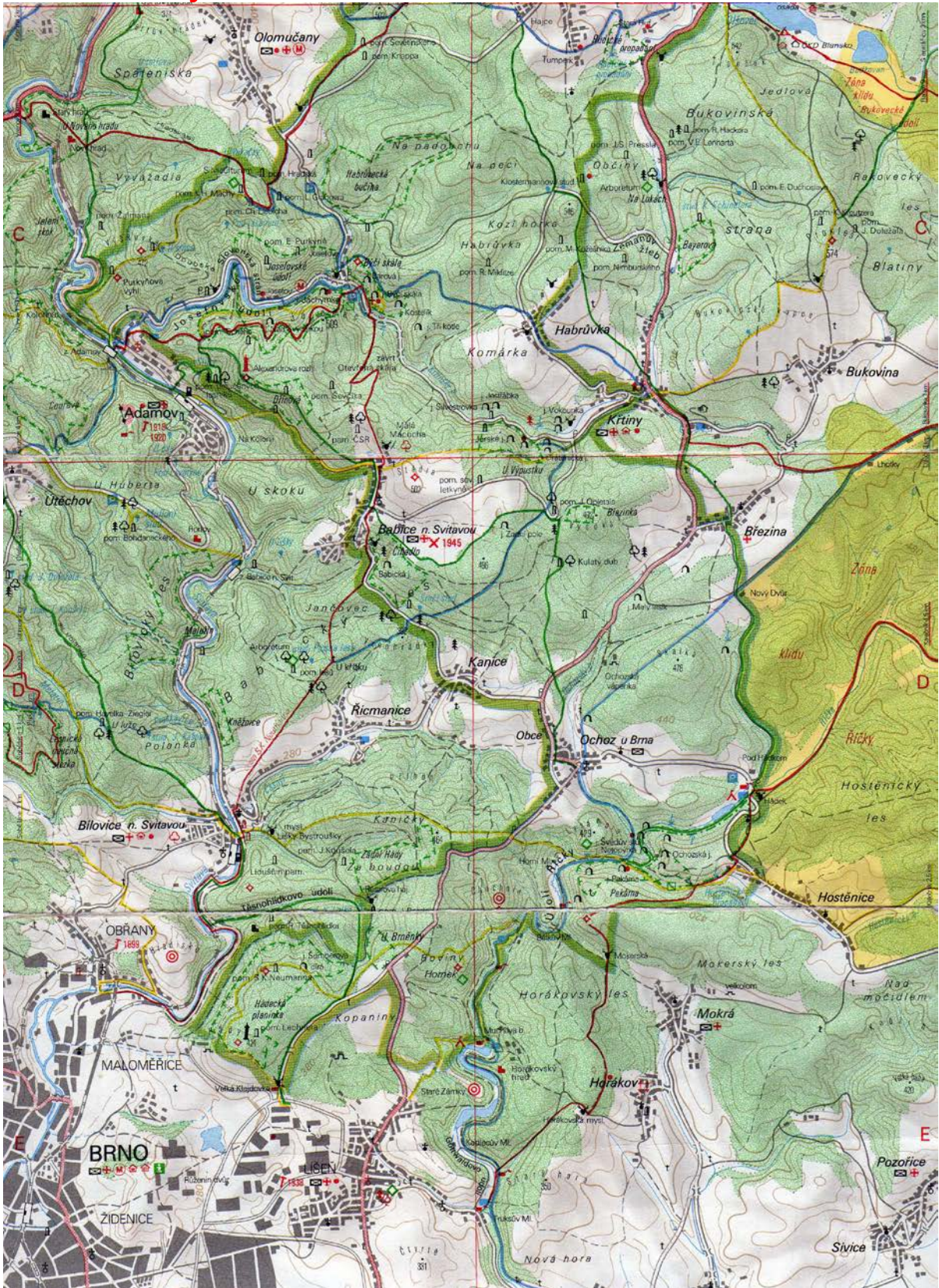
- 2.) Když už jsme došli až sem, chtěl bych se konkrétně rozhovořit o jižní části Mor. krasu. Třeba proto, že po dobu celé své jeskyňářské éry (či, pokud tomu tak mohu říci, „kariéry“ i když mi toto slovo není a nikdy nebylo sympatické) se pohybuji převážně v této jižní části, i když jsem střední a severní část v rámci seznamování se s krasem také navštěvoval.

Na rozdíl od severní a střední části Moravského krasu, které jsou odvodňovány k západu, do řeky Svitavy, je jeho jižní část odvodňována směrem k jihu.

Proč ? Co zabránilo v průběhu vývoje krasu vodám z jižní části M.k. odtékat do řeky Svitavy ? Nebyla to právě (mimo jiné vlivy) také existence jakéhosi průběžného vodosvodného koridoru z dávných dob ?

**Mgr L. Slezák : Rozhodně se zde podepsala Říčanicko-Ochozská elevace. (Antiklinální hřbet vyvřeliny + klastik vklíněný pod vápenci ve směru SZ).**

**Ing M. Krejčí : Rozhodně ne výstavba socialismu  
v Českých zemích, ale prostě nasunutí kry na hřbet  
vyvřelin a klastik .**



- 3.) Vápencová kra Moravského krasu přechází v jeho jižní části z prostoru mezi obcemi Březina a Kanice přes kopec Skalka a obci Ochoz do údolí potoka Řičky. Pod Ochozí zahrnuje krasová kra i levobřežní oblast údolí Řičky až k Hostěnicím.

Mezi Mokerskou myslivnou a Vývěry Řičky V-1 a V-2 přechází na pravý břeh, podél kterého se táhne až k Muchově boudě a nakonec přechází do Hádecké planinky. Pro orientaci je zařazen níže výřez z turistické mapy. Území Moravského krasu je zde vyznačeno a ohraničeno tlustou, zelenou čarou. Ohraničení území Mor. krasu vynechává dobývkový prostor Velkolomu Mokrá, který ale to do krasového území také patří.

**Mgr L. Slezák : Tvůj popis je nepřesný. Pod Bělkovým (spodním) mlýnem (u rybníka) jsou vápence po obou březích Řičky (až k Muchovce).**

**Ing M. Krejčí : Turistická mapa není mapa geologická.**

Já jsem si vědom toho, že moje otázky mohou být pro odborníky a vědecké pracovníky ošidné, tito lidé, pokud nemají nezvratné důkazy, tak svoje úvahy a hypotézy nezveřejňují. Bojí se výsměchu konkurenčních vědeckých pracovníků, kteří stejná témata zkoumají. Mohli by ji tím také dát tip, na co se ve výzkumech zaměřit a to je další aspekt, kterého se tito pracovníci bojí. Mohou být předběhnuti, a ztratit náskok vlastního vysvětlení skutečných jevů.

**Mgr L. Slezák : To je, bohužel, osud badatelů všech dob.**

**Ing M. Krejčí No jo no, mně taky nikdo nevěří, že radioaktivní soli v r.t.g. paprscích barevně fluoreskují.**

Já jsem ryzí amatér. Člověk, kterého právě tyto mnou nanášené otázky a závěry dlouholetých pozorování vzrušují a rád by na ně našel odpověď. Možná jsem (dle některých) poděs. Je mi lhostejné, zda se mi bude někdo smát, nebo zda mne bude brát vážně. Ale chci-li posunout meze lidského poznání někam dopředu, věřte, že nemohu udělat nic jiného, než to napsat tak, jak to píšu !!!

**Mgr L. Slezák : Milý Vacóne ! Neočekávej, že se zrovna tobě budou badatelé zpovídat.**

**Ing M. Krejčí : Každý badatel má svůj rozum.**

- 4.) Předpokládáme – li dávný vodosvodný systém pod plošinou levobřežního terénu, (a jsou jisté důkazy o tom, že tam nějaký vodosvodný systém je, což podle mého dokazuje například „Hynštova ventarola nad silnicí č. 383“

z Ochoze do Hostěnic, ve svahu nad místem, kde ze silnice odbočuje k jihu dnešní cyklostezka, dále zaskružovaný a utěsněný propad dna rybníku „Pod Hádkem“ a ještě o kousek dál jeskyně „Pod Lipou“, dle Himmelova číslování č. Ř – 1, dle číslování JESO č. Mk 1 411 ).

Uvedená Hádecká ventarola i Ř – 1 jsou průvanová místa. Za nimi, zcela určitě, zákonitě, přitékají do tohoto hypotetického vodního toku vody Hostěnického potoka. Důkazem toho je Hádecká estavela a její menší, paralelní výtok. A možné další prosaky těchto vod do Hádecké Říčky mezi Estavelou a Prvním propadáním Hádecké Říčky. To jsou, milí čtenáři, nezvratitelná fakta.

**Mgr L. Slezák : Bylo by lepší držet se pouze označení „Hádecká ventarola“. (Hynštova ventarola je v Kamenném žlíbku).**

- 5.) Proč v pravobřežním terénu (kopec „Hora“) nenacházíme zprvu jeskyně a v levobřežním terénu ano ? Nicméně, situace se mění, když přijdeme k dnešnímu „Prvnímu propadání Hádecké \* Říčky“.

**Mgr L. Slezák : Snad až ke třetímu ! Jakpak, Vacóne ! Vždyť první známou pravobřežní jeskyní je Málčina jeskyně !?!**

(Když já si přece jenom myslím, že změny začínají už v prostoru „Prvního propadání“. Viz další text).

(\* vysvětlivka k pojmu „Hádecká Říčka : Původně byl kdysi tento vodní tok nazýván Ochozany Hádeckým potokem, neboť protékal takzvaným Hádeckým žlebem pod kopcem Hádkem. Pak se propadl do podzemí a zmizel, aby se znovu objevil ve vývěrech. Říčka se tomuto vodnímu toku říkalo až od vývěrů V – 1 a V – 2. Když někdy v šedesátých létech 19. století mapovali rakouští vojenští kartografové krajinu a zjistili, že jde o jeden a ten stejný, z části ponorný vodní tok, zakreslili jej do map celý jako „Říčku“. Úseku mezi rybníkem „Pod Hádkem“ a vývěry V – 1 a V – 2 se proto někdy v literatuře říká „Hádecká Říčka“. (Původně jej používal Florian Koudelka). Je to totiž úsek, ve kterém Říčka, přitékající z nekrasové oblasti vstupuje na krasové území, na jehož území se zčásti stává ponorným tokem, aby toto území za vývěry V – 1 a V – 2 opět opustila. I já zčásti z tradice, zčásti ze snahy vymezit ve svých popisech zdejší, tak charakteristický úsek krasu tento název při popisu této krajiny používám. Povodí Hádecké Říčky je jen vymezení oblasti průtoku Říčky krasovou oblastí).

- 6.) Přicházíme tedy k Prvnímu propadání Hádecké Říčky. Co se zde mění mezi levobřežním a pravobřežním terénem ? Zatím zdánlivě nic. Jen z levobřežního svahu vybíhá ke korytu vodního toku masivní výběžek či chobot vápencové skály.

Tento výběžek je nad cestou vzhůru rozeklán jakousi puklinou, táhnoucí se do svahu vzhůru. Kousek nad cestou se nachází cosi, co můžeme označit jako „skalní zrcadlo“. Prostě – kus hladké skalní plochy. Jako by ty vrstvy po sobě ujely. Nebo jako kdyby kus skály odpadl a několikatunový úlomek byl kamsi čímsi odnesen. To skalní zrcadlo je vysoké cca 3 m. doleva, k výcho-

du, nad skalní zrcadlo se táhne vzhůru svahem jakási průrva, v současnosti zaplněná zetlelým listím.



**Mgr L. Slezák : To je rozevřená porucha významného směru !**

**Ing M. Krejčí : Po té klidně mohl zmizet uzávěr údolí**

Kdysi, před léty, když uhodily patnáctistupňové mrazy a já jsem se tudy zrovna toulal, se na ploše hladkého skalního zrcadla objevily jazyky jinovatky dlouhé minimálně 2,5 m. Z uzounké nepatrné štěrbin, v šíři asi tři metrů vycházel teplý vlhký vzduch, který byl příčinou jinovatkových jazyků.

To byla sobota. Za týden na to, příští sobotu jsem tam vedl Dr. Himmela, ale i když mrazy trvaly, ty jinovatkové jazyky už tam nebyly. Lze předpokládat, že kaverna či jeskynní prostora v hloubce úzké puklinky pod skalním zrcadlem je nevelká, a tak, když specificky těžší studený (mrazivý) vzduch z této prostory vytlačil teplý, specificky lehčí vzduch a teploty (či váhové poměry vzduchu venku a v předpokládané prostoře) se vyrovnaly, jazyky jinovatky zmizely.

Když jsem se o tomto jevu zmínil jednou geologu doktoru Krausovi, který v údolí prováděl geofyzikální měření, tak jen prohodil : „To je velmi nadějně místo, tam pod tou skálou !“

Vraťme se ale k onomu skalnímu výběžku, či chobotu. Proč je zrovna pod ním První propadání Hádecké Řičky a proč je zde vápencová skála vysunuta až k cestě a ve vyšších partiích zde tvoří údolí meandr ? A v tom meandru

nahoře jsou zcela jistě vertikální vodosvodné cesty do jeskyní dávno paleocesty o které mluvím. My, SE – 3, víme nejméně o třech vstupech. Není to proto, že zde bylo kdysi údolí přehrazeno uzávěrovou stěnou ? A že v této uzávěrové stěně o kus dál přecházel jakýsi jeskynní systém z dnešního levobřežního terénu na pravobřežní ? Jsou moje úvahy správné, páni odborníci a krasoví vědci ? Co myslíte ?

**Mgr L. Slezák : Bylo by nutné vysvětlit, zdali se jedná o říční meandr a zbytek jeho šíje, nebo o torzo údolní uzávěry. Nárazový břeh meandrového oblouku může být perforován .**

**Ing M. Krejčí : Dost složitá úloha protože nelze určit posuny za orogenezi – protože není podle čeho – nejsou vrstvičky či fosilie.**

Proč si myslím, že tam přecházel napříč údolím nějaký jeskynní systém ? Pojdte se mnou dál, po cestě, souběžně s tokem Hádecké Říčky k jihu. O malý kousek dál přijdeme k Druhému propadání Hádecké Říčky. Při nízkých vodních stavech zde Říčka zcela mizí a za Druhým propadáním už zůstává jen suché říční koryto.

Půjdeme-li dál, tak sto až sto dvacet kroků, přijdeme k Třetímu propadání Hádecké Říčky. Tvoří je betonová skruž s víkem, která dříve, i při vyšších vodních stavech čněla několik centimetrů nad hladinu protékajících vod. Je to pozůstatek práce jeskyňářů, kteří se kdysi pod vedením Dr. Burkhardta snažili z Třetího propadání někam prokopat. Následný povodňový stav zanesl a ucpal průkop i skruže náplavami a práce už pak nebyly obnoveny.

Nedávno jsme šli za vyšších vodních stavů kolem a skruže nebylo v kalné vodě vidět. Domnívali jsme se, že skruže někdo vytáhl a odvezl. Po opadnutí vod jsme zjistili, že se skruže propadly asi o půl metru.

- 7.) Ve svahu nad Třetím propadáním Hádecké Říčky se na kótě 335,4 m nachází portál jeskyně Liščí díra. (Dle Himmelova číslování č. Ř – 4, dle číslování JESO č. MK 1 417). Tato, až téměř po strop zasedimentovaná jeskyňka, (možná pod sedimenty prostorná jeskyně) je prostupná do vzdálenosti asi 27 m a její osa vstupuje do masivu přibližně pod úhlem 210°. Směřuje tedy na protější břeh, k jeskyni Málčině (Ř – 5, MK 1 418) a jeskyni Švédův stůl, (Ř – 6, MK 1 419). Mezi ní a protějšími jeskyněmi leží dnes údolí Hádecké Říčky – Hádecký žleb. Dávná úvaha Dr. Prixe, že Liščí díra může komunikovat s chodbou Zkamenělé řeky v Ochozské jeskyni je blud !

Dno Hádeckého žlebu v tomto prostoru je stále jaksi „živé“. Čas od času se tady dno žlebu propadne a vytvoří se závrť. Při zvýšených vodních stavech někdy některé závrty zmizí. Povodňové vody na ně nanesou nové naplaveniny. Údolím napříč, mezi balvany na dně údolí a pod náplavou, která na těchto balvanech leží protéká zřejmě pode dnem údolí podzemní vodní tok.

Zcela určitě je to hypotetický levobřežní vodní tok, který pod levým břehem patrně bifurkuje, (?). Původní vodní tok patrně někudy podtéká Ochozskou jeskyni (viz „Lišeňský trativod“ a dnes zdevastovaná studna před

Ochozskou jeskyní, možná závrť před jeskyní u tabule naučné stezky, dále pak dnes zasedimentované pokračování „Trativodu vlevo za vchodem“ v dnešní vstupní chodbě Ochozské jeskyně, což je evidentně pokračování levobřežního vodního toku) jsou místy, kde zachycujeme jeho stopu..

Pravé rameno vodního toku někde v blízkosti Třetího propadání přechází pod pravobřežní hřeben „Svatých schodů“, aby pak, po průtoku pod Málčinou jeskyní, Švédovým stolem, hypotetickou „Zařícenou“ (Slezák r. 2000) nebo taky „Barunčinou“ (Šenkyřík r. 2004) jeskyní. (Dva názvy jedné, zatím ještě hypotetické jeskyně, která čeká na své objevení), a po průtoku pod Netopýrkou odbočil pod Lysou horu.

Vyjádrete se prosím k této úvaze, páni odborníci a vědci !

**Mgr L. Slezák : Tady je otazník v tom, jaká je mocnost a složení údolního dna. Uváděný úsek údolí a jeho změny mohou signalizovat podběh aktivního toku napříč údolím, (což dokladují virgulové detekce).**

**Pokud jde o pokračování levobřežního podzemního toku : Dr. R. Burkhardt uvádí spojitost vod „Propadání č. 3“ se studnou u Ochozské jeskyně !**

**Ing M. Krejčí : Dr. Burkhardt popisuje a má barvicími pokusy prokázány tři úrovně na sobě nesouvisejících vodních horizontů .**

8.) Jsem přesvědčen, že po destrukci uzávěrové stěny údolí dávnými vodami v místě chobotu protnul vody jeskynní systém, ležící napříč ose dnešního údolí. Musely zákonitě ještě prohloubit údolí. Možná to zapříčinilo nějaké zemětřesení či jiná přírodní katastrofa. Ale ta uzávěrová stěna při tom vzala za své. Posléze, jak jsem se už zmínil, vody nanasly na balvany ze zřícené uzávěrové stěny náplavy, pod kterými, mezi balvany, které tyto náplavy nesou, protékají zpod levobřežního svahu údolí vody, o kterých píšou k torzům dávného, při destrukci uzávěrové stěny zničeného jeskynního systému. Ty torza tohoto jeskynního systému jsou dnešní Málčina jeskyně, jeskyně Švédův stůl, hypotetická „Zařícená“ (Slezák r. 2000), jeskyně Netopýrka a bůhví co ještě pod Lysou horou. A opět bych poprosil o vyjádření odborníky a pány vědce. Mají moje úvahy logiku ? I když nemám odborné vzdělání karsologa, posuzuji zákonitosti přírodních jevů správným způsobem ? Já jsem přesvědčen, že ano. Ale co vy na to, páni vědci ?

??? Zatím žádná odpověď ?

9.) Už jsem napsal, že portál jeskyně Liščí díra se nachází ve svahu levého břehu Hádeckého žlebu, v nadmořské výšce 335,4 m (dle Himmela), 335m dle JESO. Ve svahu pravého břehu, pod hřebenem Svatých schodů se ve výšce 333,8 m (dle Himmela), 335 m dle JESO nachází portál jeskyně Švédův stůl. (Výšková měření



uvádí různí autoři různě. Výsledky jejich měření se liší v řádu decimetrů, až asi jednoho, maximálně dvou metrů. Aby moje vývody byly přehledné, budu uvádět dále jednoznačně jen hodnoty uváděné v **Jednotné Evidenci Speleologických Objektů.**), pokud si to ovšem historie krasu nevyžádá jinak.

Jsem přesvědčen, že už samotná výšková kóta obou speleologických objektů dokazuje, že jde o zbytky jednoho jeskynního systému.

**Mgr L. Slezák : A nejen to, byla by potřebná korelace úrovní sedimentů v Ochozské jeskyni.**

**Ing M. Krejčí : Korelace sedimentů by byla zajímavá nejen kvůli určení systémů ale i kvůli šílenostem ekologů a určení, ve kterém stadiu doby meziledové vlastně jsme a zda vůbec máme na něco vliv .**

- 10.) A jsme u dalšího problému, který mi vrtá v hlavě. A tím problémem je samotná jeskyně Švédův stůl. Z hlediska prostorové speleologie je to spíš blbodíra. Ale z hlediska archeologie je to pokladnice pravěku země. Nebo spíš byla. Nicméně, podle mých představ je to dnešní torzo dávného prolomeného jeskynního systému, který se nacházel v hypotetické uzávěrové stěně. Další jeskyně v pravobřežním svahu Svatých schodů jsou potom, podle mého vodosvodným pokračováním destrukcí zničeného jeskynního systému. Pojďme se na jeskyni Švédův stůl a jeho okolí podívat blíže.

Nejprve bychom si měli objasnit neobvyklý název tohoto jeskynního torza. Už jen proto, že se mne nedávno pan profesor Musil zeptal, jestli si myslím, že v té jeskyni někdy vůbec Švédové byli. Já jsem přesvědčen, že tam zcela určitě byli.

Je dlužno říci, že té jeskyni od r. 1908 něco podstatného chybí. Je to skalní tabule s vyhlazeným povrchem, velikosti asi 2 x 2 sáhy. ( Vídeňský sáh je délková míra, dlouhá 1, 896 48 metru. Zhruba tedy metr devadesát). Protože jde jen o odhadovanou míru, sdělenou z hlubin času, troufám si říci, že velikost toho balvanu byla asi 4 x 4 m. Byl to evidentně kus zříčeného stropu této jeskyně. Proč měl balvan vyhlazený povrch, k tomu ještě dojdeme. Ale v dávné legendě o pobytu Švédů měl tento balvan svoji nezastupitelnou roli.

Dovolte mi, abych se pokusil opakovaně zpracovat dávnou pověst, na kterou se dnes už zapomíná a vysvětlil, co se zde asi stalo. Musíme si teď v historii odskočit do časů třicetileté války, přesněji přibližně do obléhání Brna Švédy. Představte si hordy žoldněřů, táhnoucích krajem. Ti lidé museli jíst.

Myslíte si, že v oné době existovalo na rozloze, po které se švédská vojska pohybovala nějaké zásobování vojsk ? Já si to nemyslím. Ti vojáci se museli uživit tím, co jim ten kraj dal. A kolem nich byla jen zpustošená a vylidněná země z níž její obyvatelé utekli. Tak tehdy vypadala jižní Morava. Pokud se někde ještě mohlo najít něco k jídlu, byla to zcela logicky krajina na sever od Brna, pásmo skal a lesů, kde se mohli lidé schovat, aby přežili.

Mezi bojovými šarvátkami se zřejmě hladoví vojáci vydávali do tohoto

prostoru, aby sehnali něco k jídlu. Jejich cílem mohly být mlýny v údolí Říčky, případně vesnice Ochoz a Obce, možná i Hostěnice. Při svém výpadu drancovali Švédové usedlosti a bezohledně brali všechno co bylo. Jenže pak si museli nakradené poživatiny někde v klidu upravit k jídlu. Museli tedy najít strategicky výhodné místo. A to jim poskytla průrva v nevysokém hřebeni Svatých schodů, torzo zřícené jeskyně, zakončené malou jeskyňkou, před kterou ležel hladký balvan, kus zříceného stropu, připomínající stůl.

Domnívám se, že jednotka vojáků, o které mluvím, nebyla velká. Typoval bych tak poločetu, něco kolem dvaceti chlapů.

Z obou stran nevysokého hřebene Svatých schodů tekly kříšťálově čisté potoky (na západní straně v Ochozském žlebu Ochozský potok, na východní straně hřebene, v Hádeckém žlebu Hádecký potok – dnes Hádecká Říčka). Takže vody bylo dost pro vojáky i pro koně. A říční terasa v Hádeckém žlebu byla vhodná i pro ustájení koní.

Lze předpokládat, že krajina tehdy nebyla zalesněna a jedna hlídka na hřebeni Svatých schodů s přehledem kontrolovala dosti rozsáhlý prostor. Pro Švédy unavené boji, nicméně zvyklé na nepohodlí to bylo, podle mého ideální místo ke chvíli odpočinku, přípravě zrekvírovaných potravin a jejich konzumaci.

Tolik tedy můj názor na to, jak nejspíš vznikl název této jeskyňky, tj. název Švédův stůl.

*Výzkumy, prováděné v této jeskyni v průběhu času různými badateli, počínaje Martinem Křížem a Dr. Vaňurou konče se mi jeví v řadě případů rozporné. Studoval jsem například Pelíškovo určení vrstev sedimentů a jejich časování porovnával se stratigrafií pleistocénu, zpracovanou Vojenem Ložkem. Svoje závěry jsem zaslal k vyjádření panu docentu Karlu Valochovi.*

*Tento vědec, archeolog, mi napsal dopis, kde jednoznačně vyjádřil svůj názor k mým výhradám, následně jsme se díky jeho laskavosti sešli a pan docent mi objasnil řadu věcí.*

*Především to, že za posledních padesát let udělala věda v oboru archeologie takový pokrok a získala takové poznatky, že se v jejich dnešním pohledu jeví jak Pelíškovy, tak Ložkovy práce jako zastaralé a nefunkční. Navíc mne přesvědčil, že mezi případnou destrukcí údolní uzávěry a uložením nalezených artefaktů je propastný časový rozdíl.*

*Moji motivací, se kterou jsem některým poznatkům archeologů z prací ve Švédově stole věnoval svoji pozornost bylo, vysvětlit tyto zdánlivé rozpory jednak sám sobě a následně v této edici tyto poznatky předat speleologické veřejnosti.*

*Srdečně děkuji panu docentu Valochovi za to, že si udělal na mne čas a neváhal mi vysvětlit svoje odborná stanoviska. Přivedl mne k názoru, že současní vědci jsou kritičtí sami k sobě a svoji práci provádí svědomitě a poctivě. Neumětel jako já jim může jen v úctě naslouchat. To je závěr mých poznatků, které neváhám speleologické veřejnosti sdělit.*

Nemohu si pomoci, ale když stojím v Hádeckém žlebu tak si říkám : Copak se asi v průběhu věků v tom našem krásném údolí, v tom Hádeckém žlebu vůbec dělo a událo ?

Tak nejprve se tekoucí vody musely prokousat usazeninami předcházejícího (miocénního ?) mořského dna až odkryly krasový vápencový blok, pak si hledaly cestu dál – nejprve se propadaly do dávného vodosvodného systému, do kterého splavovaly omleté kusy hornin, a kterým po spádu kamsi odtékaly, současně při vyšších vodních stavech přetékały přes uzávěrovou stěnu (možná právě tály mohutné ledovce, protože zrovna končila doba ledová), a vytvářely za ní zárodek příštího údolí tak dlouho až ji prolomily a postupně rozrušily a odnesly tak, že z ní zůstaly na skalním podloží zřícené balvany. Posléze se někde vpředu cesta ucplala, tok vod se zpomalil (možná už skončila tání v době po jedné z ledových dob a proud valících se vod značně poklesl) a na balvany zříceného systému naplavil to, co vody přinesly. Jenže dole, mezi balvany, zbytky to zřícené uzávěrové stěny údolí protékal, (a dodnes protéká) napříč údolím stále vodní tok, tekoucí podzemním vodosvodným systémem. Pak zase došlo k něčemu, co zapříčinilo, že se v údolí čas od času vytvářelo cosi jako jezero, které zpomalením toku napomáhalo naplavovat říční terasy, aby je v následující časové etapě zase vzedmuté vody zčásti odnesly, případně znovu naplavily. Jen tak si vysvětluji posloupnost vrstev a průběh jejich navržení do podoby, kterou nám popsal pan Dr. Pelíšek.  
Mohlo to tak být, páni vědci ?

- 11.)** Tématicky velmi zajímavé jsou dvě práce emeritního ředitele Správy jeskyní, geologa Mgr Ladislava Slezáka a to především práce nazvaná „Kvarterní údolní přehrada v jižní části Moravského krasu“, (vyšlo v ročence Edice SE – 3 – 2009 v Tématickém okruhu č. 2 – Nové poznatky z Moravského krasu. Ročenky Edice SE – 3 vychází v elektronické podobě, na CD).

Dále pak práce, nazvaná „Jeskyně Švédův stůl v jižní části Moravského krasu“, (vyšlo v ročence Edice SE – 3 – 2010, opět v Tématickém okruhu č. 2 – Nové poznatky z Moravského krasu.

Prosím, věnujte těmhle pracem náležitou pozornost.

- 12.)** Výše v textu jsem vám, milí čtenáři přislíbil, že nakonec vysvětlím, co je to Edice SE – 3, proč obsahuje pět (letos dokonce devět) tématických okruhů a proč vychází v elektronické podobě na CD.

Dovolte mi tedy abych Vám podal vysvětlení. Skupina SE – 3 vznikla v průběhu času seskupením tří speleologicky motivovaných seniorů, kterým už jejich věk nedovoluje aktivně speleologicky postupovat nepřístupné jeskyně a při tom mají o krasu zkušenosti, které by si neměli odnést za hranici života. Jde především o znalosti a zkušenosti Mgr Ladislava Slezáka, profesně geologa, koordinátora a odborného vedoucího skupiny SE – 3. Jeho kamarádem je Richard Cendelín, praktický speleolog, který svůj život věnoval výzkumům v severní části krasu, v okolí Sloupu. Poslední v tomto triumvirátu seniorů je Josef Pokorný, který se sice ke speleologii dostal až jako padesátiletý, ale má k němu trvalý vztah a chce pro poznávání krasu

ještě udělat to, co bude moci. Tento člen skupiny se účastnil od podzimu r. 1982 výzkumných prací převážně v jižní části Moravského krasu. Tito tři senioři získali, a stále získávají celou řadu externích spolupracovníků, kteří mají zájem svoje poznatky publikovat.

V průběhu času se nejméně tři skupiny speleologů pokusily vydávat časopis zaměřený na poznatky ze speleologie. Snažili se, aby měl časopis úroveň. I když se jim to zdařilo, bylo to tak finančně náročné, že je to položilo. Byly to zejména potíže s odbytem úzce odborně zaměřeného časopisu, který si kupovalo jen málo zájemců.

Za této situace jeden ze členů skupiny SE – 3 začal považovat za nezbytné publikovat poznatky především L. Slezáka, ale i jiných, jenže v té době z redakční rady Spelea prosákla informace, že by Speleo mohlo být pouze hlasatelem prací skupiny SE – 3, což se zřejmě redakční radě nelíbilo.

Protože dotyčný pracovník, který chtěl zejména zajistit publikování prací nejen L. Slezáka, ale i dalších zájemců, ten musel ve své životní profesi logistika řešit řadu situací daleko závažnějších, než publikaci několika odborných prací, došel posléze k názoru, že nejekonomičtější bude to, co si dokážeme udělat sami. Tak říkajíc – doma, na koleně. A to je textové CD, které dokážeme sestavit a následně vypálit na vlastním počítači. Výhodou tohoto systému elektronického zpracování a vydávání prací na CD jsou možnosti rozsahu příloh a dokumentů, které lze k takové práci přiřadit. Žádný z tištěných časopisů nemá takové prostorové možnosti. Víte, co se všechno dá soustředit na CD, které má kapacitu 700 MB ?

Odborné práce koordinátora a duševního otce skupiny SE – 3, L. Slezáka, ale i ostatních zájemců o zveřejnění jejich práce soustředíme v průběhu roku, abychom je vydali k termínu Speleofora. Takže letos vyjde už třetí ročenka. Vydali jsme Edici SE – 3 – 2009, nazvanou „Nové poznatky z Moravského krasu“, Edici SE – 3 – 2010 nazvanou „Opět nové poznatky z Moravského krasu“ a k termínu Speleofora připravujeme Edici SE – 3 – 2011 jejíž název budeme muset teprve vymyslet.

V euforii, že vydáváme něco užitečného, jsme ke Speleoforu 2010 vypálili 100 kusů Céděček. Prodalo se jich 8. Zbytek jsme rozdali, abychom ty informace dostali mezi lidi ! Už je nám ale jasné, proč vydavatelé speleologických časopisů zákonitě zkrachují. My se ale nevzdáváme, i když nás to stojí naše úspory. Bojíme se jen toho, že lidé si neváží toho, co dostanou zadarmo. Že dobře míněná snaha seznámit speleology s novými poznatky krasových odborníků, případně historiků, ale i amatérů, kteří mají zájem s námi spolupracovat skončí v lepším případě někde pohozená v šupletí, aniž by si ji obdarovaný přebral a přečetl.

**Mgr L. Slezák : Příspěvky, vydávané formou CD jsou autorsky originální, nerecenzované, či jinak upravované. Proto svojí formou (i obsahem) zdaleka nesplňují požadavky na přísně vědecká díla.**

**V tom je jejich originalita – a hlavně provokace k úvahám, které se mohou jevit jako snahy o bourání tradičních názorů. Protože autoři jsou v častém kontaktu s terénem, objevují se i aktuální postřehy v návaznosti na stále probíhající změny v Moravském krasu.**

**Ing M. Krejčí : Poznání se mění s rozvojem techniky a zkušeností jinde, v principu není kde publikovat takto specializované postřehy ale vtíp je v tom, že pro pár specialistů ani vydávat časopis nemá cenu.**

Co vy na to, páni vědci, kterým se (snad) tyto moje otázky dostanou do rukou ? Odpovíte na moje „amatérsko-učuspínské otázky ? A odpovíte tak, aby to bylo pro řadové jeskyňáře srozumitelné, poučné a čtivé ? Abyste měli vzor, zařadil jsem do textu Slezákovy a Krejčího odpovědi a připomínky.

Doporučuji, abyste u textu dělali číslované značky a svoje odpovědi napsali zvlášť, tak, aby odpovídaly vašemu číslování značek a mohly být posléze s vaším jménem zařazeny přímo do textu, tak jako odpovědi a připomínky Slezákovy. Děkuji Vám za to, že náš požadavek realizujete.

13.) Svoje otázky jsem mimo jiné zaslal také Dr. Jaroslavu Kadlecovi, profesně geologovi, pracovníku AVČR, který prováděl svoje výzkumy mimo jiné i v jižní části Moravského krasu a v Ochozské jeskyni. Dr. Kadlec mi sdělil, že je pracovně dosti zatížen, nicméně na moje otázky odpověděl s výhradami, které se přesně kryjí s výhradami docenta Valocha, který mi svoje výhrady pečlivě a podrobně vysvětlil, takže je v této práci už vynechávám. Jsem si nyní vědom, že na otázkách mnou položených moderní výzkum pracuje a laické dotazy zde ztrácí svůj význam.

V jednom z našich e-mailových kontaktů mi Dr. Kadlec vyslovil svůj souhlas s tím, že mohu jeho práce publikovat, pokud s tím bude souhlasit editor, který jeho práce vydával. Protože mi nejde o celé práce, které si mohou zájemci přečíst v periodiku „Geologické výzkumy na Moravě a ve Slezsku“, což jsou ročenky, vydávané Přírodovědeckou fakultou Masarykovy university v Brně a kde práce Dr. Kadlece vychází od r. 2000, doporučuji zájemcům věnovat jim svoji pozornost. V Moravské zemské knihovně najdou toto periodikum pod signaturou 2701 – 1003.706.

Jde především o práci nazvanou „Paleohydrografie Hádeckého údolí v Jižní části Moravského krasu“ která vyšla ve výše uvedeném periodiku v r. 2001. Tam, kde Dr. Kadlec diskutuje o starších názorech na paleohydrografii Hádeckého údolí, v pasáži „Období před spodnobadenskou transgresí“ například napsal : **„Pekárnou proudil tok k jihu, směrem na Mokrou. Ponorový charakter jeskyně by mohl naznačovat relikt koryta, vytvořeného proudící vodou, který se zachoval v západní stěně Pekárny. Toto koryto se mírně sklání k jihu. Také facetovitý tvar výklenků v tomto korytě, vytvořených turbulentním prouděním vody indikují směr proudění k jihu. V případě, že je Pekárna ponorovou jeskyní.....“** atd. V jednom z našich e-mailových kontaktů mi Dr. Kadlec napsal, že tento zářez chybně interpretoval a žádal, abych jej případně vypustil.

I když jsem jen „poučený laik“ a ne odborník, tak se domnívám (s přihlédnutím k poznatkům P. Kose a L. Slezáka) že jeskyně Pekárna byla původně vtokovou (ponorovou) jeskyní s odváděním vod přes Mokrou jeskyni. Když se tyto vodosvodné cesty, vedoucí k Mokré ucpaly sedimenty, pronikl do Pekárny později Hostěnický paleopotok, který ji mohl změnit na jeskyni vývěrovou, včetně jeskyně Hadí. Při destrukci vodosvodných cest, při které vznikl Kamenný žlíbek se cesta Hostěnického potoka přes Pekárnu zařítla a na konci Pekárny přehradil další pokračování zával. Je to jen moje hypotéza, ale jsem hluboce přesvědčen, že budoucí výzkumy ukáží, že můj názor je oprávněný.

Zájemce o práce Dr. Kadlece, týkající se Jižní části Moravského krasu si dovolím upozornit na jeho práci, kterou napsal spolu s V. Benešem, nazvanou „Morfologie poloslepého Hostěnického údolí a jeho vztah ke krasovým jevům v jižní části Mor. krasu“, která vyšla v uvedeném periodiku v r. 2002, nebo jeho práci nazvanou „Rekonstrukce směrů proudění pomocí měření anizotropie magnetické susceptibility ve fluvialních sedimentech Ochozské jeskyně“ která vyšla v uvedeném periodiku v r. 2003.

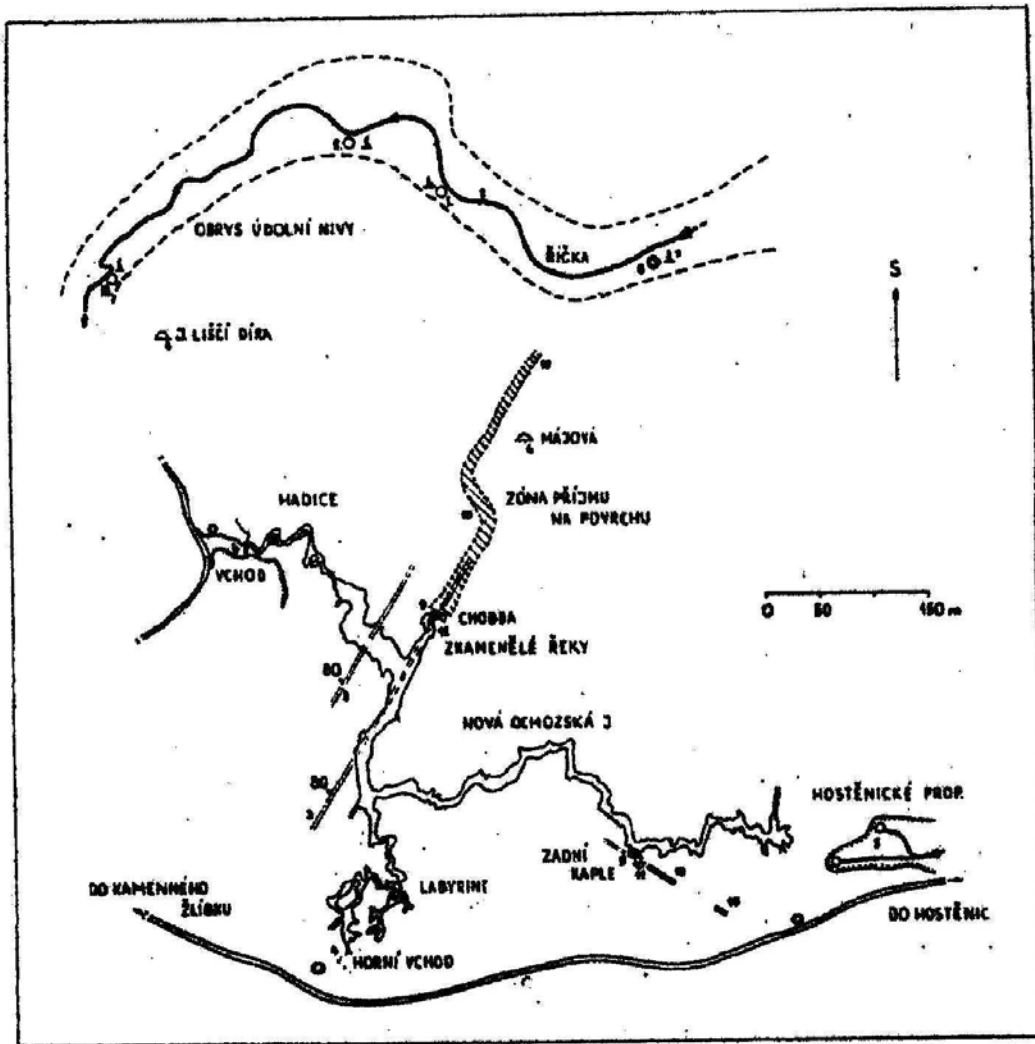
\*

Tolik k otázkám „záhad Hádeckého údolí“. Proč si myslím, že interpretace zářezu nemusí být chybnou interpretací? Já závěrům telegnostických detekcí L. Slezáka bezmezně věřím, jednak tam, kde to znám, tj. v Jižní části Mor. krasu souhlasí se závěry jiných výzkumů.

(Burkhardt, „Radiotechnika ve speleologii“, vyšlo v r. 1970 ve „Sborníku okresního vlastivědného muzea v Blansku“).

Burkhardtovy závěry z Hádeckého žlebu přesně souhlasí s telegnostickými detekcemi L. Slezáka (viz CD Edice SE – 3 – 2009, TO 2, L. Slezák : „Příspěvek k hydrografii jižní části Mor. krasu a nabídka speleologicky nadějných lokalit tamtéž) Svoji přímou zkušenost se Slezákovým telegnostickým talentem vysvětlují na CD v ročence Edice SE – 3 – 2010, v Tématickém okruhu č. 2, v souboru č. 9. nazvaném „Nová fakta o historickém podzemí v útrobách Bílé hory“. Proto zde neváhám znovu publikovat článek L. Slezáka, který vyšel v r. 1999 v časopise Speleo.

Ale nejdřív Burkhardtův výsledek radiotestů v Ochozské jeskyni, publikovaný (jak uvedeno výše) v roce 1970.



Obr. 11 — Výsledky radiotestů v oblasti Ochozské jeskyně v jižní části Moravského krasu, VKP 050 27,120 MHz, VXW 010 33,850 MHz. 1 — směr a sklon vrstev, 2 — směr a sklon významných puklin, poruch a dislokací, 3 — směr a sklon puklinových zón, 4 — jeskyně a jeskynní vchody, 5 — Hostěnické propadání, 6 — periodické vývěry, 7 — povrchový tok Řičky, 8 — stanoviště měřicích radiostanic v podzemí, 9 — vymezené zóny příjmu na povrchu, 10 — Zadní kaple, 11 — Zkamenělá řeka. Sestavil V. Gregor.

Fig. 11 — Results of radiotestes in the Ochozská cave area in the southern part of the Moravian Karst, VKP 050 27,120 MHz, VXW 010 33,850 MHz. 1 — direction and inclination of layers, 2 — direction and inclination of important fractures, faults and dislocations, 3 — direction and inclination of joint zones, 4 — caves and cave entrances, 5 — the Hostěnické propadání-ponor, 6 — periodical points of issue, 7 — surface flow of the Řička river, 8 — positions of measuring radiostations underground, 9 — limited zones of reception on the surface, 10 — Zadní kaple, 11 — Zkamenělá řeka. Compiled by V. Gregor.

#### Výsledky radiotestů:

- a) navázáno oboustranné spojení, bodová, ostře omezená zóna příjmu na povrchu,

A pak přijde na řadu poznatek, který publikoval L. Slezák :

chodby Býčí skály byly instalovány body nového polygonového tahu (až po ÚPBK). Paralelně pokračovalo zpracování kompasových měření vývěrové oblasti systému na slovenském programovém produktu T.J.I.K.P.R. (verze 4.10), které umožní shrnout mapovací práce od roku 1972 a vyrovnání polygonu na známé body sítě JTSK a radiomajáky.

**Summary: Býčí skála Caving Club - report on explorations in 1998**

Exploration in the Býčí skála Cave:

Lower passage in the *Hlinité dómy Halls* - 10 m excavated in profile 1.3 by 0.8 m. The free cavity was found at the end of profile inside block scree with the volume of about 6 to 8 m<sup>3</sup>. Its bottom descends along the rocky walls. It is clear, that the vertical cavity cuts the passage and continues to unknown lower level with the stream of the Jedovnický Creek.

*The Passage of Chodba z Kaple* ends under water in the lake of the Šenkův Sump. The lake level was decreased by pumping for a longer time-period. On October 1998 the passage was excavated using pumps and by mining of sediments. The high cavern of Vodní věž (8 m high and 1.5 to 4 m in plan) was entered. Later the Augiášův Dome was discovered (25 m long, 14 m wide at bottom, 3 m wide at top, 20 and more meters high).

The revision exploration of the *Central Chimney* was carried out. It was explored up to the height of 42 m. A side chamber with inaccessible fissure with draught was found.

**Příspěvek k dalšímu možnému pokračování jeskyně Pekárny v jižní části Moravského krasu**

Ladislav Slezák

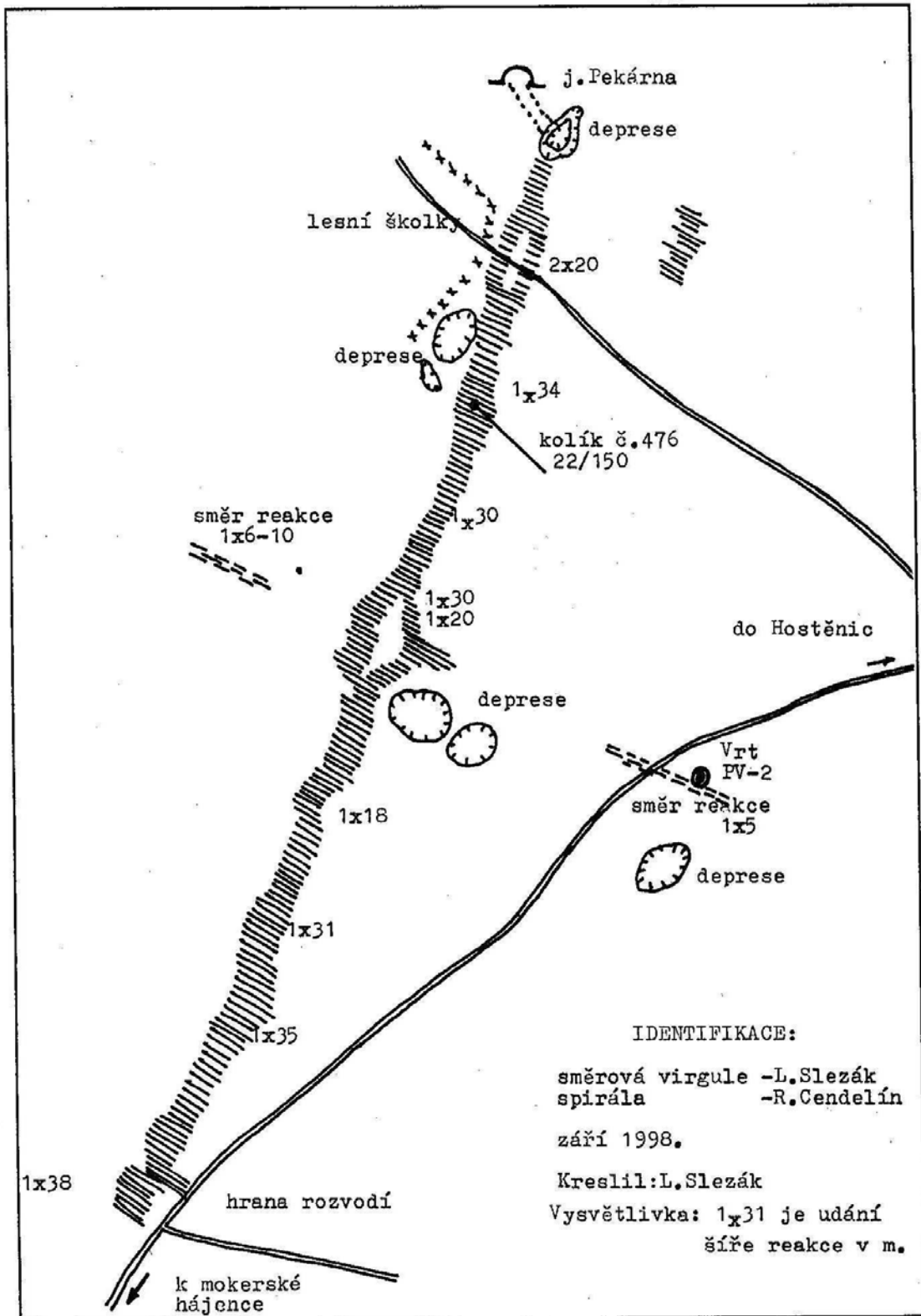
K možnému pokračování známé části jeskyně Pekárny se vyslovovala celá řada odborníků a jeskynních badatelů. Byla učiněna i řada pokusů o technický průnik, doposud však bez očekávaného efektu. Zdánlivě jednoduše vyhlížející problém se v poslední době stává aktuálním převážně s ohledem na blízkost velkokapacitní těžby vápenců. Lomy směřující k z. hranici dobývacího prostoru postupně odkrývají a devastují krasové dutiny, které signalizují možné souvislosti s větším systémem neznámého průběhu. Tato situace by si rozhodně zasloužila velmi účinné řeše-

ní speleologické, hydrogeologické a geologicko-tektonické problematiky okolního, návazného terénu. Samotný zájem těžářů nebude jistě pokračovat hranice vynucených ochranných opatření v rámci právních předpisů. Předpokládám, že SCHKO MK je trvalým iniciátorem pro urychlené získání co nejširšího spektra poznatků a pádných argumentů, které by byly schopny lomovou expanzi ovlivnit a tak zachránit ohrožené části přírodně chráněné přírody.

Základní otázkou, která rozhodně není jednoznačná, je otázka geneze jeskyně Pekárny (či komplexu jeskyní stejné vývojové etapy). Převážná většina autorů jí přikládá funkci vývěrovou ve vazbě na vody hostěnického okrajového údolí. Z mých poznatků, hodnocení publikovaných příspěvků a řady konzultací nejsem přesvědčen o tom, že tato teorie nemá řadu mezer. Složitý vývoj říční sítě této oblasti, vysoký stupeň akumulací sedimentárních výplní různého původu a stáří celou situaci značně komplikují. Speleologické řešení prolongace jeskyně Pekárny považuji za velice důležité a jsem přesvědčen, že by přineslo odpověď na celou řadu nejasností. Díky technickému řešení vývěrů Říčky byla potvrzena existence rozsáhlé spodní úrovně krasových vod (patrně bifurkujících i do rozsáhlých akumulací na S od Mokré) načepovaných jen díky zařízením povrchového údolí. Stejně tak by mohlo vyřešení prolongace systému Pekárny dát odpověď k existenci vyšší, významné hydrografické soustavy. Možná, že jako určité teoretické vodítko by nám mohla posloužit analogie ze s. a střední části Moravského krasu.

K úvahám o pokračování jeskyně Pekárny si na tomto místě dovoluji připomenout výsledek vrtného experimentu provedeného v r.1964. Za použití vrtné maloprofilové soupravy Record bylo odvrtno celkem 5 vrtů v profilu orientovaném kolmo na podélnou osu jeskyně. Profil byl situován těsně za zadní (východní) hranou deprese, která odpovídá koncovému závalu jeskyně. Experiment měl potvrdit nebo vyvrátit existenci volných prostor. Zatímco 3 z uvedených vrtů se výrazně potýkaly s technickými problémy provrtání blokového nadloží a ve vápenci v hloubce kolem 15 m skončily, dva z uvedených vrtů zasáhly sedimentární výplň. V úrovni kolem 10 m po překonání rozrušeného vápencového nadloží bylo dosaženo polohy jemných, křemitých písků šedožlutavých barev. V píscích se vyskytovaly proplásky rezavých jíílů, které znemožnily další vrtnání. Souprava byla poháněna stlačeným vzdu-





Obr. Schématický nákres předpokládaného pokračování jeskyně Pekámy.

chem, vrtáno na sucho s výfukem odvrtného materiálu k povrchu. V průběhu vrtby nebyl zaznamenán nikde únik vzduchu do okolí (volná dutina), což by znemožnilo další postup. Proplástky jílu zalepily korunku a samotné stěny vrtů. Výsledek lze vyhodnotit jako výplně rozšířených puklin ve vápenci bez volné komunikace do jeskynní dutiny. S největší pravděpodobností půjde o staré reziduální výplně (geologické varhany) na krasové plošině.

V srpnu a září 1998 jsem s kolegou R. Cendelínem (nezávisle) provedl několik namátkových indikací pomocí směrové virgule. Výsledky byly natolik překvapující, že jsem postupně eliminoval podřadné indikace v oblasti koncové deprese za Pekárnou a vytypoval hlavní linii. Tato směřuje v intencích podélné tektoniky směrem SSV-JJZ. Tuto zachycenou linii jsem příčně profiloval a prováděl korekci její podélné osy. V zalesněném a dosti nepřehledném terénu jsem postupně dospěl až k místu, které je od konce Pekárny vzdáleno cca 800 m. Na tomto místě se lesní cesta, turistická červená značka, sklání po spádu do úvalu směřujícímu k mokerské hájence. Od tohoto místa v. směrem odbočuje lesní cesta a z. směrem je mělká široká proláklina s lesní holosečí. Indikace zde byla ukončena a dále anomálie nesledována. Situaci přibližuje situační schématický náčrt. Na něm jsou zaznamenány též šířkové hodnoty naměřené směrovou virgule. Nezávisle prováděná měření spirálovou virgule plně potvrdila hlavní tah anomálie, v šířkových údajích indikovala hodnoty nižší (v průměru asi o 5 m). Rozhraní prostředí je výrazné. Interpretaci bez bližších technických ověření lze jen stěží a jednoznačně provést. Může jít o průběh jeskyně, ale také může jít o vyplněnou mohutnou otevřenou puklinu (více paralelních puklin), obdobně jako jsou široké otevřené pukliny vyplněné jíly a železnými rudami, které se vyskytují nedaleko a které byly těženy pravděpodobně v období 9.-11. stol. Průběh celé indikace není na povrchu terénu nijak morfologicky patrný. Ploché deprese se vyskytují povětšinou mimo její průběh. Pouze v její jz. části tvoří terén širokou, plochou sníženinu, indikace však probíhá spíše v její boční, v. části.

Doufám, že předložený příspěvek k úvahám o možné prodloužení jeskyně Pekárny, jako jedna z pracovních verzí doplněná o výsledky geofyzikálních prací (viz v trase nalezný kolík č.476) a

dalších výsledků odborných disciplin, přispěje ke konečnému řešení.

Summary: The contribution to the further possible continuation of the Pekárna Cave in the southern part of the Moravian Karst

In 1998, several measurements were carried out in the end part of the depression behind the Pekárna Cave. The main direction of an anomaly was detected. The anomaly can represent the continuation of the cave or large fissure filled with sediments.

### **Vodní kult nebo ponorná oběť?**

*Petr Kos, ZO 6-12 Speleologický klub Brno*

Ve středních Francích u Ergersheimu proběhl v letech 1990-1994 systematický archeologický výzkum jednoho ponoru v oblasti zdejšího sádrovcového krasu. Výzkum prováděla univerzita v Bambergu. Zkoumaný objekt byl situován v závrtu, který plnil funkci periodického ponoru. Akce byla tedy koncipována jako speleoarcheologický výzkum. Zajímavostí bylo, že terénní preparační práce místy probíhaly za použití elektrického dláta.

V náleзовých vrstvách, které vyplňovaly jícen ponoru, byla nalezena keramika z časné doby bronzové, pozdního eneolitu a středního neolitu. Ve zkoumaných horizontech byla dále nalezena nepočtená kostěná industrie zastoupená dvěma zlomky kostěných šidel z období kultury se šňůrovou keramikou pozdní doby kamenné.

Předpokládá se, že se mohlo jednat o drobné kultovní místo, nebo případně o doklad blízkého osídlení, odkud mohla být půdní erozí deponována část kulturní vrstvy i s nálezy ve svahových sedimentech. Zkouška pro zastoupení faunistických a botanických zbytků skončila negativně.

Ponor byl prozkoumán do hloubky 8,5 m; šířka jícnu byla 2,5-4 m. Archeologická sonda byla zastavena na změně geologického podloží, které bylo tvořeno dolomity. Nad nimi se nacházely ulehle akvatické sedimenty, které naznačovaly směr odtoku vody dále do podzemí.

Máme tedy před sebou vzácný doklad lokálního využití krasového útvaru (ponoru) pro rituální účely pravěké lidské společnosti. Autoři výzkumu v Ergersheimu (Nadler a Leja 1995) označují tento jev jako doklad tzv. „vodního kultu“ nebo příp. „ponorné oběti“.